MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

VYTAUTAS VILYS

AUDITO REIKŠMĖ POLITINIŲ PARTIJŲ FINANSAVIMO KONTROLĖS SISTEMOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Prof. dr. Gintaras Aleknonis

VILNIUS
2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

AUDITO REIKŠMĖ POLITINIŲ PARTIJŲ FINANSAVIMO KONTROLĖS SISTEMOJE

Veiklos audito magistro baigiamasis darbas
Studijų programa – 621N20020

Konsultantas
LR vyriausiosios rinkimų komisijos narys
(2004-2012 m.)
..... E. Sakalauskas
2013-03-25

Vadovas
.....prof. dr. G. Aleknonis
2013-03-25

Recenzentas
.....
2013

Atliko
VKAmns11-01 gr. studentas
..... Vytautas Vilys
2013-03-25

VILNIUS
2013

TURINYS

ĮVADAS 6
1. POLITINIŲ PARTIJŲ FINANSAVIMO KONTROLĖS TEORINIAI ASPEKTAI 10
1.1. Finansavimo kontrolės poreikis 10
1.2. Politinė korupcija Lietuvoje 13
1.3. Politinių partijų finansavimo kontrolės teisinio reglamentavimo raida 18
2. POLITINIŲ PARTIJŲ FINANSAVIMO KONTROLĖS SUBJEKTAI 27
2.1. Politinių partijų vidaus kontrolė 29
2.2. Finansavimo išorės kontrolė 36
2.2.1. Valstybinė kontrolė 36
2.2.2. Nepriklausomas išorės auditas 44
2.3. Visuomeninė kontrolė 49
2.3.1. Žiniasklaidos kontrolė 49
2.3.2. Kitų organizacijų bei rinkėjų kontrolė 52
3. AUDITORIŲ ATASKAITŲ DĖL PASTEBĖTŲ FAKTŲ ANALIZĖ 56
3.1. Tarptautinių susijusių paslaugų standarto analizė 56
3.2. Politinių partijų patikrinimas ir auditorių ataskaitų dėl pastebėtų faktų lyginamoji analizė 59
3.3. Politinės kampanijos dalyvių (politinių partijų) patikrinimas ir auditorių ataskaitų dėl pastebėtų faktų lyginamoji analizė 66
4. AUDITO REIKŠMĖS POLITINIŲ PARTIJŲ FINANSAVIMO KONTROLĖS SISTEMOJE KOKYBINIS TYRIMAS 72
4.1. Tyrimo metodika ir pagrindimas 72
4.2. Tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas 75
IŠVADOS 82
REKOMENDACIJOS.....84
LITERATŪRA 86
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 95
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 96
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA (SUMMARY) 97
PRIEDAI 98

LENTELĖS

1 lentelė. Nacionalinės kovos su korupcija programos įgyvendinimo priemonių plano Teisėkūros dalies šeštoji problema ir jos detalizavimas 2011 – 2014 m. 18
2 lentelė. Politinių partijų finansinių ataskaitų patikrinimų 2012 ir 2013 m. lyginamosios analizės rezultatai 65
3 lentelė. Politinių kampanijų dalyvių (politinių partijų) patikrinimų 2012 ir 2013 m. lyginamosios analizės rezultatai 69

PAVEIKSLAI

1 pav. Lietuvos politikų įtakos viešiesiems pirkimams vertinimas 2005 m. (N=554) 15
2 pav. Politikos finansavimo kontrolės sritys 29

SANTRUMPOS

Angl.	anglų kalba
ES	Europos Sąjunga
ESBO	Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija
FNTT	Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
GRECO	Group of States against Corruption
Kt.	kita
LAR	Lietuvos auditorių rūmai
LR	Lietuvos Respublika
LSDP	Lietuvos socialdemokratų partija
m.	Metai
Mln.	Milijonas
p.	punktas
Pan.	panašiai
PPPKFFKĮ	Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas
Str.	straipsnis
STT	Specialiųjų tyrimų tarnyba
T. y.	tai yra
t. t.	taip toliau
TS-LKD	Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai
TSPS	Tarptautinis susijusių paslaugų standartas
VMDU	vidutinis mėnesinis darbo užmokestis
VMI	Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos
VRK	Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija

ĮVADAS

Lietuvoje jau tapo įprasta beveik kiekvieną dieną per visuomenes informavimo priemones išgirsti, pamatyti ar perskaityti žinutes, susijusias su politika, politikų elgesiu, vilkinamais teismų procesais, įtartinu politinių partijų finansavimų ir pan. Ypač paskutiniu metu dažnai linksniuojama politinių finansų, disponavimo jais tema. 2011 m. spalio 24 d. LR prezidentė Dalia Grybauskaitė pastebėjo, kad „neskaidrus partijų finansavimas - politinės korupcijos pradžia. Kaina, kurią tenka politikams mokėti už paramą rėmėjams, gali tapti grėsme demokratijai ir nacionaliniam saugumui"[1]. Prezidentės pareiškimas buvo reakcija į Viešųjų pirkimų tarnybos statistinę informaciją, kad „per šešerius metus politines kampanijas 23,8 mln. litų parėmusios įmonės laimėjo beveik pusę per tuos metus vykusių didesnės vertės viešųjų pirkimų, kurių vertė 20,5 milijardų litų.“[2] Tokia statistika rodo galimą interesų tenkinimą, išrinktiems politikams atsiskaitant už paramą ją suteikusiems. Suprantamas prezidentės dėmesys politinės veiklos skaidrumui, kaip valstybinio saugumo užtikrinimui: 2009 m. liepos 2 d. Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupės (angl. *Group of States against Corruption* - GRECO) vertinimo ataskaitos Lietuvai „Dėl politinių partijų finansavimo skaidrumo“ rekomendacijose, kuriose nemažai dėmesio skirta politinės korupcijos prevencijai didinti, taip pat minima prezidentės įvardinta Viešųjų pirkimų tarnybos statistinė informacija.[3]

Vienas ryžtingesnių žingsnių žengtas 2011 m. gruodžio 6 d. LR Seimui priėmus Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimus[4], kuriais buvo panaikinta juridinių asmenų paramos politinėms partijoms ir politinėms kampanijoms galimybė, apribotas galimas fizinių asmenų aukų dydis bei aukojimo laikas (tik per politines kampanijas). Pakeitimai įsigaliojo nuo 2012 m. sausio 1 d.

Ryžtingas *politikos finansavimo*[5] šaltinių sąrašo koregavimas visuomenėje sukėlė nemažai klausimų ir diskusijų. Pagrindiniu politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo šaltiniu tapo

---

[1] Oficialus LR Prezidento institucijos puslapis internete: <http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/prezidente_ziniasklaidoje/straipsniai_apie_prezidente/eltaalfa.lt15_min.ltbalsas.ltlrytas.lt_.html?backlink=%252Flt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>, [žiūrėta: 2012-11-07].

[2] Ten pat, [žiūrėta: 2012-11-07].

[3] **GRECO vertinimo ataskaita Lietuvai** Dėl politinių partijų finansavimo skaidrumo, Greco Eval III REp (2008) 10E, II tema. Strasbūras, 2009 m. liepos 2 d., p. 31. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282008%2910_Lithuania_Two_LT.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-10].

[4] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 20, 22, 23, 25, 27, 28 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas**, 2011 m. gruodžio 6 d. Nr. XI-1777.

[5] Čia ir toliau magistro darbe politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimas bus suprantamas kaip politikos finansavimas, kas, remiantis M. Pinto-Duschinsky, apima tiek pastovaus politinių partijų, tiek politinių kampanijų laikotarpio finansavimo reikšmę. Žr. **Pinto-Duschinsky, M.** Financing politics: A Global View // Journal of Democracy, 2002, Nr. 13, p. 70. Adresas internete: < http://www.bupedu.com/lms/admin/uploded_article/eA.262.pdf>, [žiūrėta: 2012-12-10].

valstybės biudžeto asignavimai[6], ekonominės krizės kontekste itin smarkiai keliantys aistras mokesčių mokėtojų gretose: nerimaujama dėl to, ar partijoms skiriamos lėšos bus panaudotos skaidriai ir tikslingai. Tiek visuomenėje, tiek žiniasklaidoje dažnai galima išgirsti požiūrį, kad minėti pakeitimai ne tik neužtikrins politinės korupcijos pažabojimo, bet priešingai – sudarys sąlygas partijoms rasti nesąžiningų ar nelegalių būdų, kaip apeiti draudimus: „[...] vietoj partijos rėmimo, verslas galės remti partijų iniciatyvas, joms palankias asociacijas ir pan. Priimta partijų finansavimo iš biudžeto sistema yra parankesnė didelėms partijoms, o mažoms ir į politinę areną bandančioms įeiti partijoms tai bus rimtas smūgis.“[7] Nepaisant to, kad šiam Įstatymo pakeitimui pritarė ir prezidentė, ir Seimas, spėjama, kad vienas iš tokio radikalaus reguliavimo būdo rezultatų bus partijų skaičiaus valstybėje augimo pabaiga, o gal net ir sumažėjimas.

Nors minėto Įstatymo pakeitimai ir panaikino vieną iš pagrindinių politikos finansavimo šaltinių – juridinių asmenų aukas, partijoms paliktos galimybės gauti pajamų iš kitų šaltinių: biudžeto asignavimai, nario mokestis, 1 procentas gyventojų pajamų mokesčio, paskolos iš bankų, indėlių palūkanos. Be to, jos gali „verstis leidybos, spaudos ir atributikos platinimo, nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo, politinių bei kultūrinių renginių (paskaitų, parodų ir kt.) organizavimo ir kita veikla, iš kurios gautos lėšos gali būti naudojamos tik politinės partijos įstatuose nurodytiems politinės partijos veiklos tikslams.“[8] Nerimą kelia Įstatyme palikta laisvė interpretuoti „kitą veiklą“, kuria versdamasi, partija gali gauti neribotų pajamų. Remiantis A. Miškiniu ir G. Ulevičiūte, „Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas suteikia politinei partijai teisę verstis praktiškai bet kokia legalia ekonomine veikla, apribojimas yra nustatomas tik gautų lėšų panaudojimui, tačiau ne pačių lėšų gavimui“[9]. Pažymėtina, kad politinės partijos teoriškai priskiriamos ne pelno organizacijoms[10], todėl svarbu kontroliuoti, kad gaunamos pajamos iš kitos veiklos, kaip alternatyva atimtajai juridinių asmenų aukojimo galimybei, nebūtų laikomos pelnymusi, turint omenyje riziką įgyti priklausomybę nuo tam tikrų interesų grupių. Paprastai uždraudus vieną galimybę, randama kita, todėl tokiu atveju įstatymų leidėjas turėtų pasirūpinti konkrečiais saugikliais, padėsiančiais išvengti minėto įstatymo apėjimo.

Balsų pirkimo atvejai, galimų „juodųjų“ pinigų cirkuliavimas, siekiant palankumo vienai ar kitai partijai – kandidatei, 2012 m. Seimo rinkimuose lėmė 27 ikiteisminius tyrimus, iš jų – 18 dėl balsų

---

[6] Lyginant 2011 ir 2012 m. asignavimus politinėms partijoms, skirtumas sudaro beveik penkis kartus: 2011 m. visoms partijoms suteikta 4.123.500 Lt, o 2012 m. 20.278.000 Lt. Adresas internete: <http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/pppkfk/politines-partijos/dotacijos-irkompensavimas.html> [žiūrėta: 2012-11-05].

[7] **Ulozas M.** Apie politinių partijų finansavimo įstatymą. Adresas internete: < http://www.balsas.lt/naujiena/572900/marius-ulozas-apie-politiniu-partiju-finansavimo-istatyma> [žiūrėta: 2012-11-05].

[8] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 13 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d., Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

[9] **Miškinis A., Ulevičiūtė G.** Lietuvos politinių partijų finansavimo problemos, 149 p. International Scientific Conference "Whither Our Economies" October 15-16, 2012 Proceedings, ISSN (online) 2029-8501. Adresas internete: <http://woe.mruni.eu/wp-content/uploads/2012/06/Conference-Proceedings1.pdf> [žiūrėta: 2012-11-05].

[10] **Šimašius R.** Ne pelno organizacijos. Prigimtis ir reglamentavimas, 98 p. Vilnius, 2007.

papirkimo.[11] Šalies prezidentė, remdamasi didžiule skaidrumo stoka rinkimuose, 2012 m. lapkričio 7 d. kreipėsi į LR Konstitucinį teismą, prašydama išaiškinti parlamento rinkimų teisėtumą.[12] Pagrindinis motyvas – neaiškūs ir neskaidrūs finansiniai procesai partijose, „juodųjų“ pinigų cirkuliavimas.

Atsižvelgiant į pateiktų atvejų aprašymus ir ypatingą politinių įvykių svarbą Lietuvos valstybei, magistro baigiamojo darbo tema laikoma itin aktualia. Darbe tikslingai nagrinėjama politikos finansavimo kontrolės įgyvendinimas, manant, kad tik esant skaidriems lėšų įgijimo ir panaudojimo procesams, galima užtikrinti sąžiningą tautos atstovų veiklą, kaip visos tautos valios įgyvendinimą, bet ne konkrečių grupių interesų tenkinimą. Kad tai būtų prižiūrima, būtinas atitinkamų kontrolės subjektų numatymas. Politikos finansavimo kontrolės funkcija įstatymiškai[13] priskiriama Vyriausiajai rinkimų komisijai ir kitoms institucijoms: Valstybinei mokesčių inspekcijai, Valstybės kontrolei, audito įmonėms, taip pat esant korupcinio pobūdžio ar finansinių nusikaltimų požymių turintiems pažeidimams – Specialiųjų tyrimų tarnybai arba Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybai prie LR vidaus reikalų ministerijos. Šiame darbe daugiau nagrinėjami tie finansavimo kontrolės subjektai, kurie įpareigoti atlikti politinių partijų finansavimo auditą.

Įvertinant temos pagrįstumą, **temos aktualumas** grindžiamas idėja: siekiant skaidraus politikos finansavimo ir teisėto lėšų panaudojimo, būtina užtikrinti visų politikos finansavimo kontrolės subjektų veiksnumą.

Magistro baigiamojo darbo temos praktinė reikšmė susijusi su 2012 m. įstatymų leidžiamosios valdžios – Seimo – rinkimais, o temos pasirinkimo motyvu laikoma autoriaus darbo patirtis (2010 – 2012 m.) Vyriausiosios rinkimų komisijos Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės skyriuje. Praktinės patirties laikotarpiu buvo susipažinta su politinių partijų ir politinių kampanijų kontrolės procedūromis, teisiniu reglamentavimu, politinių partijų finansinėmis ataskaitomis, audito išvadomis, auditorių ataskaitomis dėl pastebėtų faktų ir kitais teoriniais ir praktiniais aspektais.

Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės tematika nagrinėta Eglės Marčiukaitytės (2008), Eglės Vitkūnaitės (2008), Elenos Masnevaitės (2010) mokslo darbuose, doc. dr. Egidijaus Šileikio (2005), Vaido Jurkevičiaus (2008), Vido Pečkio (2011), prof. dr. Algirdo Miškinio ir Giedrės Ulevičiūtės (2012) moksliniuose pranešimuose; užsienio mokslininkų Pinto-Dushinsky, M (2002), Walecki, M (2007), Nassmacher, K.-H. (2009) ir kt. mokslo darbuose. Minėtuose darbuose daugiausia nagrinėti politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo, teisinio

[11] **Samoškaitė E., Černiauskas Š., Jackevičius** M. D.Grybauskaitė: Darbo partija negali dalyvauti Vyriausybės formavime. Žr. „delfi.lt“, 2012 m. spalio 29 d. Adresas internete: < http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-darbo-partija-negali-dalyvauti-vyriausybes-formavime.d?id=59865779>, [žiūrėta: 2013-03-24].

[12] **Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Dėl paklausimo Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui**, 2012 m. lapkričio 7 d. Nr. 1K-1262.

[13] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 23-24 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d., Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

reguliavimo, vystymosi raidos aspektai ir tik labai siaurais bruožais aptarta bei menkai tyrinėta politikos finansavimo audito tema. Taip pat **darbo naujumą** pagrindžia ir nuo 2012 m. sausio 1 d. įsigalioję esminiai pakeitimai politikos finansavimo šaltinių atžvilgiu, kas lėmė viešą diskusiją dėl sustiprėsiančios Valstybės kontrolės reikšmės politikos finansavimo kontrolės srityje[14].

Darbo aktualumo idėją laikome darbo problemos parinkimo kriterijumi. **Darbo problema –** nepakankamai aišku, ar politinių partijų finansavimo auditas yra pakankamai reikšmingas, įgyvendinant politikos finansavimo kontrolę Lietuvoje.

Darbo objektas – politinių partijų finansavimo auditas.

Darbo tikslas – nustatyti audito reikšmę politikos finansavimo kontrolės sistemoje.

Darbo tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. Apžvelgti politinių partijų finansavimo kontrolės teorinius aspektus.
2. Išnagrinėti politinių partijų finansavimo kontrolės subjektus.
3. Atlikti auditorių atliekamų politinių partijų patikrinimų analizę.
4. Ištirti politinių partijų finansavimo audito problemines sritis, siekiant nustatyti audito svarbą kitų politikos finansavimo kontrolės subjektų atžvilgiu.

Darbo metodai. Teisėtyra, mokslinės literatūros šaltinių sisteminės apžvalgos, teorinės, lyginamosios analizės ir sintezės, interpretavimo, dedukcinis, antrinių duomenų ir praktinės patirties apibendrinimo metodai, pusiau standartizuotas ekspertų interviu, kontent – analizė.

Darbo struktūra: įvadas, teorinės dalys, metodologinė - analitinė dalis. Iš viso keturios dalys. Pirmojoje dalyje nagrinėjama mokslinė ir periodinė literatūra finansavimo kontrolės poreikio, politinės korupcijos Lietuvoje temomis, taip pat apžvelgiama politinių partijų finansavimo kontrolės teisinio reglamentavimo raida Lietuvoje. Antrojoje dalyje apžvelgiami politinių partijų vidaus ir išorės politikos finansavimo kontrolės subjektai ir jų veikla. Trečiojoje dalyje analizuojamos dvejų paskutinių metų auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų politinių partijų metinėse ir politinių kampanijų dalyvių (politinių partijų) finansinėse ataskaitose. Ketvirtoje dalyje analizuojami empiriniu kokybiniu tyrimu (pusiau standartizuotu ekspertų interviu) gauti rezultatai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo rezultatų taikymo sritis. Baigiamajame magistro darbe nustatyta, kad auditas politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje yra pakankamai reikšmingas, siekiant politikos finansavimo skaidrumo užtikrinimo. Darbo išvados skatins atkreipti įstatymų leidėjo dėmesį į politikos finansavimo audito reikšmingumą, be to, šia patirtimi galės pasinaudoti Vyriausioji rinkimų komisija, Valstybės kontrolės atstovai, politinės partijos, jų buhalteriai ir iždininkai, Lietuvos auditorių rūmai.

[14] Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) rinkimų vertinimo misijos atstovų vizito Valstybės kontrolėje metu (2012 m. spalio 16 d.) domėtasi, koks yra Valstybės kontrolės vaidmuo užtikrinant partijų finansavimo skaidrumą. Adresas internete: <http://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=17220>, [žiūrėta: 2012-11-05].

1. POLITINIŲ PARTIJŲ IR POLITINIŲ KAMPANIJŲ FINANSAVIMO KONTROLĖS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Finansavimo kontrolės poreikis

Kiekvienos demokratinės valstybės būdingu bruožu laikoma nevyriausybinių, ne pelno siekiančių, politinių organizacijų ir politinių partijų egzistencija. Politinių siekių, ideologijos įgyvendinimą organizuoja politinės partijos ir politinės organizacijos, tik politinės organizacijos nepretenduoja į valdžios institucijas, o naudojasi kitomis priemonėmis savo tikslams pasiekti, pvz., teisėto lobizmo metodais. Politinės partijos yra politinės organizacijos, kurios savo tikslų įgyvendinimą atlieka teisėtai pasiekusios valstybinę valdžią.

Vadybiniu požiūriu politinių partijų sampratą galima apibūdinti kaip piliečių organizacijas, kurių tikslas – parengti valstybės plėtotės programas ir politikus, pajėgius tas programas įgyvendinti valdžios ir valdymo organuose.[15] Teisiškai politinė partija suprantama kaip savo pavadinimą turintis, pagal Politinių partijų įstatymą įsteigtas viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti savo narių politinius interesus, padėti išreikšti Lietuvos Respublikos piliečių politinę valią, siekti dalyvauti įgyvendinant valstybės valdžią ir savivaldos teisę[16]. Visiems šiems organizaciniams uždaviniams pasiekti palankiausios sąlygos susiklosto tuomet, kai valstybinė valdžia yra teisėtai perduota politinei partijai palankaus elektorato sprendimu.

Politinių partijų egzistavimas ir veikla šiandien laikomi vienomis iš stipriausių demokratinės santvarkos išraiškų: nepaisant daugelio gyventojų nepasitenkinimo politinėmis partijomis ir politikais, pripažįstama, kad politinės partijos iš esmės yra teigiamas indėlis į šiuolaikinės demokratijos egzistavimą ir politinis dalyvavimas bei tarpusavio konkurencija yra labai svarbi tvarios demokratijos sąlyga[17].

Partijų siekis yra įgyvendinti minėtoje teisinėje sąvokoje išskirtus uždavinius Lietuvos valstybės ir jos visuomenės labui, ir natūralu, kad be elementaraus materialinio – finansinio pagrindo partijos negalės išlaikyti nei funkcinio personalo, nei padengti didelės apimties bendravimo su rinkėjais išlaidų, nei organizuoti politinių kampanijų savo idėjinėms nuostatoms ir jų vykdymo programoms skelbti. Tinkamu praktiniu pavyzdžiu galima laikyti 2005 metų gegužę – 2006 metų sausį atliktu Lietuvos politinių partijų struktūrinio ir funkcinio pajėgumo tyrimą[18], kurio rezultatai parodė, kad tuometinės politinės partijos „Tėvynės sąjunga“ skyriai neturėjo galimybių pareikšti savo nuomonės aktualiais

---

[15] **Butkus F.S.** Politinių partijų veiklos vertinimas vadybiniu požiūriu // Viešoji politika ir administravimas, 2004, Nr.8, p. 84

[16] **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 2 str., 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606.

[17] **Van Biezen I.** Financing Political Parties and election Campaigns – Guidelines, 2003, p. 11. ISBN 92-871-5355-8. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-10].

[18] **Jurkevičius V.** Politinių partijų finansavimas Lietuvoje: tinkamiausio modelio paieškos // Politologija. – Vilnius, 2008, Nr. 2008/2 (50), p. 99. ISSN 1392–1681.

regionui klausimais vietos spaudoje, tinkamai informuoti partijos narių apie rengiamus susirinkimus, organizuoti įvairaus pobūdžio renginių tiek savo nariams, tiek siekiant pritraukti į partiją naujus asmenis. Svarstytina, ar esant tokiai politinio atstovavimo kokybei regionuose, galimas Lietuvos piliečių pasitikėjimas visa Lietuvos politine sistema apskritai.[19]

Visgi pastaruoju metu visuomenėje ir žiniasklaidoje nerimsta diskusijos, ar išaugęs politinių partijų finansavimas yra adekvatus jų veiklai ir pasiekiamiems rezultatams, kitaip tariant, „ar toks finansavimas yra neišvengiama demokratijos kaina ir (jei taip) kiek gi kainuoja šiuolaikinė demokratija bei kas ją sumoka?“[20] Ypač atsižvelgiama į tai, kad partijoms skiriami valstybės asignavimai nuo 2012 metų sausio 1 d. sudaro didžiausią dalį visų pajamų, o tai reiškia, kad partijos finansuojamos dar didesne mokesčių mokėtojų lėšų apimtimi – keltinas klausimas: ar mokesčių mokėtojai pritaria, kad jų lėšomis būtų remiamos jų politinėms pažiūroms prieštaraujančios partinės struktūros? Remiantis V. Jurkevičiumi, esminis modernios visuomenės bruožas – jos daugialypiškumas, todėl objektyviai neįmanomas bendras idėjinis bei vertybinis tapatumas. Vargu, ar gali būti ir tokia partija, kuri be išimties atstovautų visos visuomenės interesams. Todėl ir finansuojant partijas, kaip ir bet kuriame kitame demokratinės valstybės procese, būtina siekti kompromiso.[21] Anot Lietuvos Respublikos prezidentės, „tiek, kiek bus papildomai skirta partijų finansavimui, tai iš tiesų nėra didelė suma, santykinai, būtent todėl, kad nauda, kokią atneš sąžiningas ir skaidrus politinis gyvenimas, bus gerokai ir keleriopai didesnė“.[22] Prezidentė taip pat pridūrė, kad politinės korupcijos užkardymas yra trečiųjų jos kadencijos metų prioritetas.[23] Draudimas nuo 2012 m. sausio 1 d. juridiniams ir fiziniams asmenims aukoti politinėms partijoms ne politinės kampanijos metu, o kampanijos metu leisti aukoti tik fiziniams asmenims rodo politikos finansavimo kontrolės mechanizmo griežtinimą, siekiant kovoti su didelio masto politine korupcija ir padaryti teigiamą įtaką verslo aplinkai: idant skaidrėtų viešieji pirkimai, stiprėtų sąžininga konkurencija tarp verslo įmonių.[24]

---

[19] 2010 m. gegužės mėn. „IQ“ žurnale skelbta bendrovės „ Vilmorus “ atlikta apklausa, kurioje 45,6 proc. respondentų sakė, kad „be išlygų pritartų" tam, kad Lietuvoje būtų uždrausta politinių partijų veikla, o valdžią dešimčiai metų perimtų specialistų Vyriausybė. Dar 21,6 proc. pasirinko variantą, kad pritartų su sąlyga, kad po 10 metų partijoms vėl būtų leista veikti. 32,8 proc. respondentų sakė, jog nepritartų politinių partijų uždraudimui. // **BNS informacija** Daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų pritartų partijų uždraudimui, žr. „Kauno diena“, 2010-06-10, Adresas internete: < http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/daugiau-nei-puse-lietuvos-gyventoju-pritartu-partiju-uzdraudimui-283165>, [žiūrėta: 2013-02-21].

[20] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 27

[21] **Jurkevičius V.** Politinių partijų finansavimas Lietuvoje: tinkamiausio modelio paieškos // Politologija. – Vilnius, 2008, Nr. 2008/2 (50), p. 95. ISSN 1392–1681

[22] **ELTA informacija** D.Grybauskaitė: partijų finansavimo iš biudžeto suma nebus tokia didelė, palyginus su nauda, žr. „Delfi“, 2011-12-06. Adresas internete: < http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-partiju-finansavimo-is-biudzeto-suma-nebus-tokia-didele-palyginus-su-nauda.d?id=52590535>, [žiūrėta: 2013-02-21].

[23] Oficialus LR Prezidento institucijos puslapis internete: <http://www.president.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/skaidriau_finansuojamos_partijos_geriau_atstovaus_zmoniu_interesams.html>, [žiūrėta: 2013-02-21].

[24] **Aiškinimasis raštas** dėl Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 12, 14, 22 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto, 2011 m. rugsėjo 7 d., Nr. XIP-3531.

Kaip pastebi E. Masnevaitė, Lietuva, be jokios abejonės priskirtina institucionalizuotos politikos finansavimo koncepcijos valstybių grupei, kuriai būdingas plataus diapazono reglamentavimas ir kontroliuojančių institucijų egzistavimas.[25] Lietuvos finansavimo sistemai praktiškai beveik nebūdinga kita – liberalioji – koncepcija, kurios bruožas yra teisiškai nereguliuoti politikos finansavimo, bet remtis partijų tarpusavio susitarimais, tarpusavio įsipareigojimais.[26] Autoriaus manymu, pastarieji politinių grupių susitarimai formuoja liberaliosios koncepcijos praktiką, neatsisakant institucionalizuotosios, o tai reiškia, kad Lietuvos politikos finansavimo koncepcija iš dalies gali būti laikoma mišria.

LR Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, jog neleistina, kad rinkimų finansavimas būtų neskaidrus ar nekontroliuojamas, kad rinkimų kampanijoje būtų naudojamos tokios rinkimų technologijos, kurios prieštarauja moralei, teisingumui, visuomenės darnai[27]. Taip pat pabrėžta, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas rinkimų santykius, susijusius *inter alia* su rinkimų kampanijų, esančių rinkimų proceso dalimi, finansavimu ir jo kontrole, pagal Konstituciją turi diskreciją pasirinkti (įtvirtinti) tokias priemones, kurios užtikrintų rinkimų kampanijų sąžiningumą ir finansavimo skaidrumą.[28] Vadinasi, konstituciškai finansavimo kontrolės poreikis yra pagrįstas.

Politikos finansavimo kontrolės poreikis grindžiamas daugeliu argumentų, iš kurių galima išskirti keturis bendresnius: 1) prevencija prieš piktnaudžiavimą valdžia (išorės interesų tenkinimas), 2) sąžiningos politinės konkurencijos stiprinimas, 3) elektorato stiprinimas (per žiniasklaidos nevaržomumo kriterijų), 4) politinių partijų, kaip demokratijos gyvavimo sąlygos, stiprinimas.[29] M. Walecki požiūriu, veiksminga politikos finansavimo sistema turi atitikti šiuos minimalius reikalavimus: 1) lygios galimybės dalyvauti ir konkuruoti rinkimuose; 2) prevencijos numatymas politinių veikėjų korupcijai rinkimuose balsų pirkimo ar piktnaudžiavimo valstybės lėšomis atžvilgiu; 3) kelio užkirtimas šališkam ir tikslingam kontrolės mechanizmų kūrimui politiniams oponentams; 4)

---

[25] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 286

[26] **Lietuvos Respublikos parlamentinių partijų frakcijų susitarimas „Dėl kovos su korupcija stiprinimo"**, 2006-10-25. Adresas internete: <http://www3.lrs.lt/docs2/SJXEDRSQ.PDF>; **Kandidatų į Respublikos Prezidentus deklaracija dėl garbingų rinkimų**, 2009 m. balandžio 17 d. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/1127/deklaracija.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-22].

[27] **LR Konstitucinio teismo išvada** Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento paklausimo, ar per 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas, 2004 m. lapkričio 5 d., byla Nr. 42/04.

[28] **LR Konstitucinio teismo nutarimas** dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos parlamentą įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo kai kurių nuostatų, kuriomis reguliuojami su rinkimų užstato sumokėjimu, kandidatų deklaracijų pateikimu, rinkimų slenksčio pasiekimu, sutarties su politinės kampanijos iždininku sudarymu ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms paskirstymu susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 2012 m. kovo 29 d., byla Nr. 21/2010-30/2010.

[29] **Fogg K. et al.** Why regulate? // Funding of Political Parties and Election Campaigns (Handbook Series). International IDEA, Stockholm, 2003, p. 170. - ISBN: 91-89098-92-7. Adresas internete: < http://www.idea.int/publications/funding_parties/loader.cfm?csmodule=security/getfile&pageid=2486>, [žiūrėta: 2013-03-06].

reikalavimas, kad partijos ir kandidatai viešintų informaciją apie tai, kaip jie skaidriai tvarko finansus.[30] Kiti autoriai nurodo, kad siekiant politikos finansavimo efektyvumo, turi būti remiamasi pagrindinėmis tokios sąlygos prielaidomis[31]: finansavimo viešumo (angl. *disclosure*), politikos dalyvių atskaitingumo (angl. *reporting*), kontrolės mechanizmo funkcionavimo (angl. *monitoring*) ir įgyvendinimo per atsakomybės sistemą (angl. *enforcement*). Šiame darbe daugiausia bus gilinamasi į kontrolės mechanizmo funkcionavimą ir audito reikšmę politikos finansavimo kontrolės sistemai.

Skaidrus politikos finansavimas neatsiejamas nuo politikos finansavimo kontrolės, kuri prilyginama ledkalniui[32]: matomos problemos yra tik maža dalis visumos. Kartu labai svarbu išlaikyti pusiausvyrą tarp prevencinių instrumentų prieš politinę korupciją ir, kaip teigia I. Van Biezen, užtikrintos politinių partijų veiksmų laisvės bei nepriklausomumo.[33] Visgi visiškas viešumas, reguliarus atskaitingumas, nepriklausoma kontrolė ir efektyvus atsakomybės įgyvendinimas yra esminiai skaidraus politikos finansavimo komponentai.[34]

Darytina išvada, kad politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolė Lietuvoje yra neišvengiamas dalykas, norint valstybėje išlaikyti stabilią demokratinio režimo dvasią, kai visuomenei atstovaujantys ar tik besiruošiantys jai atstovauti politikai vadovaujasi skaidriais ir užtikrintais finansiniais instrumentais, siekdami įgyti tautos pasitikėjimą ir įgyvendinti jos valią.

1.2. Politinė korupcija Lietuvoje

Korupcija kiekvienoje valstybėje yra mažesniu ar didesniu mastu įsitvirtinusi, paliesdama viešojo sektoriaus, politikų, politinių partijų vykdomą veiklą. Visuomenės reakcija į korupciją paprastai yra neigiama, bet, iš kito pusės žiūrint, tos pačios visuomenės atstovai tiesiogiai ar netiesiogiai korupciją skatina, nusižengdami įstatymų ir profesinės etikos normoms. Kai kurie politikos dalyviai mano pagrįstai atstovaujantys juos politinės kampanijos metu rėmusiems asmenims, bet ne visiems kitiems piliečiams, kuriems atstovauti įpareigoja demokratinės valdžios principai.

Lietuva – jauna demokratinė valstybė, bet jau spėjusi pajusti, kad demokratijos kaina yra didelė. Bene ryškiausias politinio skaidrumo stokos įrodymas – 2004 m. LR prezidentui Rolandui Paksui

---

[30] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 79. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-06].

[31] **Van Biezen I.** Financing Political Parties and election Campaigns – Guidelines, 2003, p. 51. ISBN 92-871-5355-8. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-10].

[32] **Fogg K. et al.** Why regulate? // Funding of Political Parties and Election Campaigns (Handbook Series). International IDEA, Stockholm, 2003, p. 170. - ISBN: 91-89098-92-7. Adresas internete: < http://www.idea.int/publications/funding_parties/loader.cfm?csmodule=security/getfile&pageid=2486>, [žiūrėta: 2013-03-06].

[33] **Van Biezen I.** Financing Political Parties and election Campaigns – Guidelines, 2003, p. 17. ISBN 92-871-5355-8. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-10].

[34] Ten pat, p. 54.

įvykdyta apkalta. Viena pagrindinių apkaltą lėmusių priežasčių buvo LR pilietybės suteikimas Jurijui Borisovui už finansinę ir kitokią paramą LR Prezidento rinkimų kampanijos metu.[35]

Lietuvos visuomenę ir toliau neramina kiti galimos politinės korupcijos pavyzdžiai.[36] Anot R. Williams, politinė korupcija turi būti suprantama kaip reiškinys, griaunantis politinių partijų ideologines nuostatas, principus ir politinius tikslus asmeninių, privačių ir siaurų interesų sąskaita.[37] Lietuvoje apibendrintai korupcija suprantama kaip bet koks valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų ar nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant asmenų ir valstybės interesams.[38] Taigi politinė korupcija yra politiką įgyvendinančių asmenų sąryšis su privačiais asmenimis, siekiant už įgytą ar įgysiamą finansinę arba kitokią naudą patenkinti jų interesus, iš esmės prieštaraujančius politikos atstovų kasdienei veiklai, politiniams tikslams ir įgaliojimų apimčiai.

Nors 2003 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Demokratijos ir valdymo agentūros paskelbtuose 118 pasaulio valstybių skaidrumo analizės rezultatuose Lietuva pateikiama kaip viena iš penkiolikos šalių, geriausiai viešinančių partijų finansavimo rodiklius[39], dėl dažnų politinės korupcijos skandalų ir palyginti menkos Lietuvos politikos finansavimo kontrolės patirties spaudoje ir visuomenėje nuolat linksniuojamas politikos ir privačių interesų santykis (**1 pav.**) – neva toks junginys yra vienareikšmiškai neigiamas ir kritikuotinas reiškinys. I. Van Biezen pastebi, kad politikos finansavimas yra demokratijos funkcionavimo sąlyga, ir todėl turėtų būti suprantama plačiau nei nelegalūs sandoriai[40]. Taigi tam tikrų finansavimo sričių teisinis reguliavimas yra neišvengiamas uždavinys, bet kartu nereiškiantis, kad turi būti apskritai atimtos galimybės gauti politinėms partijoms gauti finansavimą iš konkrečių šaltinių.

---

[35] „J. Borisovas buvo pagrindinis R. Pakso rinkimų kampanijos rėmėjas. Jis R. Pakso rinkimų kampanijai oficialiai skyrė 1 mln. 205 tūkst. litų. Remiantis UAB „SIC Gallup Media“ atlikta analize, taip pat kratų metu iš J. Borisovo paimta medžiaga, galima manyti, kad R. Pakso rinkimų kampanijos metu buvo išleista daugiau lėšų, nei oficialiai deklaruota.“ LR Seimo nutarimas dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados, 2003 m. gruodžio 2 d. Nr. IX-1868.

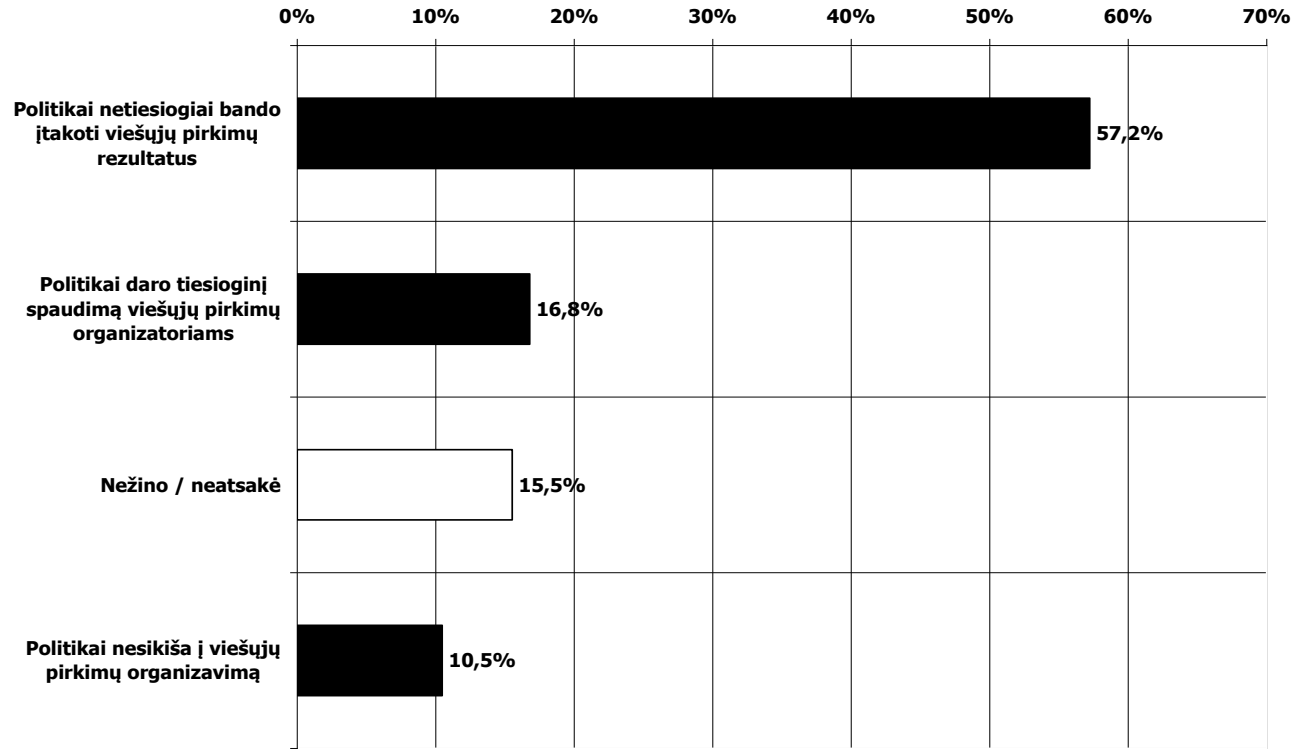
[36] Kas finansavo Akmenės bažnyčios varpų liejimą – „darbietis“ ar „Dujotekana? Žr. „15min.lt“, 2012-11-07. Adresas internete: < http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kas-finansavo-akmenes-baznycios-varpu-liejima-seimo-narys-ar-jo-remejai-56-276909#ixzz2BZ4jUyYp>, [žiūrėta: 2012-11-07]; **Samoškaitė E.** P. Gražulis prisipažino vežęs „juodus“ pinigus iš Vokietijos. Žr. „Delfi“, 2012-12-20. Adresas internete: < http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pgrazulis-prisipazino-vezes-juodus-pinigus-is-vokietijos.d?id=60274763>, [žiūrėta: 2013-02-24]; **Valatka R.** Karas su korupcija – pasiduoti pirmai progai pasitaikius. Žr. „15min.lt“, 2013-03-17. Adresas internete: <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/komentarai/rimvydas-valatka-karas-su-korupcija-pasiduoti-pirmai-progai-pasitaikius-500-316822>, [žiūrėta: 2013-03-18].

[37] **Williams R.** Aspects of Party Finance and Political Corruption, 2010, p. 12. – ISBN 978-0333739860. < http://www.palgrave.com/pdfs/0333739868.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-24].

[38] **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2002-2007 m.)**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711.

[39] **Office of Democracy and Governance** Money in Politics Handbook: A Guide to Increasing Transparency in Emerging Democracies (PN-ACR-223). – Washington, 2003, p. 30. Adresas internete: <http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/usaidmoneypolitics.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-20].

[40] **Van Biezen I.** Financing Political Parties and election Campaigns – Guidelines, 2003, p. 12. ISBN 92-871-5355-8. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-10].

1 pav. Lietuvos politikų įtakos viešiesiems pirkimams vertinimas 2005 m. (N=554)[41]

Tradiciškai politinės partijos yra apibūdinamos kaip tarpininkai tarp valstybės institucijų ir visuomenės, todėl natūralu, kad konkretūs visuomenės nariai ar jų grupės, siekdamos, kad jų interesams būtų kuo efektyviau atstovaujama, ieško galimybių daryti įtaką politinėms partijoms.[42] Tai įrodo 2010 m. Tarptautinės skaidrumo institucijos (*Transparency international*) duomenys, kad labiausiai korumpuoti sektoriai Lietuvoje yra politinės partijos ir teismai (4,2 balai iš 5 balų, kas reiškia itin korumpuotą lygį)[43], taip pat 2011 metais atliktas visuomenės nuomonės tyrimas[44], parodantis, kad tiek Lietuvos gyventojai (86%), tiek valstybės tarnautojai (93%) dažniausiai prie korupcinių situacijų priskyrė teiginį, kad politinė partija žada priimti verslininkui naudingą sprendimą, jei jis suteiks finansinę paramą partijai. Tai rodo privačių subjektų tikslinių interesų išraiškos būdą, nukreiptą į partijų finansinius poreikius. Kaip pastebi R. Williams, kai atsiranda neatitikimas tarp

[41] Transparency international Lietuvos skyriaus „Viešųjų pirkimų skaidrumo tyrimo“ rezultatai, 2005, p. 9. Adresas internete: <http://test.parasykjiems.lt/media/filer_public/2013/01/22/viesuju_pirkimu_skaidrumo_tyrimas-verslininku_apklausa.ppt>, [žiūrėta: 2013-02-24]. Reikia pažymėti, kad per šešerius metus politines kampanijas apie 24 mln. Lt parėmusios įmonės laimėjo beveik pusę per tuos metus vykusių didesnių viešųjų pirkimų, kurių bendra vertė – bemaž 21 mlrd. Lt. // **Viešųjų pirkimų maiše vis daugiau ylų.** Žr. „Verslo žinios“, 2011-10-28, Nr. 188 p. 2 Adresas internete: <http://archyvas.vz.lt/news.php?id=24483339#ixzz2LpmtbaLt>, [žiūrėta: 2013-02-10].

[42] **Jurkevičius V.** Politinių partijų finansavimas Lietuvoje: tinkamiausio modelio paieškos // Politologija. – Vilnius, 2008, Nr. 2008/2 (50), p. 85. ISSN 1392–1681

[43] Transparency International researches, Public opinion, 2010. Adresas internete: <http://www.transparency.org/country#LTU_PublicOpinion>, [žiūrėta: 2013-02-24].

[44] Tyrimą 2011 m. liepą – rugpjūtį STT užsakymu atliko Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų įmonė „Vilmorus“. Tyrimo metu buvo apklausti 1005 šalies gyventojai, 500 įmonių vadovų ir 545 valstybės tarnautojai. Lietuvos korupcijos žemėlapis, 2011, p. 34. Adresas internete: < http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcijos_zemelapis.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-21].

partijos vykdomos politikos ar ideologinių siekių ir rėmėjų asmeninių tikslų, kyla galimų korupcinių požymių grėsmė.[45]

Visgi verslo subjektų aukų nereikėtų vertinti vienareikšmiškai neigiamai, kaip suinteresuotų paramų teikimo: anot I. Petronytės, viena vertus, tokie atvejai, kaip politines partijas rėmusių įmonių ir viešųjų pirkimų laimėtojų statistika bei buvusio prezidento apkalta, suponuoja, jog tokių sąsajų yra ir gali būti, kita vertus, galima pastebėti atvejų, kai tie patys asmenys paremia kelias besivaržančias, skirtingoms ideologijoms atstovaujančias politines partijas.[46] Tokiu atveju taip pat nėra aišku, galbūt pasiturintys rėmėjai remia politines jėgas, turinčias daugiausia šansų laimėti rinkimus ir tokiu būdu padidina tikimybę patekti į „paslauga už paslaugą“[47] žaidimą.

Juridinių asmenų aukos gali būti suprantamos kaip potencialiai didesnės už pavienių fizinių asmenų aukas. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad tinkamai nesureguliuotas fizinių asmenų aukų dydis tam tikro laikotarpio ribose gali tapti net didesnis už galingo verslo subjekto paramą, būtina užtikrinti pakankamą abiejų asmenų paramos politikai kontrolę.

2002 m. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje[48] buvo numatytos tokios kovos su politine korupcija kryptys: nustatyti aiškius politikų sprendimų priėmimo kriterijus dėl valstybės ar savivaldybių turto naudojimo, valdymo ar disponavimo tokiu turtu; sukurti veiksmingesnę ir skaidresnę politinių partijų finansavimo kontrolę; apibrėžti pagrindinius politinės korupcijos pasireiškimus, numatyti už tai teisines poveikio priemones; įgyvendinant Konstitucinio Teismo nutarimus (2002 m. gruodžio 24 d., 2003 m. gegužės 30 d.), patobulinti teisės aktus, siekiant panaikinti galimybę eiti pareigas, nesuderinamas su savivaldybės tarybos nario pareigomis; antikorupciniu požiūriu tikrinti kandidatus į pareigas, į kurias skiria Seimas, Respublikos Prezidentas arba Ministras Pirmininkas, taip pat kandidatus į viceministrų, ministerijų sekretorių, departamentų ir tarnybų prie ministerijų vadovų ir jų pavaduotojų, savivaldybių merų ir jų pavaduotojų, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovų bei jų pavaduotojų pareigas; numatyti supaprastintą laikinąjį pareigų sustabdymą valstybės tarnautojams, kurie skiriami į pareigas valstybės tarnyboje ir įtariami padarę korupcinių teisės pažeidimų; nustatyti politinės partijos lėšų gavimo, tvarkymo ir naudojimo buhalterinę apskaitą, kad partijos iždininkas ar jos vadovas negalėtų išvengti atsakomybės už finansinius pažeidimus; tobulinti teisėkūros procesą, siekiant išvengti korupcinės įtakos rengiant ir priimant teisės aktus; didinti Seimo Antikorupcijos komisijos veiklos veiksmingumą užkertant kelią

[45] **Williams R.** Aspects of Party Finance and Political Corruption, 2010, p. 6. – ISBN 978-0333739860. Adresas internete: < http://www.palgrave.com/pdfs/0333739868.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-24].

[46] **Petronytė I.** Politinės partijos. - Transparency International Lietuvos skyriaus Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas, 2012, p. 217. - ISBN 978-609-437-130-1. Adresas internete: < http://transparency.lt/media/filer_public/2013/01/23/lietuvos_nacionalines_atsparumo_korupcijai_sistemos_tyrimas.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-23].

[47] Taip įvardinamas politinių partijų rėmimas vėliau rėmėjui sukursiamos protekcijos ar įvykdysimų užgaidų sąskaita.

[48] **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2002-2007 m.)**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711.

korupcijai ir tiriant jos apraiškas; sudaryti galimybę privalomai nustatyti žiniasklaidos savininkus ir apie tai viešai paskelbti. Šių tikslinių programos krypčių siekta įgyvendinant tokias priemones: reglamentuoti politinę reklamą ir privalomą politinių kampanijų finansavimo stebėseną; uždrausti politinių partijų finansavimą paskolinant joms lėšų ilgesniam nei vieno mėnesio laikotarpiui; nustatyti, kad fiziniai asmenys, aukojantys reikšmingas sumas, pateiktų pajamas pagrindžiančius duomenis; įpareigoti juridinius asmenis, remiančius politines kampanijas per pastaruosius ketverius ar penkerius metus, deklaruoti gautus valstybinius ar savivaldybių užsakymus, valstybės ar savivaldybių garantijas paskoloms, mokesčių lengvatas, ES ar kitų tarptautinių institucijų paramą [...].[49] Politinės korupcijos prevencijos dalyje programą pavyko įgyvendinti tokia apimtimi: 2007 m. parengti PPPKFFKĮ projektas, Lobistinės veiklos įstatymo projektas.[50]

2009 – 2010 m. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje[51] politinės veiklos skaidrumo siekta trimis priemonėmis: [...] 2) stebėti ir vertinti LR PPPKFFKĮ nuostatų įgyvendinimą ir prireikus teikti siūlymus dėl politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės mechanizmo Lietuvoje tobulinimo; 3) parengti PPPKFFKĮ projektą, kuriuo VRK būtų įpareigota finansinės apskaitos žiniaraščių duomenis, politinių partijų ir politinės kampanijos dalyvių banko ir specialių banko (naudojamų politinei kampanijai) sąskaitų (turinčių specialias žymas) išrašus skelbti savo tinklalapyje.

2011 – 2014 m. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje[52] teisėkūros sistema įvardinta kaip viena prioritetinių sričių, kuriai skirtinas ypatingas dėmesys. Tam, kad būtų priimti teisės aktai, nustatantys tik tam tikroms interesų grupėms naudingą teisinį reglamentavimą, neretai daromas poveikis, taip pat ir nelegaliais būdais: lobistine veikla užsiima ne tik oficialiai registruoti lobistai.[53] Programos įgyvendinimo priemonių plano pirmojoje (Teisėkūros) dalyje pateikta vienuolika problemų, iš kurių išskirtina šeštoji problema su numatoma įgyvendinimo priemone, vykdytojais, įgyvendinimo terminais ir laukiamų rezultatų kriterijais (**1 lentelė**).

---

[49] **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2002-2007 m.)**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711.

[50] **Išvada dėl Nacionalinės kovos su korupcija programos priemonių plano įgyvendinimo 2006 – 2007 m.** Adresas internete: http://www.stt.lt/documents/NKKP_2006-2007_priemoniu_plano_ivada.pdf, [žiūrėta: 2013-03-24].

[51] **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2009-2010 m.),** patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 (Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. gegužės 14 d. nutarimo Nr. XI-259 redakcija).

[52] **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2011-2014 m.)**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 (Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. birželio 16 d. nutarimo Nr. XI-1457 redakcija).

[53] **Užsiregistravusiųjų lobistų – vienetai**, žr. „Veidas.lt“, 2011 m. sausio 17 d.

1 lentelė. Nacionalinės kovos su korupcija programos įgyvendinimo priemonių plano Teisėkūros dalies šeštoji problema ir jos detalizavimas 2011 – 2014 m.[54]

Problema	**Priemonė**	**Vykdytojai**	**Terminai**	**Laukiamų rezultatų kriterijai**
6. Esamas politinių partijų finansavimo mechanizmas nevisiškai skaidrus, neužkerta kelio galimam piktnaudžiavimui ir neteisėtam poveikiui priimamiems sprendimams.	Atlikti juridinių asmenų aukų politinėms partijoms ir šių partijų priimamų sprendimų tyrimą, ir, nustačius aukų politinėms partijoms poveikio sprendimų priėmimui tendenciją, parengti ir priimti teisės aktus, užkertančius kelią tokio poveikio galimybei.	Vyriausioji rinkimų komisija (atsakinga už parengimą) Seimas (atsakingas už priėmimą)	2011 m. IV ketv. 2012 m. II ketv.	Atlikta analizė ir prireikus parengtas bei priimtas teisės aktas, sumažinantis neteisėto poveikio sprendimų priėmimui ir piktnaudžiavimo prielaidas, susijusias su sprendimų priėmimu ir parama politinėms partijoms, taip pat užtikrinantis skaidresnį politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimą.

Įvertinus pateiktos priemonės kontekstą, galima teigti, kad šiame dokumente yra pakankamai konkrečiai formuluojamas siekis užkirsti kelią juridinių asmenų daromai įtakai politinių partijų sprendimams, kaip neteisėtam poveikiui. Kaip konkretus laukiamų rezultatų kriterijus įvardinamas galimas teisės aktas, padėsiantis padidinti politikos finansavimo mechanizmo skaidrumą. Kaip matysime toliau, politinės korupcijos mastą mažinančių priemonių įvedimo sprendimas teisiškai buvo realizuotas nuo 2012 m. sausio 1 d.

Politinė korupcija Lietuvoje yra smarkiai išsiplėtojusi, be abejo, korupcijos pagrindas dažniausia yra pinigai. Politinės korupcijos lygį šalyje mažinti stengiamasi tobulinant politikos finansavimo kontrolės sistemą, todėl darytina išvada, kad finansavimo kontrolės sistemos dalyviai – įgyvendintojai ir priežiūros organai – savo funkcijų atlikimo kokybe turi užtikrinti politinės korupcijos sumažėjimu Lietuvoje.

1.3. Politinių partijų finansavimo kontrolės teisinio reglamentavimo raida

Šiandien, susidurdami su esminiais pakeitimais politikos finansavimo kontrolės srityje, natūraliai iškeliame klausimą, kaip silpnesnio teisinio reguliavimo sąlygomis finansavimo kontrolė galėjo funkcionuoti anksčiau ir kodėl dabartiniai pakeitimai negalėjo būti įteisinti prieš daugelį rinkimų ir politikų kadencijų. Šiame poskyryje aptarsime politinių partijų finansavimo kontrolės teisinio reglamentavimo raidą, apžvelgdami įstatymų ir jų pakeitimų priėmimo motyvus bei chronologinę seką.

[54] **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2011-2014 m.)**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 (Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. birželio 16 d. nutarimo Nr. XI-1457 redakcija).

Nepriklausomoje Lietuvoje politinės partijos ir jų finansavimo kontrolė pirmiausia buvo reglamentuoti 1990 m. rugsėjo 25 d. Politinių partijų įstatymo[55] 11 straipsnyje numatyta, kad Lietuvos ar kitų šalių valstybinės valdžios ir valdymo organai, valstybinės įmonės, įstaigos ir organizacijos neturi teisės kokia nors forma ar būdu finansuoti politinių partijų, jų organizacijų, taip pat politinėms partijoms atstovaujančių deputatų ar jų grupių. Tame pačiame straipsnyje pridedama nuostata, įteisinančią galimybę partijoms gauti lėšų ar kitokio turto iš tarptautinių organizacijų, nevalstybinių organizacijų, fondo ir asmenų tik LR įstatymų nustatyta tvarka. Įstatymo redakcijos 12 straipsnyje įtvirtinta politinių partijų, atstovaujamų LR Aukščiausioje taryboje, teisė įstatymo nustatyta tvarka gauti dotacijų iš LR valstybės biudžeto. Politinių partijų finansų kontrolė lakoniškai apibūdinta Politinių partijų įstatymo 13 straipsnyje: politinių partijų finansinę veiklą kontroliuoja LR finansų įstaigos. Politinės partijos kasmet, ne vėliau kaip iki ateinančių metų vasario 1 dienos, pateikia finansų įstaigoms metų finansinės veiklos deklaraciją, viešai paskelbia apie savo biudžeto pajamas ir jų šaltinius, išlaidas ir jų paskirtį. Iš pastarosios įstatymo nuostatos matyti, kad buvo įtvirtinta reguliari finansinė atskaitomybė, bet konkrečiai neįvardintos minimos finansų įstaigos, kurioms pateikiami dokumentai, taip pat neaiški finansinių rodiklių viešo paskelbimo tvarka ir aplinkybės. Minėtos redakcijos Politinių partijų įstatymo 20 straipsnis kalba apie politinių partijų veiklos kontrolę: LR teisingumo ministerija kontroliuoja, ar politinės partijos nepažeidžia LR įstatymų. Manytina, kad ši nuostata galimai prieštarauja 9 straipsnio pirmajai nuostatai, užtikrinančiai politinių partijų veikimo laisvę: visos politinės partijos Respublikos teritorijoje veikia laisvai ir savarankiškai. Valstybės organams, įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, taip pat visuomeninėms organizacijoms ir atskiriems pareigūnams draudžiama kištis į politinių partijų vidaus reikalus. Daroma išvada, kad 20 straipsniu ribotas politinių partijų veiklos nepriklausomumas buvo pastebėtas įstatymų leidėjo ir dėl to nebeteko galios nuo 1995 m. birželio 20 d.[56]

2004 m. kovo 23 d. priimtoje naujoje Politinių partijų įstatymo redakcijoje[57] sutrumpintas buvęs 11 straipsnis „Politinių partijų ir politinių organizacijų nuosavybė“, pakeičiant jį keturių dalių 14 straipsniu: 1) politinės partijos įstatuose numatytiems tikslams įgyvendinti gali turėti trumpalaikio ir ilgalaikio turto; 2) nario mokesčių dydžio nustatymo ir mokėjimo tvarką nustato politinių partijų įstatai; 3) kitus politinių partijų finansavimo šaltinius, lėšų ir turto gavimo, tvarkymo ir panaudojimo apskaitos tvarką nustato kiti teisės aktai; 4) politinės partijos turtas ir lėšos negali būti skirstomos jos nariams. Taip pat sutrumpintas ir 15 straipsnis dėl politinių partijų finansinės veiklos kontrolės:

[55] **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606 (nebegalioja).
[56] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606. Aktuali redakcija nuo 1995-06-20 iki 1998-05-13.
[57] **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606. Aktuali redakcija nuo 2004-03-23 iki 2010-01-04.

politinių partijų finansinę veiklą kontroliuoja valstybės institucijos pagal savo kompetenciją. Šios nuostatos yra ir dabartinėje Politinių partijų įstatymo aktualioje redakcijoje.[58]

Akivaizdu, kad politikos finansavimo kontrolės reglamentavimas ilgą laiką nebuvo išsamus ir užtikrintas. Lietuvos Respublikos Seimas 1997 m. lapkričio 11 d. priėmė Politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymą[59], kuriame įteisinta, kad politinės kampanijos kontrolė vykdytina laikantis aukų ir dovanų priėmimo, apskaitymo reguliavimą, lėšų naudojimo ir atsiskaitymo už jų panaudojimą tvarkos. Šio įstatymo priėmimas vertintinas kaip vienas pirmųjų žingsnių stiprinti Lietuvos politikos finansavimo kontrolę: jo pagrindu VRK patvirtino atitinkamas aukų lapų ir apskaitos dokumentų (žiniaraščių) formas, reikalingas politinių kampanijų dalyvių ataskaitoms.

Beveik lygiagrečiai 1999 m. sausio 12 d. Seimas priėmė Politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimo įstatymą[60], kuris reglamentavo politinių partijų ar politinių organizacijų finansavimą, išskyrus politinių kampanijų laikotarpius[61]. Įstatymo pirmajame straipsnyje įstatymo paskirtis įvardinta kaip politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimo tvarkos reglamentavimas, kuriuo siekiama išvengti politinės korupcijos bei užtikrinti politinių partijų ir politinių organizacijų lėšų kaupimo, naudojimo teisėtumą bei viešumą. Šiuo įstatymu nustatyta, kad valstybės biudžeto dotacijos dalis, skirtas partijoms, pervesdavo Finansų ministerija, remdamasi VRK pažyma dėl dotacijos paskirstymo. Partijų finansavimo kontrolės vykdytojais įvardintos VRK ir Finansų ministerija. Politinės partijos ir politinės organizacijos minėtu įstatymu įpareigotos kasmet, ne vėliau kaip iki ateinančių metų kovo 1 dienos, VRK pateikti patvirtintos formos finansinės veiklos deklaraciją, Finansų ministerijai - biudžeto išlaidų sąmatos vykdymo apyskaitą. Politinės partijos ir politinės organizacijos valstybės biudžeto lėšų naudojimą įpareigota kontroliuoti Valstybės kontrolė. Taigi išskirtini trys partijų finansavimo kontrolės atlikėjai: VRK, Finansų ministerija ir Valstybės kontrolė.[62]

2004 m. kovo 12 d. laikinai einantis LR Prezidento pareigas Seimo pirmininkas Artūras Paulauskas pateikė Politinių partijų, politinių organizacijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo projektą, kurio tikslas – užtikrinti politinių kampanijų demokratiškumą, finansavimo teisėtumą bei viešumą, nustatant, kaip finansuojamos politinės partijos ir politinės organizacijos politinės kampanijos ir kaip vykdoma šio finansavimo kontrolė.[63] Naujuoju įstatymo projektu siekta konsoliduoti teisės normas, reglamentuojančias politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimą, šio finansavimo kontrolę, apibrėžti rinkimuose dalyvaujančių asmenų teises

---

[58] **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606. Aktuali redakcija nuo 2010-05-31.

[59] **Lietuvos Respublikos politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymas**, 1997 m. lapkričio 11 d. Nr. VIII-506. Negalioja. Aktuali redakcija nuo 1997-11-11 iki 2002-06-26.

[60] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimo įstatymas**, 1999 m. sausio12 d. Nr. VIII-1020. Negalioja. Aktuali redakcija nuo 1999-01-27 iki 2004-09-10.

[61] Pastariesiems būdavo taikomas prieš tai minėtas Politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymas.

[62] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimo įstatymas**, 14 str., 18 str., 1999 m. sausio12 d. Nr. VIII-1020. Negalioja. Aktuali redakcija nuo 1999-01-27 iki 2004-09-10.

[63] **Lietuvos Respublikos politinių partijų, politinių organizacijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo projekto aiškinamasis raštas**, 2004 m. kovo 12 d., Nr. IXP – 3308.

ir pareigas, susijusias su rinkimų agitacijos finansavimu bei nustatyti finansavimo kontrolės mechanizmą. Žiniasklaidos atstovų pastebėta, kad „palyginti su kaimynų latvių parlamentarais, mūsiškiams pristigo politinės valios uždrausti juridiniams asmenims finansuoti partijas, o fizinių asmenų paramą griežtai riboti. Lietuvos parlamentinė darbo grupė, rengusi politinių partijų ir kampanijų finansavimo įstatymą, nedrįso prieš gresiančius trejus rinkimus[64] įvesti biudžetinį partijų finansavimą. Jam ir toliau teks tik simbolinis vaidmuo.“[65]

Po ilgai trukusio pasiūlymų įstatymo projektui svarstymo ir kompetentingų institucijų išvadų vertinimo, 2004 m. rugpjūčio 23 d. buvo priimtas PPPKFFKĮ[66], kuriame numatyti politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo šaltiniai, nustatyti politinės kampanijos išlaidų limitai, apibrėžta ir reglamentuota politinė ir politinės kampanijos reklama: jos žymėjimo ir skelbimo sąlygos, taip pat pateiktos politinių partijų finansinės veiklos ir politinių kampanijų finansavimo apskaitos, finansavimo kontrolės ir audito, teisinės atsakomybės nuostatos. Priėmus minėtą įstatymą, galios neteko LR politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymas, LR politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimo įstatymas ir LR politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymo 2 ir 7 straipsnių pakeitimo bei papildymo įstatymas: pastarųjų nuostatos buvo konsoliduotos į vieną naująjį įstatymą.

Politikos finansavimo kontrolė ir auditas reglamentuoti įstatymo penktajame skyriuje. Nustatyta, kad politinių partijų finansinę veiklą ir politinių kampanijų finansavimą kontroliuoja VRK, VMI bei kitos institucijos įstatymų nustatyta tvarka. Šios ir kitos institucijos, tam tarpe ir prokurorai bei auditoriai, laikytini politikos finansavimo kontrolės vykdytojais.

V. Jurkevičius pastebi, kad visuose iki 2008 metų gegužės pateiktuose PPPKFFKĮ projektuose[67] vienokiu ar kitokiu būdu siūloma drausti juridinių ir / ar fizinių asmenų aukas politinėms partijoms, manant, kad taip bus pasiektas didesnis finansavimo skaidrumas.[68] Reikia pažymėti, kad ir 2010 m. įstatymo pakeitimo įstatymo projektui[69] būta pasiūlymų dėl juridinių asmenų paramos uždraudimo. A. Anušausko 2010 m. kovo 22 d. teiktas pasiūlymas dėl juridinių aukų atsisakymo, argumentuojant, kad „siekiant skaidrinti politinių partijų finansavimą bei užtikrinti efektyvią finansavimo kontrolę, siūlytina

---

[64] Treji rinkimai per vienerius metus: 2004-06-13 rinkimai į Europos Parlamentą ir Respublikos Prezidento rinkimai, 2004-10-10 Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/rinkimai/rinkimai-pagal-data.html>, [žiūrėta: 2013-02-23].

[65] **Kučinskaitė J.** Partijų iždo auditas. Žr. savaitraštis „Veidas“, 2004-03-25, Nr. 13. Adresas internete: < http://archyvas.veidas.lt/lt/leidinys.nrfull/4063eec6406bf>, [žiūrėta: 2013-02-23].

[66] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2004-09-10 iki 2007-05-10.

[67] Projektuose Nr. XP-2662 (paruoštas Teisingumo ministerijos) ir XP-2662A (autorius – Lietuvos Respublikos Seimo valdybos suformuota darbo grupė) siekiama uždrausti juridinių asmenų finansinę paramą politinėms partijoms, o Lietuvos Respublikos Prezidento pateiktame projekte Nr. XP-2662(2A) apskritai siūloma atsisakyti privačių finansavimo šaltinių aukų, siekiant, kaip teigiama, panaikinti politinių partijų priklausomybę nuo stambių aukotojų įtakos priimant politinius sprendimus ir užtikrinti paramos partijoms skaidrumą.

[68] **Jurkevičius V.** Politinių partijų finansavimas Lietuvoje: tinkamiausio modelio paieškos // Politologija. – Vilnius, 2008, Nr. 2008/2 (50), p. 86. ISSN 1392–1681

[69] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektas**, Nr. XP-2662(2), pateiktas 2009-06-18 Seimo Audito komiteto.

atsisakyti juridinių asmenų aukų politinėms partijoms ir politinėms kampanijoms finansuoti [...]“.[70] Be to, STT 2010 m. kovo 25 d. teikė analogišką pasiūlymą, teigiant, kad politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir jo kontrolės klausimai yra politinio susitarimo dalykas (pavyzdžiui leidimas ar draudimas juridiniams asmenims finansuoti politines partijas), todėl tikslinga, kad įstatymo nuostatos kiek įmanoma labiau detalizuotų būsimą finansavimo tvarką ir taip sumažintų galimybes piktnaudžiauti jomis ir kad šios nuostatos neliktų vien tik gerais norais. STT nuomone, apribojus galimybę juridiniams asmenims finansuoti politines partijas būtų sumažintos prielaidos pasireikšti korupcijai.[71] Audito komitetas tokiems pasiūlymams nepritarė, argumentuodamas, kad uždraudus juridiniams asmenims aukoti politinėms partijoms ir politinės kampanijos dalyviams, šios lėšos gali būti paaukotos per fizinius asmenis, todėl nustatyti galimą juridinių asmenų įtaką taps gerokai sudėtingiau.[72] Tokiu būdu buvo susilaikyta nuo juridinių asmenų paramos politinėms partijoms ir politinių kampanijų dalyviams draudimo. Manytina, kad pagrindiniu nepritarimo pasiūlymams motyvu būtų galima laikyti 2011 m. vasario 27 d. įvykusius Savivaldybių tarybų rinkimus – jiems finansiškai reikėjo kaip reikiant pasiruošti.

Vėlesnėse PPPKFFKĮ redakcijose buvo atlikta keletas pakeitimų politikos finansavimo kontrolės atžvilgiu. Politikos finansavimo audito atžvilgiu paminėtini du ryškesni pasikeitimai, įteisinti įstatymo redakcijoje nuo 2010 m. rugsėjo 15 d.[73]

Pirmiausia buvo sumažinta politikos finansavimo kontrolės funkcijų VMI[74] – palikta pareiga tikrinti, ar aukotojai turėjo pakankamai pajamų aukai suteikti ir ar jos apmokestintos įstatymų nustatyta tvarka, ir apie atliktą tikrinimą ir jo metu nustatytus teisės aktų pažeidimus pranešti VRK. Manytina, kad šiam pasikeitimui turėjo reikšmės LAR 2008 m. gruodžio 19 d. pasiūlymas Seimo Audito komitetui atsisakyti PPPKFFKĮ 22 str. 3 dalies 2 punkto[75], nes [„„] tai nėra VMI funkcija, be to, tai atlieka auditorius.[76] Kaip pastebėjo VRK pirmininkas Z. Vaigauskas, „priimta nauja įstatymo redakcija

---

[70] **Pasiūlymas dėl Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2662(2)**, Arvydas Anušauskas, Seimo narys, 2010 m. kovo 22 d.

[71] Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto posėdžio protokolas, 2010 m. balandžio 14 d. Nr. 141-P-15.

[72] Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto posėdžio protokolas, 2010 m. balandžio 14 d. Nr. 141-P-15.

[73] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2010-09-15 iki 2010-10-29.

[74]Pastebėtina, kad VMI buvo įpareigota tikrinti, ar metinių politinių partijų finansinės veiklos deklaracijų, politinių kampanijų finansavimo ataskaitų, politinės partijos ar politinės kampanijos finansavimo apskaitos žiniaraščių duomenys atitinka turimus asmenų deklaruotų pajamų duomenis; tikrinti, ar politinių partijų finansinė veikla, politinių kampanijų finansavimas tvarkomas Buhalterinės apskaitos įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka; tikrinimų išvadas pateikti VRK. // **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2007-05-19 iki 2008-06-20.

[75] Siūlomas atsisakyti punktas teigia, kad Valstybinė mokesčių inspekcija „tikrina, ar politinių partijų finansinė veikla, politinių kampanijų finansavimas tvarkomas Buhalterinės apskaitos įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.“ // žr. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 22 str. 3 d. 2 p., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2008-06-21 iki 2010-09-14.

[76] **Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto pagrindinio komiteto išvados dėl Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto** (XP-2662), 2009 m. birželio 10 d., Nr. 29.

išvadavo VMI nuo jai neįprastos funkcijos. Visą partijų ir politikų finansinę veiklą dabar tikrina auditoriai.“[77]

Antra, buvo pritarta LAR 2008 m. gruodžio 19 d. siūlymui[78] Įstatyme auditoriaus teikiamą paslaugą įvardinti kaip „politinės partijos ir politinės kampanijos nepriklausomą finansinės veiklos patikrinimą“, atsižvelgiant į tai, kad tiek pačiame Įstatyme, tiek jo pakeitimo projektuose (Nr. XP-2662, Nr. XP-2662A ir Nr. XP-2662(2A)) neaiškiai apibrėžta (atestuoto) auditoriaus teikiama paslauga ir, vadovaujantis LR audito įstatymu, sąvoka „auditas“ apėmusi tik finansinių ataskaitų patikrinimą[79]. LAR nuomone, auditorius, teikdamas nepriklausomą finansinės veiklos patikrinimą, turėtų vadovautis Tarptautiniais susijusių paslaugų standartais, taikomais sutartų procedūrų užduotims, atlikti sutartas procedūras, pateikti ataskaitą apie faktinius pastebėjimus. Remiantis to laikotarpio aktualia Audito įstatymo redakcija[80], „užtikrinimo ir kitos susijusios paslaugos yra audito įmonės teikiamos ne audito paslaugos, kurioms taikomi Tarptautinės buhalterių federacijos Tarptautinių audito ir užtikrinimo standartų valdybos parengti ir patvirtinti Tarptautiniai užtikrinimo užduočių, Tarptautiniai peržvalgos užduočių, Tarptautiniai susijusių paslaugų standartai ir susiję praktiniai nurodymai. LAR nustato tarptautinių užtikrinimo užduočių, tarptautinių peržvalgos užduočių, tarptautinių susijusių paslaugų standartų ir susijusių praktinių nurodymų taikymo teikiant užtikrinimo ir kitas susijusias paslaugas metodiką ir kontroliuoja atliktų užtikrinimo ir kitų susijusių paslaugų kokybę.“ Toks audito įmonės vykdytinų procedūrų pobūdis taikomas atliekant 2011 m. sausio 1 d. ir vėliau prasidėjusių ataskaitinių laikotarpių politinės partijos finansinių ataskaitų rinkinio, jo priedų ir kitų VRK patvirtintoje techninėje užduotyje nustatytų duomenų patikrinimą.

Taigi matome, kad priimtas pasiūlymas eliminavo iš PPPKFFKĮ audito išvados sąvoką ir įtvirtino susijusių paslaugų atlikimo prievolę, kas, kaip minėta, nėra laikoma audito paslaugomis, o tik sutartų procedūrų atlikimu, už kurio kokybę atsako LAR. Autoriaus nuomone, nepaisant pateiktų argumentų dėl aiškesnio audito paslaugos įvardinimo, toks perėjimas nuo audito išvados iki nepriklausomo finansinės veiklos patikrinimo ir ataskaitos dėl pastebėtų faktų yra laikytinas politikos finansavimo kontrolės veiksmingumo, kiek tai susiję su audito atlikimu, sumažėjimu, nes priešingai nei audito išvada, auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų nepareiškiama nuomonė ir joks užtikrinimas dėl finansinių ataskaitų tikro ir teisingo partijos finansinės padėties atspindėjimo.

---

[77] **Medalinskas A.** Rinkimai ir politinė korupcija, žr. „Lietuvos žinios“, 2011 m. vasario 11 d. Adresas internete: < http://www.lzinios.lt/Lietuvoje/Rinkimai-ir-politine-korupcija>, [žiūrėta: 2013-02-22].

[78] **Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto pagrindinio komiteto išvados dėl Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto** (XP-2662), 2009 m. birželio 10 d., Nr. 29.

[79] Finansinių ataskaitų auditas (toliau – auditas) – nepriklausomas audituojamos įmonės finansinių ataskaitų patikrinimas ir auditoriaus išvados pateikimas vadovaujantis teisės aktų, reglamentuojančių finansinių ataskaitų audito atlikimą, reikalavimais. // žr. **Lietuvos Respublikos audito įstatymas**, 2 str., 10 d., 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227. Aktuali redakcija nuo 2008-09-01 iki 2011-04-27.

[80] **Lietuvos Respublikos audito įstatymas**, 2 str., 21 d., 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227. Aktuali redakcija nuo 2008-09-01 iki 2011-04-27.

Bene didžiausių PPPKFFKĮ pakeitimų iniciatyvą parodė LR prezidentė Dalia Grybauskaitė, 20011 m. rugsėjo 7 d. pateikusi PPPKFFKĮ 7, 8, 10, 12, 14, 22 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektą[81], argumentuodama labai didele politinių partijų priklausomybe nuo juridinių asmenų aukų Lietuvoje: esą rinkimuose turi varžytis politikai ir jų idėjos, tačiau esama finansavimo tvarka neskatina partijų konkuruoti idėjomis – Lietuvos politiniame gyvenime dominuoja konkurencija pinigais, interesų grupė partijas gali finansuoti apeidama maksimalias leistinas aukų ribas partijas finansuojant per įvairias gimininges įmones ir organizacijas. Pažymima, kad fiziniams asmenims, aukojantiems labai mažas aukas, taikomi neproporcingai aukšti reikalavimai tų lėšų apskaitai ir administravimui, palyginti su reikalavimais aukojantiems itin dideles sumas. Taip pat projekto teikėja pastebi, kad galimybė partijoms papildomai prie skiriamos metinės dotacijos iš valstybės biudžeto gauti iki 25 procentų rinkimų metu patirtų politinės kampanijos išlaidų kompensaciją sudaro prielaidas partijoms išleisti daugiau nei surenkama piniginių aukų; kartu įgyjamas ir nepagrįstas pranašumas prieš kitus politinės kampanijos savarankiškus dalyvius (jie atsiduria nelygioje padėtyje su politinėmis partijomis).[82]

Teiktu projektu siekta užkardyti politinę korupciją ir tobulinti politinių partijų bei politinių kampanijų finansavimo tvarką, uždraudžiant juridiniams asmenims finansuoti politines partijas ir politines kampanijas; nuo 20 iki 10 VMDU sumažinant aukos dydį fiziniams asmenims; vienareikšmiškai nustatant, kad mažas aukas (iki 0,02 VMDU) aukojantiems asmenims būtų taikoma supaprastinta aukų priėmimo tvarka; atsisakant galimybės politinėms partijoms kompensuoti dalį (iki 25 procentų) patirtų politinės kampanijos išlaidų.[83] Kaip minėta ir ankstesnėje šio darbo dalyje, uždrausti juridinių asmenų aukas siūlytą buvo ne kartą, taip pat aukos dydžio fiziniams asmenims sumažinimas nuo 20 iki 10 VMDU buvo siūlytas dar 2010 m.[84]

Nuo 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojusi nauja PPPKFFKĮ įstatymo redakcija[85] lėmė tokius politikos finansavimo kontrolės pasikeitimus: 1) įteisino juridinių asmenų paramos politinėms partijoms ir politinės kampanijos dalyviams draudimą, 2) įteisino fizinių asmenų paramos politinėms partijoms draudimą, 3) apribojo fizinių asmenų aukos politinės kampanijos dalyviams dydį nuo 20 iki 10 VMDU, 4) panaikino dalies politinės kampanijos išlaidų kompensavimą iš valstybės biudžeto (16 straipsnis), paliekant metinį biudžeto finansavimą politinės partijos, per praėjusius rinkimus

[81] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 12, 14, 22 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektas** Nr. XIP-3531, 2011 m. rugsėjo 7 d. pateiktas Lietuvos Respublikos Prezidento.

[82] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 12, 14, 22 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto Nr. XIP-3531 aiškinamasis raštas**, 2011 m. rugsėjo 7 d.

[83] Ten pat.

[84] **Pasiūlymas Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-2662(2)**, Agnė Bilotaitė, Seimo narė, 2010 m. kovo 24 d.

[85] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 20, 22, 23, 25, 27, 28 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas**, 2011 m. gruodžio 6 d. Nr. XI-1777.

surinkusios ne mažiau kaip 3% rinkėjų balsų, veiklai, 5) papildė politinės partijos finansavimo šaltinius nuolatinio Lietuvos gyventojo savanoriškai skiriama 1 procento dydžio sumokėto metinio pajamų mokesčio dalimi, 6) įtvirtino, kad fizinių asmenų aukoms, kurios per politinę kampaniją savarankiškam politinės kampanijos dalyviui yra ne didesnės kaip 40 litų, taikoma LR Vyriausybės nustatyta supaprastinta aukų priėmimo, apskaitos ir aukotojų paviešinimo tvarka, 7) papildė VRK kontrolės funkcijas nuostata, kad VRK kartu su VMI sudaro sąlygas politinės kampanijos iždininkui VRK informacinėje sistemoje patikrinti, ar auka atitinka šio įstatymo 10 straipsnio 2 dalies reikalavimus. VRK atsako už tinkamą informacinės sistemos veikimą.

Priėmus esminius PPPKFFKĮ pakeitimus nuo 2012 m. ekspertai vis dar abejoja, ar sugriežtinta politinių partijų ir kampanijų finansavimo tvarka padidina politinių partijų nepriklausomumą nuo galimos verslo įtakos. Anot jų, naujoji tvarka gali net didinti neskaidrų finansavimą, kurį bus žymiai sunkiau išaiškinti, o draudimas fiziniams asmenims skirti paramą partijoms ne rinkiminės kampanijos metu gali didinti partijų priklausomumą nuo valstybės arba neteisėtos verslo paramos. Pažymima, kad priežiūros institucijos neužtikrina tinkamos neteisėto finansavimo ir paslėptos reklamos kontrolės.[86] Manoma, kad uždraudus vieną sritį, iškyla grėsmė pasireikšti kitoms sritims, dažniausiai nelegaliais būdais.

Tik įsigaliojus naujosioms PPPKFFKĮ nuostatoms, lėmusioms išaugusią valstybės biudžeto asignavimų reikšmę partijų finansavimo šaltinių atžvilgiu, 2012 m. sausio 11 d. pasirodė Viešųjų pirkimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projektas, kurį pateikė Seimo nariai A. Čaplikas ir A. Valinskas. Projekte siekta sudaryti išimtį politinėms partijoms viešųjų ir privačiųjų juridinių asmenų – perkančiųjų organizacijų – atžvilgiu, kitaip tariant, atleisti politines partijas nuo prievolės vykdyti pirkimus, vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatomis. Iki to laiko galiojusiose Viešųjų pirkimų įstatymo redakcijose šios išimties sudaryti nereikėjo, nes politinių partijų veikla ne visada būdavo „daugiau kaip 50 procentų finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų arba kitų valstybės ar savivaldybių fondų lėšų, arba kitų [...] nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų lėšų“[87]. Atsižvelgiant į PPPKFFKĮ pakeitimų specifiką, iškilo poreikis „apsaugoti“ partijas nuo dar griežtesnės finansų kontrolės. LR prezidentė 2012-03-23 dekretu vetavo Įstatymo projektą, motyvuodama, kad „visi turi įprasti skaidriai ir atsakingai naudoti valstybės biudžeto pinigus, todėl viešieji prikimai turi būti privalomi visiems, priimant įstatymo pataisas nebuvo atsižvelgta į neigiamą STT vertinimą, kuriame teigiama, kad priimto įstatymo nuostatos yra ydingos antikorupciniu požiūriu. Neatkreiptas dėmesys ir į Europos teisės departamento įspėjimą dėl būsimų Europos Sąjungos teisės

[86] **Ekspertai: partijoms labiau rūpi įtakos sferų didinimas ir portfelių skirstymasis, o ne atstovavimas savo rinkėjams**. Žr. „15min.lt“, 2013 m. kovo 20 d. Adresas internete: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/ekspertai-partijoms-labiau-rupi-itakos-sferu-didinimas-ir-portfeliu-skirstymasis-o-ne-atstovavimas-savo-rinkejams-56-317736#ixzz2O45HkNQs>, [žiūrėta: 2013-03-20].

[87] **Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas**, 4 str. 2 d. 1 p., 1996 m. rugpjūčio 13 d. Nr. I-1491. Aktuali redakcija nuo 2011-11-18 iki 2012-03-30.

pažeidimų.“[88] Prezidentės siūlymu, galėtų būti Viešųjų pirkimų įstatymas papildomas išimtimi politinėms partijoms dėl viešųjų pirkimų procedūrų nesilaikymo politinės kampanijos vykdymo tikslais perkamai reklamai, leidybos ir spausdinimo paslaugoms. Seimas nepritarė prezidentės siūlymams ir priėmė Viešųjų pirkimų įstatymo 4 straipsnio pakeitimo įstatymą, įsigaliojusį 2012 m. kovo 31 d.

Apibendrinant konstatuojama, kad politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolė Lietuvoje yra neišvengiamas dalykas, norint valstybėje išlaikyti stabilią demokratinio režimo dvasią, kai visuomenei atstovaujantys ar tik besiruošiantys jai atstovauti politikai vadovaujasi skaidriais ir užtikrintais finansiniais instrumentais, siekdami įgyti tautos pasitikėjimą ir įgyvendinti jos valią. Tai ypač aktualu dėl to, kad politinė korupcija Lietuvoje yra smarkiai išsiplėtojusi ir, be abejo, korupcijos pagrindas dažniausia yra pinigai. Politinės korupcijos lygį šalyje mažinti stengiamasi tobulinant politikos finansavimo kontrolės sistemą dviem kryptimis: teisiniu reglamentavimu ir kontrolės subjektų funkcijų atlikimo kokybe.

[88] Oficialus LR Prezidento institucijos puslapis internete: < http://www.president.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/viesieji_pirkimai_privalomi_visiems.html>, [žiūrėta: 2012-11-07].

2. POLITINIŲ PARTIJŲ IR POLITINIŲ KAMPANIJŲ FINANSAVIMO KONTROLĖS SUBJEKTAI

Akivaizdu, kad viena iš pagrindinių priežasčių, lėmusių PPPKFFKĮ priėmimą 2004 m. buvo pirmajame skyriuje minėtas prezidento apkaltos skandalas: suskubta griežtinti teisines normas politinės kampanijos dalyviams, stiprinti politikos finansavimo kontrolę. Tai rodo, kad mūsų jaunoje visuomenėje nėra išvystyta prevencijos prieš skandalus praktika, radikalūs sprendimai priimami tik esant „šaukštams po pietų“. Tai yra viena iš politikos finansavimo kontrolės funkcionavimo problemų.

Kita problema būtų galima įvardinti tai, kad politikos finansavimo reguliacinio aparato teisinę sistemą nustato tie patys asmenys, kuriems tos normos ir bus pritaikytos. Kaip buvo galima pastebėti iš pirmajame skyriuje teiktų PPPKFFKĮ projektų intensyvumo datos atžvilgiu, didžioji dalis projektų pateikti po Seimo rinkimų (2008-2010 m.), vėliau teikimo procesas kiek atslūgo. Nenuostabu, kad įstatymo projektas, kuriame buvo siūloma uždrausti juridinių asmenų aukas, buvo sutiktas nepalankiai, nes jo įsigaliojimo data buvo numatyta 2012 m. sausio 1 d. – prieš pat 2012 m. Seimo rinkimus. Buvo pateiktas ne vienas siūlymas[89] įstatymo projektui, kad terminas būtų pratęstas vieneriems metams, argumentuojant nespėsimų parengti poįstatyminių teisės aktų ir t.t. Manytina, kad tokiu būdu norėta naują teisinę tvarką įgalinti tik praėjus netolimų rinkimų vajui, idant būtų lengviau pakliūti į valdžią dosnių finansavimo šaltinių dėka.

Trečiąja problema įvardintume neveiksmingą vidaus ir išorės kontrolės mechanizmų kofunkcionavimą. Pavyzdžiu laikytina Darbo partijos „juodosios buhalterijos“ byla, besitęsianti jau nuo 2005 m.. Generalinės prokuratūros prokuroras Saulius Verseckas, paviešinęs „juodosios buhalterijos“ schemą, teigė, kad „Darbo partijos byla nėra vien dėl „juodosios buhalterijos“. Tai politinės korupcijos byla ir tai svarbu suvokti. Svarbu suvokti bylos reikšmę valstybei, teisinei sistemai. Tai – ne mokėjimas vokeliuose. Aš bylą suvokiu kaip politinės korupcijos bylą dėl neteisėtos politinės partijos finansavimo. Taigi tai ne tik buhalterinės apskaitos įstatymo pažeidimai, bet, visų pirma, politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo pažeidimai.“[90] Pažymėtina, kad VRK yra pripažinusi, jog dar 2006 m. Darbo partija, pusmetį vėluodama su partijos finansinės veiklos audito ataskaita, padarė šiurkštų įstatymo pažeidimą, deja, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. konstatavo, jog vien įstatyme nustatytų finansinės veiklos dokumentų pateikimo terminų pažeidimo konstatavimas nėra pakankamas

[89] Pavyzdžiui, Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas (2011-10-26), Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas (2011-11-02) siūlė nukelti projektų nuostatų įsigaliojimą nuo 2013 m. sausio 1 d. // žr. **Pagrindino komiteto išvada Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 11, 12, 14, 22, 23, 28 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektui** Nr. XIP-3531(2), 2011 m. lapkričio 14 d.

[90] **Argustas J.** Prokuroras pateikė DP „juodosios buhalterijos“ schemą. Žr. www.diena.lt. 2012 m. gruodžio 3 d. Adresas internete: <http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/prokuroras-pateike-dp-juodosios-buhalterijos-schema-atnaujinta-464411>, [žiūrėta: 2013-03-05].

pripažinti, kad politinė partija šiurkščiai pažeidė įstatymą, be to, Teisėjų kolegija pažymėjo, kad VRK priimtas sprendimas, kad Darbo partija savo veikla sudarė situaciją, dėl kurios negalima nustatyti, ar jos pateikta metinė finansinės veiklos deklaracija atitinka tikrovę, viršijo savo įstatyminę kompetenciją.[91] Tai rodo, kad politikos finansavimo kontrolės įgyvendinimas turi būti pakankamai pagrįstas ir paremtas teisės aktų nustatytomis funkcijomis, kitaip įtarimų sukėlęs politinis dalyvis turės pakankamai argumentų pateisinti savo „smulkius“ neatitikimus įstatymų normoms. Taigi politinei partijai neturint veiksnios vidaus kontrolės, užtikrinančios vadovo bei už apskaitą atsakingo asmens priimamų sprendimų teisėtumą, o išorės kontrolieriams (visuomenei, VRK, audito įmonėms,..) neturint pakankamai informacijos apie partijos vidaus kontrolės lygį ir būklę, vidaus ir išorės politikos finansavimo kontrolės mechanizmų santykis laikomas problematišku.

Išgryninus pagrindines problemas, manytina, kad politikos finansavimo kontrolės sritys turėtų būti identifikuojamos atsižvelgiant į jų tiesioginį ryšį su politikos finansavimo klausimais. E. Masnevaitė pastebi, kad siekis efektyviai reglamentuoti politinių partijų finansinių srautų kontrolę turi būti grindžiamas politinių partijų finansavimo būdų ir šaltinių analize.[92] Remiantis R. Williams, praktikoje dažniausiai įvardinami trys politikos finansavimo būdai: vidinis, išorinis ir valstybinis finansavimas.[93] Taigi akivaizdu, kad politikos finansavimo kontrolės sritys iš principo taip pat turi būti susijusios su vidiniu, išoriniu ir valstybiniu kontroliavimu. Tai pažymėjo ir M. Walecki, trikampio principu (**2 pav.**) pavaizdavęs pagrindines politikos finansavimo kontrolės sritis: 1) politinių partijų vidaus kontrolė, 2) nepriklausoma išorės kontrolė ir 3) visuomeninė (žiniasklaidos, visuomeninių organizacijų, rinkėjų) kontrolė.[94]

M. Walecki trikampė politikos finansavimo kontrolės struktūra akivaizdžiai rodo, kad kiekviena iš sričių yra tiesiogiai viena su kita susijusi, jų tarpusavio santykis lemia informacijos apie politikos finansavimą viešumo užtikrinimą. Tolesniuose poskyriuose nagrinėsime vidaus ir išorės politikos finansavimo kontrolės subjektų įtakos politinėms partijoms aspektus.

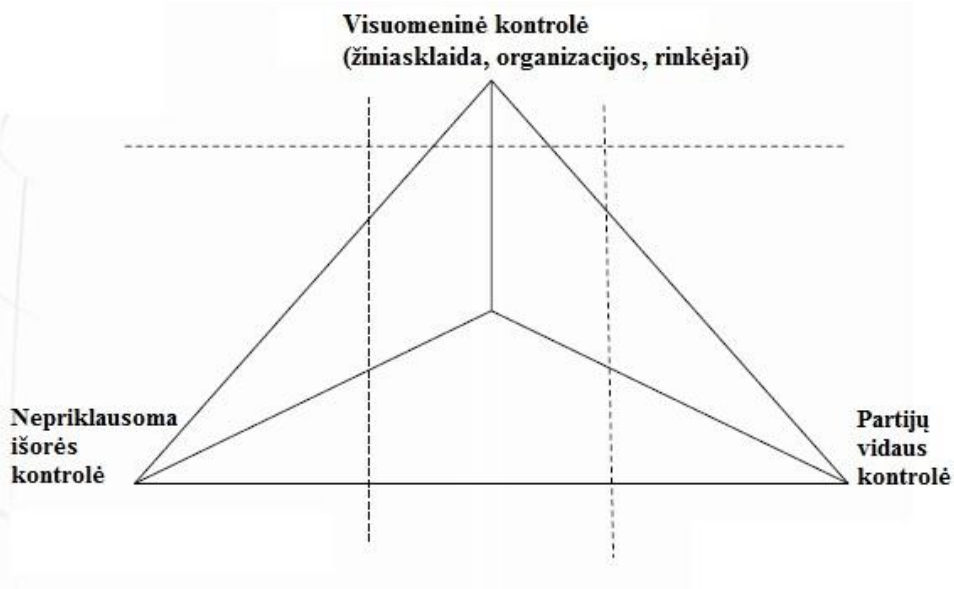
---

[91] **BNS ir lrytas.lt inf.** Darbo partijos dotacijos byla bus nagrinėjama iš naujo. Žr. „lrytas.lt“, 2007 m. lspkričio 19 d. Adresas internete: <http://www.lrytas.lt/-11954913111193162872-darbo-partijos-dotacijos-byla-bus-nagrin%C4%97jama-i%C5%A1-naujo.htm>, [žiūrėta: 2013-03-05].

[92] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 39

[93] **Williams R.** Aspects of Party Finance and Political Corruption, 2000, p. 2. – ISBN 978-0333739860. Adresas internete: < http://www.palgrave.com/pdfs/0333739868.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-06].

[94] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 79. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-06].

2 pav. Politikos finansavimo kontrolės sritys[95]

2.1. Politinių partijų vidaus kontrolė

Politinės partijos organizacinė elgsena, vidaus tvarkos, apskaita bei narių atliekami veiksmai geriausiai žinomos pačiai politinei partijai. Politinė partija turi reguliuoti savo vidinius procesus, idant jos veiklos produktas, patenkantis į visuomenę, būtų skaidrus ir nekeliantis abejonių. Politinių partijų vidaus kontrolę galima išskirti į tris dalis: 1) individualiąją (narių elgesio), 2) norminę (atitinkamų vidaus tvarkų / reglamentų nustatymas) ir 3) profesinės atsakomybės už einamosios ir politinės kampanijos buhalterinės apskaitos tvarkymą (atitinkamo specialisto numatymas).

Kiekvieno partijos nario netinkamas elgesys gali sukompromituoti visą partiją, todėl ji turi nuolat stebėti bei taikyti įvairius metodus, kad partijos narys jaustų atsakomybę prieš visą organizaciją ir savo vykdytais ar vykdomais netinkamais veiksmais nepakenktų jos vardui ir reputacijai. Paprastai išaiškėjus tam tikroms aplinkybėms dėl partijos individų neatitikimo partijos deklaruojamoms vertybėms ir / ar Lietuvos teisiniam reglamentavimui, turėtų būti svarstoma dėl individų šalinimo iš organizacijos.[96]

Viešųjų juridinių asmenų, naudojančių valstybės ir savivaldybės turtą ir juo disponuojančių, vidaus kontrolė ir vidaus audito tarnybos privalomumas yra reguliuojami įstatymu, kuriame vidaus

---

[95] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 79. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-06].

[96] Pavyzdžiui, šalinimo atvejis TS-LKD: **BNS informacija** KGB rezerve buvę du konservatoriai pašalinti iš partijos, žr. „Kauno diena.lt“, 2012 m. rugpjūčio 29 d. Adresas internete: < http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/kgb-rezerve-buve-du-konservatoriai-pasalinti-is-partijos-445535>; ir nešalinimo atvejis dėl tos pačios priežasties: **Černiauskas Š.** Socdemai neplanuoja iš partijos šalinti buvusių KGB rezervo kapitonų, žr. „Delfi.lt“, 2012 m. rugsėjo 12 d. Adresas internete: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/socdemai-neplanuoja-is-partijos-salinti-buvusiu-kgb-rezervo-kapitonu.d?id=59496347#ixzz2N2E0vV1c>, [žiūrėta: 2013-03-09].

kontrolė apibūdinama kaip viešojo juridinio asmens vadovo sukurta visų kontrolės rūšių sistema, kurios dėka siekiama užtikrinti viešojo juridinio asmens veiklos teisėtumą, ekonomiškumą, efektyvumą, rezultatyvumą ir skaidrumą, strateginių ir kitų veiklos planų įgyvendinimą, turto apsaugą, informacijos ir ataskaitų patikimumą ir išsamumą, sutartinių ir kitų įsipareigojimų tretiesiems asmenims laikymąsi bei su visu tuo susijusių rizikos veiksnių valdymą.[97] Įstatyme yra aiškiai apibrėžta, kokiose viešuosiuose juridiniuose asmenyse privalo būti įsteigta vidaus audito tarnyba, vykdanti nepriklausomą, objektyvią tyrimo, vertinimo ir konsultavimo veiklą, siekiant užtikrinti viešojo juridinio asmens veiklos gerinimą, bet politinės partijos, nors ir priskiriamos viešiesiems juridiniams asmenims, disponuojantiems nemaža valstybės lėšų dalimi, nėra įpareigotos steigti vidaus audito tarnybos ar bent jau užtikrinti vidaus kontrolės funkcionavimą.[98] Politinių partijų įstatyme politinės partijos įpareigotos savo įstatuose nusimatyti politinės partijos turto ir lėšų naudojimo kontrolės tvarką.[99] Tai rodo, kad politinių partijų vidaus kontrolės mechanizmas teisiškai nėra pakankamai sureguliuotas, palikta interpretacijos laisvė kiekvienai iš partijų, kokio lygio kontrolę joje diegti.

Taip pat, kalbant apie partijos vidaus kontrolės mechanizmą finansų atžvilgiu, paminėtina ESBO rekomendacija Lietuvai nustatyti protingas partijos nario mokesčio ribas, siekiant padidinti politinių partijų ir rinkimų kampanijų finansavimo skaidrumą. Tai grindžiama pastebėjimu, kad politinės partijos nariai gali įnešti stojimo, nuolatinį ar kitokį nario mokestį, kurių sumas numato partijos statutas. ESBO misijos pašnekovai pastebėjo, kad nario mokesčiai gali būti panaudoti bandant apeiti nustatytas finansinės paramos ribas bei paramos iš juridinių asmenų draudimą.[100]

Remiantis M. Walecki, kiekvienoje partijoje turėtų būti įtvirtintos nuostatos dėl profesionalaus ir tikslaus partijos buhalterinės apskaitos tvarkymo pareigos, idant būtų išvengta sukčiavimo ir vėliau viešinamų finansinių ataskaitų rodmenys būtų patikimi ir atspindintys tikrąją finansinę partijos padėtį. Ši priskirtina vadinamiesiems „finansų agentams“ (angl. *financial agents*), kurių atsakomybė apimtų patikimos ir išsamios finansinės veiklos apskaitą, finansinės veiklos ataskaitų parengimą atitinkamoms

[97] **Lietuvos respublikos vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas**, 2 str., 2002 m. gruodžio 10 d. Nr. IX-1253. Aktuali redakcija nuo 2013-01-30.

[98] Vidaus audito tarnybos privalomos įsteigti Respublikos Prezidento institucijoje, Seimo kanceliarijoje, Ministro Pirmininko tarnyboje ir ministerijose. Savivaldybėse turi būti įsteigtos centralizuotos vidaus audito tarnybos. Kituose viešuosiuose juridiniuose asmenyse vidaus audito tarnyba turi būti įsteigta, jeigu juose patvirtinta ne mažiau kaip 200 pareigybių (etatų), įskaitant jiems pavaldžių arba jų valdymo sričiai priskirtų viešųjų juridinių asmenų patvirtintas pareigybes (etatus). Žr. **Lietuvos respublikos vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas**, 6 str., 2002 m. gruodžio 10 d. Nr. IX-1253. Aktuali redakcija nuo 2013-01-30.

[99] **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 6 str. 2 p. 14 d., 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606. Aktuali redakcija nuo 2010-05-31.

[100] **ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimų vertinimo misijos ataskaita**. Varšuva, 2013-01-03, p.12. Adresas internete: < http://www.osce.org/lt/odihr/elections/98706>, [žiūrėta: 2013-03-19].

institucijoms, patvirtinimą apie gautų aukų teisinę atitiktį teisės aktų reikalavimams ir apskaitos tvarkymo, ataskaitų rengimo pagal nustatytas taisykles laikymąsi.[101]

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2013 m. sausio 1 d. ne pelno siekančių ribotos civilinės atsakomybės asmenų (tame tarpe ir politinių partijų) 2013 metų ir vėlesnių ataskaitinių laikotarpių sudaromas finansines ataskaitas pasirašo ūkio subjekto vadovas ir vyriausiasis buhalteris (buhalteris) arba galintis tvarkyti apskaitą kitas asmuo[102], kai ligtol ši pareiga buvo skirta tik juridinio asmens vadovui. Manytina, kad tokia atsakomybė už finansinių ataskaitų duomenų tikrumą ir teisingumą buvo praplėsta vadovaujantis analogiška Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo 19 straipsnio 1 dalies redakcija taip pat nuo 2013 m. sausio 1 d.[103], nepaisant to, kad pastarasis įstatymas netaikomas pelno nesiekiantiems ribotos civilinės atsakomybės juridiniams asmenims.[104]

LR Konstituciniam teismui 2012 m. buvo teikta nagrinėti, ar politinės kampanijos dalyvio iždininko būtinybė rinkimų kampanijos metu neprieštarauja LR Konstitucijai. LR Konstitucinis teismas pažymėjo, kad rinkimų proceso sąžiningumą ir skaidrumą įstatymų leidėjas gali siekti užtikrinti nustatydamas *inter alia* tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį būtų reikalaujama, kad lėšas, skirtas politinei kampanijai finansuoti, tvarkytų, jų rinkimo ir panaudojimo teisėtumą kontroliuotų ne rinkimų kampanijos dalyvis, o kitas atsakingas asmuo įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka. Nustatydamas tokį teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas yra saistomas iš Konstitucijos, *inter alia* proporcingumo principo, kylančių reikalavimų, t. y. jis negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, *inter alia* tokių reikalavimų minėtam atsakingam asmeniui, kurie dirbtinai pasunkintų pretendento būti kandidatu atitinkamuose rinkimuose galimybes dalyvauti rinkimų kampanijoje įgyvendinant Konstitucijoje garantuotą pasyviąją rinkimų teisę. Minėta ir tai, kad pagal teisinį reguliavimą asmeniui, galinčiam tapti politinės kampanijos iždininku, nebuvo nustatyta specialių tam tikro išsilavinimo ar profesinio pasirengimo reikalavimų. Todėl nustatytas reikalavimas būti sudariusiam sutartį su politinės kampanijos iždininku, vertintinas kaip konstituciškai pagrįstas rinkimų procedūrų teisinis reguliavimas, sudaręs prielaidas užtikrinti rinkimų proceso, *inter alia* rinkimų kampanijos,

---

[101] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 83. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].

[102] **Dėl finansų ministro 2004 m. lapkričio 22 d. įsakymą Nr. 1K-372 „Dėl Pelno nesiekiančių ribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų buhalterinės apskaitos ir finansinių ataskaitų sudarymo ir pateikimo ir politinių kampanijų dalyvių neatlygintinai gauto turto ir paslaugų įvertinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo**, 1.2.6., 2012 m. lapkričio 5 d. Nr. 1K-371.

[103] „Finansines ataskaitas ir metinį pranešimą pasirašo įmonės vadovas (nurodomos jo pareigos, vardas ir pavardė). Finansines ataskaitas taip pat pasirašo įmonės vyriausiasis buhalteris (buhalteris) arba kiti asmenys, galintys tvarkyti įmonės buhalterinę apskaitą vadovaujantis Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymu (nurodomos pareigos, vardas ir pavardė).“ // **Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas**, 19str., 1 d., 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-575. Aktuali redakcija nuo 2012-07-14.

[104] **Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas**, 2 str., 5 d., 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-575. Aktuali redakcija nuo 2012-07-14.

sąžiningumą ir skaidrumą.[105] Autorius pastebi, kad, nepaisant to, kad iždininkas politinės kampanijos dalyviui yra privalomas ir jam, kaip atsakingam už dalyvio apskaitą asmeniui, nekeliami jokie specialūs reikalavimai, PPPKFFKĮ 2 straipsnyje gana detaliai apibrėžiama iždininko samprata ir 21 straipsnyje įvardinamos jo teisės ir pareigos.

Aiškinantis, kaip įgyvendinamas minėtas Politinių partijų įstatyme numatytas įpareigojimas savo įstatuose nusimatyti politinės partijos turto ir lėšų naudojimo kontrolės tvarką, kokia narių mokesčių dydžių ir mokėjimo tvarkos padėtis bei ar yra nustatyta už finansinės apskaitos tvarkymą atsakingo asmens pareigybė, tikslinga panagrinėti didžiųjų[106] politinių partijų steigimo ar kitus dokumentus.

LSDP Statute pažymėta, kad partijos struktūroje yra Finansų komisija, kuri tikrina LSDP tarybos, partijos skyrių finansinę veiklą, turto įsigijimą ir jo panaudojimą, teikia pagalbą skyrių finansų komisijoms, organizuoja skyrių finansų komisijų pirmininkų ir iždininkų mokymą. Partijos organizacijos vadovaujasi finansų komisijos išvadomis.[107] Tai yra vienintelė užuomina LSDP statute į organizacijos vidaus kontrolę, bet detali kontrolės tvarka neįtraukta. Visgi LSDP Finansų komisijos nuostatuose pažymima, kad Komisijos siekis yra LSDP tarybos, partijos skyrių finansinės veiklos efektyvumas. Tai ji atlieka nešališkai ir objektyviai pagal savo posėdyje patvirtintus darbo planus. Finansų komisija, kontroliuodama LSDP tarybos, partijos skyrių finansinę veiklą, tikrina turtą, lėšas, lėšų naudojimą pagal patvirtintas sąmatas, finansinę atskaitomybę. Atlikus tikrinimus, turi būti parengtos ataskaitos, kuriose išdėstomi tikrinimo rezultatai ir rekomendacijos.[108] Įvertinant tokius Finansų komisijos veiklos požymius kaip finansinės veiklos efektyvumo siekis, nešališkumas ir objektyvumas, darbo planai, turto ir lėšų naudojimo tikrinimas, pateikiamos išvados su rekomendacijomis, galima manyti, kad LSDP Finansų komisija iš principo atitinka minėtos vidaus audito tarnybos sąlyginius požymius.

LSDP nario mokesčio dydį narys nustato savo nuožiūra, bet ne mažiau kaip 1 proc. savo pajamų, atskaičius mokesčius. Nario mokestis mokamas paprastai kas mėnesį, bet nerečiau kaip kartą per

---

[105] **LR Konstitucinio teismo nutarimas** dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos parlamentą įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo kai kurių nuostatų, kuriomis reguliuojami su rinkimų užstato sumokėjimu, kandidatų deklaracijų pateikimu, rinkimų slenksčio pasiekimu, sutarties su politinės kampanijos iždininku sudarymu ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms paskirstymu susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 2012 m. kovo 29 d., byla Nr. 21/2010-30/2010.

[106] Turint omenyje, kad didžiausia politikos finansavimo kontrolės neefektyvumo grėsmė kyla ten, kur vyksta didžiausios apyvartos, pasirenkamos pagal 2012 m. Seimo rinkimų rezultatus populiariausios trys politinės partijos: Lietuvos socialdemokratų partija, Darbo partija ir Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai.

[107] **Lietuvos socialdemokratų partijos statutas**. Adresas internete: <http://www.lsdp.lt/lt/straipsniai/29-partijos-statutas.html>, [žiūrėta: 2013-03-07].

[108] **Lietuvos socialdemokratų partijos Finansų komisijos nuostatai**, patvirtinti LSDP Finansų komisijos posėdyje 2011-12-17. Adresas internete: < http://www.lsdp.lt/lt/straipsniai/194-lsdp-nario-mokescio-mokejimo-tvarka.html>, [žiūrėta: 2013-03-07].

ketvirtį. Partijos nariai, dėl objektyvių priežasčių negalintys mokėti nustatyto dydžio nario mokesčio, skyriaus tarybai (prezidiumui) nutarus, moka ne mažesnį kaip 1 Lt mokestį per mėnesį.[109]

Kalbant apie LSDP finansinės apskaitos pareigą, LSDP statute galima atrasti tik užuominų, kad yra tokia pareigybė kaip iždininkas, bet jo funkcijos, atsakomybės sritys ir statusas neapibrėžti. Autoriaus žiniomis, LSDP laikosi pozicijos, kad kuo mažiau tikrinami jų buhalteriniai reikalai, tuo geriau.[110]

Žvelgiant į Darbo partijos vidaus kontrolės reglamentavimą, pastebėtina, kad partijos statute yra numatyta Kontrolės komisija, kuri tikrina partijos, skyrių / filialų ūkinius bei finansinius reikalus ir atskaitomybę, teikia paramą skyrių / filialų kontrolės komisijoms, jas konsultuoja ir teikia rekomendacijas. Savo veikloje Kontrolės komisija vadovaujasi partijos tarybos patvirtintais nuostatais, o savo veiklos ataskaitas pateikia partijos suvažiavimui.[111] Tikėtina, kad Politinių partijų įstatyme numatyta pareiga nusimatyti politinės partijos turto ir lėšų naudojimo kontrolės tvarką yra įtvirtinta minimuose Kontrolės komisijos nuostatuose, kurie nėra viešinami.

Mėnesinis Darbo partijos nario mokestis – 1 litas. Kiekvienas Partijos narys gali mokėti ir didesnį nario mokestį. Partijos deleguoti pareigūnai moka padidintą nario mokestį – 10 proc. nuo jų gaunamų pajamų užimamose pareigose.[112] Tai, anot I. Van Biezen, vadinamieji „mokesčiai partijai“: išrinkti į Seimą partijos nariai dalį savo algos sumoka partijai. Kai kurie gavę per partiją gerus postus (ministrai, teisėjai) taip pat moka mokestį.[113] Darbo partijos pavyzdys nario mokesčių atžvilgiu patvirtina ESBO nuogąstavimus dėl neriboto partijos narių įnašų dydžio, kaip tam tikros grėsmės kompensuoti fizinių ir juridinių asmenų paramos draudimą ne politinės kampanijos laikotarpiu.

Finansų apskaitos pareiga Darbo partijoje tenka iždininkui – etatiniam darbuotojui, kuris tvarko Tarybos nustatytą sąmatą, Partijos lėšas ir turtą. Kaip galima suprasti iš kitos statuto nuostatos, kad „partija gali papildomai samdyti vyriausiąjį buhalterį arba buhalterinę apskaitą tvarkančią įmonę“, iždininkas neatitinka vyriausiojo buhalterio pareigų lygmens, bet yra tik vykdantysis apskaitos darbuotojas. Pažymėtina svarbi vidinės kontrolės dalis yra ta, kad partijos iždininkas ne rečiau kaip kartą per metų ketvirtį partijos pirmininkui, Prezidiumui pateikia einamąsias atskaitomybės bei ketvirtines veiklos ataskaitas. [114] Tai laikytina nuolatinės finansų apskaitos priežiūros forma, kas turėtų užtikrinti skaidrų finansų tvarkymą ir stiprią vidaus kontrolę. Deja, kaip minėta anksčiau, praktika

---

[109] **Lietuvos socialdemokratų partijos statutas**. Adresas internete: <http://www.lsdp.lt/lt/straipsniai/29-partijos-statutas.html>, [žiūrėta: 2013-03-07].
[110] Iš susirašinėjimo el. paštu su LSDP vyriausiąja finansininke 2013 m. kovo 20 d.
[111] **Darbo partijos Statutas**. Adresas internete: http://www.darbopartija.lt/statutas/#15.-kiti-partijos-organai, [žiūrėta: 2013-03-08].
[112] Ten pat.
[113] **Van Biezen I.** Financing Political Parties and election Campaigns – Guidelines, 2003, p. 42. ISBN 92-871-5355-8. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-08].
[114] **Darbo partijos Statutas**. Adresas internete: <http://www.darbopartija.lt/statutas/#15.-kiti-partijos-organai>, [žiūrėta: 2013-03-08].

akivaizdžiai įrodo, jog, nors formaliai ir yra įtvirtinti organizacijos vidaus finansų valdymo saugikliai, realiai jie nefunkcionuoja ir negali sustabdyti sisteminės visos partijos neteisėtos finansinės veiklos.

TS-LKD įstatuose visai nėra numatyta nei lėšų ir turto naudojimo tvarkos, nei vidaus finansų kontrolės priemonių. Yra tik trumpai pažymėta, kad sekretoriatas atlieka finansinį ir materialinį TS-LKD aprūpinimą, vykdo TS-LKD lėšų ir turto apskaitą, o vykdomasis sekretorius teikia veiklos ir finansinę ataskaitą TS-LKD Tarybai.[115] Darytina išvada, kad minėtos įstatymo normos įgyvendinimas nėra atliktas. Įstatuose nėra ir finansinės apskaitos tvarkymo pareigos priskyrimo konkrečiam subjektui fakto. Visgi pastebėtina, kad, nepaisant šių neatitikimų įstatymui, TS-LKD Taryba 2005 m. yra patvirtinusi nutarimą Dėl Sąžiningo politikos pakto (įžadų) patvirtinimo[116], kuriuo patvirtintame dokumente be kitų įsipareigojimų numatyta, kad TS-LKD įsipareigoja nesiekti žiniasklaidos palankumo paslėptais būdais: nepirkti paslėptos reklamos, nesinaudoti viešaisiais finansais asmeninei ir politinei reklamai; sąžiningai tvarkyti partijos finansus, neturėti jokių dvigubų ar „juodųjų" buhalterijų, neimti paramos, kai už ją prašoma atlikti rėmėjui palankius veiksmus; viešai skelbti partijos finansines ataskaitas kas ketvirtį. Šių įsipareigojimų laikymąsi kontroliuoti paskirtas TS-LKD Priežiūros komitetas, kuris, anot N. Puteikio, jau nuo pat įkūrimo pradžios buvo neveiksnus ir kurio nariai patys užsiima neskaidriomis veiklomis.[117]

TS-LKD metinio nario mokesčio dydis politines pareigas užimantiems TS-LKD nariams yra nustatomas 1 proc. nuo jų gaunamo atlyginimo. Kitiems nariams - savo nuožiūra, bet ne mažiau kaip 12 Lt per metus, senatvės pensininkams ir socialiai remtiniems asmenims – 1 Lt per metus. Taigi analogiškai kaip ir Darbo partijoje naudojamas „mokesčių partijai" metodas bei paliekamos neribotos galimybės mokėti tokio dydžio nario mokestį, koks, narių nuožiūra, yra galimas ir tinkamas.

Apžvelgus tris populiariausias partijas, darytina išvada, kad, nors Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymu ir nėra numatyta prievolė steigti vidaus audito tarnybos partijose, bet Politinių partijų įstatyme įtvirtinta prievolė nusimatyti partijos įstatuose lėšų ir turto panaudojimo kontrolės tvarką, visuose trijuose atvejuose tai buvo atlikta tik iš dalies. Turint omenyje, kad nuo 2012 m. sausio 1 d. pagrindiniu partijų finansavimo šaltiniu tapo valstybės biudžeto lėšos, o pastarosios partijos surinko daugiausia rinkėjų balsų, taigi gaus ir didžiausią finansavimą[118], nėra aiškiai ir detaliai nustatyta lėšų ir turto panaudojimo, disponavimo sąskaitomis banke kontrolės tvarka. M. Walecki pastebi, kad

---

[115] **TS-LKD įstatai**. Adresas internete: < http://www.tsajunga.lt/uploads/files/dir290/dir14/10_0.php>, [žiūrėta: 2013-03-08].

[116] **TS-LKD Tarybos nutarimas Dėl sąžiningos politikos pakto patvirtinimo**, 2005 m. gegužės 27 d., Nr. 1. Adresas internete: < http://www.tsajunga.lt/uploads/files/dir77/dir3/5_0.php>, [žiūrėta: 2013-03-08].

[117] **Puteikis N.** Kaip iš TS-LKD Sąžiningos politikos pakto dingo esminė detalė. Žr. N. Puteikio blogas internete, 2010 m. spalio 5d. Adresas internete: < http://puteikis.blogspot.com/2010/10/kaip-is-ts-lkd-saziningos-politikos.html>, [žiūrėta: 2013-03-08].

[118] Valstybės biudžeto asignavimai politinės partijos veiklai finansuoti paskirstomi toms politinėms partijoms, kurios yra gavusios ne mažiau kaip 3 procentus visų rinkėjų balsų, paduotų už politinių partijų kandidatus tuose Seimo, savivaldybių tarybų rinkimuose, rinkimuose į Europos Parlamentą, pagal kurių rezultatus paskirstomi šie valstybės biudžeto asignavimai. // Žr. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 19 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

kiekvienoje partijoje ir jos skyriuose turėtų būti iš viso po vieną sąskaitą, kurią išorės kontrolės vykdytojai galėtų prižiūrėti ir sekti joje vykstančius finansinius srautus.[119] Tai taip pat nėra pažymėta partijų dokumentuose.

Partijų dokumentų analizėje nustatyta, kad ESBO rekomendacija nustatyti protingas partijos nario mokesčio ribas, siekiant padidinti politinių partijų ir rinkimų kampanijų finansavimo skaidrumą[120] yra pagrįsta, kadangi akivaizdu, kad partijose nario mokesčio dydis nėra ribojamas ir tie patys buvę rėmėjai tapę partijos nariais gali teisėtai „aukoti“ partijai per nario mokestį kiek išgalėdami. Taip pastebimas partijų bruožas diferencijuoti partijos nario mokestį: pokomunistinėse valstybėse neišvystyta nario mokesčio mokėjimo praktika dėl žemo pragyvenimo lygio ir menkos demokratinės gyvensenos patirties. Įprasta rinkti proporcingą mokestį pagal narių galimybes.[121] Tai rodo Lietuvos politikoje dar giliai įsitvirtinusiais praeities tradicijas, kurios, laikui bėgant, gali perimti išsivysčiusių šalių patirtį.

Įvertinant aptartų politinių partijų vidaus kontrolės praktiką, galimai papildytina Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo 6 straipsnio 1 dalis, numatanti, kokiose viešuosiuose juridiniuose asmenyse privalomai turi būti įsteigta (centralizuota) vidaus audito tarnyba, įrašant politines partijas, kurioms atitinkamu laikotarpiu yra skiriamas finansavimas iš valstybės biudžeto. Nemanytina, kad šiuo siūlymu galimai bus suvaržyta konstitucinė politinių partijų veiklos laisvė, nepriklausomumas, nes vidaus audito tarnyba yra nešališka ir nepriklausoma nuo išorinės įtakos galimybių, turi vadovautis Tarptautiniais vidaus audito standartais, kuriuose pasakyta, kad Vidaus audito veikla turi būti nepriklausoma, o vidaus auditoriai, atlikdami auditą, turi būti objektyvūs.[122]

Be to, reikia pažymėti dar ir tai, kad Buhalterinės apskaitos įstatymo 10 straipsnis numato[123], kad nuo 2016 m. sausio 1 d. vyriausiojo buhalterio ar jį atitinkančias pareigas ūkio subjektuose galės eiti tik išlaikę profesinius buhalterinės apskaitos ir finansinės atskaitomybės egzaminą ir mokesčių

---

[119] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 83. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].

[120] **ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimų vertinimo misijos ataskaita**. Varšuva, 2013-01-03, p.12. Adresas internete: < http://www.osce.org/lt/odihr/elections/98706>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[121] **Van Biezen I.** Financing Political Parties and election Campaigns – Guidelines, 2003, p. 18. ISBN 92-871-5355-8. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[122] Idant geriau būtų suvokti nepriklausomumo ir objektyvumo kriterijai: nepriklausomumas tai nepriklausymas nuo sąlygų, kurios kelia grėsmę vidaus auditui ar vidaus audito vadovui nešališkai atlikti vidaus audito funkcijas. Objektyvumas – tai vidinė nuostata, kuri leidžia vidaus auditoriams atlikti užduotis taip, kad jie galėtų garantuoti už savo darbo rezultatus ir neiti į kompromisus dėl darbo kokybės. Objektyvių vidaus auditorių sprendimui nedaro įtakos kitų asmenų nuomonė. Turi būti valdomos grėsmės, kylančios konkretaus auditoriaus objektyvumui, jo objektyvumui atliekant užduotį, ir funkciniu, ir organizaciniu lygmeniu. // Žr. Tarptautiniai vidaus audito standartai. Florida, Vidaus auditorių institutas, 2011, p. 14. Adresas internete: < https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/Standards_2011_Lithuanian.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-08].

[123] **Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas**, 10 str. (redakcija nuo 2016-01-01), 3 d., 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-574. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.

egzaminą bei besilaikantys Buhalterių profesionalų etikos kodekse nustatytų profesinės etikos principų.[124] Numatomas buhalterių kvalifikacijos įvertinimas vertintinas kaip teigiamas žingsnis politinių partijos ir politinių kampanijų apskaitos tvarkymo skaidrumui ir teisingumui, tik už egzaminų programų rengimą atsakingai Audito ir apskaitos tarnybai siūlytina atkreipti dėmesį į specifinę politinių partijų apskaitą ir parengti specialią programą, skirtą sertifikuoti partijų buhalterius.

Tikėtina, kad sustiprinus bendrąją politikos finansavimo kontrolę partijų vidaus kontrolės atžvilgiu, padidėtų politinių partijų finansinės veiklos skaidrumas, išaugtų visuomenės pasitikėjimas jomis. Be to, išorės auditoriams remiantis vidaus auditorių darbo rezultatais, pastebėjimais ir teiktų rekomendacijų istorija, būtų lengviau įvertinti partijos silpnesnes finansų valdymo sistemos vietas ir tikslingai sutelkti dėmesį patikrinimų metu.

2.2. Politikos finansavimo išorės kontrolė

Pirmajame skyriuje aptarėme teisinį politikos finansavimo reglamentavimą, kuris didžiausia dalimi nustatytas PPPKFFKĮ. Įstatymo detalumas ir išsamumas dar negarantuoja jo laikymosi, todėl siekiant skaidrių politikos finansavimo procesų, būtina įgyvendinti nustatytas teisines normas. Kaip pažymi E. Masnevaitė, tik tokiu atveju galima kalbėti apie efektyvią politikos finansavimo sistemą.[125]

Pats įgyvendinamumas yra suprantamas kaip atsakingos institucijos vykdoma kontrolė, valdant politikos finansavimo procesus. Išskiriami ir pagrindinės kontrolės institucijos „pagalbininkai“ politikos finansavimo kontrolės sistemoje: partijų „finansiniai agentai“, auditoriai, finansinės institucijos, antikorupcinės organizacijos ir žiniasklaida.[126] Remdamiesi jau anksčiau pateikta politikos finansavimo kontrolės sričių schema, toliau darbe apžvelgsime išorės kontrolės subjektus ir jų reikšmę.

2.2.1. Valstybinė kontrolė

Politinės partijos, kaip viešosios piliečių sukurtos organizacijos, disponuoja valstybės lėšomis, gaunamomis iš piliečių sumokėtų mokesčių. Visuomenė turi teisę žinoti, kaip jos mokesčiai yra

---

[124] Buhalteris profesionalas turi laikytis šių pagrindinių principų: a) sąžiningumo – visuose profesiniuose ir verslo santykiuose būti doru ir sąžiningu; b) objektyvumo – neleisti, kad šališkumas, interesų konfliktas ar pernelyg didelė kitų asmenų įtaka paveiktų jo profesinius ar verslo sprendimus; c) profesinės kompetencijos ir reikiamo atidumo – išlaikyti tokį profesinių žinių ir kompetencijos lygį, kuris užtikrintų, kad klientui ar darbdaviui būtų teikiamos aukšto lygio profesinės paslaugos, pagrįstos šiuolaikine praktine patirtimi, įstatymais ir metodika, dirbti kruopščiai ir laikytis galiojančių specialiųjų ir profesinių standartų; d) konfidencialumo – pasirūpinti profesinių ir verslo santykių metu gautos informacijos konfidencialumu ir be tinkamo ir specialaus leidimo neatskleisti šios informacijos trečiosioms šalims, išskyrus atvejus, kai ją atskleisti yra teisinė ar profesinė jo teisė arba pareiga, nenaudoti informacijos siekiant asmeninės buhalterio profesionalo arba trečiosios šalies naudos; e) profesionalaus elgesio – laikytis atitinkamų įstatymų ir kitų teisės aktų bei vengti jo profesiją diskredituojančių veiksmų. // Žr. **Buhalterių profesionalų etikos kodeksas**. Tarptautinė buhalterių federacija, - New York, 2010 m., p. 9. - ISBN: 978-1-60815-061-8. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3448>, [žiūrėta: 2013-03-09].

[125] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 312.

[126] **Enforcing Political Finance Laws: Training Handbook**, - Washington (IFES), 2005, p. 8. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/ManualHandbook/2005/TIDE_Handbook_Enforcing_Political_Finance_Laws.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].

panaudojami politinėse partijose – nuo to priklauso ir pasitikėjimas valdžios atstovais, ir piliečių tarpusavio geras sutarimas. Tuo tikslu valstybė yra įpareigota sukurti priemones, kuriomis būtų užtikrinti visuomenės lūkesčiai dėl skaidrios ir sąžiningos tautos atstovų veiklos – priemonėmis laikomos atitinkamos institucijos, kontroliuojančios politinių partijų finansavimą.

PPPKFFKĮ 23 straipsnyje „Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolė“, įtvirtinta, kad politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimą pagal kompetenciją įstatymų nustatyta tvarka kontroliuoja VRK ir kitos institucijos.[127] Tame pačiame straipsnyje kitomis institucijomis įvardintos VMI ir Valstybės kontrolė bei jų funkcijos. Kitomis institucijomis politikos finansavimo pažeidimų atvejais laikomos ir teisėsaugos institucijos (STT, Generalinė prokuratūra).

Remiantis įstatymu[128], VRK atlieka tokias funkcijas: 1) tvirtina aukų lapo formą; 2) tvirtina valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitos, politinės kampanijos finansavimo apskaitos žiniaraščio, viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo deklaracijos, politinės partijos ar politinės kampanijos dalyvio ataskaitos dėl paskleistos politinės reklamos ir jos finansavimo šaltinių formas, jų pildymo ir pateikimo tvarkos aprašą; 3) suderinusi su LAR, tvirtina politinės kampanijos finansavimo ataskaitos formą; 4) tvirtina politinės kampanijos finansavimo ataskaitos pildymo ir pateikimo tvarkos aprašą; 5) tvirtina politinės reklamos žymėjimo tvarkos aprašą; 6) suderinusi su LAR tvirtina techninę užduotį politinės partijos ar politinės kampanijos dalyvio patikrinimą atliekančioms audito įmonėms, nustatydama auditoriaus atliekamo darbo mastą; 7) jos nustatyta tvarka kontroliuoja, kaip politinės partijos ir politinės kampanijos dalyviai laikosi šio įstatymo reikalavimų, ir siūlo traukti atsakomybėn už šio įstatymo pažeidimus arba kreipiasi į kitas institucijas, kurioms įstatymų suteikta kompetencija leidžia patikrinti, kaip laikomasi įstatymų nustatytų reikalavimų; 8) sudaro sąlygas ir atsako, kad jos interneto tinklalapyje politinių partijų finansinių ataskaitų rinkinys ir PPPKFFKĮ 20 straipsnio 2 dalyje nurodyti jo priedai[129], viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo deklaracija, politinių kampanijų finansavimo ataskaitos būtų skelbiami nedelsiant gavus jų duomenis, atnaujinamos, kad šie duomenys atitiktų gautą informaciją; 9) nustato didžiausius politinės kampanijos išlaidų konkrečiose rinkimų apygardose dydžius ir ne vėliau kaip iki kiekvienų metų sausio 1 dienos juos paskelbia; 10) registruoja aukų lapus, juos išduoda ir kontroliuoja, kaip jie naudojami; 11) suteikia programinę įrangą politinės kampanijos finansavimo apskaitos žiniaraščio, viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo deklaracijos duomenims perkelti, viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo politinės kampanijos laikotarpiu

[127] Seimo narys A. Anušauskas dar 2010-04-13 siūlė kontrolės funkcijas suteikti išimtinai tik VRK, argumentuodamas, kad trūksta teisinio reguliavimo, kuris įpareigotų VRK vykdyti nuolatinę politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolę, bet Audito komitetas tam nepritarė, teigdamas, kad tikslingiau šiame įstatyme abstrakčiai nurodyti, kad kontrolės sistemoje dalyvauja institucijos pagal savo kompetenciją ir jų konkrečiai neįvardinti, antraip reikėtų konkrečiai įtvirtinti pareigas, atsakomybę ir institucijų bendradarbiavimo tvarką. // Žr. **Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2662(2) komiteto posėdžio prorokolo išrašas**, 2010 m. balandžio 15 d.

[128] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 23 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

[129] Valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaita // Žr. ten pat.

taikytinų įkainių ir sąlygų deklaravimui, politinės kampanijos finansavimo ataskaitoms, viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo deklaracijoms pagal perkeltus duomenis spausdinti; 12) skelbia viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo politinės kampanijos laikotarpiu taikytinus įkainius; 13) kartu su VMI sudaro sąlygas politinės kampanijos iždininkui VRK informacinėje sistemoje patikrinti, ar auka atitinka PPPKFFKĮ reikalavimus; 14) atsako už tinkamą informacinės sistemos veikimą; 15) kontroliuoja, kaip naudojamos politinei kampanijai skirtos lėšos; 16) laiku pateikia informaciją apie politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo pažeidimus STT, Generalinei prokuratūrai; 17) organizuoja politinių partijų, per kalendorinius metus gavusių mažiau negu 200 VMDU dydžio pajamų sumą, ir savarankiškų politinės kampanijos dalyvių, per politinę kampaniją gavusių mažesnę kaip 70 VMDU dydžio pajamų sumą, patikrinimą (funkcijai įgyvendinti turi teisę pirkti audito įmonių paslaugas).

VMI yra įpareigojama tikrinti, ar aukotojai turėjo pakankamai pajamų aukai suteikti ir ar jos apmokestintos įstatymų nustatyta tvarka. Apie atliktą tikrinimą ir jo metu nustatytus teisės aktų pažeidimus pranešti VRK. LR valstybės kontrolė įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atlieka valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo auditą.

Kaip matyti iš priskirtų funkcijų apimties, VRK laikytina pagrindine politikos finansavimo kontrolę įgyvendinančia institucija – jai tenka didžioji dalis viešinimo, procedūrų priežiūros, didžioji dalis atskaitomybės kontrolės pareigų. Vykdydama jai priskirtas pareigas, VRK vadovaujasi teisėtumo, nepriklausomumo, kolegialumo, viešumo ir nešališkumo principais.[130] M. Walecki pastebi, kad už politikos finansavimo kontrolės įgyvendinimą atsakingai institucijai itin svarbus finansinio ir veiksmų nepriklausomumo principas, kad priimant sprendimus nebūtų šališkumo valdančiosios daugumos atžvilgiu. Kitaip, anot mokslininko, gali kilti politinės korupcijos bei savivalės pasireiškimo grėsmė.[131] Nors Lietuvos įstatymų leidėjas buvo apdairus ir Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatyme atskiru straipsniu įtvirtino VRK teisę į nepriklausomumą įrodančias nuostatas,[132] VRK sudėties formavimas, įtraukiant iki pusės narių iš politinių partijų kandidatų, rodo pasirinktą principą ne atsiriboti ir siekti

[130] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas**, 4 str., 2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-985. Aktuali redakcija nuo 2012-11-17.

[131] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 85. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].

[132] 1) VRK, įgyvendindama savo funkcijas ir priimdama sprendimus jos kompetencijai priklausančiais klausimais, yra nepriklausoma. Jokia valstybės institucija ar pareigūnas negali duoti privalomų nurodymų dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos kompetencijai priklausančių klausimų sprendimo. 2) Valstybės institucijoms, įstaigoms, Seimo nariams ir kitiems pareigūnams, partijoms, nevyriausybinėms organizacijoms ar piliečiams draudžiama kištis į VRK veiklą organizuojant ir vykdant rinkimus ar referendumą. 3) Apie bandymus paveikti VRK, jos pirmininką ar narį VRK pirmininkas ar narys privalo nedelsdamas pranešti Seimui ir paskelbti per visuomenės informavimo priemones. // Žr. **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas**, 5 str., 2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-985. Aktuali redakcija nuo 2012-11-17.

nepriklausomumo nuo suinteresuotųjų šalių (t. y. partijų), bet joms atstovauti.[133] Nepaisant to, kad toks VRK sudarymas gali būti laikomas demokratinių politinių partijų institucionalizacijos išraiška, gali susidaryti situacijų, kai atitinkamus sprendimus VRK lems politinių partijų įtaka.[134] Visgi praktikoje VRK veikla vertintina kaip pakankamai nepriklausoma ir, nors kartais kritikuojama (pvz., dėl neveiksmingos politinių partijų finansavimo kontrolės), ji dažniausiai suvokiama kaip atitinkanti jai keliamus reikalavimus. Nors yra buvę galimų bandymų paveikti ar kištis į VRK priimamus sprendimus, pagrindo spręsti dėl rimtesnio tokio spaudimo poveikio nėra.[135]

Specializuotas VRK padalinys (Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės skyrius), atsakingas už politikos finansavimo kontrolę, buvo įkurtas atsižvelgiant į politinėje erdvėje iškeltą uždavinį dėl politikos finansavimo kontrolės padalinio įkūrimo.[136] Vėliau viešojoje erdvėje buvo nemažai diskutuota, ar nevertėtų politikos finansavimo kontrolės funkcijų priskirti kitoms institucijoms[137] ar išskaidyti kontrolės funkcijas kelioms institucijoms: VRK, VMI ir STT.[138] Anot E. Masnevaitės, tokius siūlymus išprovokavo keletas veiksnių: 2005 m. Darbo partijos finansavimo skandalas, *Transparency International* Lietuvos skyriaus paskelbti 2006 m. korupcijos suvokimo indekso tyrimo rezultatai, kurie atskleidė, jog Lietuvoje situacija šiuo klausimu jau gerą penkmetį nepasitaisė, per ilga politinių partijų ir kitų subjektų pateiktų finansinės atskaitomybės dokumentų tyrimo trukmė, nedeklaruojama politinės reklamos sklaida – tokie siūlymai galimai buvo iškelti, siekiant daryti didesnį spaudimą potencialiems konkurentams.[139] A. Anušauskas yra pastebėjęs, kad Lietuvoje, deja, nesukurtas centralizuotas politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės mechanizmas, nėra vienos institucijos į kurią suplauktų ir būtų išanalizuojama visa teisėsaugos

---

[133] **Mickevičiūtė N.** Vyriausioji rinkimų komisija. Transparency International Lietuvos skyriaus Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas, 2012, p. 142. - ISBN 978-609-437-130-1. Adresas internete: < http://transparency.lt/media/filer_public/2013/01/23/lietuvos_nacionalines_atsparumo_korupcijai_sistemos_tyrimas.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].

[134] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 129.

[135] **Mickevičiūtė N.** Vyriausioji rinkimų komisija. Transparency International Lietuvos skyriaus Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas, 2012, p. 144. - ISBN 978-609-437-130-1. Adresas internete: < http://transparency.lt/media/filer_public/2013/01/23/lietuvos_nacionalines_atsparumo_korupcijai_sistemos_tyrimas.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].

[136] „Įkurti specializuotą padalinį politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo priežiūrai ir kontrolei vykdyti. Jis privalo turėti reikiamą kompetenciją, įgalinimus ir pajėgumus šiai funkcijai atlikti.“ // **Lietuvos Respublikos parlamentinių partijų frakcijų susitarimas „Dėl kovos su korupcija stiprinimo”**, 2006-10-25. Adresas internete: <http://www3.lrs.lt/docs2/SJXEDRSQ.PDF>, [žiūrėta: 2013-03-10].

[137] Seimo narys P. Gražulis 2010-04-27 siūlė, kad būtų tikslinga politinių partijų ir politinių kampanijų finansinės veiklos kontrolės funkciją perduoti Specialiųjų tyrimų tarnybai. Taip būtų užtikrintas politinių partijų ir politinių kampanijų lėšų gavimo ir panaudojimo tikslingumas ir teisėtumas, nes Lietuvos Respublikoje kaip specializuota institucija korupcijos prevenciją atlikti yra įgaliota Specialiųjų tyrimų tarnyba, kuri saugo ir gina asmenį, visuomenę, valstybę nuo korupcijos, vykdo korupcijos prevenciją bei išaiškinimą. // **Pasiūlymas Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektui, Nr. XP-2662(3) (patikslintas)**, 2010-04-27 pateiktas P. Gražulio.

[138] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-2662**, 2007-11-10 parengtas P. Baguškos, Teisingumo ministerijos.

[139] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 316.

institucijų, VMI, VRK, kitų institucijų turima informacija. Trūksta analitinių studijų, kuriose būtų atskleistos su politinių partijų finansavimu susijusios problemos.[140] Šiai idėjai iš principo antrina ir A. Krupavičius, pažymėdamas kad VRK trūksta analitinio padalinio, kuris aiškintųsi situaciją dėl politinių kampanijų finansavimo, pateiktų apibendrinančią medžiagą dėl rinkimų, padėtų analizuoti pačios VRK veiklą ir ką joje reikėtų taisyti, gilintųsi į kitų šalių patirtį, teiktų rekomendacijas, kaip optimizuoti rinkimų procesą.[141]

Kituose šaltiniuose randama nuomonė, kad nėra pagrindo atitinkamus VRK įgaliojimus PPPKFFKĮ įgyvendinimo srityje perduoti operatyvinės veiklos subjektams, pavyzdžiui, STT ar Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai prie Vidaus reikalų ministerijos, nes galimai kiltų grėsmė Lietuvai tapti policine valstybe.[142] Kaip 2009 m. pastebėjo GRECO, Lietuvos pasirinktas sprendimas kontrolės funkciją paskirstyti dviem jau egzistuojančioms valstybės institucijoms – VRK ir VMI – nekuriant naujos specializuotos įstaigos yra protingas atsižvelgiant į valstybės dydį. Tačiau toks sprendimas sumažino atsakomybę ir nė viena iš minėtųjų institucijų nesiėmė lyderės vaidmens vykdant politinio finansavimo kontrolę.[143] Šiandien pagrindine politikos finansavimo kontrolės institucija PPPKFFKĮ 23 straipsnyje įvardinta VRK ir aiškiai atskirtas nuo kitų įstaigų funkcijas įgyvendina minėtas VRK padalinys.

Kaip minėta anksčiau, nuo 2010 m. VMI neteko funkcijos tikrinti politinių partijų finansinių deklaracijų bei politinių kampanijų dalyvių finansinių ataskaitų ir teikti tikrinimų išvadą VRK. VMI funkcijų skaičiui sumažėjus iki vienintelės (tikrina, ar aukotojai turėjo pakankamai pajamų aukai suteikti ir ar jos apmokestintos įstatymų nustatyta tvarka), sumažėjo VMI, kaip politikos finansavimą kontroliuojančios institucijos, nepriklausomumo pažeidimo grėsmė, nes, kaip pastebėjo GRECO, VMI – tai klasikinė administravimo įstaiga, pavaldi Finansų ministerijai, kuriai vadovauja politikas, ir teoriškai VMI turi mažiau įstatymuose numatyto nepriklausomumo lyginant su VRK[144]

Kalbant apie Valstybės kontrolės funkciją politikos finansavimo kontrolėje (įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atlikti valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo auditą), reikia pažymėti, kad Valstybės kontrolė tai Seimui atskaitinga aukščiausioji

---

[140] **Anušauskas A.** Turi būti padaryti aiškūs žingsniai didinant politinių kampanijų finansavimo skaidrumą, pranešimas spaudai, 2011 m. rugpjūčio 31 d. Adresas internete: < http://www.arvydasanusauskas.lt/file/Pranesimai_spaudai2/id/125>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[141] **Mickevičiūtė N.** Vyriausioji rinkimų komisija. Transparency International Lietuvos skyriaus Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas, 2012, p. 139. - ISBN 978-609-437-130-1. Adresas internete: < http://transparency.lt/media/filer_public/2013/01/23/lietuvos_nacionalines_atsparumo_korupcijai_sistemos_tyrimas.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[142] **Masnevaitė E.** Nauja Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo redakcija – politinis impulsas ar būtinybė? *Parlamento studijos*, Nr. 11, 2011. Adresas internete: < http://www.parlamentostudijos.lt/Nr11/11_teise_1.htm#footnote-99524-1>, [žiūrėta: 2013-03-11].

[143] **GRECO vertinimo ataskaita Lietuvai** Dėl politinių partijų finansavimo skaidrumo, Greco Eval III REp (2008) 10E, II tema. Strasbūras, 2009 m. liepos 2 d., p. 31. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282008%2910_Lithuania_Two_LT.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-10].

[144] Ten pat.

valstybinio audito institucija, prižiūrinti, ar teisėtai ir efektyviai valdomas ir naudojamas valstybės turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas.[145] Pastebėtina, kad kaip naujas politikos finansavimo priežiūros dalyvis, Valstybės kontrolė į PPPKFFKĮ buvo įtraukta tik nuo 2010 m.[146] Manytina, kad tokį Valstybės kontrolės įtraukimą paskatino GRECO pastaba dėl Valstybės kontrolės neveiksnumo politikos finansavimo srityje: Valstybės kontrolė visiškai (net ir netiesiogiai) nedalyvauja valstybės išteklių, kuriais remiama politinė veikla, kontrolėje ir kad politinių partijų disponuojamų valstybės lėšų patikrinimas niekada nebuvo įtrauktas į šios institucijos audito planus. Valstybės kontrolės atstovai negalėjo GRECO vertinimo grupei pateikti jokios informacijos apie galimas valstybės administravimo institucijų, parlamentinių institucijų, vietos valdžios institucijų ir kitų viešųjų juridinių asmenų sąsajas politinio finansavimo srityje arba jų sąsajas su politinėmis partijomis ar kandidatais (įskaitant išrinktus pareigūnus, dalyvaujančius rinkimuose).[147]

Valstybės kontrolės kompetencijoje galimos dvi audito rūšys: veiklos ir finansinis (teisėtumo). Veiklos auditas – tai audituojamo subjekto viešojo ir vidaus administravimo veiklos įvertinimas ekonomiškumo, efektyvumo ir rezultatyvumo požiūriu.[148] Anot E. Masnevaitės, esant numatytoms valstybės biudžeto lėšų panaudojimo sąlygoms, galima būtų kalbėti ir apie dalinį jas gavusių politinių partijų veiklos auditą.[149] Turint omenyje, kad nuo 2012 m. pagrindiniu finansavimo šaltinių partijoms tapo valstybės biudžeto lėšos ir kad galiojančioje aktualioje PPPKFFKĮ redakcijoje jau numatytos biudžeto lėšų panaudojimo sąlygos, manytina, kad Valstybės kontrolė reguliariai turėtų atlikti dalinį politinių partijų veiklos auditą, kiek tai susiję su biudžeto lėšų panaudojimo ekonomiškumu, efektyvumu ir rezultatyvumu. Kita vertus, manoma, kad veiklos auditas neabejotinai pažeistų politinių partijų nepriklausomumo principą,[150] apibrėžtą Politinių partijų įstatyme 11 straipsnyje: visos politinės partijos LR teritorijoje veikia laisvai ir savarankiškai. Valstybės ir savivaldybių institucijoms, jų pareigūnams, kitiems juridiniams bei fiziniams asmenims draudžiama kištis į politinių partijų vidaus reikalus.[151]

Remiantis PPPKFFKĮ numatyta Valstybės kontrolės funkcija, galima spėti, kad omenyje turimas finansinis (teisėtumo) auditas, Valstybės kontrolės įstatyme apibrėžiamas kaip audituojamo subjekto finansinių ir biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinių, metinių konsoliduotųjų ataskaitų rinkinių,

---

[145] **Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas**, 3; 4 str., 1995 m. gegužės 30 d. Nr. I-907. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.

[146] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2010-09-15 iki 2010-10-29.

[147] **GRECO vertinimo ataskaita Lietuvai** Dėl politinių partijų finansavimo skaidrumo, Greco Eval III REp (2008) 10E, II tema. Strasbūras, 2009 m. liepos 2 d., p. 32. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282008%2910_Lithuania_Two_LT.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-10].

[148] **Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas**, 2 str., 1995 m. gegužės 30 d. Nr. I-907. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.

[149] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 323.

[150] Ten pat.

[151] **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606. Aktuali redakcija nuo 2010-05-31.

nacionalinio ataskaitų rinkinio ir (ar) kitų ataskaitų duomenų, taip pat valstybės lėšų ir turto valdymo, naudojimo, disponavimo jais teisėtumo ir jų naudojimo įstatymų nustatytiems tikslams vertinimas ir nepriklausomos nuomonės pareiškimas.[152] Atkreiptinas dėmesys, kad, nors Valstybės kontrolė ir tiesiogiai atskaitinga institucija, tai netrukdo jai pareikšti nepriklausomą nuomonę apie valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, panaudojimą.

2012 m. Seimo rinkimų metu Lietuvoje lankėsi ESBO rinkimų vertinimo misijos atstovai, domėjęsi, koks yra Valstybės kontrolės vaidmuo užtikrinant partijų finansavimo skaidrumą. Valstybės kontrolės atstovų buvo paaiškinta, kad tai, kaip naudojamos politinei kampanijai skirtos lėšos, kontroliuoja VRK, o VMI tikrina, ar aukotojai turėjo pakankamai pajamų aukoti partijai ir ar jos apmokestintos įstatymų nustatyta tvarka. Pastebėta, kad Valstybės kontrolė 2008 m. atliko VRK finansinį (teisėtumo) auditą[153], kurio metu nustatyta atlyginimo už veiklą rinkimuose pažeidimų, t. y. neteisingai mokėti priedai, vienkartinės išmokos, taikyti neteisingi darbo apmokėjimo įkainiai, neteisingai apskaičiuotas darbo užmokestis už dirbtą laiką ir kt.[154] Darbo autoriui toks atsakymas nepasirodė pagrįstas, nes atsižvelgiant į tai, kad nuo 2010 m. Valstybės kontrolė PPPKFFKĮ įteisinta kaip politikos finansavimo kontrolės vykdytoja valstybės biudžeto lėšų, skirtų politinėms partijoms, atžvilgiu, nuo 2010 m. kito valstybinio audito atlikta nebuvo ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms panaudojimo tikrinimas neatliktas. Autoriaus iniciatyva 2012 m. spalio 21 d. buvo kreiptasi komentaru į minėtą straipsnį, siekiant išsiaiškinti, kaip Valstybės kontrolė turi įgyvendinti PPPKFFKĮ 23 straipsnio 6 dalį, kurioje jai numatyta pareiga politikos finansavimo kontrolės srityje. Remiantis 2012 m. spalio 30 d. pasirodžiusiu atsakymu (visas atsakymas pateikiamas **1 priede**), kuriame pažymėta, kad atliekant VRK, kaip pagrindinės politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės institucijos ir jos vykdomos atskiros biudžeto programos auditą, ir yra realizuojama Valstybės kontrolei įstatymu deleguota funkcija atlikti valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo auditą[155], darytina išvada, kad valstybės kontrolė atlieka valstybės biudžeto lėšų panaudojimo auditą ne tiesiogiai tikrindama politines partijas, bet tikrindama pagrindinę politikos finansavimo kontrolę įgyvendinančią instituciją – VRK. Kaip pabrėžta atsakyme, valstybės biudžeto asignavimai politinių partijų finansavimui buvo skiriami iš Finansų ministerijos, VRK jie patvirtinti tik nuo 2011 m.

---

[152] **Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas**, 2 str., 1995 m. gegužės 30 d. Nr. I-907. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.

[153] **Dėl Vyriausiojoje rinkimų komisijoje atlikto finansinio (teisėtumo) audito rezultatų**. Pranešimas spaudai, Valstybės kontrolė, 2009-05-04. Adresas internete: <http://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=15512>, [žiūrėta: 2013-03-10].

[154] **ESBO domisi rinkimais Lietuvoje**. Valstybės kontrolė, 2012-10-16. Adresas internete: <http://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=17220>, [žiūrėta: 2013-03-10].

[155] **ESBO domisi rinkimais Lietuvoje**. Valstybės kontrolė, komentarai. Adresas internete: < http://www.vkontrole.lt/komentarai.aspx?id=17220>, [žiūrėta: 2013-03-10].

Visgi ESBO ataskaitoje paminėta, kad nors funkcija tikrinti politinėms partijoms skirtas valstybės dotacijas nuo 2010 m. priskirta Valstybės kontrolei, tačiau kol kas ji tokios patikros neatliko, todėl, siekiant užtikrinti tinkamą priežiūrą ir įstatymo reikalavimų laikymąsi, valdžios institucijos turėtų imtis joms priskirtos teisinės atsakomybės už valstybės biudžeto dotacijų auditą.[156] Iš tiesų nuo 2011 m. iš Valstybės kontrolės pusės nebuvo imtasi jokių veiksmų nei VRK, nei politinių partijų atžvilgiu.

Reikia pažymėti, kad 2013 m. Valstybinio audito programoje[157] numatytas atlikti VRK veiklos auditas. Pastebėtina, kad Valstybės kontrolė PPPKFFKĮ nėra nustatyta, kaip reguliariai ji turi atlikti politinėms partijoms skirtų biudžeto lėšų panaudojimą, be to, neaišku, kokiais būdais tai bus atlikta, kai siekiant patikrinti politinių partijų lėšų panaudojimo aplinkybes, bus audituojama VRK. E. Masnevaitės nuomone, valstybė neturi kištis į tai, kaip politinės partijos leidžia pinigus, jeigu tą daro teisėtai, tačiau ši nuomonė iliustruoja mažumos nusistatymą, nes didžioji dauguma laikosi pozicijos, kad šiuo požiūriu politinės partijos, kaip valstybės biudžeto asignavimų valdytojos, niekuo, įskaitant jų panaudojimo teisėtumo (dėl tikslingumo galima ginčytis, be to, PPPKFFKĮ neapibrėžia, kuris – finansinis ar veiklos – auditas tokiu atveju turi būti atliekamas) kontrolę, nesiskiria nuo kitų subjektų, taip pat gaunančių valstybės biudžeto asignavimų.[158] Manytina, kad valstybės biudžeto dotacijos paskyrimas politinėms partijoms reiškia nuosavybės teisių į šias lėšas atsiradimą, kas reiškia, jog partijos yra laisvos lėšas valdyti, naudoti ir disponuoti savo nuožiūra tiek, kiek tai neprieštarauja Lietuvos teisės aktų nuostatoms ir partijų steigimo dokumentuose nustatytiems tikslams.[159] Kita vertus, Suomijos pavyzdys rodo, kad tiek asignavimų politinėms partijoms panaudojimas[160], tiek politinių kampanijų finansinės ataskaitos[161] yra tikrinamos ir viešinamos Valstybinės audito tarnybos.

PPPKFFKĮ 20 straipsnio 2 dalyje[162] nurodyta, kad politinės partijos už apskaitą atsakingas asmuo metams pasibaigus kartu su politinės partijos finansinių ataskaitų rinkiniu parengia priedą – valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitą, kurioje pusmečiais nurodomos gautų valstybės biudžeto asignavimų sumos, taip pat išlaidos pagal kategorijas: turto įsigijimas, atsiskaitymas su

---

[156] **ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimų vertinimo misijos ataskaita**. Varšuva, 2013-01-03, p.12. Adresas internete: < http://www.osce.org/lt/odihr/elections/98706>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[157] **2013 m. Valstybinio audito programa**. Valstybės kontrolė. Adresas internete: < http://www.vkontrole.lt/page.aspx?id=337>, [žiūrėta: 2013-03-10].

[158] **Masnevaitė E.** Nauja Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo redakcija – politinis impulsas ar būtinybė? *Parlamento studijos*, Nr. 11, 2011. Adresas internete: < http://www.parlamentostudijos.lt/Nr11/11_teise_1.htm#footnote-99524-1>, [žiūrėta: 2013-03-11].

[159] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 154.

[160] **Politinių partijų aktas**, Nr. 10/1969 (su vėlesniais pakeitimais Nr. 653/1992). Adresas internete: < http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1969/en19690010.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-11].

[161] **Rinkimų kandidatų finansavimo aktas**, Nr. 273/2009. Adresas internete: < http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2009/en20090273.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-11].

[162] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 20 str. 2 d., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

darbuotojais, mokesčiai ir kitos įmokos į biudžetą, paslaugų teikimo išlaidos, politinės partijos politinės kampanijos skolų apmokėjimas, politinės partijos paimtų paskolų apmokėjimas.[163] Vadinasi, yra nustatyta valstybės biudžeto lėšų panaudojimo forma, kuria remiantis tiek VRK, tiek Valstybės kontrolė gali įvertinti valstybės lėšų panaudojimą politinių partijų veikloje.

Galiausiai teisėsaugos institucijos – STT ir Generalinė prokuratūra – įsijungia į politikos finansavimo procesus tik pažeidimų, apie kuriuos jiems informaciją perteikia VRK, atveju. Be to, jei šios institucijos pirmos imasi tirti tam tikrus atvejus, susijusius su politikos finansavimu, apie tai informuoja pagrindinę kontrolę įgyvendinančią instituciją – VRK.

Praktikoje pagrindinė politikos finansavimo priežiūros įstaiga gali nustatyti ir užfiksuoti įstatymų pažeidimus vienu iš šių metodų: 1) kontrolė – potencialūs įstatymo pažeidimai nustatomi tikrinant finansines ataskaitas ar atliekant auditą, 2) skundai – gaunami individualūs rinkėjų, kitų politinių partijų, visuomeninių organizacijų skundai, pranešantys apie galimus įstatymų pažeidimus, 3) pranešimas – įvairių politikos finansavimo kontrolės pažeidimų faktas, nustatytas kitų įstaigų, organizacijų, turi būti praneštas pagrindinei kontrolę įgyvendinančiai institucijai.[164] Atsižvelgiant į šio darbo specifiką nagrinėti auditą politikos finansavimo kontrolės kontekste, toliau bus remiamasi tik pirmuoju metodu, apsiribojant finansinių ataskaitų ir audito santykiu.

Išnagrinėjus Valstybės kontrolės įstatymu priskirtas funkcijas, galima konstatuoti, kad Valstybės kontrolės pastarųjų metų abejingumas politinių partijų patikrinimo atžvilgiu kelia porą klausimų dėl galimo partijų patikrinimo procedūrų: tikrinti tiesiogiai ar per VRK ir atlikti veiklos, finansinį (teisėtumo) ar abu auditus? Galima manyti, kad Valstybės kontrolei šie klausimai ligi šiol taip pat nėra atsakyti, ir tuo pagrindžiamas Valstybės kontrolės pasyvumas politikos finansavimo kontrolės sistemoje nuo 2011 m.

2.2.2. Nepriklausomas išorės auditas

Nepriklausomas auditu vadiname privačias audito įmones, jų privatumas ir yra laikomas nepriklausomumo nuo valstybinių institucijų, politinių partijų skiriamasis bruožas. Toliau aptarsime kaip nepriklausomas išorės auditas įgyvendina jai priskirtas funkcijas politikos finansavimo kontrolės sistemoje.

---

[163] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimas Dėl Valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitos formos bei jos užpildymo ir pateikimo tvarkos aprašo patvirtinimo**, 2012 m. birželio 12 d. Nr. Sp-78. Įsigalioja nuo 2012-06-17.

[164] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 85. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].

Nepriklausomą išorės auditą reglamentuoja Audito įstatymas. Audito įmonės, remdamosi tarptautiniais audito standartais[165] ir Tarptautiniu kokybės kontrolės standartu[166], turi teisę atlikti auditą, teikti užtikrinimo ir kitas susijusias paslaugas, verstis kita veikla, neprieštaraujančia Buhalterių profesionalų etikos kodekse nustatytiems profesinės etikos principams.[167]

Kaip nurodo mokslinė literatūra, auditas yra organizacinio vieneto finansinių ataskaitų, buhalterinių įrašų, sąskaitų išrašų, paruoštų atsakingųjų organizacinio vieneto asmenų suinteresuotoms išorės grupėms, patikrinimas, remiantis finansinės ataskaitos informaciją pagrindžiančiais įrodymais.[168]

Įstatyme[169] pateikiama finansinių ataskaitų audito sąvoka: „nepriklausomas audituojamos įmonės finansinių ataskaitų patikrinimas ir auditoriaus išvados pateikimas vadovaujantis teisės aktų, reglamentuojančių finansinių ataskaitų audito atlikimą, reikalavimais.“ Finansinių ataskaitų auditas nėra privalomas visiems juridiniams asmenims, jo privalomumą įtvirtina Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo[170] 20 straipsnis, nurodantis, kad valstybės ir savivaldybės įmonėse, viešojo intereso įmonėse, akcinėse bendrovėse, uždarosiose akcinėse bendrovėse[171], kooperatinėse bendrovėse (kooperatyvuose), tikrosiose ūkinėse bendrijose ir komanditinėse ūkinėse bendrijose, kuriose visi tikrieji nariai yra akcinės bendrovės ar uždarosios akcinės bendrovės, taip pat uždarosiose akcinėse bendrovėse, kuriose akcininkė yra valstybė ir (arba) savivaldybė, turi būti atliktas metinių finansinių ataskaitų auditas. Atkreiptinas dėmesys, kad nurodytame sąraše neužsiminta apie politinių partijų ar politinių kampanijų finansinių ataskaitų privalomąjį auditą, remiantis 2 straipsnio 5 dalimi, šis įstatymas netaikomas pelno nesiekiantiems ribotos civilinės atsakomybės juridiniams asmenims.

Audito įmonės, be finansinių ataskaitų audito teikiančios užtikrinimo ar kitas susijusias paslaugas, vadovaujasi Tarptautiniais peržvalgos, užtikrinimo užduočių ir susijusių paslaugų standartais. Dėl šio darbo specifikos, aptarsimas 4400-asis TSPS.

---

[165] Tarptautinių audito standartų yra 36, visus galima rasti Lietuvos auditorių rūmų interneto puslapyje: <http://www.lar.lt/new/page.php?514>, [žiūrėta: 2013-02-16].

[166] Tarptautinis kokybės kontrolės standartas apibrėžia audito įmonių, atliekančių finansinių ataskaitų auditą ir peržiūrą bei vykdančių kitas užtikrinimo ir susijusių paslaugų užduotis, kokybės kontrolę. Adresas internete: <http://www.lar.lt/new/request.php?1676>, [žiūrėta: 2013-02-16].

[167] **Lietuvos Respublikos audito įstatymas**, 29 str. 1; 2; 3 d., 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227. Aktuali redakcija nuo 2011-12-01.

[168] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 86. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-10].

[169] **Lietuvos Respublikos audito įstatymas**, 4 str., 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227. Aktuali redakcija nuo 2011-12-01.

[170] **Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas**, 20 str., 1 d., 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-575. Aktuali redakcija nuo 2012-07-14.

[171] Turimos omenyje uždarosios akcinės bendrovės, kurių pardavimo grynosios pajamos per ataskaitinius finansinius metus – 12 mln. litų; balanse nurodyto turto vertė – 6 mln. litų; vidutinis metinis darbuotojų skaičius pagal sąrašą per ataskaitinius finansinius metus – 50. // Ten pat.

4400-ajame Tarptautiniame *susijusių paslaugų* standarte "Užduotys atlikti sutartas procedūras dėl finansinės informacijos“[172] nurodytas tikslas yra auditoriui atlikti audito pobūdžio procedūras, dėl kurių auditorius, įmonė ir visos atitinkamos trečiosios šalys susitarė, ir pateikti ataskaitą apie faktinius pastebėjimus.

Tarptautiniais peržvalgos, užtikrinimo užduočių ir susijusių paslaugų standartais, išskyrus Tarptautinius audito standartus, nebus atliktas auditas ir atitinkamai nebus pateikta auditoriaus išvada dėl finansinių ataskaitų duomenų tikrumo ir teisėtumo. Manytina, kad tokio pobūdžio patikrinimais turėtų apsiriboti įmonės dėl asmeninių interesų norinčios įsitikinti finansinių procesų stabilumu, bet ne viešos organizacijos ar valstybės įstaigos, privalančios pateikti finansines ataskaitas ir jų įvertinimus visuomenei.

I. Van Biezen nurodo, kad konkrečios audito įmonės paslaugos politinei partijai turi būti ribotos laiko atžvilgiu[173], visgi 2009 m. GRECO atstovai nustatė, kad Lietuvos praktikoje partija dažnai naudojasi to paties auditoriaus, kuris atlieka pagrindinių jai aukojančių įmonių auditą, paslaugomis, ir kad reikėtų numatyti konkrečius ir aiškius audito standartus, kurie būtų taikomi partijų ir kampanijų finansavimo srityje. Panašu, kad šiuo metu auditoriai gana atlaidžiai žiūri į partijų ir kampanijų finansinių ataskaitų teisingumą. Auditoriai leidžia 30 proc. paklaidą, kuri yra nemenka ir vargu ar prisidės prie padėties gerinimo šioje srityje, kurioje, kaip teigiama, finansinės ataskaitos neatspindi realios padėties. Atsižvelgiant į tai, rekomenduota: 1) užtikrinti, kad auditoriams, kuriems patikima tvirtinti partijų ir kampanijų finansines ataskaitas, būtų taikomi *tinkami standartai* ir sugriežtinti reikalavimus, taikomus audituojamam subjektui ar kandidatui; 2) konsultuojantis su kompetentinga institucija ar institucijomis, parengti audito standartus, taikomus partijų ir rinkimų kampanijų finansavimui.[174] Taigi išskirtini pagrindiniai probleminiai audito politikos finansavimo kontrolėje aspektai: 1) per dažnai to paties auditoriaus tai pačiai politinei partijai atliekamas auditas, 2) per didelė leidžiama audito paklaida, 3) tinkamų standartų nebuvimas. Pirmąjį ir trečiąjį aspektus plačiau nagrinėsime kituose darbo skyriuose.

VRK, atsižvelgdama į GRECO rekomendacijas, 2010 m. vasario 23 d. organizavo tarpinstitucinę diskusiją Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo apskaitos klausimais, o 2010 m. balandžio 1 d. surengė diskusiją “Politinių partijų ir politinių kampanijų auditas”, kurioje dalyvavo Lietuvos auditorių rūmų, Seimo Audito komiteto, VMI, STT bei Valstybės saugumo departamento

---

[172] **4400-asis Tarptautinis susijusių paslaugų standartas** "Užduotys atlikti sutartas procedūras dėl finansinės informacijos“. Adresas internete: http://www.lar.lt/new/request.php?2227, [žiūrėta: 2013-02-16].

[173] **Van Biezen I.** Financing Political Parties and election Campaigns – Guidelines, 2003, p. 67. ISBN 92-871-5355-8. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/Financing_Political_Parties_en.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[174] **GRECO Vertinimo ataskaita Lietuvai** Dėl politinių partijų finansavimo skaidrumo, Greco Eval III REp (2008) 10E, II tema. Strasbūras, 2009 m. liepos 2 d., p. 32. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282008%2910_Lithuania_Two_LT.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-11].

atstovai. Pastarojoje diskusijoje, atsakydami į dalyvių išsakytas abejones, ar nepriklausomi auditoriai galės tinkamai atlikti politinių partijų ir politinių kampanijų dalyvių finansavimo auditą, Loreta Graužinienė, Seimo Audito komiteto pirmininkė, ir S. Lapšinskas, LAR prezidentas, nurodė, kad nepriklausomi auditoriai gali atlikti išsamų tyrimą, paprašyti informacijos iš trečiųjų šalių. S. Lapšinskas nurodė, kad audito apimtis priklausys nuo techninės užduoties formulavimo. Diskusijoje atkreiptas dėmesys, kad Įstatymo projekte nėra numatyta atsakomybė politinės kampanijos dalyviui, jei jis nesutinka bendradarbiauti su nepriklausomu auditoriumi. Taip pat nenumatyta, kaip atliekamas politinių partijų, per kalendorinius metus gavusių ne didesnę kaip 200 VMDU dydžio pajamų sumą, nepriklausomas auditas. Politinių partijų iždininkai atkreipė dėmesį, kad dabar įstatymuose numatyta iždininkų atsakomybė iš dalies turėtų būti taikoma rinkimų štabo vadovams, nes jie priima sprendimus dėl įvairių išlaidų, o iždininkai apie tai nežino. Įstatymuose nėra rinkimų štabo vadovo sąvokos. Pasiūlyta pakeisti Politinės kampanijos finansavimo ataskaitos formą taip, kad VRK pateikiamą ataskaitą turėtų pasirašyti du asmenys: pats politinės kampanijos dalyvis ar rinkimų štabo vadovas ir iždininkas.[175]

Iki 2010 m. rugsėjo 14 d. galiojusios PPPKFFKĮ redakcijos 24 straipsnyje buvo nustatyta, kad politinė partija turi atlikti nepriklausomą savo veiklos auditą, jeigu politinė partija per kalendorinius metus gavo didesnę kaip 3000 MGL[176] dydžio *pajamų sumą*, ir per 3 mėnesius nuo finansinių metų pabaigos pateikti VRK ir VMI nepriklausomo audito išvadą, o savarankiškas politinės kampanijos dalyvis, jeigu jis per politinę kampaniją gavo didesnę kaip 1000 MGL[177] dydžio *aukų sumą*, privalo Audito įstatymo nustatyta tvarka sudaryti politinės kampanijos audito sutartį ir pateikti šios sutarties nuorašą ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo rinkimų ar referendumo rezultatų paskelbimo dienos VRK.[178] Nuo 2010 m. rugsėjo 15 d. PPPKFFKĮ 24 straipsnis pasikeitė tuo atžvilgiu, kad piniginių dydžiai susieti jau ne su MGL, o su VMDU, kas yra laikoma privalumu dėl to, jog lanksčiau reaguojama į atitinkamus pasikeitimus vykstančius valstybės ūkio sferoje, bet laikoma trūkumu, nes MGL dydis yra nustatomas įstatymu, o VMDU dydį skelbia Statistikos departamentas, be to, jis yra kintantis, taigi manytina, kad toks neapibrėžtumas gali suponuoti nereikalingą painiavą, kuri paskatintų kai kuriuos asmenis tuo pasinaudoti.[179] Taigi nuo tol, politinė partija, per kalendorinius metus gavusi didesnę kaip 200 VMDU dydžio *pajamų sumą*, privalo su audito įmone sudaryti politinės partijos patikrinimo sutartį. Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų pateikiama VRK kartu su politinės

---

[175] **VRK Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės skyriaus ataskaita apie surengtą diskusiją „Politinių partijų ir politinių kampanijų auditas"**, 2010 m. balandžio 7 d. Gauta 2013-03-19 el. paštu iš Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės skyriaus vedėjos Linos Petronienės.
[176] 390.000,00 Lt.
[177] 130.000,00 Lt.
[178] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 24 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2008-06-21 iki 2010-09-14.
[179] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 324.

partijos finansinių ataskaitų rinkiniu, o savarankiškas politinės kampanijos dalyvis, per politinę kampaniją gavęs didesnę kaip 70 VMDU dydžio *pajamų sumą*, privalo su audito įmone sudaryti politinės kampanijos dalyvio patikrinimo sutartį. Idant audito procedūros būtų atliktos remiantis teisiniu pagrindu, VRK, suderinusi su LAR, tvirtina politinės kampanijos finansavimo ataskaitos formą bei techninę užduotį politinės partijos ar politinės kampanijos dalyvio patikrinimą atliekančioms audito įmonėms, nustatydama auditoriaus atliekamo darbo mastą.[180]

Pažymėtina, kad PPPKFFKĮ audito išvadą pakeitė Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų.[181] Kaip aiškina buvęs LAR prezidentas S. Lapšinskas, „tai buvo padaryta, kad atitiktų tarptautinius standartus, nes anksčiau auditai buvo atliekami pagal nacionalinius standartus, o 2008 m. Audito įstatymo redakcija jau pasakė, kad viskas atliekama pagal tarptautinius.“[182] PPPKFFKĮ įtvirtinta Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų suprantama kaip dokumentas, kuriame auditorius, šio įstatymo nustatyta tvarka atlikęs nepriklausomą politinės partijos ar politinės kampanijos dalyvio patikrinimą, pateikia VRK patvirtintoje techninėje užduotyje nustatytų duomenų vertinimus.[183] Tai laikytina bandymu atsižvelgti į GRECO rekomendaciją dėl tinkamų standartų priskyrimo atliekant politinių partijų ar politinių kampanijų finansinės veiklos ataskaitos patikrinimą. Anot E. Masnevaitės, toks pasikeitimas, atsižvelgiant į politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo specifiką, laikytinas pagrįstu, kadangi VRK būtų suteikta galimybė ne tik orientuoti, kokia kryptimi turėtų būti atliekamas politinės partijos ar savarankiško politinės kampanijos dalyvio finansinės veiklos auditas, bet ir akcentuoti ypatingai probleminius aspektus, kurių jį atliekantis subjektas negalėtų ignoruoti.[184] Autoriaus manymu, pasikeitimo teigiama puse laikytinas platus sutariamų procedūrų atlikimo spektras, kas sudaro galimybes konkrečiai įvardinti atliksimus veiksmus. Visgi neigiama pasikeitimo pusė laikoma ta, kad minėtos susijusios paslaugos nėra laikomos auditu, vadinasi, ataskaitose nėra pateikiamas joks užtikrinimas, kad finansinės ataskaitos atspindi tikrą ir teisingą politinių partijų ar politinių kampanijų dalyvių finansinę padėtį. PPPKFFKĮ[185] atkreiptas dėmesys, kad 24 straipsnio nuostatos dėl politinių partijų patikrinimo taikomos atliekant 2011 m. sausio 1 d. ir vėliau prasidedančių ataskaitinių laikotarpių politinės partijos finansinių ataskaitų rinkinio, jo priedų ir kitų VRK patvirtintoje techninėje užduotyje nustatytų duomenų patikrinimą.

Taigi esminė nepriklausomo išorės audito funkcija politikos finansavimo kontrolėje laikytina politinių partijų ir politinių kampanijų dalyvių finansinių ataskaitų patikrinimas, parengiant

---

[180] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 23 str., 3; 6 d., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2010-09-15 iki 2010-10-29.
[181] Ten pat, 24 str.
[182] Iš susirašinėjimo su S. Lapšinsku elektroninu paštu, 2013 m. kovo 21 d.
[183] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.
[184] **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 325.
[185] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 24 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2010-09-15 iki 2010-10-29.

Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, remiantis VRK patvirtintomis techninėmis užduotimis. Audito išvados reikalavimo eliminavimas iš PPPKFFKĮ laikytinas netikslingu ir galimai sumažinusiu auditorių atsakomybę dėl pateikiamų finansinių ataskaitų patikrinimų rezultatų.

2.3. Visuomeninė kontrolė

Nepaisant to, kad politinių partijų vidaus dokumentai bei PPPKFFKĮ nustato griežtas teorines nuostatas, praktikoje sutinkama nemaža dalis pažeidimų atvejų, kuriuos už politikos finansavimo kontrolę atsakingos institucijos ne visada gali nustatyti ir pastebėti. Viešojoje erdvėje įtarimą keliantis politinių partijų veikla ar politinių kampanijų dalyvių elgesys ir su jais susiję reiškiniai gali būti rimtu pagrindu suinteresuotosioms grupėms suabejoti tokių dalykų teisėtumu ir skaidrumu. Suinteresuotomis grupėmis vadiname: *žiniasklaidą*, įgyvendinančią visuomenės informavimo ir švietimo misiją ir siekiančią, kad informaciniai konkurentai būtų skaidrūs ir laikytųsi jiems adresuotų teisės aktų nuostatų; *visuomenines organizacijas / piliečius – rinkėjus*, kurie tikisi, kad iš jų mokamų mokesčių išlaikomos politinės partijos gaunamas lėšas panaudoja teisėtai ir pagal paskirtį bei kad valdžioje tautai atstovauja sąžiningi politikai. Prie visuomeninių organizacijų priskirtume ir *politinius oponentus* (kitas politines partijas), kurie konkuruodami dėl vietos valdžioje yra suinteresuoti, kad jų varžovai konkuruotų sąžiningai.

Kaip teigia M. Walecki, idealiu atveju visuomeninės organizacijos, žurnalistai ar netgi eiliniai individai, kurie yra įsitikinę, kad yra įvykęs ar ketinamas padaryti pažeidimas, turėtų parengti skundą ir pristatyti jį pagrindinei kontroliuojančiajai įstaigai. Labai svarbu, kad valstybė investuotų į visuomenės sąmoningumo ugdymą, žiniasklaidos mokymą ir kitų išorės priežiūros subjektų kompetencijų ugdymą politikos finansavimo kontrolės ir skundų naudingumo atžvilgiu.[186]

Minėtus du pagrindinius visuomeninės kontrolės elementus ir aptarsime tolimesnėje darbo dalyje, kiekvienam iš jų priskirdami pasyviąją ir aktyviąją kontrolės įgyvendinimo formą.

2.3.1. Žiniasklaidos kontrolė

Žiniasklaidos vykdomą politikos finansavimo kontrolę išskirtume į dvi dalis: pasyviąją ir aktyviąją. Pasyvioji kontrolė atliekama įgyvendinant pačiai žiniasklaidai, kaip visuomenės informavimo priemonių rengėjai ir skleidėjai, laikantis teisės aktų normose nustatytų pareigų ir draudimų, o aktyvioji – galimų pažeidimų pastebėjimas ir apie tai informavimas VRK skundais, pranešimais ir kitomis formomis.

---

[186] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 88. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-11].

Pasyviosios politikos finansavimo kontrolės žiniasklaida remiasi LR Konstitucija, rinkimų įstatymais, Visuomenės informavimo įstatymu, vadovaujasi PPPKFFKĮ normomis tiek, kiek tai susiję su viešosios informacijos rengėjo ir skleidėjo teisėmis, pareigomis ir draudžiamais veiksmais. Egzistuoja sudėtinga valstybės reguliavimo ir žiniasklaidos savireguliacijos sistema, kurios tikslas – prižiūrėti kaip žiniasklaidos priemonės laikosi teisės aktų ir etikos kodekso nuostatų. Visuomenės informavimo įstatymo vykdymą prižiūri Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, kuri taip pat nagrinėja skundus dėl asmens garbės ir orumo pažeidimo, privatumo ir teikiamos informacijos nešališkumo. Galimus nusižengimus žurnalistinės etikos principams nagrinėja savireguliacijos pagrindais veikianti Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, o transliuotojų licencijavimo klausimus sprendžia Lietuvos radijo ir televizijos komisija. Už žiniasklaidos priemonių priežiūrą rinkimų kampanijos metu atsako VRK.[187]

PPPKFFKĮ[188] įtvirtinta, kad politinės kampanijos laikotarpiu viešosios informacijos rengėjai ar skleidėjai elektroninių ryšių priemonėmis VRK privalo pateikti viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo deklaraciją du (tris) kartus: likus 10 dienų iki rinkimų ar referendumo dienos (likus 5 dienoms – jeigu vyksta pakartotinis balsavimas) ir ne vėliau kaip per 25 dienas nuo rinkimų (pakartotinių rinkimų) ar referendumo galutinių rezultatų paskelbimo dienos. Viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo deklaracija įvardinamas VRK privalomas pateikti dokumentas, kuriuo viešosios informacijos rengėjas ar skleidėjas deklaruoja paskleistą politinę reklamą, nurodo paskleistos politinės reklamos kainą, įkainius, skelbimo laiką (plotą) ir asmenį, kurio interesais politinė reklama buvo paskleista, taip pat asmenį, užsakiusį parengti ar paskleisti politinę reklamą, ir asmenį, sumokėjusį už politinės reklamos paskleidimą. Toliau remiantis PPPKFFKĮ[189], žiniasklaidos priemonė, norėdama politinės kampanijos metu viešinti politinę reklamą, turi iki kiekvienų metų sausio 1 dienos VRK pateikti politinės kampanijos laikotarpiu taikytinus politinės reklamos įkainius ir sąlygas, tuomet laikytis politinės reklamos žymėjimo reikalavimų ir neskleisti politinės reklamos 1) politinės kampanijos laikotarpiu neatlygintinai, išskyrus diskusijų laidas, 2) rinkimų (referendumo) agitacijos kampanijos etapu – per televiziją, išskyrus diskusijų laidas ir ne trumpesnius kaip 30 sekundžių agitacinius siužetus, kuriuose politinės kampanijos dalyvis informuoja apie politinę programą arba pasisako aktualiais visuomenei klausimais; 3) pirmame periodinio spaudos leidinio puslapyje; 4) jeigu jos paskleidimas prieštarauja LR Konstitucijai ir įstatymams. Kaip minėta, galiausiai žiniasklaidos priemonė turi pateikti VRK viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo deklaraciją, kurioje nurodyta, kas, kiek, už kiek ir kokio pobūdžio užsakymą teikė žiniasklaidos priemonei atitinkamu laikotarpiu.

---

[187] **ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimų vertinimo misijos ataskaita**. Varšuva, 2013-01-03, p.14. Adresas internete: < http://www.osce.org/lt/odihr/elections/98706>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[188] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2 str.; 19 str., 6 d., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

[189] Ten pat, 19 str.

Pasyviosios politikos finansavimo kontrolė, autoriaus manymu, papildytina ir audito privalomumu toms žiniasklaidos priemonėms, kurios deklaravo gavusios daugiausia pajamų už politinius užsakomuosius straipsnius ir / arba dėl kurių buvo atlikta daugiausia pažeidimų tyrimų. Paprastai teisinė atsakomybė tenka politiniam dalyviui už neleistinos politinės reklamos pateikimą viešosios informacijos skleidėjui, bet, žinoma, būta ir didelių baudų atsakingiems už žiniasklaidos priemonę asmenims. Manytina, kad žiniasklaidos stebėsenos metu neatskleidžiami visi potencialūs ir esami ryšiai su kandidatais: nematoma didelę riziką kelianti finansinių procesų sritis.

Be to, žiniasklaida turi laikytis humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principų, gerbti žodžio, kūrybos, religijos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę, laikytis profesinės etikos normų, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatų, padėti plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatinti visuomenės pilietiškumą ir valstybės pažangą, stiprinti valstybės nepriklausomybę, ugdyti valstybinę kalbą, tautinę kultūrą ir dorovę, pateikti viešąją informaciją teisingai, tiksliai ir nešališkai.[190]

Kalbant apie aktyvųjį dalyvavimą politikos finansavimo kontrolės užtikrinime, žiniasklaida yra ypač aktyvi ir nevengianti plačių ir aktualių rubrikų tiek rinkimų tema[191], tiek einamųjų pažeidimų ne rinkimų kampanijų ir pačių rinkimų metu, tiek bendrosios informacijos apie politikos finansavimą.[192] Žmonės informuojami apie faktus, dažnai ir apie įtarimus, kurie nėra patvirtinti, bet kokiu atveju, rinkėjams paliekama teisė patiems nuspręsti ir įsivertinti visas aplinkybes, susijusias su pranešimais apie pažeidimus.

Kaip pastebi ESBO atstovai, iš esmės, šalies žiniasklaidai būdinga savireguliacija. Kaip teigė kai kurie ESBO Misijos pašnekovai, per pastaruosius trejus metus finansinė žiniasklaidos (ypač spausdintų leidinių) situacija pablogėjo dėl reklamos pajamų ir išaugusių mokesčių. Dėl šių priežasčių, vykdydama iš valstybinio biudžeto ir Europos Sąjungos lėšų finansuojamas informacines kampanijas valstybė tapo didžiausiu reklamos užsakovu. Susidarius tokioms aplinkybėms gali kilti abejonių dėl žiniasklaidos priemonių redakcijų nepriklausomumo.[193] Žiniasklaidai tapus priklausoma nuo valstybės, galima grėsmė demokratijos pamatams, nes visuomenės sąmonė bus veikiama valdančiųjų propagandos ir tikslingos informacijos. Reikia manyti, kad atslūgus ekonominei krizei Lietuvoje, žiniasklaida sustiprės ir taps mažiau nuo bet ko priklausoma visuomeninės finansavimo kontrolės dalis.

---

[190] **Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas**, 3 str., 1996 m. liepos 2 d. Nr. I-1418. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.

[191] Pavyzdžiui, tiek „15 min.lt“ (Adresas internete:< http://www.15min.lt/naujienos/rinkimai-2012/>), tiek „delfi.lt“ (Adresas internete: <http://www.delfi.lt/temos/seimo-rinkimai>) turi atskiras rubrikas rinkimams ir skelbia jose visas susijusias temas, [žiūrėta: 2013-03-13].

[192] **Socialdemokratai pernai turėjo per 5 mln. litų pajamų, „tvarkiečiai“ – 3 mln. litų,** BNS informacija. Žr. „15min.lt“. Adresas internete: http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/socialdemokratai-pernai-turejo-per-5-mln-litu-pajamu-tvarkieciai-3-mln-litu-56-316401#ixzz2NcEWrYJJ, [žiūrėta: 2013-03-15].

[193] **ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimų vertinimo misijos ataskaita.** Varšuva, 2013-01-03, p.13. < http://www.osce.org/lt/odihr/elections/98706>, [žiūrėta: 2013-03-19].

2.3.2. Kitų organizacijų bei rinkėjų kontrolė

Visuomenės dalyvavimas prižiūrint jos atstovus valdžioje, jų elgseną, skaidrumą, kandidatavimo sąžiningumą yra ryškus demokratinės valstybės bruožas. Be abejo, vien viešumas ir atitinkama visuomenės reakcija negarantuos skaidrių rinkimų, tinkamo biudžeto lėšų panaudojimo ir t. t. Visuomenė ir jos atstovai patys turi būti sąžiningi ir būti ne tik pilietiški ir pastabūs, bet ir vengti neteisėtų veiksmų, galimai padedančių nesąžiningiems kandidatams.

Pasyviąja visuomenės kontrole politikos finansavimo srityje laikytinas rinkėjų papirkimas, apibūdinamas kaip tiesioginis ar netiesioginis rinkėjų balsų pirkimas, dovanomis ar kitokiu atlyginimu rinkėjo skatinimas ar rinkimų teisę turinčio asmens dalyvavimas arba nedalyvavimas rinkimuose ir (arba) balsavimas už arba prieš vieną ar kitą asmenį, kurį numatoma kelti kandidatu, kandidatą arba kandidatų sąrašą, taip pat žadėjimas už balsavimą atsilyginti rinkėjams po rinkimų turint tikslą paveikti rinkėjų valią dėl konkrečių politinių partijų ar kandidatų arba asmenų, kuriuos numatoma kelti kandidatais, ir taip trukdyti piliečiams įgyvendinti rinkimų teisę.[194] Manytina, kad pasyviosios kontrolės nebus laikomasi, jei balsavimo teisę turintys asmenys leisis paperkami, o „perkantieji“ asmenys sieks nesąžiningų tikslų neleistomis priemonėmis. Tiek 2008 m.[195], tiek 2012 m.[196] Seimo rinkimų atvejais VRK priėmė ne vieną sprendimą dėl rinkėjų papirkimo, kas akivaizdžiai rodo, kad tai egzistuojanti problema. Reikia pastebėti, kad 2012 m. priimtų sprendimų skaičius yra daugiau kaip keturis kartus mažesnis negu 2008 m. – darytina dvejopa išvada: arba sustiprėjo kontrolė arba rinkėjų papirkėjai išmoko vykdyti neteisėtą veiklą neužtinkami.

Paminėtinas ir dar viena pasyviosios visuomeninių organizacijų kontrolės kryptis. Tai politinių partijų įsteigti fondai, draugijos klubai, kurie po 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojusio juridinių asmenų aukų draudimo tapo palankia galimybe netiesiogiai finansuoti politines partijas, suteikiant teisėtą paramą atskiroms organizacijoms, kaip asociacijoms ar labdaros ir paramos fondams. Šią 2011 m. problemą įvardino ir LR Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas A. Anušauskas, teigdamas, kad vyrauja skirtingas politinių partijų ir visuomeninių politinių judėjimų finansavimo reglamentavimas. Atsiradus galimybei visuomeniniams politiniams judėjimams dalyvauti rinkimuose turėtų būti numatyti ir adekvatūs jų finansavimo kontrolės mechanizmai. Su politinėmis partijomis ar jų atstovais susijusių labdaros paramos fondų veikla kelia taip pat nemažą

[194] **Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas**, 5(1) str., 1992 m. liepos 9 d. Nr. I-2721. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.
[195] Sprendimai dėl draudimo papirkti rinkėjus, VRK interneto puslapis. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/rinkimai/2008-seimo/sprendimai-del-draudimo-papirkti-rinkejus-.html>, [žiūrėta: 2013-03-13].
[196] Sprendimai dėl draudimo papirkti rinkėjus, VRK interneto puslapis. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/lt/2012_seimo_rinkimai/sprendimai-del-draudimo-papirkti-rinkejus.html>, [žiūrėta: 2013-03-13].

susirūpinimą.[197] ESBO pastebi, kad iš įvairių partijų ir nevyriausybinių organizacijų VRK susilaukė skundų dėl netiesioginio politinių partijų kampanijų finansavimo, gauto iš tokių trečiųjų šalių kaip labdaros ir jaunimo organizacijos.[198] Tokie finansavimo srautai yra užfiksuoti ir, kol teisiniu reglamentavimu tai nėra išspręsta, belieka tikėtis, kad jaunimo organizacijų ir fondų, įsteigtų politinių partijų, dalyviai bus pilietiški ir sąmoningi bei netoleruos galimų partijų finansinių žaidimų, siekiant išvengti įstatymo draudimo.

Aktyviąja politikos kontrole laikytini skundai, pranešimai įgaliotajai rinkimų ar teisėsaugos institucijoms. Manytina, kad piliečių skundai yra vienas efektyviausių nesąžiningos ir neskaidrios politikos aptikimo priemonių. Žmonės gali nesinaudoti šia galimybe, net jeigu ir mato ar užfiksuoja akivaizdų teisės pažeidimą, nes turi nemalonią patirtį laikotarpio, kai jų valstybėje buvo politiškai persekiojama ir represuojama. Tokiu atveju, anot M. Walecki, pagrindinės politikos finansavimo kontrolės institucijos turėtų sudaryti galimybes anoniminiams skundamas priimti ir, atsižvelgiant į jo turinį, laikyti visaverčiais.[199] VRK, nepaisant to, kad VRK įstatymas ją įpareigoja nagrinėti skundus[200], egzistuoja neformali praktika taip pat nagrinėti anoniminius skundus.[201]

ESBO atstovams susirūpinimą kelia rinkimų rezultatų teisėtumo kvestionavimo procesas. Per 24 val. nuo galutinių balsavimo rezultatų paskelbimo apskųsti juos Konstituciniam Teismui gali kandidatai ir partijos, kuriomis jie priklauso, tačiau ne rinkėjai. Tokie skundai teikiami Konstituciniam Teismui ne tiesiogiai, tačiau per Respublikos Prezidentą arba per Seimą. Abi šios institucijos gali savo nuožiūra spręsti, ar kreiptis į Konstitucinį Teismą, tačiau privalo tai padaryti per 48 val. Skundą Konstitucinis Teismas privalo išnagrinėti per 72 val. Rinkimų rezultatams apskųsti skirta labai mažai laiko, o tai gali nesudaryti sąlygų tinkamam skundų išnagrinėjimui arba pagrįstam sprendimų priėmimui. Manoma, kad Įstatymas turėtų būti pataisytas taip, kad rinkėjams būtų suteikta teisė apskųsti galutinius rinkimų rezultatus tiesiogiai teismui. Apeliacijų teikimo ir išnagrinėjimo terminai turi būti peržiūrėti taip, kad pareiškėjai galėtų surinkti įrodymų ir tinkamai pagrįsti skundus. Teismui taip pat turėtų būti skirta pakankamai laiko tokiems įrodymams išnagrinėti ir pagrįstiems sprendimams

---

[197] **Anušauskas A.** Turi būti padaryti aiškūs žingsniai didinant politinių kampanijų finansavimo skaidrumą, pranešimas spaudai, 2011 m. rugpjūčio 31 d. Adresas internete: < http://www.arvydasanusauskas.lt/file/Pranesimai_spaudai2/id/125>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[198] **ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimų vertinimo misijos ataskaita**. Varšuva, 2013-01-03, p.12. Adresas internete: < http://www.osce.org/lt/odihr/elections/98706>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[199] **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 88. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-13].

[200] **Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas**, 3 str. 2 d. 3 p., 1992 m. liepos 9 d. Nr. I-2721. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.

[201] Remiantis autoriaus praktinio darbo patirtimi VRK, elektroniniu paštu gauti anoniminiai skundai, jei tik pagal savo turinį yra pakaknamai informatyvūs ir pagrįsti, būna nagrinėjami.

priimti.[202] Iš ESBO pastebėjimo galima spręsti, kad Lietuvos teisinėje sistemoje egzistuoja tam tikrų spragų, kliudančių visavertiškai pasireikšti aktyviajai rinkėjų kontrolei.

Aktyviąją politikos finansavimo kontrolę gali įgyvendinti ir nevyriausybinės bei kitos visuomeninės organizacijos, tarp kurių išskirtume ir politines partijas kaip politiniu oponentus, suinteresuotus kitų partijų teisėtais ir sąžiningais veiksmais.

Opozicinės politinės partijos suinteresuotos konkuruoti su kitomis partijomis dėl patekimo ar išlikimo valdžioje. Vienas iš efektyvesnių būdų – pastebėti kitų klaidas ar netgi neteisėtus poelgius ir tam užkirsti kelią paviešinant: ne iš pilietinių paskatų, bet kad pastebėjusiųjų reputacija pakiltų ar bent jau nenusmuktų, kai konkurentai iškils nevisai legaliais būdais. Remiantis autoriaus asmenine darbo patirtimi VRK, pastebėta, kad nemažą dalį skundų, ypač politinių kampanijų metu sudarė, vienų partijų (ar partijų iškeltų kandidatų) skundai dėl kitų partijų ar jų iškeltų savarankiškų kandidatų. Šis „žaidimas“ praktikoje gajus ir egzistuojantis ir laikomas gana normaliu bei bendrąją kontrolę stiprinančiu dalyku tol, kol tai yra sveika konkurencija.

Bene ryškiausiu pavyzdžiu būtų galima laikyti viešąją įstaigą „Transparency International Lietuvos skyrius“, kuri kasmet atlikdama itin reikšmingus Lietuvos atsparumo korupcijai sistemos tyrimus, į kurių sudėtį įeina ir politinių partijų, ir VRK veiklos analizės, viešina tyrimų rezultatus, juos analizuoja, taip pat dalyvauja konsultanto statusu kai kuriuose įstatymų ar kitų teisės aktų projektų svarstymo stadijose.[203] Manytina, kad šios organizacijos veiklai įgyvendinti viena svarbiausių sąlygų laikytinas veiklos finansavimas, kurį paskutiniu metu didžiausia dalimi sudarė Atviros visuomenės instituto, „Transparancy International“ sekretoriato ir įvairių valstybių ambasadų parama.[204]

Paminėtina dar viena Lietuvos visuomenės aktyviosios politikos kontrolės forma - tai VšĮ „Mes Darom“ iniciatyva kartu su VRK ir Policijos departamentu paskelbta akcija „Baltosios pirštinės“, kurios tikslas – paskatinti visus Lietuvos žmones prisidėti prie skaidraus antrojo rinkimų turo vykdymo, užkirsti kelią balsų pirkimui bei saugoti valstybės demokratijos pagrindus.[205] Akcija sulaukusi didelio palaikymo[206] iš Lietuvos Respublikos prezidentės, kurios iniciatyva[207] taip pat buvo sustiprinta rinkėjų papirkimo prevencija, uždraudžiant partijų deleguotiems VRK komisijų nariams spręsti rinkimų pažeidimų klausimus.

---

[202] **ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimų vertinimo misijos ataskaita**. Varšuva, 2013-01-03, p.16. < http://www.osce.org/lt/odihr/elections/98706>, [žiūrėta: 2013-03-19].

[203] Transparency International Lietuvos skyriaus interneto svetainė. Adresas internete: < http://transparency.lt/apie-mus/activities/>, [žiūrėta 2013-03-13].

[204] Transparency International Lietuvos skyriaus 2012 01 01 - 2012 12 31 gautos lėšos. Adresas internete: < http://transparency.lt/media/filer_public/2013/01/22/tils_iplaukos_2012_1.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-13].

[205] *Prieš galimą balsų pirkimą rengiama akcija „Baltosios pirštinės“*, žr. „valstietis.lt“, 2012 m. spalio 25 d. Adresas internete: < http://www.valstietis.lt/Pradzia/Naujienos/Lietuvoje/Pries-galima-balsu-pirkima-rengiama-akcija-Baltosios-pirstines>, [žiūrėta: 2013-03-13].

[206] D.Grybauskaitė susitiko su „Baltosios pirštinės“ atstovais, žr. „alkas.lt“, 2013 m. sausio 30 d. Adresas internete: < http://alkas.lt/2013/01/30/d-grybauskaite-susitiko-su-baltosios-pirstines-atstovais/>, [žiūrėta: 2013-03-13].

[207] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 12 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas** Nr. XIP-4954, 2012 m. spalio 29 d. pateiktas Lietuvos Respublikos Prezidento.

Užsienyje praktikuojamas vadinamasis „demokratijos auditas“ nevyriausybinių organizacijų ar projektų forma, paprastai finansiškai globojamos universitetų, įvairių fondų bei rėmėjų ir orientuotos į demokratinių procesų priežiūrą ir siekį, kad demokratija būtų efektyvi.[208]

Remiantis aukščiau pateikta visuomeninės kontrolės analize, galima teigti, kad, nors Lietuvos žiniasklaida yra pakankamai stipri ir aktyvi, kartu žiniasklaida yra glaudžiai susijusi ir priklausoma nuo politikų ir jų įtakos. „Juodaisiais“ pinigais užsakomos paslėptos politinės reklamos yra didžiulė neskaidrumo išdava visuomenei: tiek kalbant apie pasitikėjimą žiniasklaida, tiek apie politikus ar kandidatus tokiais tapti. Galbūt teisinės atsakomybės padidinimas visuomenės informavimo priemonių atstovams (skleidėjams) ir nesąžiningiems užsakovams, sumažintų korupcijos ir visuomenės nepasitikėjimo išaugimo grėsmę. Visgi teigiamos visuomeninių judėjimų iniciatyvos Lietuvoje turi tendenciją plėstis – tokiu būdu tiek pasyvioji, tiek aktyvioji visuomenės vykdoma politikos ir politikos finansavimo kontrolė bus vis labiau užtikrinta.

Apibendrinant antrojo skyriaus medžiagą, konstatuojama, kad politinių partijų finansavimo kontrolė teoriškai skirstoma pagal kontrolę įgyvendinančių subjektų tipą: partijų vidaus dariniai (kontrolės komisijos, priežiūros tarnybos, kt.), valstybinės institucijos (VRK, VMI, Valstybės kontrolė, teisėsaugos institucijos), nepriklausomi išorės tikrintojai (audito įmonės) bei visuomeniniai dariniai (nevyriausybinės organizacijos, judėjimai, pavieniai ar susitelkę rinkėjai).

[208] Jungtinės Karalystės Demokratijos auditas, ne pelno siekianti organizacija: adresas internete: < http://www.democraticaudit.com/about-us>; Australijos demokratijos auditas, bendradarbiavimo projektas: adresas internete: <http://democraticaudit.org.au/>; Europos Sąjungos demokratijos auditas: adresas internete: < http://www.sv.uio.no/arena/english/people/aca/chrilor/democratic-audit/>, [žiūrėta: 2013-03-20].

3. AUDITORIŲ ATASKAITŲ DĖL PASTEBĖTŲ FAKTŲ ANALIZĖ

3.1. Tarptautinių susijusių paslaugų standarto analizė

Kaip jau minėta antrajame skyriuje, nuo 2010 m. rugsėjo 15 d. PPPKFFKĮ dėl nepakankamai aiškių priežasčių atsisakyta audito išvados dėl politinių partijų ir politinių kampanijų dalyvių finansinių ataskaitų ir pereita prie auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų. Šiame poskyryje nagrinėsime TSPS turinį ir naudojimo paskirtį, siekiant išsiaiškinti Auditoriaus dėl pastebėtų faktų atlikimo prasmę.

Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų - dokumentas, kuriame auditorius, PPPKFFKĮ nustatyta tvarka atlikęs nepriklausomą politinės partijos ar politinės kampanijos dalyvio patikrinimą, pateikia VRK patvirtintoje techninėje užduotyje nustatytų duomenų vertinimus.[209] Siekiant išsiaiškinti kokiu pagrindu yra parengiama auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų, tenka susidurti su teisine aklaviete: tiek PPPKFFKĮ, tiek Audito įstatymas nenurodo, kokiais principais ir standartais turėtų būti parengta minėta ataskaita. Pasakytina tiek, kad auditorius turi atlikti politinės partijos arba savarankiško politinės kampanijos dalyvio politinės kampanijos patikrinimą vadovaudamasis Lietuvos Respublikos teisės aktais pagal VRK patvirtintą techninę užduotį, nustatančią auditoriaus atliekamo darbo mastą.[210] Vadinasi, remiamasi technine užduotimi priklausomai nuo tikrinamo objekto.

Politinės kampanijos patikrinimo techninėje užduotyje randame nuostatą, kad patikrinimas atliekamas vadovaujantis Tarptautinės buhalterių federacijos patvirtintais tarptautiniais susijusių paslaugų standartais, taikomais sutartų procedūrų užduotims atlikti, ir šia technine užduotimi.[211] Nors konkretus standartų numeris nenurodytas, spėtina, kad turimi omenyje 4400 – asis TSPS „Užduotys atlikti sutartas procedūras dėl finansinės informacijos". Tai pažymėta ir GRECO „Lietuvos rekomendacijų įgyvendinimo ataskaitoje“[212]: patikrinimas atliekamas vadovaujantis Tarptautinės buhalterių federacijos patvirtintais tarptautiniais susijusių paslaugų standartais, visų pirma tiesiogiai taikomu 4400-uoju TSPS „Užduotys atlikti sutartas procedūras dėl finansinės informacijos“.

4400 – asis TSPS yra skirtas atlikti užduotims, susijusioms su finansine informacija. Tačiau jame gali būti pateiktos naudingos nuorodos atlikti užduotims, susijusioms su nefinansine informacija, su sąlyga, kad auditoriui pakanka žinių apie nagrinėjamą dalyką ir egzistuoja priimtini kriterijai, kuriais

---

[209] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

[210] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 24 str. 4 d. 1 p., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

[211] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2012 m. spalio 2d. sprendimas Sp-267** Dėl Politinės kampanijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.

[212] **GRECO Lietuvos rekomendacijų įgyvendinimo ataskaita**, Greco RC-III (2011) 7E. Strasbūras, 2011 m. gegužės 27 d., p. 16. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3%282011%297_Lithuania_LT.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-14].

galima pagrįsti pastebėjimus.[213] Kartu šiame dokumente yra pažymėta, kad vartojama sąvoka „auditorius“ yra nuolat vartojama Tarptautinės audito ir užtikrinimo standartų valdybos pareiškimuose apibūdinant tiek auditą, tiek peržvalgą bei kitas užtikrinimo ir susijusias paslaugas. Tokia nuoroda nereiškia, kad asmuo, atliekantis peržvalgą, taip pat kitas užtikrinimo ar susijusias paslaugas turi būti įmonės finansinės atskaitomybės auditorius.[214] Iš tokios pastabos išplaukia loginė išvada, kad teoriškai šio standarto nustatytas procedūras gali atlikti ne tik auditorius, bet ir kiti asmenys, besivadovaujantys Tarptautinės buhalterių federacijos išleisto Buhalterių profesionalų etikos kodekse numatytais Etikos principais 1) sąžiningumas, 2) objektyvumas, 3) profesinė kompetencija ir pareigingumas; 4) konfidencialumas; 5) profesionalus elgesys ir 6) techniniai standartai.[215] Visgi techninėje užduotyje nustatyta, kad patikrinimą gali atlikti tik LR audito įstatymo nustatyta tvarka į audito įmonių sąrašą įrašyta audito įmonė.[216] Taigi yra aiškiai apibrėžta, kas turi teisę praktiškai vadovautis minėta technine užduotimi.

Atsižvelgiant į tai, kad PPPKFFKĮ 24 straipsnis įpareigoja atlikti nepriklausomą politinių partijų ir politinių kampanijų dalyvių patikrinimą, pasigendama nepriklausomumo principo šio TSPS atžvilgiu. Pastebėtina, kad sutartų procedūrų užduočiai atlikti nepriklausomumas nėra būtina sąlyga; tačiau užduoties ar nacionalinių standartų sąlygose ar tiksluose gali būti nurodytas reikalavimas, kad auditorius laikytųsi Tarptautinės buhalterių federacijos Buhalterių profesionalų etikos kodekse išdėstytų nepriklausomumo reikalavimų. Kai auditorius nėra nepriklausomas, teiginys apie to poveikį turėtų būti ataskaitoje apie faktinius pastebėjimus.[217] Vadinasi, PPPKFFKĮ 24 straipsnyje numatytas nepriklausomumo reikalavimas įpareigoja patikrinimą atliekantį auditorių nebūti jokiais saitais susijusiu su tikrinamu asmeniu. PPPKFFKĮ nėra nustatytas draudimas partijos nariams (narių – auditorių įsteigtoms audito įmonėms) vykdyti politinių partijų ar politinių kampanijų dalyvių finansinių ataskaitų patikrinimą, bet vadovaujantis Politinės partijos patikrinimo technine užduotimi[218], sakančia, kad auditorius ir (arba) audito įmonė negali atlikti audito ir patikrinimo, jeigu auditorius, audito įmonė arba audito tinklas, kuriam priklauso audito įmonė, ir politinė partija yra tiesiogiai arba netiesiogiai susiję ir tai galėtų pakenkti auditą ir patikrinimą atliekančio auditoriaus ir (arba) audito įmonės nepriklausomumui, toks teisinis draudimas praktiškai egzistuoja.

---

[213] **4400-asis tarptautinis susijusių paslaugų standartas**, išleistas Tarptautinės buhalterių federacijos Tarptautinės audito ir užtikrinimo standartų valdybos, 2006 m. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?2227>, [žiūrėta: 2013-03-14].

[214] Ten pat.

[215] Ten pat.

[216] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2012 m. spalio 2 d. sprendimas Sp-267** Dėl Politinės kampanijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.

[217] **4400-asis tarptautinis susijusių paslaugų standartas**, išleistas Tarptautinės buhalterių federacijos Tarptautinės audito ir užtikrinimo standartų valdybos, 2006 m. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?2227>, [žiūrėta: 2013-03-14].

[218] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas Sp-387** Dėl Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.

Pagal 4400 – ąjį TSPS, sutartų procedūrų užduoties tikslas yra auditoriui atlikti audito pobūdžio procedūras, dėl kurių auditorius, įmonė ir visos atitinkamos trečios šalys susitarė, ir pateikti ataskaitą apie faktinius pastebėjimus. Kadangi auditorius paprasčiausiai pateikia ataskaitą apie faktinius sutartų procedūrų pastebėjimus, nepareiškiamas joks užtikrinimas. Vietoj to ataskaitos naudotojai įvertina procedūras ir pastebėjimus, auditoriaus pateiktus ataskaitoje, ir, vadovaudamiesi auditoriaus atliktu darbu, patys padaro išvadas. Ataskaita yra apribota ir skirta tik toms šalims, kurios susitarė dėl atliekamų procedūrų, nes kiti, nesusipažinę su taikomų procedūrų priežastimis, gali klaidingai suprasti rezultatus.[219] Vadinasi, audito įmonių darbas politikos finansavimo kontrolės sistemoje, vadovaujantis TSPS, yra daugiau pagalbinio pagrindinei kontrolės institucijai pobūdžio, neužtikrinant ir nepateikiant nuomonės dėl tikros, teisingos ir realią finansinę būklę atspindinčių finansinių ataskaitų informacijos, kaip kad tai yra konstatuojama audito išvadoje, vadovaujantis Tarptautiniais audito standartais.

Toliau remiantis 4400 – uoju TSPS, pateiktinos Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų sudėtinės dalys: pavadinimas; adresatas (paprastai klientas, kuris su auditoriumi susitarė dėl sutartų procedūrų atlikimo); konkrečios finansinės ar nefinansinės informacijos, kuriai buvo taikytos sutartos procedūros, įvardijimas; teiginys, kad atliktos procedūros atitinka tas, dėl kurių buvo susitarta su gavėju; teiginys, kad užduotis atlikta vadovaujantis Tarptautiniais susijusių paslaugų standartais, taikomais sutartų procedūrų užduotims, arba vadovaujantis atitinkamais nacionaliniais standartais ar tvarkomis; kai svarbu, teiginys, kad auditorius nėra nepriklausomas nuo įmonės; tikslo, kuriam sutartos procedūros buvo atliktos, įvardijimas; konkrečių procedūrų, kurios buvo atliktos, sąrašas; auditoriaus nustatytų faktinių pastebėjimų apibūdinimas, pakankamas detalizuojant pastebėtas klaidas ir išimtis; teiginys, kad atliktos procedūros nėra nei auditas, nei peržvalga ir kad užtikrinimas nepareiškiamas; teiginys, kad jei auditorius būtų atlikęs papildomas procedūras, auditą ar peržvalgą, kitus dalykus, kurie būtų paaiškėję, tai jis būtų apie juos pranešęs; teiginys, kad ataskaita apribota ir skirta toms šalims, kurios susitarė dėl atliktinų procedūrų; teiginys (jei taikoma), kad ataskaita susijusi tik su nurodytais elementais, sąskaitomis, straipsniais ar konkrečia finansine ir nefinansine informacija ir kad politinės partijos finansinės atskaitomybės kaip visumos ji neapima; ataskaitos data; auditoriaus adresas; auditoriaus parašas.

Taigi, remiantis atliktu TSPS analize, galima teigti, kad jame nustatytais principais rengiama Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų yra universali daugelyje specifinių sričių, kurių patikrinimo kriterijai iš anksto suderinami su auditoriumi, kaip tai yra padaryta VRK: suderinus su LAR, parengtos ir patvirtintos politinių partijų ir politinių kampanijų techninės užduotys.

[219] **4400-asis tarptautinis susijusių paslaugų standartas**, išleistas Tarptautinės buhalterių federacijos Tarptautinės audito ir užtikrinimo standartų valdybos, 2006 m. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?2227>, [žiūrėta: 2013-03-14].

3.2. Politinių partijų patikrinimas ir auditorių ataskaitų dėl pastebėtų faktų lyginamoji analizė

Politinės partijos finansinę veiklą vykdo ne tik rinkimų kampanijų metu, bet ir ištisus metus. Siekiant išsiaiškinti, ar partijų finansavimo šaltiniai yra tinkami ir teisėti bei ar specialių lėšų panaudojimas yra tikslingas, būtinas partijų metinių finansinių ataskaitų patikrinimas, kurį atlieka nepriklausomi išorės auditoriai.

Kaip jau minėta, suderinusi su Lietuvos auditorių rūmais, VRK tvirtina techninę užduotį politinėms partijoms patikrinti. Pastebėtina, kad Politinės partijos techninėje užduotyje[220], nepaisant to, kad ji patvirtinta 2011 m. gale, be auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų yra išlikusi nuostata ir dėl audito atlikimo, t. y. auditoriaus nuomonės suformavimo dėl finansinės ataskaitos dokumentų. Įžvelgtinas žemesnės teisinės galios dokumento nuostatų prieštaravimas PPPKFFKĮ, nes Politinės partijos techninėje užduotyje pažymėta, kad įgyvendinant PPPKFFKĮ, turi būti pateikta tiek audito išvada, tiek Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų, nors jau nuo 2010 m. rugsėjo 15 d. PPPKFFKĮ redakcijos tiek politinių partijų atsiskaitymui už kalendorinius metus, tiek politinių kampanijų dalyviams PPPKFFKĮ[221] numatyta tik privalomoji Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų. Manytina, kad VRK priėmusi sprendimą dėl tokio dokumento turinio tikslingai nešalino audito išvados reikalavimo, atsižvelgdama į tai, kad nuo 2012 m. sausio 1 d. uždraudus fizinių ir juridinių asmenų aukas, padidės rizika politinėms partijoms gauti finansavimą kitais būdais, ypač neteisėtais. Todėl audito išvados formavimas galimai turėjo būti tam tikru užtikrinimu dėl partijų finansavimo kontrolės stabilumo.

Politinių partijų patikrinimą atliekantis auditorius turi būti užtikrintas, kad partijos atstovai ir, paprastai, kitos nurodytos šalys, kurios gaus ataskaitos apie faktinius pastebėjimus kopijas, aiškiai supranta užduoties sutartas procedūras ir sąlygas. Dalykai, dėl kurių turi būti susitarta: 1) užduoties pobūdis, įskaitant tai, kad atliktos procedūros nebus auditas ar peržvalga ir kad atitinkamai užtikrinimas nebus pareikštas; 2) suformuluotas užduoties tikslas; 3) finansinės informacijos, kuriai bus taikomos sutartos procedūros, nustatymas; 4) konkrečių procedūrų, kurios bus taikomos, pobūdis, laikas ir apimtis; 5) numatoma ataskaitos apie faktinius pastebėjimus forma; 6) apribojimas platinti ataskaitą apie faktinius pastebėjimus. Jei tokie apribojimai prieštarauja teisiniams reikalavimams, jei tokie reikalavimai yra nustatyti, auditorius nesutiks atlikti užduoties.[222] Šios sąlygos įtvirtintos

---

[220] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas Sp-387** Dėl Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.

[221] **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 24 str. 1 d., 2 d., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

[222] **4400-asis tarptautinis susijusių paslaugų standartas**, išleistas Tarptautinės buhalterių federacijos Tarptautinės audito ir užtikrinimo standartų valdybos, 2006 m. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?2227>, [žiūrėta: 2013-03-14].

PPPKFFKĮ, (4; 5; 6), Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties (2; 3; 4) nuostatomis ir Patvirtinimo laiške audito įmonei[223] (1).

Atlikęs auditą ir patikrinimą auditorius pateikia savo pastebėjimus šiais klausimais: dėl politinės partijos finansavimo PPPKFFKĮ 7 straipsnio 3 dalyje nenurodytomis lėšomis[224]; dėl politinės partijos gautų lėšų iš kitokios veiklos nei nurodyta PPPKFFKĮ 13 straipsnio[225]; dėl politinės partijos sudarytų sandorių, kurių vertė 100 % viršija tokiems sandoriams įprastą praktiką; dėl politinės partijos iš kitos veiklos gautų lėšų naudojimo nesilaikant politinės partijos įstatuose nurodytų politinės partijos veiklos tikslų; dėl PPPKFFKĮ 7 straipsnio 6 dalies reikalavimo laikyti lėšas partijos einamojoje banko sąskaitoje nesilaikymo; dėl PPPKFFKĮ 7 straipsnio 7 dalies reikalavimo politinės partijos gautus valstybės biudžeto asignavimus laikyti valstybės biudžeto asignavimų sąskaitoje nesilaikymo; dėl politinės partijos gautų valstybės biudžeto asignavimų naudojimo nesilaikant PPPKFFKĮ 14 straipsnio reikalavimų[226]; dėl trūkstamos ar neteisingai nurodytos informacijos apie valstybės biudžeto asignavimų panaudojimą Valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitoje; dėl politinės partijos iš vieno asmens per kalendorinius metus gautų aukų, didesnių nei 20 VMDU; dėl politinės partijos gautų aukų grynaisiais pinigais iš juridinių asmenų, o iš fizinių asmenų aukų grynaisiais pinigais didesnių nei 1000 Lt; dėl aukų grynaisiais pinigais ir nepiniginių aukų apskaitos nesilaikant PPPKFFK įstatymo 10 straipsnio 4, 6, 7 dalių reikalavimų; dėl trūkstamos ar neteisingai nurodytos informacijos apie gautas aukas ir aukotojus Aukų ir aukotojų sąraše; dėl politinės partijos sudarytų politinės partijos finansavimo sutarčių skaičiaus atitikimo Aukų ir aukotojų sąraše nurodytam skaičiui; dėl politinės partijos Aukų ir aukotojų sąraše nurodyto pateiktų politinės partijos finansavimo sutarčių nuorašų skaičiaus; dėl politinės partijos lėšų paaukotų ne kandidatų, kandidatų sąrašų ar referendumo politinėms kampanijoms; dėl politinės partijos turto ir lėšų skyrimo jos nariams; dėl kandidatų, kurie buvo registruoti savarankiškais politinės kampanijos dalyviais, skolos įsipareigojimų, susijusių su politine kampanija, padengimo politinės partijos lėšomis; dėl politinės partijos politinės kampanijos išlaidų pakartotinio apskaitymo ir priskyrimo politinės partijos išlaidoms; dėl politinės partijos ar jos

---

[223] **Politinės partijos patikrinimo LAR rekomenduojama patvirtinimo laiško audito įmonei forma**. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3441>, [žiūrėta: 2013-03-14].

[224] PPPKFFKĮ nurodomi leistini finansavimo šaltiniai: politinės partijos nario mokesčiai; valstybės biudžeto asignavimai; Lietuvos Respublikoje registruotų bankų paskolos politinei partijai; palūkanos už banko sąskaitoje esančias lėšas; nuolatinio Lietuvos gyventojo savanoriškai skiriama 1 procento dydžio sumokėto metinio pajamų mokesčio dalis. // **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 7 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

[225] Kitos lėšos iš leidybos, spaudos ir atributikos platinimo, nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo, politinių bei kultūrinių renginių (paskaitų, parodų ir kt.) organizavimo ir kita veikla. // Ten pat, 13 str.

[226] Valstybės biudžeto asignavimai politinėms partijoms gali būti naudojami: politinei kampanijai finansuoti; rinkimų užstatui; ilgalaikiam ir trumpalaikiam turtui įsigyti; atsiskaityti su darbuotojais; mokesčiams ir kitoms įmokoms į biudžetą, privalomojo valstybinio socialinio draudimo bei privalomojo sveikatos draudimo įmokoms; paslaugų teikimo išlaidoms; politinės partijos politinės kampanijos skoloms apmokėti; politinės partijos paimtoms paskoloms, skirtoms šios dalies 3, 4, 5 ir 6 punktuose nurodytoms išlaidoms, apmokėti; kt. // Ten pat, 14 str.

keltų kandidatų politinės kampanijos išlaidų apmokėjimo politinės kampanijos metu iš politinės partijos einamosios banko sąskaitos.[227]

Pastebėtina, kad klausimai, susiję su Aukų ir aukotojų sąrašo tikrinimu, nebėra aktualūs. Politinės partijos techninės užduoties 9.2.1. punktas, teigia, kad audito įmonei, atliekančiai auditą ir patikrinimą, už politinės partijos apskaitą atsakingas asmuo arba VRK, jei patikrinimą organizuoja VRK, turi pateikti aukų ir aukotojų sąrašą, nes taip yra nustatyta PPPKFFKĮ 20 straipsnio 2 dalyje. Nuo 2012 m. sausio 1 d. nebeliko reikalavimo kartu su finansinių ataskaitų rinkiniu pateikti aukų ir aukotojų sąrašą, nes jis formuojamas elektroninės LitVote sistemos žiniaraščiuose.[228] Taigi, be jau minėtos ir PPPKFFKĮ nebeprivalomos audito išvados, Aukų ir aukotojų sąrašo tikrinimo užduotys yra nebeaktualios galiojančios PPPKFKĮ redakcijos atžvilgiu. Atitinkamai nebeaktualių užduočių punktai, įrašyti Politinės partijos patikrinimo LAR rekomenduojamos auditoriaus ataskaitos dėl pastabėtų faktų formoje, parengtoje pagal galiojantį 2011 m. gruodžio 20 d. VRK sprendimą Nr. Sp-387 dėl Politinės partijos techninės užduoties patvirtinimo.

Siekiant išsiaiškinti, ar Auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų yra rengiamos pagal teisės aktų reikalavimus, kokia tendencija, kad tai pačiai partijai auditą ar patikrinimą atlieka tas pats auditorius kaip ir ankstesniais metais, kokie audito ar tikrinimo rezultatai, analizuojami dveji paskutiniai ataskaitiniai metai (2011 - ieji ir 2012 – ieji), nes, remiantis anksčiau minėta PPPKFFKĮ 24 straipsnio pastaba, Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų taikoma finansiniams laikotarpiams, prasidėjusiems nuo 2011 m. sausio 1 d. Ligi tol iš partijų būdavo reikalaujama pateikti finansinės veiklos deklaracijas ir politinės partijos, pateiktoje deklaracijoje nurodžiusios, kad gavo didesnę kaip 3000 MGL dydžio (390 000 Lt) pajamų sumą, turėdavo atlikti nepriklausomą savo veiklos auditą ir nepriklausomo audito išvadą pateikti VRK ir VMI. Deja, su 2010 m. finansinių ataskaitų audito išvadomis susipažinti nėra galimybės, nes jos viešai nėra prieinamos.[229]

Išanalizavus 2012 m. ir 2013 m. pateiktas auditorių ataskaitas dėl pastebėtų faktų ir audito išvadas, autoriaus pastebėjimai susisteminti pagal tai, kokia partija buvo tikrinta, kokia audito įmonė atliko tikrinimą, kiek buvo pastebėta neatitikimų Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties vertinimo kriterijams, ar pateiktas faktinių pastebėjimų ataskaitos 1 priedas - lentelė, ar buvo naudotasi

---

[227] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas Sp-387** Dėl Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.

[228] LitVote – VRK informacinė sistema, kurioje kaupiami politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo duomenys, deklaracijų ir politinės reklamos stebėsenos duomenys. Žiniaraštis – politinės kampanijos finansavimo apskaitos žiniaraštis, tai yra politinės kampanijos pajamų ir išlaidų apskaitos registras, pildomas LitVote. Žiniaraštyje registruojamos visos politinei kampanijai gautos aukos, taip pat ir nepriimtinos, politinei kampanijai panaudotos nuosavos lėšos, turėtos politinės kampanijos išlaidos ir prisiimti finansiniai įsipareigojimai. Žr. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2012 m. spalio 2 d. sprendimas Sp-267 **Dėl Politinės kampanijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo**.

[229] **2010 m. politinių partijų metinė finansinė veikla**. VRK interneto puslapis. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/pppkfk/politines-partijos/2010-pp-veikla.html>, [žiūrėta: 2013-03-15].

Lietuvos auditorių rūmų pateikta rekomendacine Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų forma[230] (išlaikanti visus pagrindinius anksčiau minėtus ataskaitos sudėties reikalavimus) bei ar pateikta ir, jei taip, kokia audito išvada (teigiama, neigiama, sąlyginė). Analizės rezultatai pateikiami **2 lentelėje**.

Politinės partijos kiekvienais metais, ne vėliau kaip iki kovo 15 dienos, VRK pateikia patvirtintą praėjusių kalendorinių metų politinės partijos finansinių ataskaitų rinkinį (balansą, veiklos rezultatų ataskaitą bei aiškinamąjį raštą) ir valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitą. Taip pat privaloma pateikti auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, jeigu politinė partija per kalendorinius metus gavo didesnę kaip 200 VMDU dydžio pajamų sumą (2012 metais tai sudarė 435 000 Lt).[231] Autorius pastebi, kad 2013 m. kovo 15 d. pabaigoje VRK interneto puslapyje[232] buvo pažymėta, kad gautos septynios politinių partijų Auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų, iš kurių puslapio lankytojams prieinamos šešios. Remiantis autoriaus praktine patirtimi VRK, nors finansinė atskaitomybė galioja visoms Teisingumo ministerijoje registruotoms partijoms, finansinių ataskaitų nepristačiusios politinės partijos (dažniausiai nebedalyvaujančios rinkimuose ir neišrinktos į valdžios struktūras) nesulaukia jokių sankcijų taikymo jų atžvilgiu. Partijoms, laiku nepateikusioms finansinių ataskaitų ir, jei būtina, Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų, gresia administracinė atsakomybė.

Žvelgiant į susistemintus politinių partijų pateiktų auditorių ataskaitų dėl pastebėtų faktų analizės rezultatus, paminėtini keletas su jais susijusių aspektų.

Pirmiausia išryškėjo akivaizdi tendencija, kurią pastebėjo ir GRECO atstovai: tas pačias partijas audituoja ir joms ataskaitas dėl pastebėtų faktų rengia tos pačios audito įmonės ir jų auditoriai. Sunku pasakyti, kiek metų iš eilės tęsiasi tokia politinių partijų ir auditorių „bičiulystė“ (kaip minėta anksčiau, audito išvados ir informacija apie auditorių prieinama tik nuo 2011 m. ataskaitinių laikotarpių), bet pernelyg ilgalaikis bendradarbiavimas su viena partija gali virsti ydinga praktika, nes galimai sumažėja auditoriaus reikiamo pastabumo, skepticizmo ir nešališkumo principų laikymasis partijos finansinės atskaitomybės atžvilgiu. Audito įstatymo 5 straipsnio 4 dalis, teigia, kad auditorius negali atlikti tos pačios įmonės audito ilgiau kaip 7 iš eilės finansinius metus ir, [...] pasibaigus nurodytam laikotarpiui, auditorius ne mažiau kaip 2 metus negali atlikti tos įmonės audito.[233] Nuo PPPKFFKĮ priėmimo 2004 m., teoriškai jau gali būti bendradarbiauta su ta pačia audito įmone septynerius metus. Taip pat Audito įstatyme pasakyta, kad Audito įmonė laikoma nepriklausoma nuo audituojamos įmonės, jeigu audito įmonė negauna už audito paslaugas iš audituojamos įmonės tiek pajamų, kad tai darytų įtaką jos

[230] **Politinės partijos patikrinimo LAR rekomenduojamos auditoriaus ataskaitos dėl pastabėtų faktų forma.** Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3440>, [žiūrėta: 2013-03-15].
[231] **Politinės partijos iki kovo 15 d. turi pateikti 2012 metų finansinių ataskaitų rinkinius.** VRK interneto puslapis, 2013-03-13. Adresas internete: http://www.vrk.lt/lt/naujienos/PP-turi-pateikti-2012-m-FAR.html, [žiūrėta: 2013-03-15].
[232] **Politinių partijų 2012 metų finansinių ataskaitų rinkiniai.** VRK interneto puslapis. Adresas internete: http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/far/2012-far.html, [žiūrėta: 2013-03-15].
[233] **Lietuvos Respublikos audito įstatymas**, 5 str. 4 d., 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227. Aktuali redakcija nuo 2011-12-01.

nepriklausomumui[234] – viešai prieinamose politinių partijų finansinėse ataskaitose nėra tokios informacijos, kiek partijos sumoka už audito įmonės teikiamą paslaugą, todėl nėra galimybės šiuo atžvilgiu įvertinti audito įmonės nepriklausomumo. Įvertinus išdėstytus apsektus, manoma, kad egzistuoja grėsmė dėl nevisaverčio minėtų auditoriaus veiklos principų laikymosi.

Antra, įvertinant tai, kad iš 16 atvejų tik 3 auditorių ataskaitos turėjo po vieną pastebėjimą, kas santykinai yra labai mažai ir kelia abejonių, ar iš tiesų, tikrinant 22 nustatytas užduotis techninėje užduotyje, nė vienoje jų politinės partijos veikloje nebuvo neatitikimų teisiniams reikalavimams. Ypač kalbant apie disponavimą specialios paskirties banko sąskaitomis, valstybės biudžeto asignavimų panaudojimą pagal paskirtį, gautų fizinių asmenų aukų grynaisiais pinigais virš 1000 Lt aptikimą ir t. t. Remiantis 4400 – uoju TSPS, auditorius turi atlikti sutartas procedūras ir naudoti surinktus įrodymus kaip pagrindą ataskaitai apie faktinius pastebėjimus parengti.[235] Deja, auditoriaus ataskaitoje dėl pastebėtų faktų nepateikiamas atskirai užduočiai skirtų įrodymų aprašymas, todėl sunku pasakyti, ar tokie įrodymai buvo apskritai rinkti, o jei taip, kokio jie pobūdžio. Siūloma, kad ataskaitos forma būtų papildyta skyriumi apie kiekvienai atskirai užduočiai rinktų būdingų įrodymų rūšis.

Analizuojant auditorių ataskaitas dėl pastebėtų faktų, pastebėta tendencija, kad auditoriams neturint pastabų, ataskaitos priedas - lentelė yra visai nepateikiama. Vienu atveju turėta viena pastaba ir kartu pateiktas priedas, kitu atveju turėta pastaba, bet priedas nepateiktas, o pastaba pažymėta pačioje Auditoriaus ataskaitoje, trečiu atveju pastabų neturėta, bet vis tiek pateiktas priedas, kurio lentelėje visur surašyta, kad pastabų nėra ir pan.

Vertinant Auditorių ataskaitų dėl pastebėtų faktų atitikimą LAR rekomenduojamai ataskaitos formai, pažymėtina, kad 3 atvejais iš 16 pateiktos ataskaitos iš dalies atitiko rekomenduojamą formą ir tik dėl to, kad ataskaitos kaip tik buvo patobulintos atsižvelgiant į aktualią PPPKFFKĮ 20 straipsnio 2 dalies nuostatą dėl kartu su finansinių ataskaitų rinkiniu pateikiamų priedų. Kaip jau minėta, kai kurie LAR rekomenduojamos ataskaitos formos punktai, susiję su Aukų ir aukotojų sąrašu, kuris, remiantis galiojančiu PPPKFFKĮ, kartu su finansinėmis ataskaitomis nebeteikiamas, yra nebeaktualūs ir pertekliniai formoje. Forma parengta pagal galiojančią VRK 2011 m. patvirtintą Politinės partijos patikrinimo techninę užduotį, kuri Aukų ir aukotojų sąrašo atžvilgiu taip pat nėra atnaujinta. Taigi, nors forma ir yra tik rekomendacinio pobūdžio, jos nesilaikymas iš dalies, atsižvelgiant į aktualias teisės nuostatas, yra sveikintina auditorių pastabumo ir kompetencijos išraiška. Tokiu atveju kyla abejonė dėl likusios daugumos auditorių atidumo: galbūt ir kiti ataskaitoje nurodyti įvertinimo rodikliai taip pat yra nustatyti aplaidžiai ir be reikiamo pastabumo?

---

[234] **Lietuvos Respublikos audito įstatymas**, 5 str. 3 d. 5 p., 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227. Aktuali redakcija nuo 2011-12-01.

[235] **4400-asis tarptautinis susijusių paslaugų standartas**, išleistas Tarptautinės buhalterių federacijos Tarptautinės audito ir užtikrinimo standartų valdybos, 2006 m. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?2227>, [žiūrėta: 2013-03-15].

Apžvelgus pateiktas audito išvadas dėl partijų finansinių ataskaitų, pastebėta, kad kone visos buvo su teigiama nuomone, kas reiškia, kad visais reikšmingais atžvilgiais ataskaitos parodo tikrą ir teisingą partijos finansinę padėtį. Reikėtų pastebėti, kad atsiskaitydama už 2012 m. Liberalų ir centro sąjunga nebepateikė audito išvados (skirtingai nei visos likusios partijos) ir, nepaisydama galiojančių nebeaktualių Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų, nė kiek nepažeidė PPPKFFKĮ normų.

TS-LKD partijos abejų ataskaitinių metų audito išvados yra sąlyginės, nes auditorius abejoja, ar balansuose nurodytos gautinos sumos[236] yra realiai galimos susigrąžinti, todėl negali įvertinti, ar dėl galimo nuvertėjimo reikalingi 2011 m. gruodžio 31 d. ir 2012 m. gruodžio 31 d. finansinėse ataskaitose atspindėtų per vienerius metus gautinų sumų ir 2011 m. bei 2012 m. rezultatų koregavimai.[237] Visais kitais reikšmingais atžvilgiais finansinės ataskaitos taip pat parodo tikrą ir teisingą partijos finansinę padėtį. Esant tokiems audito rezultatams, belieka stebėtis, kaip jau anksčiau minėti partijų finansinių machinacijų (pvz., nuo 2005 m. besitęsiantis Darbo partijos „juodosios buhalterijos“ skandalas) požymiai nebūna užtikti sertifikuotų auditorių, kurie, remdamiesi visais profesiniais principais, pateikia teigiamą išvadą dėl politinės partijos finansinių ataskaitų visais reikšmingais atžvilgiais atspindinčių tikrą ir teisingą finansinę padėtį.

[236] Tiek už 2011 m., tiek už 2012 m. didžiausią dalį gautinos sumos - 1 234 282 Lt - turi grąžinti Vilniaus savivaldybė, įsiskolinusi už patalpų adresu L. Stuokos – Gucevičiaus g. 11 rekonstrukcijos darbus. 2012-03-15 Aiškinamasis raštas Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2107/ts-lkd_ar.pdf>, 2013-03-15 Aiškinamasis raštas Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2817/ts-lkdaiskinamasisrastas.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-16].

[237] Audito išvados: 2012-03-15 Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2174/ts-lkd_auditas.pdf>, 2013-03-15 Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2819/ts-lkdauditoriausataskaita.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-16].

2 lentelė. Politinių partijų finansinių ataskaitų patikrinimų 2012 ir 2013 m. lyginamosios analizės rezultatai [238]

Partija*	**DP**		**LiCS**		**LLRA**		**LRLS**		**LSDP**		**LVŽS**		**PTT**		**TS-LKD**	
Ataskaitinis laikotarpis	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Audito įmonė	UAB „Jungtinė auditorių kontora“	UAB „Jungtinė auditorių kontora“	UAB „Tezaurus auditas“	UAB „Tezaurus auditas“	UAB „Audito formulė“	UAB „Audito formulė	UAB „Ekonominė nauda“	UAB „Ekonominė nauda“	UAB „Baltijos auditas“	UAB „Baltijos auditas“	UAB „Auditorių profesinė bendrija“	UAB „Auditorių profesinė bendrija“	UAB „Audata“	UAB „Audata“	E.Čiupailienės konsultacinė įmonė	E.Čiupailienės konsultacinė įmonė
Pastebėjimų skaičius	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
1 priedo - lentelės pateikimas	Ne	Ne	Taip	Taip	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Atitikimas formai	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Iš dalies[239]	Taip	Taip	Taip	Taip	Iš dalies[240]	Taip	Taip	Taip	Taip	Iš dalies[241]
Audito išvada	Teigiama	Teigiama	Teigiama	**Nepateikta**	Teigiama	Teigiama	Su dalyko pabrėžimo pastraipa	Teigiama	Teigiama	Teigiama	Teigiama	Teigiama	Teigiama	Teigiama	Sąlyginė	Sąlyginė

***Trumpinių paaiškinimai:** DP – Darbo partija, LiCS – Liberalų ir centro sąjunga, LLRA – Lietuvos lenkų rinkimų akcija, LRLS – Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis, LSDP – Lietuvos socialdemokratų sąjunga, LVŽS – Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, PTT – partija Tvarka ir teisingumas, TS-LKD – Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai.

[238] Remtasi 2012 m. ir 2013 m. gautais politinių partijų finansinių ataskaitų rinkiniais. Žr. VRK puslapiai internete: 2012 m. http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/far/2011-metu-far.html>; 2013 m. http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/far/2012-far.html, [žiūrėta: 2013-03-16].

[239] LLRA ataskaitoje auditorius, manytina, remdamasis PPPKFFKĮ 24 straipsnio 2 d. aktualia redakcija, nenurodė, ar Aukų ir aukotojų sąraše nurodytos visos politinės partijos gautos aukos. Žr. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2780/llraauditoriausataskaita.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-15].

[240] LVŽS ataskaitos priedo punktai sukelti į pačia ataskaitą. Žr. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2048/lvzs_audito_isvada.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-15].

[241] TS-LKD ataskaitoje auditorius, manytina, remdamasis PPPKFFKĮ 24 straipsnio 2 d. aktualia redakcija neįtraukė pagal Politinės partijos techninę užduotį privalomos darbo apimties dalies „politinės partijos einamosios banko sąskaitos išrašo įrašų (100 proc.) tikrinimas apie fizinių ir juridinių asmenų aukas“. Žr. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2819/ts-lkdauditoriausataskaita.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-15].

Pastebėta, kad VRK Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės skyriaus ataskaitoje apie 2011 metų politinių partijų finansinių ataskaitų rinkinių pateikimą[242] yra nustatyta, kad dviejų politinių partijų (Liberalų ir centro sąjungos, Tautos prisikėlimo partijos) finansinių ataskaitų patikrinimas atliktas nesilaikant su LAR suderintos, 2011-12-20 VRK sprendimu Nr. Sp-387 patvirtintos Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties, kuri „yra skirta audito įmonei atlikti politinės partijos finansinių ataskaitų auditą [...] ir finansavimo patikrinimą, įgyvendinant [...] PPPKFFKĮ“. Atliktas tik politinės partijos patikrinimas, neatliekant finansinių ataskaitų audito. Kaip galima spręsti iš nustatymo turinio, abi partijos laikomos neatlikusios Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties reikalavimo be Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų pateikti ir nepriklausomo auditoriaus išvadą. Kaip jau minėta, tuo metu PPPKFFKĮ jau nebereikalavo pateikti audito išvados. Visgi, kaip galima pastebėti toliau, abi partijos[243] po daugiau kaip 3 mėnesių (2012 m. liepos mėn.) audito išvadas pristatė VRK. Kaip autoriui teko sužinoti, audito išvados nebuvo pateiktos dėl to, kad PPPKFFKĮ to nereikalavo, bet vėliau su partijų atstovais buvo sutarta, kad visgi audito išvadas pateiktų ir partijų atstovai sutiko.

Politinių partijų patikrinimo, vadovaujantis Politinės partijos patikrinimo technine užduotimi, analizė lėmė pastebėjimą, kad akivaizdžiai yra koreguotinos Techninės užduoties nuostatos dėl Aukų ir aukotojų sąrašo, kuris auditoriams nebepateiktinas pagal galiojančią PPPKFFKĮ redakciją. Taip pat iškėlė svarbų klausimą, ar techninės užduoties išplėstos normos neverčia neteisėtai partijų pristatyti audito išvados, kai PPPKFFKĮ to nereikalauja? Galimas probleminio klausimo sprendimo bus teiraujamasi ekspertų empirinio tyrimo metu.

3.3. Politinės kampanijos patikrinimas ir auditorių ataskaitų dėl pastebėtų faktų lyginamoji analizė

Kaip ir politinės partijos patikrinimui yra patvirtinta techninė užduotis, taip auditoriai turi remtis ir Politinės kampanijos patikrinimo technine užduotimi, patvirtinta VRK po suderinimo su LAR. Skirtumas tarp Politinės partijos patikrinimo ir Politinės kampanijos patikrinimo techninių užduočių yra tas, kad Politinėms kampanijoms, kaip nustatyta ir PPPKFFKĮ, pakanka gauti Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų – techninė užduotis nereikalauja nepriklausomos audito išvados.

Pirmiausia Auditorius patikrina, ar pateikti visi dokumentai (dalyvio ataskaita ir jos priedai: aukų ir aukotojų sąrašas, politinės reklamos ataskaita, atstovaujamųjų dalyvių politinės kampanijos išlaidų ataskaita (jeigu dalyvis yra politinė partija ir dalyvio ataskaitoje nurodyta, kad dalyvis turi atstovaujamųjų dalyvių), žiniaraštis; ar jie yra nustatytos formos, pasirašyti dalyvio (ar jo įgalioto

[242] Gauta el. paštu iš VRK Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės skyriaus vedėjos Linos Petronienės 2012-03-21.

[243] Liberalų ir centro sąjungos 2012-07-02 pateikta audito išvada Adresas internete: <http://www.vrk.lt/dynamic/files/2385/lics_auditasisvada.pdf>, Tautos prisikėlimo partijos 2012-07-03 pateikta audito išvada <http://www.vrk.lt/dynamic/files/2387/tprp_auditasisvada.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-18].

asmens) ir iždininko; ar pateiktas banko išrašas už visą laikotarpį (nuo dalyvio registravimo datos iki dalyvio ataskaitos sudarymo); ar politinės kampanijos lėšos, skirtos politinei kampanijai finansuoti, laikytos politinės kampanijos sąskaitoje (patikrinama, ar sutampa sąskaitos numeris dalyvio ataskaitoje ir banko išraše).[244]

Remiantis Politinės kampanijos technine užduotimi, galima išskirti tris pagrindinius politinės kampanijos tikrinimo etapus: *dokumentų tikrinimas*, *neatitikimų tikrinimas*, ir *politinės reklamos ataskaitos tikrinimas*.

Dokumentų tikrinimo etapą sudaro: pajamas ir išlaidas pagrindžiančių dokumentų pateikimo pilnumo tikrinimas; dokumentų, jų rekvizitų, nurodytų žiniaraštyje, tikrinimas; pajamų ir išlaidų dokumentų nurodytų žiniaraštyje pilnumo tikrinimas; pajamų ir išlaidų pasikartojančių įrašų žiniaraštyje tikrinimas; žiniaraščio įrašų atitikimo banko išrašui tikrinimas; pajamas ir išlaidas pagrindžiančių dokumentų adresato tikrinimas; skolos įsipareigojimų, nurodytų žiniaraštyje, tikrinimas; sutarčių viešinimo tikrinimas; turtinių prievolių įgijimas iki dalyvio registravimo datos; aukų lapų rekvizitų tikrinimas; tikrinimo etapo rezultatų suvestinė; aukų teisėtumo, jas pagrindžiančių dokumentų tikrinimas; nepiniginių aukų vertės nustatymas; nepiniginių aukų registravimas aukų lapuose ir žiniaraštyje; aukų grynaisiais pinigais pervedimas į politinės kampanijos sąskaitą; aukų dydžio tikrinimas pagal aukotojo deklaruotas pajamas; fizinių asmenų mažų aukų apskaita; fizinių asmenų mažų aukų rinkimas telefonu; fizinių asmenų mažų aukų, viršijančių limitą, pervedimas į valstybės biudžetą; išlaidų, jas pagrindžiančių dokumentų tikrinimas; išlaidų paskirties tikrinimas; politinės kampanijos sąskaitos panaudojimo tikrinimas; ne politinės kampanijos metu patirtų išlaidų apskaitos tikrinimas; išlaidų reklamai per užsienio transliuotojus nurodymas; politinės kampanijos lėšų likučio apskaitos tikrinimas.

Neatitikimų tikrinimo etapo procedūros atliekamos nustačius neatitikimų ankstesniame etape. Neatitikimų tikrinimą sudaro: aukų priėmimas iki dalyvio registravimo datos; aukų priėmimas likus 30 ir mažiau valandų iki rinkimų (ar referendumo) pradžios; aukų paviešinimas nustatytais terminais; aukų grynaisiais pinigais apskaita; vieno aukotojo aukų sumos, viršijančios 10 VMDU dydį, tikrinimas; kandidato lėšų, viršijančių 20 VMDU dydį, tikrinimas; nepriimtinų aukų grąžinimo aukotojui ar pervedimo į valstybės biudžetą tikrinimas; nustatyto didžiausio leistino politinės kampanijos išlaidų dydžio viršijimo tikrinimas; atstovaujamųjų dalyvių išlaidų tikrinimas.

Politinės reklamos ataskaitos tikrinimą sudaro: tikrinamų deklaracijų atranka; atrinktų įrašų tikrinimas: dalyvio nedeklaruota politinė reklama, neatlygintinai paskleista politinė reklama; ne dalyvio užsakyta politinė reklama.[245] LAR, siekdami unifikuotos auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų

[244] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2012 m. spalio 2 d. sprendimas Sp-267** Dėl Politinės kampanijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.
[245] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2012 m. spalio 2 d. sprendimas Sp-267** Dėl Politinės kampanijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.

faktų, tikrinant politinę kampaniją, parengė LAR rekomenduojamą politinės kampanijos dalyvio patikrinimo auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų formą[246], kurioje pateiktas privalomasis ataskaitos tekstas ir patogi lentelė įrašyti pastaboms.

Atlikęs Patikrinimą auditorius, naudodamas LitVote, parengia auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, kurioje nurodo, kad atliktas patikrinimas pagal VRK patvirtintoje Politinės kampanijos dalyvio patikrinimo techninėje užduotyje numatytas procedūras; ar Patikrinimo metu nustatė arba nenustatė neatitikimų tarp LitVote (ar Žiniaraščio) duomenų ir pajamas bei išlaidas pagrindžiančių dokumentų: ar nurodytos visos gautos lėšos iš teisėtų finansavimo šaltinių, patirtos išlaidos ir prisiimti skolos įsipareigojimai; politinės reklamos duomenų patikrinimo apimtį (išvardina rengėjus, skleidėjus, kurių pateiktas deklaracijas tikrino, nurodo bendras politinės reklamos kainas šiose deklaracijose); savo pastebėjimus dėl tikrintų dalykų pagal šią techninę užduotį ir reikalaujamas suvestines; konkrečius teisės aktus ir jų straipsnius, kurių reikalavimai nebuvo įvykdyti, jeigu politinės kampanijos dalyvis nesilaikė PPPKFFKĮ ir kitų teisės aktų reikalavimų dėl politinės kampanijos finansavimo.[247]

Pagal PPPKFFKĮ 24 straipsnio 2 dalį savarankiškas politinės kampanijos dalyvis, per politinę kampaniją gavęs didesnes kaip 70 VMDU, t. y. 148 260 litų (2011 m.) ir 152 250 litų (2012 m.) dydžio pajamų sumas, privalo su audito įmone sudaryti politinės kampanijos dalyvio patikrinimo sutartį ir VRK pateikti auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų. Tokių dalyvių 2011 m. buvo 16[248], o 2012 m. buvo 10.[249]

Analizuojant politinės kampanijos auditorių ataskaitas dėl pastebėtų faktų, tikslingai pasirinkti tie patys politinės kampanijos dalyviai, kurių pajamos politinių kampanijų metu viršijo nustatytą 70 VMDU sumą[250] tiek 2011 m. savivaldybių tarybų rinkimų, tiek 2012 m. Seimo rinkimų politinių kampanijų metu. Taip pasirinkta dėl to, kad partijos savarankiškai sudaro sutartį su audito įmone, vadinasi, pačios pasirenka jas tikrinsiantį auditorių. Analizės rezultatai pateikti **3 lentelėje**.

---

[246] **Politinės kampanijos patikrinimo LAR rekomenduojama patvirtinimo laiško audito įmonei forma**. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3970>, [žiūrėta: 2013-03-15].

[247] **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2012 m. spalio 2 d. sprendimas Sp-267** Dėl Politinės kampanijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.

[248] **Skelbiamos 2011 m. politinių kampanijų auditorių ataskaitos**. Žr. VRK puslapis internete, 2011-06-14. Adresas internete: http://www.vrk.lt/lt/naujienos/skelbiamos-2011-PK-auditoriu-ataskaitos.html, [žiūrėta: 2013-03-16].

[249] **2012 m. Seimo rinkimų politinės kampanijos finansavimo ataskaitų suvestinė.** Žr. VRK puslapis internete, 2013-03-01. Adresas internete: <http://www.vrk.lt/lt/naujienos/2012-m-seimo-rinkimu-politines-kampanijos-finansavimo-ataskaitu-suvestine.html>, [žiūrėti: 2013-03-16].

[250] Remtasi savarankiškų 2011 m. savivaldybių tarybų rinkimų ir 2012 m. Seimo rinkimų politinės kampanijos dalyvių politinės kampanijos finansavimo ataskaitų suvestinėmis. Žr. VRK puslapis internete, 2011 m. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/1953/finansavimo_ataskaitusuvestinewww.xls> ir 2012 m. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2760/2013-03-01pkdwwwsuvestine.xls>, [žiūrėta: 2013-03-16].

3 lentelė. Politinių kampanijų dalyvių patikrinimų 2012 ir 2013 m. lyginamosios analizės rezultatai [251]

Partija*	**DP**		**LiCS**		**LLRA**		**LRLS**		**LSDP**		**LVŽS**		**PTT**		**TS-LKD**	
Ataskaitinis laikotarpis	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Audito įmonė	UAB „Rimess“	UAB „Jungtinė auditorių kontora“	UAB „Tezaurus auditas“	UAB „Tezaurus auditas“	UAB „Audito formulė“	UAB „Audito formulė“	UAB „Ekonominė nauda“	UAB „Admonitus“	UAB „Rimess“	UAB „Baltijos auditas“	UAB „Auditorių profesinė bendrija“	UAB „Auditorių profesinė bendrija“	UAB „Audata“	UAB „Audata“	E.Čiupailienės konsultacinė įmonė	E.Čiupailienės konsultacinė įmonė
Pastebėjimų skaičius	4	1	0	2	0	3	6	0	7	1	0	0	11	0	0	0
1 priedo - lentelės pateikimas	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Ne	Taip	Ne	Taip	Taip	Taip
Atitikimas formai	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Iš dalies[252]	Taip	Iš dalies[253]	Taip	Taip	Taip

***Trumpinių paaiškinimai:** DP – Darbo partija, LiCS – Liberalų ir centro sąjunga, LLRA – Lietuvos lenkų rinkimų akcija, LLP – Lietuvos liaudies partija, LRLS – Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis, LSDP – Lietuvos socialdemokratų sąjunga, LVŽS – Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, PTT – partija Tvarka ir teisingumas, TS-LKD – Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai.

[251] Auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų 2012 m. tikrinant 2011 m. savivaldybių tarybų rinkimų ir 2013 m. tikrinant 2012 m Seimo rinkimų politinių kampanijos dalyvių finansines ataskaitas. Žr. VRK puslapis internete. 2011 m. Adresas internete: http://www.vrk.lt/rinkimai/409_lt/PolitiniuKampanijuFinansavimas/index.html, 2012 m. Adresas internete: http://www.vrk.lt/rinkimai/416_lt/PolitiniuKampanijuFinansavimas/index.html, [žiūrėta: 2013-03-16].

[252] Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos (nuo 2012 m. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga) vertinimo etapai ir jų aprašymas pateikti ne priedu, bet įtraukti į pačią ataskaitą. Žr. Adresas internete: http://www.vrk.lt/rinkimai/409_lt/PolitiniuKampanijuFinansavimas/Dalyvis4284/failai/Ataskaita%20apie%20faktinius%20pastebejimu.pdf, [žiūrėta: 2013-03-16].

[253] Partijos Tvarka ir teisingumas vertinimo etapai ir jų aprašymas pateikti ne priedu, bet įtraukti į pačią ataskaitą. Žr. < Adresas internete: http://www.vrk.lt/rinkimai/409_lt/PolitiniuKampanijuFinansavimas/Dalyvis4051/failai/11108_Tvarka_Teisingumas_Ataskaita.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-16].

Vertinant pateiktus rezultatus, reikia atkreipti dėmesį, kad, skirtingai nei politinių partijų metinių finansinių ataskaitų tikrinimo metu, politinių kampanijų dalyvių (politinių partijų) ataskaitos tikrintos tų pačių auditorių 5 atvejais iš 8, o likusiais atvejais audito įmonės buvo skirtingos. Iš kitos pusės, palyginus politines partijas ir politinių kampanijų dalyvius (politines partijas) tikrinusias audito įmones, pastebima, kad tiek 2012 m. finansines ataskaitas, tiek 2012 m. Seimo rinkimų dalyvių (politinių partijų) finansines ataskaitas vertino tos pačios audito įmonės.

Auditorių ataskaitose pastebėjimų skaičius svyravo nuo 0 iki 11. Pastebėjimų neturėjimo atvejų būta lygiai tiek, kiek ir turėjimo atveju: 8 iš 16. Tai, skirtingai nei nustatėme politinių partijų tikrinimo analizėje, formuoja išvadą, kad arba auditoriai, vertindami politinės kampanijos rodiklius, yra žymiai atidesni ir pastabesni, kruopščiau tikrina šaltinius pagal nustatytą techninę užduotį, arba techninėje užduotyje numatyti uždaviniai yra itin konkretūs ir paliekantys mažai laisvės auditorių interpretacijai – viskas turi būti patikrinta nuosekliai ir išsamiai.

Taip pat paminėtina, kad daugumoj atvejų auditoriai laikėsi LAR rekomenduojamos Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų formos ir pateikė ataskaitos priedą - lentelę, net jei kai kuriais atvejais ir neturėjo pastabų. LAR rekomenduojamoje ataskaitos dėl pastebėtų faktų formoje yra pažymėta, kad nepastebėjus jokių neatitikimų (pažeidimų), auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų priedo „Pastebėti faktai“ 1 lentelė nerengiama.[254] Atsižvelgiant į tai, kad pastabų turinys, kuris šiame darbe nebus nagrinėjamas, yra gausus pastebėjimų dėl finansinių reikalavimų nesilaikymo, manoma, kad Auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų laikytinos reikšmingomis politinės kampanijos dalyvių finansavimo kontrolės atžvilgiu.

Kaip jau išsiaiškinome anksčiau, audito funkcija politikos finansavimo kontrolėje yra daugiau pagalbinė pagrindinei kontroliuojančiajai institucijai (VRK), idant pastarajai būtų lengviau aptikti finansavimo sistemos pažeidimus ir priimti sprendimus jų atžvilgiu. Apibendrinant skyriaus medžiagą, galima teigti, kad nuo 2010 m. rugsėjo 15 d. audito išvadą pakeitusi Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų turi tiek privalumų, tiek trūkumų politikos kontrolės įgyvendinimo atžvilgiu.

Privalumais laikytinas detalių procedūrų ir vertinimo kriterijų numatymas tiek Politinės partijos, tiek Politinės kampanijos patikrinimo techninėse užduotyse. Tai sudaro sąlygas auditoriams specifinėje politikos finansavimo srityje atkreipti dėmesį į rizikingesnes kontrolės atžvilgiu sritis ir atskleisti potencialius pažeidimus. Taip pat teigiama yra tai, kad, atliekant finansinių ataskaitų patikrinimą, vadovaujamasi 4400 – uoju tarptautiniu susijusių paslaugų standartu ("Užduotys atlikti sutartas procedūras dėl finansinės informacijos") ir Buhalterių profesionalų etikos kodekse numatytais auditorių veiklos principais.

[254] **LAR rekomenduojama politinės kampanijos dalyvio patikrinimo auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų forma**. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3970>, [žiūrėta: 2013-03-16].

Nors politinės partijos su metinėmis finansinėmis ataskaitomis vis dar pateikia audito išvadas (tuo tarpu politinės kampanijos dalyviai pateikia tik Auditorių ataskaitas dėl pastebėtų faktų), bene pagrindinis auditoriaus atliekamo finansinių ataskaitų patikrinimo, pateikiant Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, trūkumas, kad jis nelaikomas nei auditu, nei peržiūra, kurie atliekami remiantis tarptautiniais audito ar tarptautiniais priežiūros standartais, todėl jokio užtikrinimo dėl pateiktos finansinės informacijos, kiek tai susiję su finansavimo patikrinimu, auditorius nepareiškia. Tai kelia abejonių dėl auditorių ataskaitų išsamumo ir atsakingo suformavimo, nes standartas suteikia laisvę „ne viską pastebėti“. Be to, 4400 – ajame standarte pažymėta, kad nepriklausomumo principas auditoriui atliekant susijusias paslaugas nėra privalomas, taip pat kad susijusias paslaugas vadovaujantis standartu gali suteikti ir nebūtinai atestuotas auditorius.[255] Išanalizavus politinių partijų ir politinių kampanijų patikrinimo ataskaitas, kilo įtarimų, kad tie patys auditoriai tikrina tas pačias politines partijas galimai ilgiau nei galėtų būti užtikrintas nepriklausomumo nuo tikrinamo objekto principas; ne visada pats atestuotas auditorius atlieka visą patikrinimo procedūrą – dažniausiai tai būna auditoriaus padėjėjų darbas, o pats atestuotas auditorius parengtus dokumentus tik pasirašo. Taip pat dažna auditoriaus ataskaita yra visai be pastebėjimų, kas šiandien opioje politinės korupcijos atmosferoje atrodo įtartinai.

Kartu pastebima, kad Politinės partijos techninės užduoties punktai, kalbantys apie audito išvados bei aukų ir aukotojų sąrašo pateikimą, nebėra aktualūs, atsižvelgiant į galiojančią PPPKFFKĮ 20 straipsnio 2 dalį, nebereikalaujančią su finansinių ataskaitų dokumentais Aukų ir aukotojų sąrašo[256], taip pat 24 straipsnio 1 dalį, įpareigojančią politines partijas pateikti tik Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, bet ne audito išvadą, kas praktiškai 2013 m. tik vienu atveju iš aštuonių buvo padaryta. Tai klaidina auditorius ir tik pora jų ataskaitos formose atsisakė PPPKFFKĮ atžvilgiu nebeaktualių formuluočių.

Apibendrinant skyrių teigtina, kad TSPS nustatytais principais rengiama Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų yra universali daugelyje specifinių sričių, kurių patikrinimo kriterijai iš anksto suderinami su auditoriumi, pvz., VRK patvirtinta Techninė užduotis. Išnagrinėjus auditorių atlikto politinių partijų finansinių ataskaitų tikrinimo rezultatus, nustatyta, kad tos pačios audito įmonės tendencingai kasmet tikrina tas pačias partijas, o patikrinimų ataskaitose dažniausiai nepateikiama jokių pastabų – tai kelia abejonių dėl išorės auditorių nepriklausomumo ir objektyvumo principų laikymosi.

[255] Šį neaiškumą iš dalies išsprendžia PPPKFFKĮ 24 straipsnis, kuriuo įteisintas ir atlikimo nepriklausomumo principas ,ir išskirtinai atestuoto auditoriaus, kaip tikrintojo, statusas. Žr. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 24 str., 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.

[256] Atitinkamai susijusios formuluotės koreguotinos ir LAR rekomenduojamoje politinių partijų auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų formoje.

4 SKYRIUS. AUDITO REIKŠMĖS POLITIKOS FINANSAVIMO KONTROLĖS SUBJEKTŲ VEIKLOJE KOKYBINIS TYRIMAS

4.1. Tyrimo metodika ir pagrindimas

Siekiant išsiaiškinti audito funkcionavimo politikos finansavimo kontrolėje teorines prielaidas, metodologinėje darbo dalyje apžvelgti politikos finansavimo kontrolės poreikio, korupcijos lygio ir reglamentavimo teoriniai aspektai, taip pat susisteminti politikos finansavimo kontrolę vykdantieji ir pagalbiniai subjektai bei išanalizuoti nepriklausomų išorės auditorių atliekami politinių partijų ir politinių kampanijų dalyvių finansinių ataskaitų patikrinimai.

Apibendrinus metodologinės dalies rezultatus, formuojama empirinio **tyrimo problema**: kaip pasikeistų politikos finansavimo kontrolės mechanizmo funkcionalumas, atitinkamai patobulinus atskiras politikos finansavimo audito sritis: politinių partijų vidaus auditą, politinių partijų disponuojamų valstybės biudžeto lėšų panaudojimo valstybinį auditą, nepriklausomą politinių partijų ir politinių kampanijų dalyvių išorės auditą.

Tyrimo tikslas – nustatyti politinių partijų finansavimo audito atlikimo problemines sritis.

Tyrimo tikslui pasiekti būtini pasiekti **tyrimo uždaviniai**:

1. Atlikti empirinį kokybinį tyrimą – pusiau standartizuotą ekspertų interviu, apklausiant politikos ir politikos finansavimo kontrolės sričių specialistus;
2. Kontent – analizės metodu susisteminti tyrimo rezultatus, išskiriant analitinius respondentų atsakymų turinio vienetus ir juos sugrupuojant į subkategorijas bei kategorijas;
3. Išanalizuoti ir apibendrinti tyrimo rezultatus, siekiant nustatyti politinių partijų finansavimo audito problemines sritis ir galimus sprendimus.

Tyrimo objektas – politinių partijų finansavimo auditas.

Tyrimo metodika paremta dviem kokybinio tyrimo metodais: pusiau standartizuotu ekspertų interviu ir kontent – analizės metodu.

Interviu, kaip atskiras tyrimo metodas, gali būti skirstomas į daugelį įvairių variantų, pradedant nuo formalizuotų (standartizuotų) interviu, kur klausimai iš anksto numatyti, iki neformalių interviu, kur klausimų seka bei jų formalizavimas visiškai laisvi.[257]

R. Tidikis interviu skirstomas dar ir į pusiau standartizuotą, kuriame iš anksto numatomi būtini ir galimi klausimai, kurie su procedūra standartizuojami tik iš dalies. Ši rūšis patogi tuo, kad griežtai neformalizuojamas pašnekesys ir tarp klausėjo su respondentu būna laisvesnė atmosfera. Pagal apklausiamų subjektų tipą interviu klasifikuojamas į atsakingųjų asmenų (vadovų) interviu, ekspertų interviu, respondentų (tam tikros socialinės grupės atstovų). Ekspertų interviu – tai asmenys, kurie dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi didžiausią kompetenciją ir patikimiausią bei pakankamai

[257] **Kardelis K.** Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas: Judex leidykla. 2002, p. 195. –ISBN 9986-948-65-7.

išsamią informaciją apie tiriamą problemą. Iš jų tyrėjas gali gauti maksimalią ir detalią informaciją apie tiriamą objektą, aptarti ir patikrinti tyrimo hipotezes, įvertinti įvairias tyrimo metodikas, susidaryti tikslesnę tyrimo proceso programą. Pagal procedūrą interviu skirstomas į panelinį (kartotinį) interviu, grupinį interviu, intensyvų interviu, daugkartinį interviu, fokusuotą interviu, telefoninį interviu.[258] Šio darbo tyrimui pasirinktas pusiau standartizuotas ekspertų interviu, atliekamas individualiai apklausiant ekspertus, užduodant atviro tipo klausimus ir juos paaiškinant.

Išskiriami interviu metodo privalumai: interviu tyrėjas turi galimybę aiškinti respondentui vieno ar kito klausimo ar atsakymo varianto prasmę; interviu itin nebūdingi „Nežinau“, „Neturiu nuomonės“ pobūdžio atsakymai; interviu vedėjas turi galimybę fiksuoti ne tik verbalinius atsakymus, o ir emocines reakcijas, atsižvelgti į apklausiamojo intelekto ir kultūros lygį, požiūrį į apklausos temą, atsakymo intonaciją ir kt.; interviu atsakymai nebūna neteisingi nei pakeisti; atsakymus galima gauti išsamius, ypač į atvirus klausimus, galima pateikti ir papildomų klausimų. Paminėtini interviu metodo trūkumai: vedėjas gali netinkamai paveikti respondentą; duomenų interpretaciją gali veikti subjektyvios tyrėjo nuostatos, nes gauti duomenys yra situacinio pobūdžio; sunku pakartotinai gauti identiškus tyrimo rezultatus; reikia aukštos interviu vedėjo profesinės ir tyrimų metodikos įvaldymo kvalifikacijos; sunku nustatyti gautų duomenų patikimumo lygį ir atskleisti interviu vedėjo padarytas klaidas.[259]

Kontent–analizės metodas yra socialinės informacijos turinio kiekybinė analizė. Kontent–analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi. kontent–analizė taikoma: tiriant įvairius socialinius reiškinius; tyrinėjant laiškus įvairioms organizacijoms; politologijoje, socialinėje psichologijoje, pedagogikoje, kriminologijoje, menotyroje ir kt.; apdorojant respondentų atsakymus į atvirus anketų klausimus; politinių dokumentų, visuomeninių judėjimų programų, masinių susirinkimų, suvažiavimų, mitingų vaizdo įrašų studijavimui; lyginant tarptautinius duomenis ir kt. Šio metodo esmė – suskaičiuoti informaciniame masyve tyrimui įdomius prasminius vienetus. Sudėtingiausia ir atsakingiausia yra išskirti šiuos vienetus ar tam tikrus simbolius, prasmingus tyrėjui.[260]

Išskiriami metodo taikymo privalumai: kontent–analizė ne tokia subjektyvi ir šališka, kaip kokybinė analizė, kadangi nagrinėjami dokumentų (dažniausiai oficialių) duomenys, o ne žmonių nuomonės; leidžia dirbti su didžiuliu tekstų masyvu ir aiškia struktūra; pakankamas nagrinėjamų duomenų reprezentatyvumas; leidžia palyginti tarptautinius dokumentus (teisės aktus) ir jų duomenis, taip pat palyginti skirtingų sociologinių tyrimų rezultatus; patogu apdoroti gausią informaciją, gautą

[258] **Tidikis R.** Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003, p. 466-469. - ISBN 9955-563-26-5.
[259] Ten pat, p. 471.
[260] Ten pat, p. 498 – 499.

kaip atsakymus į atviros anketos klausimus. Paminėtini kontent – analizės trūkumai: nėra moksliškai pagrįstų tikslių skaičiavimo vienetų (indikatorių) ir jų atrankos kriterijų; pasirinktas indikatorius, pavyzdžiui, žodis gali būti atskirų autorių skirtingai suprantamas, suteikiama jam įvairi prasmė; nagrinėjimui pasirinkti teksto ar sociologinių tyrimų duomenys gali būti netikslūs, nepatikrinami; ne visada reikalingi dokumentai prieinami, kai kurie, pasibaigus laikymo terminui, sunaikinami.[261]

Ekspertų atranka: įvertinant tai, kad politikos finansavimo kontrolės ir audito tema yra gana specifinė ir nemokslinė, ekspertų interviu metodas yra pasirinktas tikslingai, nes ekspertų – praktikų nuomonė ir pastebėjimai minėtoje srityje yra realiausia galimybė darbo autoriui pasiekti tyrimo tikslą.

Ekspertai pasirinkti, jiems atitikus bent vieną iš trijų kriterijų: 1) politinių partijų veiklos teorijos ir praktikos išmanymas; 2) audito politikos finansavimo kontrolės sistemoje teorinis ir praktinis įgyvendinimas; 3) dalyvavimas politikos finansavimo kontrolės subjektų veikloje. Tai, kad ekspertai pasirinkti ne atsitiktinai, o pagal nustatytus kriterijus, įrodo ir tyrimo validumą.[262]

Remiantis atrankos kriterijais, interviu imta iš: Sauliaus Lapšinsko, Lietuvos auditorių rūmų prezidento laikotarpiu 2008 – 2010 m. (LAR pasiūlymo teikimo PPPKFFKĮ projektui dėl audito išvados pakeitimo auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų metu); Arnoldo Ramanausko, ilgamečio Liberalų ir centro sąjungos vyriausiojo finansininko, iždininko; M.D. neįvardinamos uždarosios akcinės bendrovės – audito įmonės auditoriaus padėjėjas, UAB „Jungtinės auditorių kontoros“ auditoriaus padėjėjo; Gedimino Kazėno, Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Politiko mokslų instituto docento; Linos Petronienės, VRK Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės skyriaus vedėjos nuo 2008 m.; Zenono Vaigausko, VRK Pirmininko laikotarpiu nuo 1994 m. iki dabar; Gintaro Kalinausko, VRK nario laikotarpiu nuo 2008 m. iki 2012 m.; Živilės Verbylaitės, VRK narės laikotarpiu nuo 1994 m. iki dabar. Siekiant, kad tyrimo rezultatai būtų reprezentatyvūs, o kartu ir gerbiant respondentų privatumo bei konfidencialumo teisę, eksperto viešas identifikavimas priklausė nuo paties eksperto sutikimo, kurį jis davė arba nedavė interviu pradžioje nurodydamas savo vardą ir pavardę arba atsisakydamas tai padaryti, pvz., kaip auditoriaus padėjėjas.

Tyrimo instrumentai: interviu klausimynas sudarytas iš 8 klausimų (žr. 2 priedą), susijusių su partijų vidaus audito poreikiu politinėse partijose; buhalterinės apskaitos tvarkymo atsakomybe; Valstybės kontrolės audito atlikimo politinėms partijoms skiriamų valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo atžvilgiu; nepriklausomo išorės auditoriaus veikla; audito išvados ir Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktu lyginimu; auditorių nepriklausomumo principu.

Tyrimo atlikimo laikas: 2012 m. kovo mėnuo.

Kokybinis ekspertų interviu tyrimas buvo atliktas dvejopai: apklausiant ekspertus žodžiu bei pasinaudojus „www.apklausa.lt“ interneto svetainės nemokama anketavimo paslauga. Interneto

[261] **Tidikis R.** Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003, p. 504. - ISBN 9955-563-26-5.
[262] Ten pat, p. 508.

svetainėje, parinktyse, atsisakyta viešos anketos pildymo galimybės, sudarytą anketą užpildyti teisę gavo tik pagal anksčiau minėtus kriterijus atrinkti respondentai. Nepageidaujantys identifikuoti savo asmenybės, turėjo galimybę neskelbti savo pavardės ir įrašyti, pvz., tik vardo ir pavardės inicialus.

Tyrimo rezultatų apdorojimas: duomenys apdoroti naudojant kontent – analizės tyrimo metodą. Dėl patogumo, ekspertų interviu kodifikuojami taip: interviu A – S. Lapšinskas, interviu B – A. Ramanauskas, interviu C – M. D., interviu D – dr. G. Kazėnas, interviu E – L. Petronienė, interviu F – Z. Vaigauskas. Pirmiausia interviu gauti respondentų atsakymai suskirstyti į analitinius turinio vienetus ir jiems suteikiamas prasminis apibendrinimas – etiketės. Analitiniai turinio vienetai – frazės, kurios kodifikuojamos atitinkamai pagal interviu kodą, pvz., A2, E5 ir t. t., vėliau buvo suskirstytos į subkategorijas bei į kategorijas, tokiu būdu išgryninant pagrindines problemines sritis.

4.2. Tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas

Remiantis respondentų atsakymais (žr. 3 priedą), buvo išskirti analitiniai turinio vienetai, kuriems buvo priskirtos etiketės kaip prasminiai apibendrinimai (žr. 4 priedą). Etiketės laikytos analitinių turinio vienetų suskirstymu į 19 subkategorijų pagrindu, o subkategorijų teminis panašumas lėmė 6 kategorijų – analizės temų (probleminių sričių) suformavimą (žr. 5 priedą). Subkategorijoms priklausančių analitinių turinio vienetų reikšmė laikoma tyrimo analizės ir apibendrinimo pagrindu.

Pirmoji kategorija „Politinių partijų vidaus kontrolė“ suskirstyta į tris subkategorijas: „Vidaus audito tarnybos poreikis“, „Partijos iždininko profesionalumas“ ir „Vidaus kontrolės funkcionavimas“.

Ekspertai, svarstydami, ar prasminga politinėms partijoms susikurti vidaus audito tarnybas, buvo nusiteikę vienareikšmiškai prieštaringai. Argumentuota nereikalingos naštos užkrovimu, primetimu „iš viršaus“, lėšų švaistymu. Bent kelis kartus akcentuotas galimas tarnybos šališkumas, teiktinų duomenų subjektyvumas ir neskaidrumas, papildomų lėšų poreikis. Paminėta, kad ne įstatymu, o partijoms pačioms apsisprendus, turėtų būti steigiama tokio tipo tarnyba – tai priklauso nuo partijos savikontrolės laipsnio. Ekspertų nuomone, vidaus audito tarnyba politinėse partijose nėra reikalinga.

Kitoje subkategorijoje, ekspertams analizuojant politinės partijos iždininko kompetencijos poreikį, nuomonės išsiskyrė į dvi pozicijas: partijos iždininkui būtina didelė profesinė kompetencija bei partijos iždininko darbui nėra ypatingos kompetencijos poreikio. Pasisakę už profesionalų iždininką argumentavo, kad dirbant tokios specifinės partijų apskaitos srityje atsakomybė yra žymiai didesnė negu apskaitant eilinę uždarąją akcinę bendrovę, nepaisant to, kokio dydžio pinigų sumos yra apskaitomos politinių kampanijų metu. Nelinkusieji pritarti ekspertų kompetencijų kėlimui teigė, kad tai netikslinga, nes iždininko pareigos neprilyginamos buhalterio pareigoms ir atsakomybei; taip pat pastebėta, kad, remiantis Konstitucinio teismo išvada, iždininko pareigoms neturi būti keliami išskirtiniai reikalavimai, nes tokiu būdu galimai būtų suvaržyta piliečių demokratinė teisė dalyvauti rinkimuose, o ir VRK koordinuojama elektroninė sistema, kurioje iždininkas suveda duomenis, yra

ypač paprasta, elementari ir nereikalaujanti specialių įgūdžių. Be to, pabrėžta, kad partijos pačios turi nuspręsti, kokio lygio ir patirties žmogaus joms reikia į iždininko pareigas. Vienas ekspertas paminėjo, kad būtų tikslinga iždininko pareigas patikėti buhalterinės apskaitos įmonėms, nes tuomet atsirastų tvirtas pagrindas teisinei atsakomybei užtikrinti, kai už padarytas klaidas ar neteisėtus veiksmus atsakytų apskaitos įmonės vadovas arba jo įgaliotas asmuo. Reikia pastebėti, kad šiuo metu iždininkų, kaip fizinių asmenų, atsakomybė yra paremta bendraisiais teisinės atsakomybės pagrindais, be to, tai nėra savo veiklą apsidraudęs paslaugas teikiantis asmuo. Ekspertų vertinimu, iždininkams dirbant tokioje atsakingoje srityje, kaip politinių partijų politinės kampanijos lėšų tvarkymas, kompetencija yra būtina, nors praktiškai toks poreikis iki šiol nekilo, nes iždininko funkcijos yra palyginti primityvios ir nereikalaujančios specialių įgūdžių.

Ekspertai, minėdami partijų vidaus kontrolės funkcionavimą, akcentavo, kad pačios partijos suinteresuotos vidaus procesų priežiūra, finansų panaudojimo tikslingumu – partijose laikomasi PPPKFFKĮ nustatyto reikalavimo sukurti vidaus kontrolės sistemą ir užtikrinti jos funkcionavimą: partijose veikia kontrolės komisijos, finansų priežiūros komitetai ir pan. Pastebėta, kad partijas išskyrus iš kitų asmenų, kurie turi laikytis Viešųjų pirkimų įstatymo normų, partijose ypač aktualus būtų vidaus kontrolės funkcionavimas prižiūrint, kad už iš valstybės biudžeto lėšų perkamas prekes ar paslaugas nebūtų sumokama per mažai (netiesioginė draudžiamos juridinių asmenų aukos grėsmė) arba per daug (galimas suinteresuotų grupių rėmimas iš partijos pusės). Vienas ekspertas pastebėjo, kad nuolatinę (ne tik politinių kampanijų metu) vidaus kontrolės priežiūrą galėtų vykdyti VRK arba VMI. Taigi, ekspertų manymu, partijų vidaus kontrolė yra reikšminga, teoriškai funkcionuojanti bei turinti galimybių sustiprinti bendrąją politikos finansavimo kontrolę, tačiau kol kas tai daugiausia priklauso nuo pačių partijų noro ir savikontrolės lygio.

Antroje kategorijoje „Valstybinė kontrolė“ išskirtos dvi subkategorijos: „Valstybės kontrolės auditas“ ir „Politinių partijų nepriklausomumas ir autonomija“.

Pirmoje subkategorijoje svarstytas Valstybės kontrolės vaidmuo politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje. Kelti du principiniai klausimai: kokio tipo auditą (veiklos ar finansinį – teisėtumo) Valstybės kontrolė turi atlikti partijose ir kaip Valstybės kontrolė turi tikrinti valstybės biudžeto lėšų panaudojimą politinėse partijose: tiesiogiai atlikdama patikrinimą ar netiesiogiai, per VRK peržiūrėdama politinių partijų valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitas. Trijų ekspertų nuomone, įstatymų leidėjas, priimdamas PPPKFFKĮ, turėjo omenyje tiek finansinį (teisėtumo), tiek veiklos auditą, kitų nuomone, - tik finansinį (teisėtumo) auditą. Kartu pabrėžiama, kad Valstybės kontrolės vykdomas politinių partijų tikrinimas turi būti susijęs tik su valstybės biudžeto lėšų panaudojimu ir ne daugiau. Dauguma ekspertų sutaria, kad patikrinimas turėtų vykti tiesiogiai, ne per VRK – taip būtų ir skaidriau, ir išsamiau. Svarstyta, kad Valstybės kontrolė ligi šių dienų nėra atlikusi partijų audito, kartu pabrėžiama, kad dar nėra išvystyta tokio patikrinimo praktika, be to, valstybės

finansų, skiriamų partijoms, mastas yra palyginti su kitomis valstybinėmis institucijomis labai menkas, todėl galimai dėl to Valstybės kontrolė politines partijas, kaip audito objektą, laiko nepakankamai reikšmingomis valstybės biudžeto lėšų tikslingo panaudojimo kontekste. Taigi iš ekspertų pastebėjimų matyti, kad nėra aišku, kokį auditą – veiklos, finansinį ar abu – turi atlikti Valstybės kontrolė, bet daugumoje yra sutariama, kad patikrinimas, kaip ir kitoms iš valstybės biudžeto išlaikomoms valstybinėms institucijoms, turėtų vykti tiesiogiai, o ne per VRK, kaip kad Valstybės kontrolės atstovai galvoja (žr. 1 priedą).

Kitoje subkategorijoje analizuotas politinių partijų nepriklausomumo, autonomijos klausimas: ar Valstybės kontrolės atliekamas patikrinimas nepažeistų partijų nepriklausomumo principo. Ekspertai svarstė, kad autonomija tikrai nebūtų pažeista, jeigu būtų atliekamas tik finansinis (teisėtumo) auditas, bet ne veiklos auditas, nes už gautus asignavimas atsiskaityti būtina, bet kartu valstybė negali kištis į partijų veiklą, jos įgyvendinimą, remiantis partijos veiklos principams ir įstatams. Iš kitos pusės, teigta, kad partijoms leidžiama lengvai naudoti pinigus, nes asignavimai, patekę į partijų biudžetus, tampa nebe valstybės, o partijų turtu. Ekspertai nėra vieningos nuomonės, dėl partijų nepriklausomumo ir autonomijos pažeidžiamumo, bet kartu dauguma pritaria, kad konkrečiai valstybės lėšos privalo būti sužiūrėtos ir sukontroliuotos.

Kategorijoje „Nepriklausoma išorės kontrolė“ išskiriamos šešios subkategorijos: „Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų“, „Audito išvada“, „Auditoriaus išvados pakeitimas Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų“, „Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ“, Nepriklausomas išorės auditas“, „Išorės auditorių nepriklausomumo principas“.

Ekspertai, apibūdindami Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, pažymi, kad ši ataskaita yra naudinga dėl savo išsamumo, joje atsakyti klausimai išryškina partijų finansinį teisėtumą ir skaidrumą. Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų išsamumas ir kokybė priklauso nuo VRK parengtos ir su LAR suderintos techninės užduoties, kurios pagrindu ji ir yra parengiama. Ekspertai taip pat pastebi, kad dar labai maža patirties rengiant Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, todėl VRK tenka patikrinti partijų dokumentus ir rasti auditoriaus neužfiksuotų finansinių nusižengimų. Taigi ekspertai yra palankios nuomonės apie Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų ir vertina ją kaip detalų politinių partijų patikrinimo rezultatus atspindintį dokumentą.

Vertindami audito išvados reikšmę tikrinant politines partijas, ekspertai vienareikšmiškai pabrėžė, kad audito išvada yra neiškalbus, nuomonę apie finansinių ataskaitų rinkinį pateikiantis dokumentas. Audito išvada, respondentų manymu, reiktų laikyti Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų priedu, auditoriaus nuomone patvirtinančiu partijų finansinių dokumentų parodomą ar neparodomą tikrą ir teisingą partijos finansinę padėtį.

Ne visi ekspertai, vertindami PPPKFFKĮ pasikeitimus, kurių metu reikalaujamą audito išvadą pakeitė Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų, turėjo nuomonę. Kiti atsakė, kad iš partijų

patikrinimo gaunamų rezultatų kokybė priklauso nuo reikalavimo turinio, o ne formos, t. y. nepaisant to, kad audito išvada pateikiamas, o Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų nepateikiamas joks užtikrinimas dėl finansinių ataskaitų tikrumo ir teisingumo, svarbu, kad yra detaliai ištiriamos specifinės politinių partijų apskaitos sritys skirtingai nuo eilinių įmonių ar kitų organizacijų patikrinimo.

Nagrinėjant klausimą dėl Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų (dėl reikalavimo pateikti ir audito išvadą, ir Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų) neatitikimo PPPKFFKĮ (reikalavimas pateikti tik Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų), ekspertų nuomonės išsiskyrė. Vieni teigė, kad toks VRK reikalavimas, nustatytas techninėje užduotyje, yra neteisėtas ir keliantis abejones dėl pagrįstumo. Kiti aiškina, kad techninė užduotis yra išplėsta, ir, atsižvelgiant į tai, kad audito išvada yra laikoma Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų priedu (galima sakyti, dalimi), tai neprieštarauja PPPKFFKĮ ir VRK sprendimas neviršija savo įgaliojimų: manoma, kad partijos privalo vykdyti visus VRK sprendimus. Taigi ekspertai skirtingai vertina tokio teisinio nesuderinamumo faktą, bet atkreiptinas dėmesys, kad partijoms šis nesuderinamumas kelia pagrįstų abejonių dėl audito išvados pateikimo, nes tai papildomos išlaidos politinei partijai.

Ekspertai, atsakydami į užduotus interviu klausimus, ne kartą akcentavo pastebėjimus dėl nepriklausomo išorės audito politinių partijų atžvilgiu. Buvo teigta, kad politinių partijų finansinių dokumentų negalima laikyti finansinėmis ataskaitomis ir todėl neįmanoma atlikti tinkamo nepriklausomo audito. Taip pat teigta, kad patikrinimo rezultatas priklauso nuo standartų, kuriais vadovaujantis jis buvo atliktas: tikrinantiems politines partijas labiau rekomenduotina teisės aktuose nustatyti vadovautis Tarptautiniais užtikrinimo užduočių standartais, kurių ataskaitoje, priešingai nei Auditoriaus ataskaitoje dėl pastebėtų faktų, būtų pateiktas užtikrinimas dėl partijų finansinių dokumentų. Pastebėta, kad iš VRK, kaip pagrindinei politikos finansavimo kontrolę įgyvendinančiai institucijai, didelį finansinių ataskaitų krūvį perima nepriklausomas išorės auditas, kuris, nors ir ne visada dar viską pastebi dėl ypatingos srities specifikos, dėl to gali būti laikomas viena pagrindinių pagalbinių atšakų, įgyvendinant politikos finansavimo kontrolę. Visgi, ne kartą buvo suabejota auditorių kompetencija, lyginant žlugusius bankus ir teigiamas auditorių išvadas dėl jų finansinės būklės. Taigi daugumos ekspertų vertinimais nepriklausomas išorės auditas yra nemažai klausimų keliantis politikos finansavimo kontrolės subjektas, kuriam tikrinant politinių partijų specifines ataskaitas, dar trūksta patyrimo, jog sugebėtų užfiksuoti net menkiausią teisinį neatitikimą.

Vertinant išorės auditorių nepriklausomumo principo laikymosi klausimą, ekspertai pažymėjo, kad, nors ir įžvelgtina grėsmė, bet to paties auditoriaus paslaugų teikimas tai pačiai politinei partijai yra tiek normali, tiek ir ydinga praktika. Teigiamu dalyku tai laikoma dėl to, kad auditorius per ilgesnį laiką susipažįsta su specifine partijų apskaita ir reikalavimais jai, dėl to gali greičiau pastebėti neatitikimus teisinėms normoms ir kitiems reikalavimams. Be to, pažymima, kad partijos – ne

valstybės įsteigta organizacija, todėl čia neturi galioti reikalavimas kas kažkokį laiko tarpą vykdyti auditorių rotaciją. Taip pat manoma, kad auditorių keitimas (rotacija) arba auditorių politinėms partijoms parinkimas burtų keliu neišspręstų grėsmės nepriklausomumo principui klausimo, nes auditoriai draugiškai pasidalintų patirtimi ir „įsipareigojimais“ politinėms partijoms, o burtai tik sumažintų pageidaujančių tikrinti partijas auditorių skaičių. Kiti ekspertai pastebėjo, kad tai pačiai audito įmonei audituojant kitą įmonę kelis metus iš eilės, prarandamas objektyvumas ir veiksmingumas (žlugusių bankų pavyzdys). Efektyviu sprendimu buvo pasiūlyta įteisinti, kad partijas bei kitus viešojo sektoriaus ir viešojo intereso įmones (bankus, kredito unijas ir t. t.) tikrintų dvi audito įmonės: tokiu būdu „būtų išvengta bankrotų arba įmonės būtų likviduotos daug anksčiau“. Taigi, nors ir nesulaukta vieningos ekspertų nuomonės, galima teigti, kad siekiant užtikrinti pakankamą auditorių nepriklausomumo principo laikymąsi, įstatymų leidėjui reiktų atkreipti dėmesį tiek į galimus sprendimo būdus dėl auditorių vaidmens politinių partijų tikrinimo procese, tiek į auditorių atsakomybės už tikrovės neatitinkančią audito išvadą ar kitas ataskaitas, kuriomis yra patvirtinami finansinių dokumentų patikrinimų rezultatai.

Ketvirtoje kategorijoje „Politinių partijų išskirtinumas“ išskirtos trys subkategorijos: „Politinių partijų audito specifika“, „Politinių partijų apskaitos specifika“ ir „Organizacinė specifika“.

Aptariant politinių partijų audito ir apskaitos specifiką, ekspertai pažymėjo, kad kiekvienoje naujoje srityje auditorius turi pirmiausia susipažinti su tos srities specifika, taip yra ir politinių partijų atveju – itin specifinei sričiai suprasti ir pažinti reikalingos didelės laiko sąnaudos. Ekspertų pastebima, kad auditoriams būtų lengviau įvertinti partijos finansines ataskaitas, jeigu jos būtų parengtos pagal tarptautinius arba verslo apskaitos standartus. Iš kitos pusės, yra patvirtintos tvarkos, kuriomis remiantis partijos rengia finansinę atskaitomybę, bet dėl to jų apskaitos specifika netampa mažesnė.

Kalbant apie politinių partijų, kaip organizacijų, išskirtinumą, ekspertai pastebi, kad valstybės biudžeto lėšų gavimo ir panaudojimo atžvilgiu partijų negalima tapatinti su valstybinėmis institucijomis, nes partijos yra visuomeninės organizacijos, įkurtos piliečių, lėšų skyrimas partijoms ir jų panaudojimas (kaip jau minėta, pigiausios prekės ar paslaugos įsigijimas politinėms partijoms nėra palankus dalykas) yra reguliuojami visai kitais principais. Todėl manoma, kad svarstant bet kokius klausimus, susijusius su partijų finansavimu ir kontrole, reikėtų itin gerai išanalizuoti partijų specifinį statusą, kad būtų galima priimti adekvačius sprendimus.

Kitoje kategorijoje „Politinių partijų finansavimo kontrolės teisinis reguliavimas“ aptariamos šios subkategorijos: „Audito įstatymo koregavimas“, „PPPKFFKĮ koregavimas“, „Viešųjų pirkimų įstatymo koregavimas“, „Baudžiamojo kodekso koregavimas“.

Aptariant galimybę ir poreikį Audito įstatyme įtvirtinti atskirą straipsnį, skirtą politinių partijų finansavimo auditui reglamentuoti bei sugriežtinti esamas nepriklausomumo principą nustatančias

teisės normas, ekspertai didžiąja dalimi skeptiškai įvertino tokią galimybę bei poreikį, argumentuodami pakankamu esamu reglamentavimu bei abejone dėl sukursimų dirbtinių normų efektyvumo. Pora ekspertų mano, kad atskiras straipsnis Audito įstatyme būtų tikslingas siekis dėl platesnio svarbios ir reikšmingos srities reglamentavimo. Taigi ekspertai nelinkę įžvelgti Audito įstatymo korekcijų politinių partijų finansavimo audito atžvilgiu, manoma, kad geriau tobulint specialųjį PPPKFFKĮ.

Vertindami galimybę koreguoti PPPKFFKĮ, ekspertai išskyrė keturias sritis: apriboti partijos narių mokesčius, įtraukti prievolę apskaitą tvarkyti pagal tarptautinius arba nacionalinius apskaitos standartus, įtvirtinti reikalavimą politinėms partijoms pateikti ne tik Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, bet ir audito išvadą (idant nesiskirtų Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties reikalavimai nuo PPPKFFKĮ) bei įteisinti, kad tos pačios partijos auditorius negalėtų tikrinti ilgiau kaip dvejus metus iš eilės. Taigi ekspertų dauguma pritaria PPPKFFKĮ korekcijoms ir papildymams.

Ekspertai, kalbėdami apie viešuosius pirkimus politinėse partijose, vienareikšmiškai mano, kad partijos neturėtų būti išskirtos ir viešieji pirkimai joms turėtų būti taikomi: jeigu ne visais atvejais, tai tikrai valstybės biudžeto lėšų naudojimo atveju. Be abejo, bendrosios viešųjų pirkimų taisyklės turėtų būti kažkiek modifikuotos, atsižvelgiant, kaip jau minėta, į politinių partijų finansavimo specifiką. Remiantis ekspertų požiūriu, siūlytina naikinti Viešųjų pirkimų įstatyme politinėms partijoms sudarytą išimtį jo nesilaikyti ir, atsižvelgiant į partijų finansavimo specifiką, pritaikyti viešųjų pirkimų procedūras partijų naudojamų valstybės biudžeto lėšų atžvilgiu.

Nagrinėjant minėtų įstatymų koregavimo galimybes, ekspertai išskyrė poreikį koreguoti Baudžiamąjį kodeksą išplečiant atsakomybę politinėms partijoms, jose veikiantiems asmenims, neteisėtai aukojantiems ir politine globa užsiimantiems asmenims. Grindžiama pasiteisinusia praktika rinkėjų papirkimo atveju, kai sugriežtinus sankcijas, nusikalstama elgsena sumažėjo, balsų nupirkta mažiau. Įstatymų leidėjui siūlytina sugriežtinti sankcijas politikos finansavimo kontrolės atžvilgiu, siekiant padidinti atsakomybę už nelegalų politinių partijų, jų narių ar politinių kampanijų dalyvių finansavimą.

Paskutinėje kategorijoje „Politinių partijų finansavimo kontrolės įgyvendinimas“ išskirta viena subkategorija „Finansavimo kontrolės funkcijos pagal kompetenciją“.

Ekspertai, nagrinėdami užduotus klausimus, akcentavo tris dalyvius, įgyvendinančius politinių partijų finansavimo kontrolę: nepriklausomas išorės auditas, Valstybės kontrolė ir VRK. Svarstyta, kurio iš subjektų veikla kontrolės atžvilgiu būtų ekonomiškesnė ir efektyvesnė, bet nuomonių dauguma nesusiformavo, todėl manoma, kad minėti trys partijų finansavimo kontrolės subjektai ir jų tarpusavio sąveika yra esminė sąlyga politikos finansavimo kontrolei funkcionuoti efektyviai.

Apibendrinant tyrimo rezultatų analizę, remiamasi išskirtų kategorijų (probleminių sričių) eiliškumu.

Politinių partijų vidaus kontrolė. Ekspertų manymu, steigti vidaus audito tarnybas politinėse partijose nėra tikslinga, geriau sustiprinti partijų vidaus kontrolės funkcionalumą (savireguliaciją) ir atkreipti dėmesį į iždininko profesijos stiprinimą.

Valstybinė kontrolė. Ekspertų vertinimu, Valstybės kontrolė turėtų atlikti tik tiesioginį politinių partijų finansinį (teisėtumo) auditą tiek, kiek tai susiję su valstybės biudžeto lėšų panaudojimu, kad nepažeistų partijų autonomijos ir veiklos nepriklausomumo nuo valstybinių institucijų.

Nepriklausoma išorės kontrolė. Ekspertai teigiamai įvertino praktikuojamą Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, kaip detalų, išsamų patikrinimo dokumentą, o audito išvada įvertinta kaip ne tokia reikšminga politikos finansavimo kontrolei stiprinti, nes atskleidžia tik finansinių ataskaitų parodomą partijos finansinę situaciją. Ekspertai skirtingai vertina tokio teisinio nesuderinamumo faktą, bet atkreiptinas dėmesys, kad partijoms šis nesuderinamumas kelia pagrįstų abejonių dėl audito išvados pateikimo, nes tai papildomos išlaidos politinei partijai. Respondentų manymu, išorės auditorių nepriklausomumo principo laikymasis partijų atžvilgiu kelia grėsmę tapti neobjektyviais, bet auditorių rotacijos idėjos įteisinimą laiko potencialiai neveiksmingu.

Politinių partijų išskirtinumas. Politinių partijų auditas laikomas itin specifine veikla, kurią atliekant tiesiog būtinas konkrečių užduočių sąrašas (Techninė užduotis). Ekspertai pažymi, kad partijoms derėtų apskaitą tvarkyti remiantis nacionaliniais ar tarptautiniais standartais, tokiu atveju audituoti būtų lengviau. Manoma, kad svarstant bet kokius klausimus, susijusius su partijų finansavimu ir kontrole, reikėtų itin gerai išanalizuoti partijų specifinį statusą, kad būtų galima priimti adekvačius sprendimus.

Politinių partijų finansavimo kontrolės teisinis reguliavimas. Ekspertai nelinkę įžvelgti Audito įstatymo korekcijų politinių partijų finansavimo audito atžvilgiu, manoma, kad geriau tobulint specialųjį PPPKFFKĮ, kuriame reiktų inicijuoti bent keturis įstatymo papildymus. Siūloma taikyti partijoms Viešųjų pirkimų įstatymą, atsižvelgiant į partijų finansavimo kontrolės įrankius. Taip pat manoma, kad būtina sugriežtinti sankcijas politinių partijų nelegaliems rėmėjams, koreguojant Baudžiamojo kodekso atitinkamas normas.

Politinių partijų finansavimo kontrolės įgyvendinimas. Vykdant tyrimą, ekspertai interviu apklausoje akcentavo trijų politikos finansavimo kontrolės subjektų reikšmę: VRK, nepriklausomo išorės audito ir Valstybės kontrolės.

IŠVADOS

1. Politinių partijų finansavimas yra demokratijos gyvavimo sąlyga, o politikos finansavimo kontrolė – sąlygos forma, sukurianti gana siaurus rėmus piktnaudžiavimui veiksmų laisve, o kartu paliekanti ir pakankamai plačias veiklos galimybes, siekiant užtikrinti politinių dalyvių konstitucinį nepriklausomumą. Nesant pakankamos politikos finansavimo kontrolės, susiduriama su politinės korupcijos reiškiniu: demokratinės valdžios siekiama nedemokratiniais būdais. Nepaisant sparčiai tobulinamo politikos finansavimo kontrolės teisinio reglamentavimo, kontrolės teisinio reglamentavimo sistemoje vis dar esama spragų, lemiančių demokratinių valstybės pagrindų nestabilumą politikos finansavimo atžvilgiu. Paradoksaliausia, kad finansavimo kontrolės teisinį reglamentavimą apsprendžia tie patys asmenys, kuriems jis bus taikomas.

2. Politinių partijų finansavimo kontrolės įgyvendinimo funkcijos teoriškai skirstomos pagal kontrolę įgyvendinančių subjektų tipą: partijų vidaus dariniai (kontrolės komisijos, priežiūros tarnybos, kt.), valstybinės institucijos (Vyriausioji rinkimų komisija, Valstybinė mokesčių inspekcija, Valstybės kontrolė, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba), nepriklausomi išorės tikrintojai (sertifikuotos audito įmonės) bei visuomeniniai dariniai (žiniasklaida, nevyriausybinės organizacijos, judėjimai, pavieniai ar susitelkę rinkėjai). Nustatyta, kad poreikio kurti atskirą specializuotą politikos finansavimo kontrolės instituciją nėra, finansavimo kontrolė yra įgyvendinama skirtingų kontrolės subjektų tarpusavio bendradarbiavimo rezultatu.

3. Tarptautiniame susijusių paslaugų standarte nustatytais principais rengiama Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų yra universali daugelyje specifinių sričių, kurių patikrinimo kriterijai iš anksto suderinami su auditoriumi, pvz., Vyriausiosios rinkimų komisijos patvirtintos Politinės partijos bei Politinių kampanijų patikrinimo techninės užduotys. Išnagrinėjus auditorių atlikto politinių partijų finansinių ataskaitų tikrinimo rezultatus, nustatyta, kad tos pačios audito įmonės tendencingai kasmet tikrina tas pačias partijas, o patikrinimų ataskaitose dažniausiai nepateikiama jokių pastabų – tai kelia abejonių dėl išorės auditorių nepriklausomumo ir objektyvumo principų laikymosi.

4. Remiantis empirinio kokybinio tyrimo rezultatais, teigtina, kad ekspertai nemato poreikio labiau formalizuoti partijų vidaus kontrolę bei stiprinti iždininko profesinę kompetenciją ir siūlo palikti tai sąžiningai politinių partijų savikontrolei. Partijų naudojamas valstybės biudžeto lėšas turėtų prižiūrėti Valstybės kontrolė, atlikdama finansinį (teisėtumo) auditą, bet nesikišdama į nuolatinę politinių partijų veiklą. Vertinant nepriklausomą išorės auditą ekspertai teigiamai atsiliepė apie Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų kaip detalų ir išsamų patikrinimo dokumentą, kuriuo apimtos daugiausia rizikos turinčios politinių partijų finansinės veiklos sritys. Kartu išreikšta abejonė, ar Vyriausiosios rinkimų komisijos reikalavimas pateikti audito išvadą, kaip Auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų priedą,

yra teisėtas, nes Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatyme tokios prievolės nėra. Taip pat ekspertai pastebi, kad išorės auditorių nepriklausomumas nėra garantuotas, bet auditorių rotacija partijų atžvilgių nebūtų išeitis. Atsižvelgiant į politinių partijų specifinę sandarą ir veiklą, tinkamiausia būtų tobulinti Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo, Viešųjų pirkimų įstatymo, Baudžiamojo kodekso normas. Ekspertų nuomone, pagrindiniai politikos finansavimo kontrolės subjektai praktiškai yra trys: Vyriausioji rinkimų komisija, Valstybės kontrolė ir nepriklausomas išorės auditas. Kadangi du subjektai iš minėtų trijų politinių partijų patikrinimų metu turi atlikti audito procedūras, konstatuojama, kad auditas politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje yra pakankamai reikšmingas, siekiant užtikrinti politikos finansavimo skaidrumą.

REKOMENDACIJOS

1. Vyriausiajai rinkimų komisijai:

1.1. Siekiant išvengti teisinių konfliktų su politinėmis partijomis dėl klausimo, ar Politinės partijos patikrinimo techninėje užduotyje numatytas reikalavimas pristatyti audito išvadą yra teisėtas, siūloma koreguoti Politinių partijų patikrinimo techninę užduotį, išbraukiant reikalavimą su finansinės ataskaitos dokumentais pristatyti audito išvadą, nes Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatyme tokio reikalavimo nėra. Arba nekoreguojant Techninės užduoties atitinkamai siūloma per Audito komitetą inicijuoti Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 24 straipsnio 1 dalies papildymą, kad politinės partijos su finansinių ataskaitų rinkiniu pristatytų ir audito išvadą.

1.2. Koreguoti Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatas, kuriose auditoriai įpareigojami tikrinti Aukų ir aukotojų sąrašą, nes toks sąrašas, remiantis Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 20 straipsnio 2 dalimi, jau nebeteiktinas.

1.3. Įvairiomis agitacinėmis ir skatinimo priemonėmis aktyvinti Lietuvos piliečių teisę ir kartu pareigą pranešti VRK apie matomus politikos finansavimo pažeidimus, parašant pranešimą ar skundą, siekiant skaidresnės atstovaujamosios valdžios ir kandidatų į ją.

2. Politinėms partijoms:

2.1. Atkreipti dėmesį į vidaus kontrolės sistemos funkcionavimą ir galimybes ją patobulinti, suformuojant struktūrinį kontrolės priežiūros darinį ir viešinant jo veiklą visuomenei.

3. Lietuvos Respublikos Seimui:

3.1. Persvarstyti klausimą dėl politinių partijų išimties Viešųjų pirkimų įstatyme ir nustatyti, kad partijos turi vadovautis šiuo įstatymu, idant būtų užtikrinta politinės korupcijos prevencija. Siūloma nustatyti specialias viešųjų pirkimų procedūrų politinėms partijoms taisykles, atsižvelgiant į partijų formavimo, sandaros ir finansinės veiklos specifiką.

3.2. Pakeisti Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7 straipsnio 4 dalį, apribojant politinių partijų metinio nario mokesčio dydį iki politinės kampanijos laikotarpiu leistino vieno fizinio asmens aukos dydžio, t. y. neviršijantį 10 VMDU dydžių.

3.3. Papildyti Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 20 straipsnį prievolę politinių partijų apskaitą tvarkyti remiantis tarptautiniais arba verslo apskaitos standartais, idant auditoriams būtų lengviau ir suprantamiau tikrinti finansines ataskaitas ir tokiu būdu jie greičiau nustatytų neatitikimus.

3.4. Papildyti Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 23 straipsnio 6 dalį, detalizuojant Valstybės kontrolės atliekamo audito rūšį (finansinis (teisėtumo) auditas), pažymint, kad auditas atliekamas pačiose politinėse partijose, nustatant valstybinio audito periodiškumą: kas vieneri metai.

3.5. Papildyti Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 24 straipsnio 1 dalį, kad politinės partijos su finansinių ataskaitų rinkiniu pristatytų ir audito išvadą.

3.6. Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 24 straipsnio 3 dalyje numatyti, kaip atliekamas politinių partijų, per kalendorinius metus gavusių ne didesnę kaip 200 VMDU dydžio pajamų sumą, nepriklausomas auditas.

3.7. Siekiant išvengti įmonių bankroto arba pernelyg užsitęsiančių įmonių likvidavimo procedūrų, taip pat siekiant sustiprinti auditorių nepriklausomumą politinių partijų atžvilgiu, siūloma koreguoti Audito ir Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymus, įteisinant prievolę įmones (partijas) audituoti dviems auditoriams iš skirtingų įmonių.

4. Valstybės kontrolei:

4.1. Ne per VRK įgyvendinamos valstybės biudžeto programos tikrinimą, bet tiesiogiai politinėse partijose atlikti valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo finansinį (teisėtumo) auditą bent vieną kartą per metus.

5. Audito ir apskaitos tarnybai:

5.1. Rengiant buhalterių privalomųjų sertifikavimo egzaminų programas, atkreipti dėmesį į politinių partijų apskaitos specifiką ir parengti specialią programą, skirta egzaminuoti partijų buhalterius.

6. Lietuvos auditorių rūmams:

6.1. Nelaukiant kol VRK pakoreguos politinių partijų ir politinių kampanijų patikrinimo technines užduotis, koreguoti rekomenduojamas Auditorių ataskaitų dėl pastebėtų faktų formas, pašalinant sakinius dėl Aukų ir aukotojų sąrašo tikrinimo rezultatų, nes toks sąrašas auditoriams nebepateikiamas.

LITERATŪRA

1. **„Viešųjų pirkimų skaidrumo tyrimo“ rezultatai**, Transparency international Lietuvos skyrius, 2005, p. 9. Adresas internete: <http://test.parasykjiems.lt/media/filer_public/2013/01/22/viesuju_pirkimu_skaidrumo_tyrimas-verslininku_apklausa.ppt>, [žiūrėta: 2013-02-24].
2. **2010 m. politinių partijų metinė finansinė veikla**. VRK interneto puslapis. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/pppkfk/politines-partijos/2010-pp-veikla.html>, [žiūrėta: 2013-03-15].
3. **2011 m. savivaldybių tarybų rinkimų savarankiškų politinės kampanijos dalyvių politinės kampanijos finansavimo ataskaitų suvestinė**, Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/1953/finansavimo_ataskaitusuvestinewww.xls>, [žiūrėta: 2013-03-16].
4. **2011-01-01 - 2011-12-31 politinės partijos TS-LKD finansinių ataskaitų rinkinio aiškinamasis raštas**, 2012 m. kovo 13 d. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2107/ts-lkd_ar.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-15].
5. **2012 m. Seimo rinkimų politinės kampanijos finansavimo ataskaitų suvestinė.** Adresas internete: <http://www.vrk.lt/lt/naujienos/2012-m-seimo-rinkimu-politines-kampanijos-finansavimo-ataskaitu-suvestine.html>, [žiūrėti: 2013-03-16].
6. **2012 m. spalio 14 d. LR Seimo rinkimų savarankiškų politinės kampanijos dalyvių politinės kampanijos finansavimo ataskaitų suvestinė.** Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2760/2013-03-01pkdwwwsuvestine.xls>, [žiūrėta: 2013-03-16].
7. **2012-01-01 - 2012-12-31 politinės partijos TS-LKD finansinių ataskaitų rinkinio aiškinamasis raštas,** 2013 m. kovo 15 d. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2817/ts-lkdaiskinamasisrastas.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-16].
8. **2013 m. Valstybinio audito programa**. Valstybės kontrolė. Adresas internete: < http://www.vkontrole.lt/page.aspx?id=337>, [žiūrėta: 2013-03-10].
9. **4400-asis Tarptautinis susijusių paslaugų standartas** "Užduotys atlikti sutartas procedūras dėl finansinės informacijos“. Adresas internete: http://www.lar.lt/new/request.php?2227, [žiūrėta: 2013-02-16].
10. **Aiškinimasis raštas** dėl Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 12, 14, 22 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto, 2011 m. rugsėjo 7 d., Nr. XIP-3531.
11. **Anušauskas A.** Turi būti padaryti aiškūs žingsniai didinant politinių kampanijų finansavimo skaidrumą, pranešimas spaudai, 2011 m. rugpjūčio 31 d. Adresas internete: < http://www.arvydasanusauskas.lt/file/Pranesimai_spaudai2/id/125>, [žiūrėta: 2013-03-19].
12. **Argustas J.** Prokuroras pateikė DP „juodosios buhalterijos“ schemą. Žr. www.diena.lt. 2012 m. gruodžio 3 d. Adresas internete: <http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/prokuroras-pateike-dp-juodosios-buhalterijos-schema-atnaujinta-464411>, [žiūrėta: 2013-03-05].
13. **Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų TS-LKD 2011 m. finansinių dokumentų rinkinyje**, 2012-03-15. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2174/ts-lkd_auditas.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-16].
14. **Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų TS-LKD 2012 m. finansinių dokumentų rinkinyje.** Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2819/ts-lkdauditoriausataskaita.pdf>, 2013-03-15, [žiūrėta: 2013-03-16].
15. **Auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų 2012 m. tikrinant 2011 m. savivaldybių tarybų rinkimų politinės kampanijos dalyvių finansines ataskaitas.** Adresas internete: http://www.vrk.lt/rinkimai/409_lt/PolitiniuKampanijuFinansavimas/index.html, 2012 m.
16. **Auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų 2013 m. tikrinant 2012 m Seimo rinkimų politinės kampanijos dalyvių finansines ataskaitas.** Adresas internete: http://www.vrk.lt/rinkimai/416_lt/PolitiniuKampanijuFinansavimas/index.html, [žiūrėta: 2013-03-16].

17. **BNS informacija** Daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų pritartų partijų uždraudimui, žr. „Kauno diena“, 2010-06-10, Adresas internete: < http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/daugiau-nei-puse-lietuvos-gyventoju-pritartu-partiju-uzdraudimui-283165>, [žiūrėta: 2013-02-21].
18. **BNS informacija** KGB rezerve buvę du konservatoriai pašalinti iš partijos, žr. „Kauno diena.lt“, 2012 m. rugpjūčio 29 d. Adresas internete: < http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/kgb-rezerve-buve-du-konservatoriai-pasalinti-is-partijos-445535>;
19. **BNS informacija** Socialdemokratai pernai turėjo per 5 mln. litų pajamų, „tvarkiečiai“ – 3 mln. litų,. Žr. „15min.lt“. Adresas internete: http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/socialdemokratai-pernai-turejo-per-5-mln-litu-pajamu-tvarkieciai-3-mln-litu-56-316401#ixzz2NcEWrYJJ, [žiūrėta: 2013-03-15].
20. **BNS ir lrytas.lt informacija** Darbo partijos dotacijos byla bus nagrinėjama iš naujo. Žr. „lrytas.lt“, 2007 m. lspkričio 19 d. Adresas internete: <http://www.lrytas.lt/-11954913111193162872-darbo-partijos-dotacijos-byla-bus-nagrin%C4%97jama-i%C5%A1-naujo.htm>, [žiūrėta: 2013-03-05].
21. **Buhalterių profesionalų etikos kodeksas**. Tarptautinė buhalterių federacija, - New York, 2010 m., p. 9. - ISBN: 978-1-60815-061-8. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3448>, [žiūrėta: 2013-03-09].
22. **Butkus F.S.** Politinių partijų veiklos vertinimas vadybiniu požiūriu // Viešoji politika ir administravimas, 2004, Nr.8, p. 84
23. **Černiauskas Š.** Socdemai neplanuoja iš partijos šalinti buvusių KGB rezervo kapitonų, žr. „Delfi.lt“, 2012 m. rugsėjo 12 d. Adresas internete: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/socdemai-neplanuoja-is-partijos-salinti-buvusiu-kgb-rezervo-kapitonu.d?id=59496347#ixzz2N2E0vV1c>, [žiūrėta: 2013-03-09].
24. **D. Grybauskaitė susitiko su „Baltosios pirštinės“ atstovais**, žr. „alkas.lt“, 2013 m. sausio 30 d. Adresas internete: < http://alkas.lt/2013/01/30/d-grybauskaite-susitiko-su-baltosios-pirstines-atstovais/>, [žiūrėta: 2013-03-13].
25. **D. Grybauskaitė: „Partijų finansavimo skaidrumas - pasitikėjimo demokratija klausimas.** Adresas internete: <http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/prezidente_ziniasklaidoje/straipsniai_apie_prezidente/eltaalfa.lt15_min.ltbalsas.ltlrytas.lt_.html?backlink=%252Flt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>, [žiūrėta: 2012-11-07].
26. **Darbo partijos Statutas**. Adresas internete: http://www.darbopartija.lt/statutas/#15.-kiti-partijos-organai, [žiūrėta: 2013-03-08].
27. **Dėl finansų ministro 2004 m. lapkričio 22 d. įsakymą Nr. 1K-372 „Dėl Pelno nesiekiančių ribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų buhalterinės apskaitos ir finansinių ataskaitų sudarymo ir pateikimo ir politinių kampanijų dalyvių neatlygintinai gauto turto ir paslaugų įvertinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo**, 1.2.6., 2012 m. lapkričio 5 d. Nr. 1K-371.
28. **Dėl Vyriausiojoje rinkimų komisijoje atlikto finansinio (teisėtumo) audito rezultatų**. Pranešimas spaudai, Valstybės kontrolė, 2009-05-04. Adresas internete: <http://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=15512>, [žiūrėta: 2013-03-10].
29. **Democratic Audit of Australia,** adresas internete: <http://democraticaudit.org.au/>;
30. **Democratic audit of the United Kingdom.** Ne pelno siekianti organizacija: adresas internete: < http://www.democraticaudit.com/about-us>;
31. **Ekspertai: partijoms labiau rūpi įtakos sferų didinimas ir portfelių skirstymasis, o ne atstovavimas savo rinkėjams**. Žr. „15min.lt“, 2013 m. kovo 20 d. Adresas internete: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/ekspertai-partijoms-labiau-rupi-itakos-sferu-didinimas-ir-portfeliu-skirstymasis-o-ne-atstovavimas-savo-rinkejams-56-317736#ixzz2O45HkNQs>, [žiūrėta: 2013-03-20].
32. **ELTA informacija** D.Grybauskaitė: partijų finansavimo iš biudžeto suma nebus tokia didelė, palyginus su nauda, žr. „Delfi“, 2011-12-06. Adresas internete: < http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-partiju-finansavimo-is-biudzeto-suma-nebus-tokia-didele-palyginus-su-nauda.d?id=52590535>, [žiūrėta: 2013-02-21].

33. **Enforcing Political Finance Laws: Training Handbook**, - Washington (IFES), 2005, p. 8. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/ManualHandbook/2005/TIDE_Handbook_Enforcing_Political_Finance_Laws.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].

34. **ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimų vertinimo misijos ataskaita**. Varšuva, 2013-01-03, p.12. Adresas internete: < http://www.osce.org/lt/odihr/elections/98706>, [žiūrėta: 2013-03-19].

35. **ESBO domisi rinkimais Lietuvoje**. Valstybės kontrolė, 2012-10-16. Adresas internete: <http://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=17220>, [žiūrėta: 2013-03-10].

36. **ESBO domisi rinkimais Lietuvoje**. Valstybės kontrolė, komentarai. Adresas internete: < http://www.vkontrole.lt/komentarai.aspx?id=17220>, [žiūrėta: 2013-03-10].

37. **Fogg K. et al.** Why regulate? // Funding of Political Parties and Election Campaigns (Handbook Series). International IDEA, Stockholm, 2003, p. 170. - ISBN: 91-89098-92-7. Adresas internete: < http://www.idea.int/publications/funding_parties/loader.cfm?csmodule=security/getfile&pageid=2486>, [žiūrėta: 2013-03-06].

38. **GRECO Lietuvos rekomendacijų įgyvendinimo ataskaita**, Greco RC-III (2011) 7E. Strasbūras, 2011 m. gegužės 27 d., p. 16. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3%282011%297_Lithuania_LT.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-14].

39. GRECO vertinimo ataskaita Lietuvai Dėl politinių partijų finansavimo skaidrumo, Greco Eval III REp (2008) 10E, II tema. Strasbūras, 2009 m. liepos 2 d., p. 31. Adresas internete: < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282008%2910_Lithuania_Two_LT.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-10].

40. **In Emerging Democracies (PN-ACR-223)**. – Washington, 2003, p. 30. Adresas internete: <http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/usaidmoneypolitics.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-20].

41. **Išvada dėl Nacionalinės kovos su korupcija programos priemonių plano įgyvendinimo 2006 – 2007 m.** Adresas internete: http://www.stt.lt/documents/NKKP_2006-2007_priemoniu_plano_ivada.pdf, [žiūrėta: 2013-03-24].

42. **Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas**, 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-575. Aktuali redakcija nuo 2012-07-14.

43. **Jurkevičius V.** Politinių partijų finansavimas Lietuvoje: tinkamiausio modelio paieškos // Politologija. – Vilnius, 2008, Nr. 2008/2 (50), p. 86. ISSN 1392–1681

44. **Kandidatų į Respublikos Prezidentus deklaracija dėl garbingų rinkimų**, 2009 m. balandžio 17 d. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/1127/deklaracija.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-22].

45. **Kardelis K.** Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas: Judex leidykla. 2002, p. 195. –ISBN 9986-948-65-7.

46. **Kas finansavo Akmenės bažnyčios varpų liejimą – „darbietis“ ar „Dujotekana?** Žr. „15min.lt“, 2012-11-07. Adresas internete: < http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kas-finansavo-akmenes-baznycios-varpu-liejima-seimo-narys-ar-jo-remejai-56-276909#ixzz2BZ4jUyYp>, [žiūrėta: 2012-11-07];

47. **Kučinskaitė J.** Partijų iždo auditas. Žr. savaitraštis „Veidas“, 2004-03-25, Nr. 13. Adresas internete: < http://archyvas.veidas.lt/lt/leidinys.nrfull/4063eec6406bf>, [žiūrėta: 2013-02-23].

48. **LAR rekomenduojama politinės kampanijos dalyvio patikrinimo auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų forma**. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3970>, [žiūrėta: 2013-03-16].

49. **Liberalų ir centro sąjungos 2012-07-02 pateikta audito išvada.** Adresas internete: <http://www.vrk.lt/dynamic/files/2385/lics_auditasisvada.pdf>, Tautos prisikėlimo partijos 2012-07-03 pateikta audito išvada <http://www.vrk.lt/dynamic/files/2387/tprp_auditasisvada.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-18].

50. **Lietuvos korupcijos žemėlapis (2011 m. liepa – rugpjūtis).** „Vilmorus“ apklausa STT užsakymu. Adresas internete: < http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcijos_zemelapis.pdf>, [žiūrėta: 2013-02-21].
51. **Lietuvos Respublikos audito įstatymas**, 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227. Aktuali redakcija nuo 2008-09-01 iki 2011-04-27.
52. **Lietuvos Respublikos audito įstatymas**, 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227. Aktuali redakcija nuo 2011-12-01.
53. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas, (redakcija nuo 2016-01-01), 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-574. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.
54. **Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas**, 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-575. Aktuali redakcija nuo 2012-07-14.
55. **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2009-2010 m.),** patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 (Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. gegužės 14 d. nutarimo Nr. XI-259 redakcija).
56. **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2002-2007 m.)**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711.
57. **Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa (2011-2014 m.)**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 (Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. birželio 16 d. nutarimo Nr. XI-1457 redakcija).
58. **Lietuvos Respublikos parlamentinių partijų frakcijų susitarimas „Dėl kovos su korupcija stiprinimo”**, 2006-10-25. Adresas internete: <http://www3.lrs.lt/docs2/SJXEDRSQ.PDF>, [žiūrėta: 2013-03-10].
59. **Lietuvos Respublikos politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymas**, 1997 m. lapkričio 11 d. Nr. VIII-506. Negalioja. Aktuali redakcija nuo 1997-11-11 iki 2002-06-26.
60. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2004-09-10 iki 2007-05-10.
61. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektas**, Nr. XP-2662(2), pateiktas 2009-06-18 Seimo Audito komiteto.
62. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2010-09-15 iki 2010-10-29.
63. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 12, 14, 22 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektas** Nr. XIP-3531, 2011 m. rugsėjo 7 d. pateiktas Lietuvos Respublikos Prezidento.
64. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 12, 14, 22 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto Nr. XIP-3531 aiškinamasis raštas**, 2011 m. rugsėjo 7 d.
65. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 20, 22, 23, 25, 27, 28 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas**, 2011 m. gruodžio 6 d. Nr. XI-1777.
66. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2012-07-04.
67. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-2662**, 2007-11-10 parengtas P. Baguškos, Teisingumo ministerijos.
68. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2008-06-21 iki 2010-09-14.

69. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2008-06-21 iki 2010-09-14.
70. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 20, 22, 23, 25, 27, 28 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas**, 2011 m. gruodžio 6 d. Nr. XI-1777.
71. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas**, 2004 m. rugpjūčio 23 d. Nr. IX-2428. Aktuali redakcija nuo 2007-05-19 iki 2008-06-20.
72. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606. Aktuali redakcija nuo 1995-06-20 iki 1998-05-13.
73. **Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimo įstatymas**, 1999 m. sausio 12 d. Nr. VIII-1020. Negalioja. Aktuali redakcija nuo 1999-01-27 iki 2004-09-10.
74. **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606 (nebegalioja).
75. **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606. Aktuali redakcija nuo 2004-03-23 iki 2010-01-04.
76. **Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas**, 1990 m. rugsėjo 25 d., Nr. I-606. Aktuali redakcija nuo 2010-05-31.
77. **Lietuvos Respublikos politinių partijų, politinių organizacijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo projekto aiškinamasis raštas**, 2004 m. kovo 12 d., Nr. IXP – 3308.
78. **Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Dėl paklausimo Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui**, 2012 m. lapkričio 7 d. Nr. 1K-1262.
79. **Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto pagrindinio komiteto išvados dėl Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto** (XP-2662), 2009 m. birželio 10 d., Nr. 29.
80. **Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto posėdžio protokolas**, 2010 m. balandžio 14 d. Nr. 141-P-15.
81. **Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados**, 2003 m. gruodžio 2 d. Nr. IX-1868.
82. **Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas**, 1992 m. liepos 9 d. Nr. I-2721. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.
83. **Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas**, 1995 m. gegužės 30 d. Nr. I-907. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.
84. **Lietuvos Respublikos vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas**, 2002 m. gruodžio 10 d. Nr. IX-1253. Aktuali redakcija nuo 2013-01-30.
85. **Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas**, 1996 m. rugpjūčio 13 d. Nr. I-1491. Aktuali redakcija nuo 2011-11-18 iki 2012-03-30.
86. **Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas**, 1996 m. liepos 2 d. Nr. I-1418. Aktuali redakcija nuo 2012-11-15.
87. **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas Sp-387** Dėl Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.
88. **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2012 m. spalio 2 d. sprendimas Sp-267** Dėl Politinės kampanijos patikrinimo techninės užduoties pakeitimo.
89. **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas**, 2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-985. Aktuali redakcija nuo 2012-11-17.
90. **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 12 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas** Nr. XIP-4954, 2012 m. spalio 29 d. pateiktas Lietuvos Respublikos Prezidento.
91. **Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimas 2012 m. birželio 12 d. Nr. Sp-78** Dėl Valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitos formos bei jos užpildymo ir pateikimo tvarkos aprašo patvirtinimo. Įsigalioja nuo 2012-06-17.

92. **Lietuvos socialdemokratų partijos Finansų komisijos nuostatai**, patvirtinti LSDP Finansų komisijos posėdyje 2011-12-17. Adresas internete: < http://www.lsdp.lt/lt/straipsniai/194-lsdp-nario-mokescio-mokejimo-tvarka.html>, [žiūrėta: 2013-03-07].
93. **Lietuvos socialdemokratų partijos statutas**. Adresas internete: <http://www.lsdp.lt/lt/straipsniai/29-partijos-statutas.html>, [žiūrėta: 2013-03-07].
94. **Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos ataskaitos priedo punktai sukelti į pačia ataskaitą.** Adresas internete: < http://www.vrk.lt/dynamic/files/2048/lvzs_audito_isvada.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-15].
95. **Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos** (nuo 2012 m. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga) **vertinimo etapai ir jų aprašymas pateikti ne priedu, bet įtraukti į pačią ataskaitą**. Žr. Adresas internete: http://www.vrk.lt/rinkimai/409_lt/PolitiniuKampanijuFinansavimas/Dalyvis4284/failai/Ataskaita%20apie%20faktinius%20pastebejimu.pdf, [žiūrėta: 2013-03-16].
96. **Lord C.** A Democratic Audit of the European Union. Adresas internete: < http://www.sv.uio.no/arena/english/people/aca/chrilor/democratic-audit/>, [žiūrėta: 2013-03-20].
97. **LR Konstitucinio teismo išvada** Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento paklausimo, ar per 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas, 2004 m. lapkričio 5 d., byla Nr. 42/04.
98. **LR Konstitucinio teismo nutarimas** dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos parlamentą įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo kai kurių nuostatų, kuriomis reguliuojami su rinkimų užstato sumokėjimu, kandidatų deklaracijų pateikimu, rinkimų slenksčio pasiekimu, sutarties su politinės kampanijos iždininku sudarymu ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms paskirstymu susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 2012 m. kovo 29 d., byla Nr. 21/2010-30/2010.
99. **Masnevaitė E.** Nauja Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo redakcija – politinis impulsas ar būtinybė? *Parlamento studijos*, Nr. 11, 2011. Adresas internete: < http://www.parlamentostudijos.lt/Nr11/11_teise_1.htm#footnote-99524-1>, [žiūrėta: 2013-03-11].
100. **Masnevaitė E.** Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, viešoji teisė. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010, p. 39
101. **Medalinskas A.** Rinkimai ir politinė korupcija, žr. „Lietuvos žinios“, 2011 m. vasario 11 d. Adresas internete: < http://www.lzinios.lt/Lietuvoje/Rinkimai-ir-politine-korupcija>, [žiūrėta: 2013-02-22].
102. **Mickevičiūtė N.** Vyriausioji rinkimų komisija. Transparency International Lietuvos skyriaus Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas, 2012, p. 142. - ISBN 978-609-437-130-1. Adresas internete: < http://transparency.lt/media/filer_public/2013/01/23/lietuvos_nacionalines_atsparumo_korupcijai_sistemos_tyrimas.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-09].
103. **Miškinis A., Ulevičiūtė G.** Lietuvos politinių partijų finansavimo problemos, 149 p. International Scientific Conference “Whither Our Economies” October 15-16, 2012 Proceedings, ISSN (online) 2029-8501. Adresas internete: <http://woe.mruni.eu/wp-content/uploads/2012/06/Conference-Proceedings1.pdf> [žiūrėta: 2012-11-05].
104. **Office of Democracy and Governance** Money in Politics Handbook: A Guide to Increasing Transparency
105. **Pagrindinio komiteto išvada Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 7, 8, 10, 11, 12, 14, 22, 23, 28 straipsnių pakeitimo ir 16 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektui** Nr. XIP-3531(2), 2011 m. lapkričio 14 d.

106. **Partijos Tvarka ir teisingumas vertinimo etapai ir jų aprašymas pateikti ne priedu, bet įtraukti į pačią ataskaitą.** Žr. < Adresas internete: http://www.vrk.lt/rinkimai/409_lt/PolitiniuKampanijuFinansavimas/Dalyvis4051/failai/11108_Tvarka_Teisingumas_Ataskaita.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-16].
107. **Pasiūlymas dėl Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2662(2)**, Arvydas Anušauskas, Seimo narys, 2010 m. kovo 22 d.
108. **Pasiūlymas Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-2662(2)**, Agnė Bilotaitė, Seimo narė, 2010 m. kovo 24 d.
109. **Pasiūlymas Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektui, Nr. XP-2662(3) (patikslintas)**, 2010-04-27 pateiktas P. Gražulio.
110. **Pinto-Duschinsky, M.** Financing politics: A Global View // Journal of Democracy, 2002, Nr. 13, p. 70. Adresas internete: < http://www.bupedu.com/lms/admin/uploded_article/eA.262.pdf>, [žiūrėta: 2012-12-10].
111. **Politinės kampanijos patikrinimo LAR rekomenduojama patvirtinimo laiško audito įmonei forma**. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3970>, [žiūrėta: 2013-03-15].
112. **Politinės partijos iki kovo 15 d. turi pateikti 2012 metų finansinių ataskaitų rinkiniu**, 2013-03-13. Adresas internete: http://www.vrk.lt/lt/naujienos/PP-turi-pateikti-2012-m-FAR.html, [žiūrėta: 2013-03-15].
113. **Politinės partijos patikrinimo LAR rekomenduojama patvirtinimo laiško audito įmonei forma**. Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3441>, [žiūrėta: 2013-03-14].
114. **Politinės partijos patikrinimo LAR rekomenduojamos auditoriaus ataskaitos dėl pastabėtų faktų forma.** Adresas internete: < http://www.lar.lt/new/request.php?3440>, [žiūrėta: 2013-03-15].
115. **Politinių partijų 2011 metų finansinių ataskaitų rinkiniai.** Adresas internete: <http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/far/2011-metu-far.html>, [žiūrėta: 2013-03-16].
116. **Politinių partijų 2012 metų finansinių ataskaitų rinkiniai** 2013 m. vasario 24 d. Adresas internete: <http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/far/2012-far.html>, [žiūrėta: 2013-03-16].
117. **Politinių partijų 2012 metų finansinių ataskaitų rinkiniai.** Adresas internete: http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/far/2012-far.html, [žiūrėta: 2013-03-15].
118. **Politinių partijų aktas**, Nr. 10/1969 (su vėlesniais pakeitimais Nr. 653/1992). Adresas internete: < http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1969/en19690010.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-11].
119. **Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2662(2) komiteto posėdžio protokolo išrašas**, 2010 m. balandžio 15 d.
120. **Prieš galimą balsų pirkimą rengiama akcija „Baltosios pirštinės“**, žr. „valstietis.lt“, 2012 m. spalio 25 d. Adresas internete: < http://www.valstietis.lt/Pradzia/Naujienos/Lietuvoje/Pries-galima-balsu-pirkima-rengiama-akcija-Baltosios-pirstines>, [žiūrėta: 2013-03-13].
121. **Puteikis N.** Kaip iš TS-LKD Sąžiningos politikos pakto dingo esminė detalė. Žr. N. Puteikio blogas internete, 2010 m. spalio 5d. Adresas internete: < http://puteikis.blogspot.com/2010/10/kaip-is-ts-lkd-saziningos-politikos.html>, [žiūrėta: 2013-03-08].
122. **Rinkimai 2012**. Žr. „15min.lt“. Adresas internete:< http://www.15min.lt/naujienos/rinkimai-2012/>, [žiūrėta: 2013-03-13].
123. **Rinkimai pagal datą.** Adresas internete: <http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/rinkimai/rinkimai-pagal-data.html>, [žiūrėta: 2013-02-23].
124. **Rinkimų kandidatų finansavimo aktas**, Nr. 273/2009. Adresas internete: < http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2009/en20090273.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-11].
125. **Samoškaitė E. ir kt.** D.Grybauskaitė: Darbo partija negali dalyvauti Vyriausybės formavime. Žr. „delfi.lt“, 2012 m. spalio 29 d. Adresas internete: < http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-darbo-partija-negali-dalyvauti-vyriausybes-formavime.d?id=59865779>, [žiūrėta: 2013-03-24].

126. **Samoškaitė E.** P. Gražulis prisipažino vežęs „juodus“ pinigus iš Vokietijos. Žr. „Delfi“, 2012-12-20. Adresas internete: < http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pgrazulis-prisipazino-vezes-juodus-pinigus-is-vokietijos.d?id=60274763>, [žiūrėta: 2013-02-24];
127. **Seimo rinkimai.** Žr. „delfi.lt“. Adresas internete: <http://www.delfi.lt/temos/seimo-rinkimai>, [žiūrėta: 2013-03-13].
128. **Skaidriau finansuojamos partijos geriau atstovaus žmonių interesams.** Lietuvos Respublikos Prezidento Spaudos centras. Adresas internete : <http://www.president.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/skaidriau_finansuojamos_partijos_geriau_atstovaus_zmoniu_interesams.html>, [žiūrėta: 2013-02-21].
129. **Skelbiamos 2011 m. politinių kampanijų auditorių ataskaitos**, 2011-06-14. Adresas internete: http://www.vrk.lt/lt/naujienos/skelbiamos-2011-PK-auditoriu-ataskaitos.html, [žiūrėta: 2013-03-16].
130. **Sprendimai dėl draudimo papirkti rinkėjus**. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/rinkimai/2008-seimo/sprendimai-del-draudimo-papirkti-rinkejus-.html>, [žiūrėta: 2013-03-13].
131. **Sprendimai dėl draudimo papirkti rinkėjus**. Adresas internete: < http://www.vrk.lt/lt/2012_seimo_rinkimai/sprendimai-del-draudimo-papirkti-rinkejus.html>, [žiūrėta: 2013-03-13].
132. **Šimašius R.** Ne pelno organizacijos. Prigimtis ir reglamentavimas, 98 p. Vilnius, 2007.
133. **Tarptautiniai vidaus audito standartai.** Florida, Vidaus auditorių institutas, 2011, p. 14. Adresas internete: < https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/Standards_2011_Lithuanian.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-08].
134. **Tidikis R.** Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003, - ISBN 9955-563-26-5.
135. **Transparency International Lietuvos skyriaus 2012 01 01 - 2012 12 31 gautos lėšos.** Adresas internete: < http://transparency.lt/media/filer_public/2013/01/22/tils_iplaukos_2012_1.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-13].
136. **Transparency International Lietuvos skyriaus interneto svetainė.** Adresas internete: < http://transparency.lt/apie-mus/activities/>, [žiūrėta 2013-03-13].
137. **Transparency International researches, Public opinion 2010**. Adresas internete: <http://www.transparency.org/country#LTU_PublicOpinion>, [žiūrėta: 2013-02-24].
138. **TS-LKD įstatai**. Adresas internete: < http://www.tsajunga.lt/uploads/files/dir290/dir14/10_0.php>, [žiūrėta: 2013-03-08].
139. **TS-LKD Tarybos nutarimas Dėl sąžiningos politikos pakto patvirtinimo**, 2005 m. gegužės 27 d., Nr. 1. Adresas internete: < http://www.tsajunga.lt/uploads/files/dir77/dir3/5_0.php>, [žiūrėta: 2013-03-08].
140. **Ulozas M.** Apie politinių partijų finansavimo įstatymą. Adresas internete: < http://www.balsas.lt/naujiena/572900/marius-ulozas-apie-politiniu-partiju-finansavimo-istatyma> [žiūrėta: 2012-11-05].
141. **Užsiregistravusiųjų lobistų – vienetai**, žr. „Veidas.lt“, 2011 m. sausio 17 d.
142. Valatka R. Karas su korupcija – pasiduoti pirmai progai pasitaikius. Žr. „15min.lt“, 2013-03-17. Adresas internete: <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/komentarai/rimvydas-valatka-karas-su-korupcija-pasiduoti-pirmai-progai-pasitaikius-500-316822>, [žiūrėta: 2013-03-18].
143. **Valstybės biudžeto dotacijos ir dalies išlaidų politinei kampanijai kompensavimas**, 2012 m. balandžio 25 d. Adresas internete: <http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/pppkfk/politines-partijos/dotacijos-irkompensavimas.html> [žiūrėta: 2012-11-05].
144. **Viešieji pirkimai privalomi visiems.** Lietuvos Respublikos Prezidento Spaudos centras. Adresas internete: < http://www.president.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/viesieji_pirkimai_privalomi_visiems.html>, [žiūrėta: 2012-11-07].
145. **Viešųjų pirkimų maiše vis daugiau ylų.** Žr. „Verslo žinios“, 2011-10-28, Nr. 188 p. 2 Adresas internete: <http://archyvas.vz.lt/news.php?id=24483339#ixzz2LpmtbaLt>, [žiūrėta: 2013-02-10].

146. **VRK Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės skyriaus ataskaita apie surengtą diskusiją „Politinių partijų ir politinių kampanijų auditas"**, 2010 m. balandžio 7 d. Gauta 2013-03-19 el. paštu iš VRK Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės skyriaus vedėjos Linos Petronienės.
147. **Walecki M.** Challenging the Norms and Standards of Election Administration: Political Finance // Challenging the Norms and Standarts of Election Administration. – Washington, 2007, p. 79. – ISBN 1-931459-17-7. Adresas internete: < http://www.ifes.org/~/media/Files/Publications/White%20PaperReport/2007/593/IFES%20Challenging%20Election%20Norms%20and%20Standards%20WP.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-06].
148. **Williams R.** Aspects of Party Finance and Political Corruption, 2000, p. 2. – ISBN 978-0333739860. Adresas internete: < http://www.palgrave.com/pdfs/0333739868.pdf>, [žiūrėta: 2013-03-06].

ANOTACIJA

Vilys V. (2013) Audito reikšmė politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje / Veiklos audito magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. G. Aleknonis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas.

Magistro baigiamajame darbe ištirta audito reikšmė politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje, identifikuotos pagrindinės audito veiklos probleminės sritys ir pateikti siūlymai audito veiklai politikos finansavimo kontrolėje tobulinti. Pirmojoje dalyje nagrinėjama mokslinė ir periodinė literatūra politinių partijų finansavimo kontrolės poreikio, politinės korupcijos Lietuvoje temomis, taip pat apžvelgta politinių partijų finansavimo kontrolės teisinio reglamentavimo raida. Antrojoje dalyje apžvelgiami politinių partijų vidaus ir išorės politikos finansavimo kontrolės subjektai ir jų veikla. Trečiojoje dalyje analizuojamos dvejų paskutinių metų auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų politinių partijų metinėse ir politinių kampanijų dalyvių (politinių partijų) finansinėse ataskaitose. Ketvirtoje dalyje analizuojami empiriniu kokybiniu tyrimu (pusiau standartizuotu ekspertų interviu) gauti rezultatai.

Pagrindiniai žodžiai: politinės partijos, auditas, finansavimas, kontrolė.

ANOTATION

Vilys V. (2013) The Importance of Audit in Political Parties Finance Control System / Master`s Work in Performance Audit. Supervisor assoc. prof. dr. G. Aleknonis. ‑ Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University.

The Master`s thesis of *The importance of audit in political parties finance control system* had examined the relative importance of audit regarding the financing of political parties, identified the main problem areas in the audit activities and provided policy proposals to improve the control of the financing in politics. The first part examines the scientific and periodical literature which consists of three main focus points, such as the need to control the financing of political parties, political corruption in Lithuania, as well as a comprehensive overview of the legal framework regarding the financing control of political parties. The second part provides an overview of the internal and external policies of the political parties in the control of financing entities and their activities. The third paragraph analysed the last two year reports written by auditors on the findings in the political parties and political campaigns participants (political parties) financial statements. In the fourth paragraph consist of qualitative analysis from the information provided to the investigation (semi-standardized expert interviews).

Key Words: political parties, audit, political funding, control.

SANTRAUKA

Vilys V. (2013) Audito reikšmė politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje / Veiklos audito magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. G. Aleknonis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas.

Veiklos audito magistro baigiamojo darbo tema aktuali dėl paskutinių kelių metų pokyčių Politinių partijų finansavimo kontrolės srityje: politinės partijos didžiąja dalimi finansuojamos iš valstybės biudžeto, kas skatina visuomenę jautriau reaguoti į partijų finansinius skandalus, nes manoma, kad tokiu būdu yra netinkamai elgiamasi su mokesčių mokėtojų pinigais. Atsižvelgiant į tai, kad mokslinių darbų apimtis politinių partijų finansavimo audito tema yra itin siaura, magistro darbu pagrindžiamas temos naujumas. Darbo objektu laikant politinių partijų finansavimo auditą, keliamas tikslas nustatyti audito reikšmę politikos finansavimo kontrolės sistemoje. Kad tikslas būtų pasiektas, apžvelgti politinių partijų finansavimo kontrolės teorinius aspektai, išnagrinėti politinių partijų finansavimo kontrolės subjektai, atlikta auditorių atliekamų politinių partijų patikrinimų analizė, empiriniu kokybiniu tyrimu nustatyta audito reikšmė politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje.

Darbe buvo taikomi tokie tyrimo metodai: teisėtyra, mokslinės literatūros šaltinių sisteminės apžvalgos, teorinės, lyginamosios analizės ir sintezės, interpretavimo, dedukcinis, antrinių duomenų ir praktinės patirties apibendrinimo metodai, pusiau standartizuotas ekspertų interviu, kontent – analizė.

Magistro baigiamajame darbe ištirta audito reikšmė politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje, identifikuotos pagrindinės audito veiklos probleminės sritys ir pateikti siūlymai audito veiklai politikos finansavimo kontrolėje tobulinti. Nustatyta, kad auditas politinių partijų finansavimo kontrolės sistemoje yra pakankamai reikšmingas, siekiant užtikrinti politikos finansavimo skaidrumą.

Darbo struktūrą sudaro įvadas, teorinės dalys, metodologinė - analitinė dalis. Pirmojoje dalyje nagrinėjama mokslinė ir periodinė literatūra politinių partijų finansavimo kontrolės poreikio, politinės korupcijos Lietuvoje temomis, taip pat apžvelgta politinių partijų finansavimo kontrolės teisinio reglamentavimo raida. Antrojoje dalyje apžvelgiami politinių partijų vidaus ir išorės politikos finansavimo kontrolės subjektai ir jų veikla. Trečiojoje dalyje analizuojamos dvejų paskutinių metų auditorių ataskaitos dėl pastebėtų faktų politinių partijų metinėse ir politinių kampanijų dalyvių (politinių partijų) finansinėse ataskaitose. Ketvirtoje dalyje analizuojami empiriniu kokybiniu tyrimu (pusiau standartizuotu ekspertų interviu) gauti rezultatai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo rezultatų taikymo sritis: darbo išvados skatins atkreipti įstatymų leidėjo dėmesį į politikos finansavimo audito reikšmingumą, be to, šia patirtimi galės pasinaudoti Vyriausioji rinkimų komisija, Valstybės kontrolės atstovai, politinių partijų buhalteriai ir iždininkai, bei Lietuvos auditorių rūmai ir kitos suinteresuotos institucijos bei asmenys.

SUMMARY

Vilys V. (2013) The Importance of Audit in Political Parties Finance Control System / Master`s Work in Performance Audit. Supervisor assoc. prof. dr. G. Aleknonis. ‑ Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University.

Performance Audit Master`s thesis topic is relevant for the last few years changes in the funding of political parties control: political parties largely financed from the state budget, which encourages the public to be more sensitive regarding to the parties financial scandals, because it is believed that in this way is not properly treated with taxpayers' money. In this context, the scientific scope of work of political party funding audit topic is very narrow, Master's Thesis novelty of the topic. The object is the political parties finance audit, and the objective is to identify the importance of audit in political parties finance control system. To achieve the objective, it needs to to review the funding of political parties control the theoretical aspects, to identify the subjects of political parties finance control system, to make an overview of reports of auditors which had inspected political parties financial statements, and at least to analyze by empirical qualitative study the importance of audit in political parties finance control system.

The thesis has the following methods: jurisprudence, the scientific literature systematic review, theoretical, comparative analysis and synthesis, interpretation, deductive, secondary data and know-how aggregation methods, semi-standardized interviews with experts, content - analysis.

The Master`s thesis of The importance of audit in political parties finance control system had examined the relative importance of audit regarding the financing of political parties, identified the main problem areas in the audit activities and provided policy proposals to improve the control of the financing in politics. The first part examines the scientific and periodical literature which consists of three main focus points, such as the need to control the financing of political parties, political corruption in Lithuania, as well as a comprehensive overview of the legal framework regarding the financing control of political parties. The second part provides an overview of the internal and external policies of the political parties in the control of financing entities and their activities. The third paragraph analysed the last two year reports written by auditors on the findings in the political parties and political campaigns participants (political parties) financial statements. In the fourth paragraph consist of qualitative analysis from the information provided to the investigation (semi-standardized expert interviews).

The scope of the study results: the findings of the work will draw legislator attention to the policy relevance of the audit. In addition, Central Electoral Commission, representatives of the State, accountants and treasurers of the political parties, Lithuanian Auditors and other related bodies and individuals will be able to take advantage of these findings.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Valstybės kontrolės atsakymas į autoriaus klausimą dėl Valstybės kontrolės vaidmens politikos finansavimo kontrolėje

Pranešimas spaudai
2012-10-16 **ESBO domisi rinkimais Lietuvoje**

Laimonas Čiakas
2012-10-30 8:24:57

Gerb. Vytautai, Dėkoju, kad domitės. Politinių partijų finansavimą, finansavimo tvarką ir kontrolę reglamentuoja Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas. Pagal šį įstatymą pagrindinė politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės institucija yra Vyriausioji rinkimų komisija (VRK). Pagal Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 20 straipsnį, politinės partijos kiekvienais metais, ne vėliau kaip iki kovo 15 dienos, VRK pateikia patvirtintą praėjusių kalendorinių metų politinės partijos finansinių ataskaitų rinkinį, valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitą ir auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, jeigu ji privaloma (Politinė partija, per kalendorinius metus gavusi didesnę kaip 200 VMDU dydžio pajamų sumą, ir savarankiškas politinės kampanijos dalyvis, per politinę kampaniją gavęs didesnę kaip 70 VMDU dydžio pajamų sumą, privalo su audito įmone sudaryti politinės partijos patikrinimo sutartį. Prireikus, VRK teisės aktų nustatyta tvarka turi teisę susipažinti su politinės partijos finansinių ataskaitų rinkinio duomenis pagrindžiančiais dokumentais). Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų pateikiama VRK kartu su politinės partijos finansinių ataskaitų rinkiniu. Politinių partijų ir savarankiškų politinės kampanijos dalyvių, gavusių mažesnes nei paminėto dydžio pajamų sumas, patikrinimą organizuoja Vyriausioji rinkimų komisija, kuri šiam patikrinimui turi teisę pirkti audito įmonių paslaugas. Pagal Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymą Vyriausioji rinkimų komisija kontroliuoja kaip naudojamos politinei kampanijai skirtos lėšos. Ji atsakinga už nuolatinį informacijos pateikimą laiku apie politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo pažeidimus Specialiųjų tyrimų tarnybai, Generalinei prokuratūrai. Valstybinė mokesčių inspekcija tikrina, ar aukotojai turėjo pakankamai pajamų aukai suteikti ir ar jos apmokestintos įstatymų nustatyta tvarka. Apie atliktą tikrinimą ir jo metu nustatytus teisės aktų pažeidimus Valstybinė mokesčių inspekcija praneša Vyriausiajai rinkimų komisijai. Kaip teisingai pastebėjote, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atlieka valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo auditą (Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 23 str. 6 d.). Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo pakeitimai, pavedantys Valstybės kontrolei atlikti valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo auditą, įsigaliojo tik nuo 2010 m. rugsėjo 15 d. Valstybės biudžeto asignavimai politinėms partijoms numatomi Lietuvos Respublikos kiekvienų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekte ir skiriami per Vyriausiosios rinkimų komisijos vykdomą atskirą biudžeto programą. Atliekant VRK, kaip pagrindinės politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės institucijos ir jos vykdomos atskiros biudžeto programos auditą, ir yra realizuojama Valstybės kontrolei įstatymu deleguota funkcija atlikti valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo auditą. Negalime sutikti su Jūsų teiginiu, kad „Vkontrolė tikrina pačią VRK, užtikdama tik VRK atlyginimų išmokėjimo trūkumus“. Pranešime spaudai minimo atlikto audito metu buvo vertinti tik tam tikri aspektai: VRK asignavimų naudojimas įstaigos veiklai finansuoti (tuo metu valstybės biudžeto asignavimai politinių partijų finansavimui buvo skiriami iš Finansų ministerijos, VRK jie patvirtinti tik nuo 2011 m.). Todėl atlikus

	auditą buvo pareikšti pastebėjimai dėl atlyginimo už veiklą rinkimuose mokėjimo pažeidimų (neteisingai mokėti priedai, vienkartinės išmokos, taikyti neteisingi darbo apmokėjimo įkainiai, neteisingai apskaičiuotas darbo užmokestis už dirbtą laiką, darbo užmokestis apskaičiuotas nesudarius darbo laiko apskaitos žiniaraščių ir kt); nustatytos ir taikytos vidaus kontrolės procedūros darbo laiko apskaitos ir darbo apmokėjimo srityje buvo nepakankamos ir neveiksmingos. Valstybiniai auditai atliekami pagal kasmet sudaromą Valstybinio audito programą.
Vytautas Vilys 2012-10-21 13:27:32	POLITINIŲ PARTIJŲ IR POLITINIŲ KAMPANIJŲ FINANSAVIMO BEI FINANSAVIMO KONTROLĖS ĮSTATYMO 23 str. 6 dalis numato " Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atlieka valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo auditą." Kokia valstybinio audito vieta šio straipsnio atžvilgiu? Kaip supratau iš L.Čiako paaiškinimo, Vkontrolė tiesiogiai nekontroliuoja kampanijų metu gautų lėšų, tai perduota VRK pagal kompetenciją. O Vkontrolė tikrina pačią VRK, užtikdama tik VRK atlyginimų išmokėjimo trūkumus. Mano manymu, atlikdama auditą VRK, Vkontrolė neįgyvendina cituoto Įstatymo straipsnio. Laukčiau paaiškinimo.

2 PRIEDAS

Pusiau standartizuoto ekspertų interviu klausimai.

1. Jūsų vardas, pavardė

2. Politinės partijos - tai viešosios institucijos, kurių atžvilgiu netaikomos viešųjų pirkimų taisyklės, taip pat kurioms Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo nėra nustatyta prievolė steigti vidaus audito tarnybą (tik Politinių partijų įstatymas įpareigoja partijas savo įstatuose nusimatyti vidaus kontrolės tvarką). Atsižvelgiant į nuo 2012 m. didžiąją partijų biudžeto dalį sudarančių valstybės biudžeto asignavimų faktą, ar nevertėtų minėtu Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymu nustatyti, kad partijose, gaunančiose valstybės biudžeto lėšas, būtų įsteigta vidaus audito tarnyba, tokiu būdu sustiprinant tiek vidinę, tiek išorinę politinių partijų finansavimo kontrolę ir valstybės bei privačių lėšų panaudojimo skaidrumą? Kokios būtų grėsmės ir galimybės? Prašau pagrįsti atsakymą.

3. Politinių partijų apskaitą tvarko politinės partijos vyriausiasis buhalteris (buhalteris) arba pagal sutartį apskaitos paslaugas teikianti įmonė, apskaitos tvarkymą reglamentuoja Buhalterinės apskaitos įstatymas (BAĮ). O Politinės kampanijos iždininkas – fizinis asmuo, veikiantis savarankiško politinės kampanijos dalyvio vardu ir interesais turto patikėjimo sutarties pagrindu ir turintis šio įstatymo nustatytas teises ir pareigas. Kaip manote, ar nebūtų tikslinga kampanijos iždininkams taip pat numatyti aukštesnius profesinius reikalavimus negu yra dabar?

4. Nuo 2010 m. PPPKFFKĮ 23 str. 6 dalyje numatyta, kad "Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atlieka valstybės biudžeto asignavimų, skirtų politinėms partijoms, naudojimo auditą." Kaip manote, koks auditas įstatymų leidėjo turėtas omenyje: veiklos ar finansinis (teisėtumo) ir ar politinių partijų auditas, atliekamas Valstybės kontrolės, tiek, kiek tai susiję su valstybės biudžeto lėšų panaudojimo sąlygomis (sritimis), nepažeistų politinių partijų prigimtinės veiklos autonomijos? Prašau pagrįsti atsakymą.

5. Ar laikytumėte veiksmingu Valstybės kontrolei PPPKFFKĮ priskirtą pareigą atlikti netiesioginį politinių partijų auditą, tikrinant biudžeto lėšų panaudojimą per Vyriausiąją rinkimų komisiją, kuri gavusi valstybės lėšų pagal atitinkamą programą, jas paskirsto partijoms? Kokios galimi tokio audito privalumai ir trūkumai (grėsmės)? Prašau pagrįsti atsakymą.

6. Finansinio atskaitingumo laikotarpiams nuo 2011 m. sausio 1 d. politinių partijų finansines ataskaitas tikrinančios audito įmonės PPPKFFKĮ numatytais atvejais įpareigotos pateikti nebe audito išvadą, bet Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų. Tikrinimo metu auditorius vadovaujasi 4400-uoju tarptautiniu susijusių paslaugų standartu ir VRK sprendimu patvirtinta Politinės partijos patikrinimo technine užduotimi. Atsižvelgiant į tai, kad Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų, priešingai nei audito išvada, nėra pateikiamas joks užtikrinimas dėl partijų finansinės informacijos, kiek tai susiję su finansavimo patikrinimu, ar laikytumėte pasikeitusią audito atlikimo techniką ne mažiau veiksminga partijų finansavimo kontrolės forma nei audito išvados pateikimas? Kokie galimi šio pasikeitimo privalumai ir trūkumai. Prašyčiau pagrįsti atsakymą.

7. Nors nuo 2011-09-15 įsigaliojusių PPPKFFKĮ 24 str. pakeitimų daugiau kaip 200 VMDU dydžio pajamų per kalendorinius metus surinkusios politinės partijos iki kiekvienų metų kovo 15 d. nebeprivalo pateikti audito išvados, bet turi pateikti Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, atkreipiamas dėmesys, kad tiek už 2011 m., tiek už 2012 m. partijos pateikia ir audito išvadą, ir auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, be to, pastebėta, kad 2011-12-20 VRK sprendimu patvirtinta Politinės partijos patikrinimo techninėje užduotyje yra reikalaujama būtent ir audito išvados, ir auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų, ĮGYVENDINANT PPPKFFKĮ. Kaip manote, ar partijos teikia audito išvadas klaidinamos techninės užduoties, ar savanoriškai, siekdamos skaidrumo, ar galbūt dėl kitų priežasčių? Prašyčiau atsakyti išsamiai ir atsakymą pagrįsti.

8. Ar turėtų, Jūsų manymu, politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo auditas būti įteisintas ir LR audito įstatyme atskiru straipsniu (šiuo metu Audito įstatyme apie šią specifinę sritį nėra nė kiek neužsiminta)? Galbūt, Jūsų manymu, galimas kitas ar platesnis politikos finansavimo audito reglamentavimas Lietuvos teisinėje bazėje?

9. Atlikus 2011-2012 m. politines partijas ir politinių kampanijų dalyvius (politines partijas) tikrinusių audito įmonių ir jų pastebėjimų analizę, pastebėta tendencija, kad dažniausiai partijas tikrina ta pati audito įmonė. Audito įstatyme galioja auditoriaus nepriklausomumą nustatanti norma, kad audito įmonė negali audituoti tos pačios įmonės ilgiau kaip septynerius metus iš eilės. Atsižvelgiant į tai, kad PPPKFFKĮ auditoriaus vaidmenį politikos finansavimo kontrolėje numatė jau nuo 2004 m., galimai jau septyneri metai yra tikrinama ta pati politinė partija. Kaip manote, ar nebūtų tikslinga Audito įstatyme įtvirtinti išimtį politinėms partijoms, kad audito įmonės pastarosioms negalėtų teikti paslaugų ilgiau kaip metus ar dvejus iš eilės, o PPPKFFKĮ įtvirtinti, kad VRK, pirkdama audito paslaugas politinės kampanijos dalyviams patikrinti, dalyvius audito įmonėms paskirtų burtų keliu? Galbūt matote šiuo klausimu kitų sprendimų?

3 PRIEDAS

Standartizuoto ekspertų interviu klausimai ir respondentų atsakymai

Jūsų vardas, pavardė:

1. Saulius Lapšinskas.
2. Arnoldas Ramanauskas.
3. M.D.
4. Gediminas Kazėnas.
5. Lina Petronienė.
6. Zenonas Vaigauskas.
7. Gintaras Kalinauskas.
8. Živilė Verbylaitė.

1. Politinės partijos - tai viešosios institucijos, kurių atžvilgiu netaikomos viešųjų pirkimų taisyklės, taip pat kurioms Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo nėra nustatyta prievolė steigti vidaus audito tarnybą (tik Politinių partijų įstatymas įpareigoja partijas savo įstatuose nusimatyti vidaus kontrolės tvarką). Atsižvelgiant į nuo 2012 m. didžiąją partijų biudžeto dalį sudarančių valstybės biudžeto asignavimų faktą, ar nevertėtų minėtu Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymu nustatyti, kad partijose, gaunančiose valstybės biudžeto lėšas, būtų įsteigta vidaus audito tarnyba, tokiu būdu sustiprinant tiek vidinę, tiek išorinę politinių partijų finansavimo kontrolę ir valstybės bei privačių lėšų panaudojimo skaidrumą? Kokios būtų grėsmės ir galimybės? Prašau pagrįsti atsakymą.

1. Nematau tokio poreikio būtinybės, nes įsteigimas tokios tarnybos neduotų jokios naudos partijoms bei visuomenei, o tik užkrautų bereikalingą naštą. Lėšų panaudojimo skaidrumą žymiai labiau gali užtikrinti išoriniai nepriklausomi ekspertai (auditoriai).
2. Jūs teisingai pastebėjote, kad Politinių partijų įstatymas įpareigoja partiją turėti vidaus kontrolės tvarką. Ši įstatymo nuostata LiCS realizuojama per Kontrolės komisiją, kuri atskaitinga partijos suvažiavimui. Kontrolės komisijos nariai veikia savanoriškos veiklos pagrindais. Spėju, kad visos partijos kažką panašaus turi. Papildomai kituose įstatymuose nustatyti privalomą vidaus kontrolės organą netikslinga dėl galimų jo išlaikymo kaštų. Tikėtina, kad „iš viršaus“ primesta tarnyba bus formali ir efekto neduos. Šiuo atveju tikrai geriau yra išorinis auditas ir, galbūt, ne nepriklausomas, o Valstybės kontrolės. Kaip privatus asmuo, turintis didelę patirtį politinių partijų buhalterijos srityje, manau yra neteisinga, kad partijoms netaikomas viešųjų pirkimų įstatymas.
3. Neefektyvi priemonė. Lėšų švaistymas, vidaus auditas dažnu atveju neturi kompetencijos, būna šališkas. Audito metu jų nuomonė bevertė.
4. Manyčiau, kad vidaus auditas Lietuvos politinės kultūros terpėje nebūtų toks veiksmingas, kokio laukiama. Gal kai kuriose partijose (kurių būtų nedaugiau, kaip ant vienos rankos pirštų) tai ir vykstų skaidriai, tačiau daugeliu atveju manyčiau audito duomenys nebūtų objektyvūs ir skaidrūs. Nelabai kelia pasitikėjimą ir privačios audito kompanijos, ką parodo Snoro ir Ūkio bankų atvejai. Galvoju, kad čia gal geriausiai suveiktų Valstybės kontrolė, kuri iki šiol kaip ir nesigirdėjo kažkokių skandalų. Be to, ji kaip atliekanti valstybės institucijų, išlaikomų iš valstybės biudžeto, auditą, galėtų būti jai irgi pavestą atlikti ir partijų auditą - juk irgi didžia dalimi išlaikomos iš valstybės biudžeto.
5. Abejoju, ar reikia nustatyti būtent šiuo įstatymu, nes jis skirtas juridiniam asmeniui "kuris valdo, naudoja valstybės ir savivaldybės turtą ir juo disponuoja". Partijos savivaldybės turtu disponuoja tik tiek, kiek gali disponuoti patalpomis gautomis pagal panaudos sutartį. Valstybės biudžeto asignavimai skirti partijoms pagal savo esmę tampa partijų turtu, o ne valstybės.
6. Tai vidinis partijų reikalas, šiaip partijos vadovybė suinteresuota vidaus kontrole. pačiose partijose kyla skandalų, kai neatsakingai naudojami pinigai. Vykdoma tarsi savireguliacija, partijos kolegos vieni kitus prižiūri, ar efektyviai naudojamos partijos lėšos, tarkim, rinkimų štabuose. Pavyzdžiui, funkcionuojantis TS-LKD priežiūros komitetas. Partijų vidaus finansų cirkuliacija gali

išsikreipti, būti centralizuota. tai vadinama litarizmu, kai partija menkai dalinasi su savo rajoniniais skyriais lėšomis, bet valstybė negali jų įpareigoti proporcingai skirstyti padaliniams pinigus.
7. Dėl Viešųjų pirkimų, tai manau tai daliai lėšų, kurios gaunamos iš biudžeto Politinės partijos turėtų vykdyti viešųjų pirkimų procedūras, kaip ir visi kiti Lietuvos juridiniai subjektai gaunantys lėšas iš biudžeto. Dėl audito tarnybų manyčiau pačios partijos viduje nebūtų racionalu, nes tą audito tarnyba sudarytų partijos pirmininko paskirti asmenys, kurie būtų tiesiogiai nuo jo priklausomi ir vargu ar galėtų vykdyti objektyvią ir racionalią lėšų panaudojimo kontrolė (pvz. Darbo partija). Bet jei kalbėti apie tokios funkcijos suteikimą Vyriausiajai rinkimų komisijai, ir VMI būtų racionalu. šiuo metu šios institucijos nevykdo tokios kontrolės arba jeigu ji vykdoma tai tik rinkimų kampanijos metu.
8. Nemanau, kad vidinio audito įsteigimas pagerintų partijų gaunamų valstybės biudžeto lėšų panaudojimo kontrolę. 1. Partijos ir taip yra tikrinamos nepriklausomų auditorių po rinkimų. Ataskaitos skelbiamos partijų tinklalapiuose 2. Partijoms gana laisvai leidžiama naudoti valstybės lėšas 3. Partijos neturi daug lėšų kurias galėtų naudoti audito tarnybos išlaikymui 4.

2. Politinių partijų apskaitą tvarko politinės partijos vyriausiasis buhalteris (buhalteris) arba pagal sutartį apskaitos paslaugas teikianti įmonė, apskaitos tvarkymą reglamentuoja Buhalterinės apskaitos įstatymas (BAĮ). O Politinės kampanijos iždininkas – fizinis asmuo, veikiantis savarankiško politinės kampanijos dalyvio vardu ir interesais turto patikėjimo sutarties pagrindu ir turintis šio įstatymo nustatytas teises ir pareigas. Kaip manote, ar nebūtų tikslinga kampanijos iždininkams taip pat numatyti aukštesnius profesinius reikalavimus negu yra dabar?

1. Manau, kad tai būtų netikslinga, nes iždininko pareigos ir atsakomybė iš esmės skiriasi nuo buhalterio pareigų ir atsakomybės.
2. Politinės kampanijos buhalterija – pakankamai specifinė sritis. Tikrindami finansines deklaracijas, auditoriai ir dabar vadovaujasi BAĮ, pvz., reikalaudami, kad dokumentai turėtų privalomus rekvizitus. Todėl niekam netrukdytų jei kur nors būtų formaliai parašyta, kad iždininkai privalo vadovautis ir BAĮ, kiek tai neprieštarauja PPPKFFKĮ. Taip pat, logiška būtų iždininko funkcijas patikėti ir apskaitos paslaugų įmonėms. Asmeniškai atsakytų įmonės vadovas arba jo įgaliotas asmuo. Panašiai kaip dabar yra su auditoriais. Sertifikavimo klausimo su tuo nesiečiau, kadangi nemanau, kad sertifikavimo egzamine būtų nors vienas klausimas iš politinių kampanijų apskaitos, nes tai reikalinga labai siauram ratui specialistų.
3. Taip.
4. Nesu susipažinęs su šiuo įstatymu ir neturiu šiuo klausimu nuomonės. Bendrai kalbant, tai manyčiau, kad kiekvienas turintis reikalų su pinigais ir buhalterija turėtų turėti šioje srityje specifinę kompetenciją.
5. Pirmiausia tada reikėtų nustatyti reikalavimus iždininkui, tik klausimas, ar tai neapribotų galimybės dalyvauti rinkimuose... Dauguma tų nuostatų yra perkelta į patį įstatymą, VRK tvarkas.
6. Konstitucinio teismo išvadoje pasakyta, kad partijų iždininkai neturi būti profesionalais, kad nebūtų suvaržyta kandidato demokratinei teisei dalyvauti rinkimuose. Taip pat tai yra partijos finansų klausimas, kiek jiems reikia brangaus profesionalaus buhalterio. Šiaip VRK sukurta apskaitos sistema iždininkams yra lengvai suprantama, nereikia specialių gebėjimų. Kalbant apie finansinę atskaitomybę, būtų naudinga, jei partijų apskaita būtų vedama pagal apskaitos standartus, ir auditoriams tikrinti būtų lengviau. Nors yra ir su Finansų ministerija derintos partijų apskaitos taisyklės, tad problemų nekilo, ataskaitos pakankamai detalios.
7. matyt reikėtų galvoti iš vis apie Politinių partijų ir juose veikiančių asmenų baudžiamosios atsakomybės išplėtimą, sutikime, kad kažkokio UAB buhalterio sukčiavimas skiriasi nuo buhalterio sukčiavimo kuris valdo politinės partijos lėšas.
8. Be jokios abejonės taip ir net nepriklausomai nuo to koks kiekis pinigų yra išleidžiamas rinkimų kampanijos metu

3. Nuo 2010 m. PPPKFFKĮ 23 str. 6 dalyje numatyta, kad "Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atlieka valstybės biudžeto asignavimų, skirtų

politinėms partijoms, naudojimo auditą." Kaip manote, koks auditas įstatymų leidėjo turėtas omenyje: veiklos ar finansinis (teisėtumo) ir ar politinių partijų auditas, atliekamas Valstybės kontrolės, tiek, kiek tai susiję su valstybės biudžeto lėšų panaudojimo sąlygomis (sritimis), nepažeistų politinių partijų prigimtinės veiklos autonomijos? Prašau pagrįsti atsakymą.

1. Manau, kad turėta omenyje ir veiklos ir finansinis auditas. Valstybės kontrolės atliekamas auditas manau, kad nepažeistų politinių partijų veiklos autonomijos, kadangi šios lėšos yra gautos iš valstybės biudžeto, o valstybės kontrolė, kaip institucija prižiūrinti valstybės lėšų panaudojimo teisėtumą ir teisingumą, nepriklausomai kas tas lėšas naudoja, turi užtikrinti šių lėšų panaudojimą pagal galiojančius teisės aktus.
2. Be abejo tik finansinis. Ir tik tiek, kiek tai liečia valstybės biudžeto asignavimų naudojimą. PPPKFFKĮ išvardina kur galima ir kur negalima naudoti valstybės lėšas. Tai tas ir turi būti patikrinta. Tada nebus jokios autonomijos pažeidimo.
3. -
4. Dėl prigimtinės partijų prigimtinės veiklos autonomijos pažeidimo tai nesutinku. Manau pas mus paskutiniu metu aplamai per daug yra akcentuojamos įvairios teisės ir užmirštamos pareigos. Teisės teorijoje sakoma - "teisė be pareigos tampa privilegija, o pareiga be teisės - vergystė". Partijos gaudamos valstybės asignavimus neturėtų neigti prievolės atsiskaityti už tuos asignavimus. Dėl to kas turėta omeny - veiklos ar finansinis auditas, tai ką tuo metu Seimas turėjo omeny nežinau, bet manau, kad tokia formuluotė, kurią Jūs pateikiate klausime turėtų būti ir taikoma, t.y. pilnas auditas.
5. Nėra dar praktikos, bet manau, kad VK tikrintų tik asignavimų panaudojimą.
6. Partijos biudžeto lėšas turi naudoti pagal paskirtį ir tai turi būti kontroliuojama. Didžioji dalis asignavimų panaudojama politinėms kampanijoms, - tai didžiąja dalimi prižiūri ir VRK ir išorės auditoriai tikrindami valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitas. Valstybės kontrolei sąlyginai lieka maža apimtis ir palyginti mažos sumos peržiūrėti, sukontroliuoti. Manau, kad VK daugiau dėmesio ir išteklių skiria milijardiniams pinigams kontroliuoti valstybėje negu partijų gaunamiems keliems milijonams. Viena iš priežasčių, kodėl dotacijos buvo keičiamos asignavimais ir buvo ta, kad asignavimus kontroliuoja valstybės kontrolė ir ji galėtų patikrinti partijas. Ypač kalbant apie viešuosius pirkimus: partijos eliminuotos iš viešųjų pirkimų įstatymo, joms negalioja bendros taisyklės. Žinoma, kažkokias išimtis kaip partijoms galima daryt, bet rašyt įstatyme, kad joms viešųjų pirkimų procedūros negalioja - nėra tinkama. Partijos turi vykdyti pirkimus rinkos sąlygomis, o ne pirkti per brangiai - šitaip darant kažkam gera ir švaistant pinigus, o kartu ir nepirkti per pigiai - tokiu būdu kyla grėsmė būti remiamiems prekių ar paslaugų suteikėjų, kas yra neleistina iš juridinių asmenų pusės. Autonomijos nepažeistų partijoms, jei būtų tikrinamas finansinis (teisėtumo) rodiklis - tiek kiek susiję su biudžeto lėšų panaudojimu. Jei žiūrėtume plačiau, VRK irgi kontroliuoja, tikrina partijų finansus, - ar ji kišasi į partijų veiklą ir kelia grėsmę jų prigimtinei veiklos autonomijai?
7. Valstybės kontrolė vykdo priežiūrą biudžeto lėšų panaudojimą valstybinėse ir kitose institucijose, bet sutikime, kad politinės partijos yra specifiniai juridiniai asmenys, šiuo atveju Valstybės kontrolė galėtų atlikti nebent finansinį, kiti veiksmai pažeistų politinių partijų nepriklausomumą ir veiklos savarankiškumą. nepamirškime politinės partijos yra nevalstybiniai dariniai. tai visuomeninės organizacijos tiesiogiai sukurtos piliečių.
8. Mano galva valstybės tarnyba turėtų tikrinti tiek veiklos, tiek finansinį teisėtumą. Dažnai nežinant veiklos teisingai įvertinti finansinių klausimų sprendimą sunku. Aišku veikla turėtų būti tikrinama tiek kiek tai susiję su finansiniais valstybės biudžeto naudojimo aspektais. Tikrinimas neturėtų būtų atliekamas taip kad tai neprieštarautų partijos veiklos principams ir įstatams

4. Ar laikytumėte veiksmingu Valstybės kontrolei PPPKFFKĮ priskirtą pareigą atlikti netiesioginį politinių partijų auditą, tikrinant biudžeto lėšų panaudojimą per Vyriausiąją rinkimų komisiją, kuri gavusi valstybės lėšų pagal atitinkamą programą, jas paskirsto partijoms? Kokios galimi tokio audito privalumai ir trūkumai (grėsmės)? Prašau pagrįsti atsakymą.

1. Taip, manau, kad tai veiksminga ir reikalinga priemonė. Kitas klausimas ar visą tai privalo atlikti tik valstybės kontrolė. Gal efektyvesnis ir pigesnis būtų nepriklausomų auditorių auditas.
2. Dabar jau visas valstybės lėšas partijos gauna tik per VRK. Partijos deklaruoja VRK valstybės biudžeto asignavimų panaudojimą ir likutį. Šiuo metu šią deklaraciją tikrina nepriklausomas auditas. Galėtų tai daryti ir Valstybės kontrolė. Partijoms tada nekainuotų :). Bet kuriuo atveju Valstybės kontrolės vaidmuo dėl valstybės lėšų panaudojimo partijų veikloje turi būti didesnis. Per mano darbo praktiką niekas iš šios įstaigos niekada neatėjo tikrinti.
3. -
4. Nežinau. Visgi manyčiau, tad gal tiesioginis būtų ir skaidresnis ir išsamesnis.
5. Tiesa sakant, nemanau, kad reikėtų tikrinti per VRK, nes labai aišku, kad ir kokiomis dalimis VRK perveda partijoms asignavimus ir tada jau nebeįtakoja jų panaudojimo. Manau turi būti tikrinama tiesiogiai. Be to, beveik visos partijos gaunančios asignavimus, privalo būti patikrintos nepriklausomų auditorių, kurie tikrina ir valstybės biudžeto asignavimų ataskaitą.
6. taip, turi tikrinti tiesiogiai kaip ir kitos valstybės lėšas naudojančios institucijos. neaišku, kaip tai būtų daroma per VRK. VRK veiklą kontroliuoja, o partijų veiklą kontroliuoti turi pačiose partijose.
7. Valstybės kontrolė kompetencija ir veikla susijusi su valstybės ar savivaldybės institucijų, ar valstybės ir savivaldybės įmonių veiklos auditu, tuo tarpu lėšų paskirstymas politinėms partijos ir jų panaudojimas remiasi visai kitais principais , pvz., valstybės institucijos vykdydamos viešuosius pirkimus turi remtis pigiausiu pasiūlymu, tai gal ir ne visada racionalu, tai partijų atveju tikrai dažniausiai turi būti kiti kriterijai.
8. Manau, kad tai tik privalumai, nei trūkumų nei grėsmių neįžiūriu, visada pravartu žinoti kiek galima daugiau, o ypač viešumo užtikrinimui

5. Finansinio atskaitingumo laikotarpiams nuo 2011 m. sausio 1 d. politinių partijų finansines ataskaitas tikrinančios audito įmonės PPPKFFKĮ numatytais atvejais įpareigotos pateikti nebe audito išvadą, bet Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų. Tikrinimo metu auditorius vadovaujasi 4400-uoju tarptautiniu susijusių paslaugų standartu ir VRK sprendimu patvirtinta Politinės partijos patikrinimo technine užduotimi. Atsižvelgiant į tai, kad Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų, priešingai nei audito išvada, nėra pateikiamas joks užtikrinimas dėl partijų finansinės informacijos, kiek tai susiję su finansavimo patikrinimu, ar laikytumėte pasikeitusią audito atlikimo techniką ne mažiau veiksminga partijų finansavimo kontrolės forma nei audito išvados pateikimas? Kokie galimi šio pasikeitimo privalumai ir trūkumai. Prašyčiau pagrįsti atsakymą.

1. Tai nėra mažiau veiksminga, be to tai atliekama pagal visiems suprantamus kriterijus (standartą) ir pasiekiami tikslai, kurie leidžia, kad vartotojai susipažinę su auditoriaus pateiktu dokumentu galėtu padaryti teisingas išvadas.
2. Manau, kad pastebėtų faktų ataskaita yra labiau specifinė ir labiau reikšminga dalis, nei finansinis auditas. Nes būtent ji atsako į klausimus ar partija savo finansinėje veikloje laikėsi partijoms įstatymų nustatytų reikalavimų dėl finansavimo teisėtumo ir skaidrumo. Ir joje suformuluoti klausimai yra konkretūs, todėl ir labiau veiksmingi ir iškalbingesni, nei auditoriaus išvada. Finansinis auditas, kuris atsako į klausimus ar partijos finansinėse ataskaitose turtas, nuosavybė ir įsipareigojimai atitinka tikrovę yra antraeilis dalykas, nors irgi svarbus.
3. Auditoriaus išvada savo prigimtimi skirta finansinėms ataskaitoms, 4400 susijusiomis paslaugoms. Kad būtų pasiektas aukštesnis užtikrinimo lygis gali būti naudojami TUUS. Viskas priklauso nuo standartų parinkimo užduočiai. Ataskaitoms, kurios nėra finansinės ataskaitos, auditą neįmanoma atlikti pagal audito standartus.
4. Nežinau.
5. VRK rengdama TU tarėsi su LRS Audito komitetu, Auditorių rūmais. TU išplėsta, kad patikrinimas apima ir auditą, teikiami abu dokumentai.
6. Yra patvirtinta išsami techninė užduotis, kuria auditoriai vadovaujasi. Auditorių darbas priklauso nuo techninės užduoties išbaigtumo, kokybės. jei ji korektiška, ir auditorių darbas bus tinkamas. Šiaip auditoriaus ataskaita yra detali, apima įvairius klausimus, specifines patikrinimo sritis, o audito išvada

yra labai neiškalbi, tik keliais sakiniais nustato finansinių ataskaitų būklę. Aišku, ataskaitose pasitaiko ir auditorių klaidų, ir neapsižiūrėjimų - VRK reikia pertikrinti, atrandama auditorių klaidų, nepastebėtų faktų partijų apskaitoje. Bet tai itin specifinė sritis ir reikia praktinės patirties.
7. visais atvejais, kaip mes ką vadinsime neturi reikšmės, esmė turinys, ne forma, jeigu technikos pasikeitimas, lemia geresni lėšų panaudojimą ir nesikiša į politinės partijos nepriklausomumą, visi nepamirškime, kad politinė partija negali būti valstybės ar jos valstybės institucijų prižiūrima įtakojama jos veikla (išskyrus VRK ir teismai).
8. Jei auditorius tikrai vadovaujasi VRK patvirtinta technine užduotimi, vadinasi jis pateikia visą reikalingą medžiagą, nematau prieštaravimų, nes parenkant auditorius jie susipažino su užduotimis

6. Nors nuo 2011-09-15 įsigaliojusių PPPKFFKĮ 24 str. pakeitimų daugiau kaip 200 VMDU dydžio pajamų per kalendorinius metus surinkusios politinės partijos iki kiekvienų metų kovo 15 d. nebeprivalo pateikti audito išvados, bet turi pateikti Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, atkreipiamas dėmesys, kad tiek už 2011 m., tiek už 2012 m. partijos pateikia ir audito išvadą, ir auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų, be to, pastebėta, kad 2011-12-20 VRK sprendimu patvirtinta Politinės partijos patikrinimo techninėje užduotyje yra reikalaujama būtent ir audito išvados, ir auditoriaus ataskaitos dėl pastebėtų faktų, ĮGYVENDINANT PPPKFFKĮ. Manytina, kad egzistuoja ydinga praktika, kai VRK sprendimu nustatoma prievolė atlikti auditą ir pateikti išvadą bei atlikti tyrimą ir pateikti Auditoriaus ataskaitą dėl pastebėtų faktų. Ar nebūtų prasmingiau nustatyti audito išvados reikalavimą PPPKFFKĮ? Prašyčiau atsakyti išsamiai ir atsakymą pagrįsti.

1. Ydingos praktikos čia nėra, nes išvadoje auditorius pareiškia nuomonę apie finansines ataskaitas, o Auditoriaus ataskaitoje auditorius pasisako kitais klausimais, dėl kurių pasisakyti jį įpareigoja techninės užduoties sąlygos.
2. Į šį klausimą iš dalies jau atsakiau aukščiau: laikau pastebėtų faktų ataskaitą partijų veiklos atžvilgiu svarbesne už finansinį auditą. Reikalavimas pateikti finansinio audito išvadą iš VRK pusės yra neteisėtas ir partijoms papildomai kainuojantis dalykas. Nemanau, kad reikėtų keisti PPPKFFKĮ.
3. Auditas atliekamas tik finansinėms ataskaitoms. Naudokite TUUS.
4. Gal ir būtų prasmingiau žiūrint grynai iš teisinės hierarchijos pusės. Tokia prievolė nustatyta įstatymu būtų stabilesnė ir nepriklausoma nuo VRK, kurios sprendimai nėra įstatymo lygio ir jų priėmimas ar keitimas remiasi kita teisine procedūra. Tai pat gali kelti ir abejones dėl tokio sprendimo pagrįstumo.
5. Į auditorių atliekamą politinių partijų patikrinimą yra žvelgiama plačiau: be audito išvados, nelabai galima parengti ir audito ataskaitos dėl pastebėtų faktų. Išvada - kaip ataskaitos priedas. Šiaip ataskaita dėl pastebėtų faktų yra naudingas dalykas, tik auditoriai dar nėra apsipratę su specifine politinių partijų patikra, todėl neretai VRK darbuotojams tenka pertikrinti auditorių tikrintus dokumentus ir dažnai atrasti netikslumų, kurių auditoriai nepastebėjo galbūt tiek dėl specifikos pažinimo stokos, galbūt ir sąmoningai. Bet kuriuo atveju darbo yra mažiau nei tuo atveju, jei viską tektų tikrinti VRK, nors tuomet galbūt būtų išspręsta specifikos pažinimo problema. Bet reiktų didint VRK darbuotojų skaičių, o tai kažin ar būtų pigiau nei dabar samdomi auditoriai. Beje, užsienyje vyriausiosios rinkimų komisijos neperka audito paslaugu, ten galioja auditas tik didžiausias pajamas turėjusiems.
6. yra partijų (LiCS), kurios nėra patenkintos audito išvados reikalavimu ir mano kad tai neteisėta. sunku pasakyti, kiek viskas turi būti detalizuota PPPKFFKĮ, gal ir reiktų dėl aiškumo įtvirtinti ir audito išvados reikalavimą. Taip pat reiktų įstatyme sureguliuot partijų nario mokestį, kad jo dydis neviršytų leistino aukų dydžio ar pan. taip pat siūlyčiau Baudžiamajame kodekse įtvirtinti atskirą straipsnį, reglamentuojantį sankcijas už neteisėta aukojimą, politinę globą ir t.t. Kad ir STT ir FNTT galėtų remtis. Praktika rodo, kad sugriežtinus sankcijas, pavyzdžiui, dėl rinkėjų papirkimo, per paskutinius rinkimus buvo matyti akivaizdi nauda, nes sumažėjo tokių atvejų skaičius.
7. matyt vienodi reikalavimai būtų teisingi.
8. Manau kad politinėms partijoms privalu vykdyti visus VRK spendimus susijusius su jų veikla , todėl išvados ir Auditoriaus ataskaitos reikalavimo įtraukimas į įstatymą būtų teigiamas

7. Ar turėtų, Jūsų manymu, politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo auditas būti įteisintas ir LR audito įstatyme atskiru straipsniu (šiuo metu Audito įstatyme apie šią specifinę sritį nėra nė kiek neužsiminta)? Galbūt, Jūsų manymu, galimas kitas ar platesnis politikos finansavimo audito reglamentavimas Lietuvos teisinėje bazėje?

1. Manau, kad užtenka dabartinio reglamentavimo.
2. Neturiu nuomonės. Reikėtų klausti auditorių ar jiems užtenka jų darbo reglamentavimo.
3. Ne. Jei norima aiškumo politinių partijų veikloje, reikėtų naudoti kitus apskaitos standartus, nei dabar. Pereiti prie TAS, VAS, VSAFAS. Visas kitas reguliavimas bevertis. Kišti prievolę vesti apskaitą pagal normalius standartus.
4. Jeigu tokia nuostata būtų priimta, tai ji turėtų būti suderinta su visais teisės aktais, kad nebūtų teisinių spragų, kurios gimdo teisinį nihilizmą.
5. Kažin, ar labai tikslinga. Nesu to įstatymo specialistė, bet ten nėra tokių specialių normų kažkieno auditui.
6. nebūtinai, geriau tobulinti PPPKFFKĮ.
7. manau, kad taip galėtų būti platesnis reglamentavimas vien dėl šios veiklos svarbos ir reikšmės.
8. Tikrai manau atskiras straipsnis padėtų visiems tiek auditoriams, tiek VRK, tiek partijoms

8. Atlikus 2011-2012 m. politines partijas ir politinių kampanijų dalyvius (politines partijas) tikrinusių audito įmonių ir jų pastebėjimų analizę, pastebėta tendencija, kad dažniausiai partijas tikrina ta pati audito įmonė. Audito įstatyme galioja auditoriaus nepriklausomumą nustatanti norma, kad audito įmonė negali audituoti tos pačios įmonės ilgiau kaip septynerius metus iš eilės. Atsižvelgiant į tai, kad PPPKFFKĮ auditoriaus vaidmenį politikos finansavimo kontrolėje numatė jau nuo 2004 m., galimai jau septyneri metai yra tikrinama ta pati politinė partija. Kaip manote, ar nebūtų tikslinga Audito įstatyme įtvirtinti išimtį politinėms partijoms, kad audito įmonės pastarosioms negalėtų teikti paslaugų ilgiau kaip metus ar dvejus iš eilės, o PPPKFFKĮ įtvirtinti, kad VRK, pirkdama audito paslaugas politinės kampanijos dalyviams patikrinti, dalyvius audito įmonėms paskirtų burtų keliu? Galbūt matote šiuo klausimu kitų sprendimų?

1. Audito įstatyme įtvirtinta norma, kad turi būti rotacija ne audito įmonės, o auditoriaus. Dažnas audito įmonės keitimas, manau, kad galėtų atnešti daugiau žalos, o ne naudos, nes kiekvieno audito atveju reikia gilintis į kiekvieno audituojamo subjekto veiklos niuansus ir kiekvienais metais audituojant tą patį subjektą lengviau yra perprasti galimas rizikas, kurios gali būti audituojamo subjekto veikloje.
2. Esu apie tai galvojęs. Tačiau priėjau išvados, kad Lietuvos auditoriai yra pakankamai uždara bendruomenė, daug bendraujantys tarpusavyje ir neatmestina prielaida, kad gražiai susitartų apsikeitinėdami partijomis ir tas nepriklausomumo efektas vargiai ar būtų pasiektas. Netikiu tokių dirbtinių apribojimų efektyvumu. Turbūt daugiausia galima būtų pasiekti per auditorių atsakomybės griežtinimą, o taip pat, dalinai, audito kokybė pasimatytų, jei į partijų patikrinimus aktyviau įsijungtų Valstybės kontrolė ir, galbūt ateityje, viešųjų pirkimų tarnyba.
3. Jei steigėjas būtų valstybė tuomet taip. Jei priimti tokį įstatymą reikėtų taikyti visoms įstaigom organizacijoms, įmonėms. Klausime yra netikslumų suprantant įstatymus ar juos cituojant. Lengviausias ir efektyviausias būdas yra, kad auditą atliktų dvi įmonės. Šį principą reikėtų taikyti visam viešajam sektoriui, viešo intereso įmonėms. (Būtų išvengta bankų bankrotų arba jie būtų likviduoti daug ankščiau).
4. Jei būtų nustatyta, kad auditą atlieka Valstybės kontrolė, tai šis klausimas netenka prasmės. Priešingu atveju manyčiau kad racionaliausias kelias būtų auditorius paskirti Jūsų nurodytu burtų keliu. Tai leistų išvengti įtarinėjimų dėl atsiradusių neformalių ryšių tarp partijos ir auditoriaus, kuris juk gali keliauti iš vienos įmonės į kitą.
5. Yra grėsme, bet manau, kad tai spręsti - ne VRK kompetencija. Yra LAR, kuris atsakingas už audito įmonių priežiūrą, nepriklausomumą, kitų profesinių principų laikymąsi.

6. Čia rizikos faktorių iš tiesų daug. Bet nemanau, kad pareikalavus keistis auditoriams, padidėtų auditorių nepriklausomumas, ar sumažėtų partijų draugystė su auditoriais. Auditoriai tarpusavyje bendrauja, gali dalintis partijomis draugiškai. Iš kitos pusės, partijos ir be auditorių tikrinamos: VRK, VMI, valstybės kontrolės - auditoriams nenaudinga jei bus užtikta, kad jie susikompromitavę. Kad ir pavyzdys su bankais - auditus atlieka kompetentingi, žinomi auditoriai, pareiškia teigiamas nuomones, o bankai griūna. Negali žinoti.
7. manau tiesiog du metai iš eilės gali atlikti ta pati audito kompanija, nes kaip rodo bankų istorijos ta pati audito kompanija kelerių metu audito vykdymo praranda objektyvumą ir veiksmingumą. tikslinga tai įtvirtinti.
8. Manyčiau tikrinimo laikotarpio mažinimas būtų optimaliausias sprendimas, burtai tikrai neišspręstų šio problemos, o sumažintų dalyvaujančių konkurse auditorių skaičių

4 PRIEDAS

Ekspertų interviu kokybinio tyrimo rezultatų Kontent – analizė: skirstymas į analitinius turinio vienetus ir prasminius apibendrinimus (etiketes)

Ekspertų atsakymų ištraukos (analitiniai turinio vienetai)	**Prasminis apibendrinimas (etiketė)**
Interviu A	
(A1) „Nematau tokio poreikio būtinybės"	Vidaus audito tarnybos poreikis
(A2) „įsteigimas tokios tarnybos neduotų jokios naudos partijoms bei visuomenei, o tik užkrautų bereikalingą naštą"	Vidaus audito tarnybos poreikis
(A3) „ Lėšų panaudojimo skaidrumą žymiai labiau gali užtikrinti išoriniai nepriklausomi ekspertai (auditoriai)"	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(A4) „Manau, kad tai būtų netikslinga"	Partijos iždininko profesionalumas
(A5) „iždininko pareigos ir atsakomybė iš esmės skiriasi nuo buhalterio pareigų ir atsakomybės"	Partijos iždininko profesionalumas
(A6) "Manau, kad turėta omenyje ir veiklos ir finansinis auditas."	Valstybės kontrolės auditas
(A7) „Valstybės kontrolės atliekamas auditas manau, kad nepažeistų politinių partijų veiklos autonomijos"	Politinių partijų autonomija
(A8) „šios lėšos yra gautos iš valstybės biudžeto, o valstybės kontrolė, kaip institucija prižiūrinti valstybės lėšų panaudojimo teisėtumą ir teisingumą"	Valstybės kontrolės auditas
(A9) „nepriklausomai kas tas lėšas naudoja, turi užtikrinti šių lėšų panaudojimą pagal galiojančius teisės aktus"	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(A10) „Taip, manau, kad tai veiksminga ir reikalinga priemonė"	Valstybės kontrolės auditas
(A11) „ar visą tai privalo atlikti tik valstybės kontrolė"	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(A12) „Gal efektyvesnis ir pigesnis būtų nepriklausomų auditorių auditas"	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(A13) „Tai nėra mažiau veiksminga"	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(A14) „atliekama pagal visiems suprantamus kriterijus (standartą)"	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(A15) „pasiekiami tikslai, kurie leidžia, kad vartotojai susipažinę su auditoriaus pateiktu dokumentu galėtu padaryti teisingas išvadas"	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(A16) "Ydingos praktikos čia nėra"	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(A17) „išvadoje auditorius pareiškia nuomonę apie finansines ataskaitas"	Audito išvada
(A18) „Auditoriaus ataskaitoje auditorius pasisako kitais klausimais, dėl kurių pasisakyti jį įpareigoja techninės užduoties sąlygos."	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(A19) "Manau, kad užtenka dabartinio reglamentavimo"	Audito įstatymo koregavimas
(A20) "Audito įstatyme įtvirtinta norma, kad turi būti rotacija ne audito	Išorės auditoriaus nepriklausomumo

įmonės, o auditoriaus“	principas
(A21) „Dažnas audito įmonės keitimas, manau, kad galėtų atnešti daugiau žalos, o ne naudos“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(A22) „kiekvieno audito atveju reikia gilintis į kiekvieno audituojamo subjekto veiklos niuansus“	Politinių partijų audito specifika
(A23) „kiekvienais metais audituojant tą patį subjektą lengviau yra perprasti galimas rizikas, kurios gali būti audituojamo subjekto veikloje“	Politinių partijų audito specifika
Interviu B	
(B1) „įstatymas įpareigoja partiją turėti vidaus kontrolės tvarką.“	Partijų vidaus kontrolė
(B2) „Ši įstatymo nuostata LiCS realizuojama per Kontrolės komisiją, kuri atskaitinga partijos suvažiavimui.“	Partijų vidaus kontrolė
(B3) „Kontrolės komisijos nariai veikia savanoriškos veiklos pagrindais.“	Partijų vidaus kontrolė
(B4) „Spėju, kad visos partijos kažką panašaus turi.“	Partijų vidaus kontrolė
(B5) „Papildomai kituose įstatymuose nustatyti privalomą vidaus kontrolės organą netikslinga dėl galimų jo išlaikymo kaštų.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(B6) „Tikėtina, kad „iš viršaus“ primesta tarnyba bus formali ir efekto neduos.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(B7) „Šiuo atveju tikrai geriau yra išorinis auditas ir, galbūt, ne nepriklausomas, o Valstybės kontrolės.“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(B8) „manau yra neteisinga, kad partijoms netaikomas viešųjų pirkimų įstatymas.“	Viešieji pirkimai ir partijos
(B9) „Politinės kampanijos buhalterija – pakankamai specifinė sritis.“	Politinių partijų audito specifika
(B10) „Tikrindami finansines deklaracijas, auditoriai ir dabar vadovaujasi BAĮ, pvz., reikalaudami, kad dokumentai turėtų privalomus rekvizitus.“	Politinių partijų audito specifika
(B11) „logiška būtų iždininko funkcijas patikėti ir apskaitos paslaugų įmonėms.“	Partijos iždininko profesionalumas
(B12) „Asmeniškai atsakytų įmonės vadovas arba jo įgaliotas asmuo.“	Partijos iždininko profesionalumas
(B13) „Sertifikavimo klausimo su tuo nesiečiau, kadangi nemanau, kad sertifikavimo egzamine būtų nors vienas klausimas iš politinių kampanijų apskaitos, nes tai reikalinga labai siauram ratui specialistų.“	Politinių partijų audito specifika
(B14) „Be abejo tik finansinis.“	Valstybės kontrolės auditas
(B15) „tiek, kiek tai liečia valstybės biudžeto asignavimų naudojimą“	Valstybės kontrolės auditas
(B16) „PPPKFFKĮ išvardina kur galima ir kur negalima naudoti valstybės lėšas.“	Valstybės kontrolės auditas
(B17) „Tada nebus jokios autonomijos pažeidimo.“	Politinių partijų autonomija
(B18) „Dabar jau visas valstybės lėšas partijos gauna tik per VRK“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija

(B19) „Partijos deklaruoja VRK valstybės biudžeto asignavimų panaudojimą ir likutį.“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(B20) „Šiuo metu šią deklaraciją tikrina nepriklausomas auditas.“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(B21) „Galėtų tai daryti ir Valstybės kontrolė“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(B22) „Partijoms tada nekainuotų“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(B23) „Valstybės kontrolės vaidmuo dėl valstybės lėšų panaudojimo partijų veikloje turi būti didesnis.“	Valstybės kontrolės auditas
(B24) „Per mano darbo praktiką niekas iš šios įstaigos niekada neatėjo tikrinti.“	Valstybės kontrolės auditas
(B25) „Manau, kad pastebėtų faktų ataskaita yra labiau specifinė ir labiau reikšminga dalis, nei finansinis auditas.“	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(B26) „būtent ji atsako į klausimus ar partija savo finansinėje veikloje laikėsi partijoms įstatymų nustatytų reikalavimų dėl finansavimo teisėtumo ir skaidrumo.“	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(B27) „joje suformuluoti klausimai yra konkretūs, todėl ir labiau veiksmingi ir iškalbingesni, nei auditoriaus išvada.“	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(B28) „Finansinis auditas, kuris atsako į klausimus ar partijos finansinėse ataskaitose turtas, nuosavybė ir įsipareigojimai atitinka tikrovę yra antraeilis dalykas, nors irgi svarbus.“	Audito išvada
(B29) „Reikalavimas pateikti finansinio audito išvadą iš VRK pusės yra neteisėtas ir partijoms papildomai kainuojantis dalykas.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(B30) „Nemanau, kad reikėtų keisti PPPKFFKĮ.“	PPPKFFKĮ koregavimas
(B31) „Reikėtų klausti auditorių ar jiems užtenka jų darbo reglamentavimo.“	Audito įstatymo koregavimas
(B32) „Esu apie tai [išorės auditorių rotacija] galvojęs. Tačiau priėjau išvados, kad ir, o taip pat, dalinai“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(B33) „Lietuvos auditoriai yra pakankamai uždara bendruomenė, daug bendraujantys tarpusavyje“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(B34) „neatmestina prielaida, kad gražiai susitartų apsikeitinėdami partijomis ir tas nepriklausomumo efektas vargiai ar būtų pasiektas.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(B35) „Netikiu tokių dirbtinių apribojimų efektyvumu.“	Audito įstatymo koregavimas
(B36) „Turbūt daugiausia galima būtų pasiekti per auditorių atsakomybės griežtinimą“	Audito įstatymo koregavimas
(B37) „audito kokybė pasimatytų, jei į partijų patikrinimus aktyviau įsijungtų Valstybės kontrolė ir, galbūt ateityje, viešųjų pirkimų tarnyba.“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
Interviu C	
(C1) „Neefektyvi priemonė. Lėšų švaistymas.“	Vidaus audito tarnybos poreikis

(C2) „vidaus auditas dažnu atveju neturi kompetencijos, būna šališkas.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(C3) „Audito metu jų nuomonė bevertė.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(C4) „Taip.“	Partijos iždininko profesionalumas
(C5) „Auditoriaus išvada savo prigimtimi skirta finansinėms ataskaitoms.“	Audito išvada
(C6) „4400 [standartas] skirtas susijusiomis paslaugoms.“	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(C7) „Kad būtų pasiektas aukštesnis užtikrinimo lygis gali būti naudojami TUUS.“	Nepriklausomas išorės auditas
(C8) „Viskas priklauso nuo standartų parinkimo užduočiai.“	Nepriklausomas išorės auditas
(C9) „Ataskaitoms, kurios nėra finansinės ataskaitos, audito neįmanoma atlikti pagal audito standartus.“	Nepriklausomas išorės auditas
(C10) „Ne.“	Audito įstatymo koregavimas
(C11) „Jei norima aiškumo politinių partijų veikloje, reikėtų naudoti kitus apskaitos standartus, nei dabar. Pereiti prie TAS [Tarptautiniai apskaitos standartai], VAS [Verslo apskaitos standartai], VSAFAS [Viešojo sektoriaus finansinių ataskaitų standartai]“	Politinių partijų apskaita
(C12) „Visas kitas reguliavimas bevertis.“	Audito įstatymo koregavimas
(C13) „Kisti prievolę vesti apskaitą pagal normalius standartus.“	PPPKFFKĮ koregavimas
(C14) „Jei steigėjas būtų valstybė, tuomet taip“ [audito įmonių rotacija]	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(C15) „Jei priimti tokį įstatymą reikėtų taikyti visoms įstaigom organizacijoms, įmonėms.“ [audito įmonių rotacija]	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(C16) „Lengviausias ir efektyviausias būdas yra, kad auditą atliktų dvi įmonės. Šį principą reikėtų taikyti visam viešajam sektoriui, viešo intereso įmonėms (būtų išvengta bankų bankrotų arba jie būtų likviduoti daug ankščiau).“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
Interviu D	
(D1) „Manyčiau, kad vidaus auditas Lietuvos politinės kultūros terpėje nebūtų toks veiksmingas, kokio laukiama.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(D2) „Gal kai kuriose partijose (kurių būtų nedaugiau, kaip ant vienos rankos pirštų) tai ir vyktų skaidriai“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(D3) „daugeliu atveju manyčiau [vidaus] audito duomenys nebūtų objektyvūs ir skaidrūs.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(D4) „Nelabai kelia pasitikėjimą ir privačios audito kompanijos, ką parodo Snoro ir Ūkio bankų atvejai.“	Nepriklausomas išorės auditas
(D5) „Galvoju, kad čia gal geriausiai suveiktų Valstybės Kontrolė, kuri iki šiol kaip ir nesigirdėjo kažkokių skandalų.“	Valstybės kontrolės auditas
(D6) „atliekanti valstybės institucijų, išlaikomų iš valstybės biudžeto, auditą, galėtų būti jai irgi pavestą atlikti ir partijų auditą - juk irgi didžia dalimi	Valstybės kontrolės auditas

išlaikomos iš valstybės biudžeto.“	
(D7) „Nesu susipažinęs su šiuo įstatymu ir neturiu šiuo klausimu nuomonės.“	Buhalterinės apskaitos įstatymas
(D8) „Bendrai kalbant, tai manyčiau, kad kiekvienas turintis reikalų su pinigais ir buhalterija turėtų turėti šioje srityje specifinę kompetenciją.“	Partijos iždininko profesionalumas
(D9) „Dėl prigimtinės partijų prigimtinės veiklos autonomijos pažeidimo tai nesutinku.“	Politinių partijų autonomija
(D10) „Manau pas mus paskutiniu metu aplamai per daug yra akcentuojamos įvairios teisės ir užmirštamos pareigos.“	Politinių partijų autonomija
(D11) „Teisės teorijoje sakoma - "teisė be pareigos tampa privilegija, o pareiga be teisės - vergystė".“	Politinių partijų autonomija
(D12) „Partijos gaudamos valstybės asignavimus neturėtų neigti prievolės atsiskaityti už tuos asignavimus.“	Politinių partijų autonomija
(D13) „Dėl to kas turėta omeny - veiklos ar finansinis auditas, tai ką tuo metu Seimas turėjo omeny nežinau, bet manau, kad tokia formuluotė, kurią Jūs pateikiate klausime turėtų būti ir taikoma, t.y. pilnas auditas.“	Valstybės kontrolės auditas
(D14) „Visgi manyčiau, tad gal tiesioginis būtų ir skaidresnis ir išsamesnis.“	Valstybės kontrolės auditas
(D15) „Nežinau.“	Audito išvados pakeitimas auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(D16) „Gal ir būtų prasmingiau žiūrint grynai iš teisinės hierarchijos pusės.“	PPPKFFKĮ koregavimas
(D17) „Tokia prievolė nustatyta įstatymu būtų stabilesnė ir nepriklausoma nuo VRK“	PPPKFFKĮ koregavimas
(D18) „sprendimai nėra įstatymo lygio ir jų priėmimas ar keitimas remiasi kita teisine procedūra.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(D19) „Tai taip gali kelti ir abejones dėl tokio sprendimo pagrįstumo.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(D20) „Jeigu tokia nuostata būtų priimta, tai ji turėtų būti suderinta su visais teisės aktais, kad nebūtų teisinių spragų, kurios gimdo teisinį nihilizmą.“	Audito įstatymo koregavimas
(D21) „Jei būtų nustatyta, kad auditą atlieka Valstybės kontrolė, tai šis klausimas netenka prasmės“	Valstybės kontrolės auditas
(D22) „manyčiau kad racionaliausias kelias būtų auditorius paskirti burtų keliu - leistų išvengti įtarinėjimų dėl atsiradusių neformalių ryšių tarp partijos ir auditoriaus, kuris juk gali keliauti iš vienos įmonės į kitą.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
Interviu E	
(E1) „Abejoju, ar reikia nustatyti būtent šiuo įstatymu, nes jis skirtas juridiniam asmeniui "kuris valdo, naudoja valstybės ir savivaldybės turtą ir juo disponuoja".“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(E2) „Partijos savivaldybės turtu disponuoja tik tiek, kiek gali disponuoti	Vidaus audito tarnybos poreikis

patalpomis gautomis pagal panaudos sutartį.“	
(E3) „Valstybės biudžeto asignavimai skirti partijoms pagal savo esmę tampa partijų turtu, o ne valstybės.“	Politinių partijų autonomija
(E4) „Pirmiausia tada reikėtų nustatyti reikalavimus iždininkui, tik klausimas, ar tai neapribotų galimybės dalyvauti rinkimuose...“	Partijos iždininko profesionalumas
(E5) „Dauguma tų nuostatų yra perkelta į patį įstatymą, VRK tvarkas.“	Partijos iždininko profesionalumas
(E6) „nėra dar praktikos“	Valstybės kontrolės auditas
(E7) „manau, kad Valstybės kontrolė tikrintų tik asignavimų panaudojimą.“	Valstybės kontrolės auditas
(E8) „Tiesa sakant, nemanau, kad reikėtų tikrinti per VRK“	Valstybės kontrolės auditas
(E9) „labai aišku, kad ir kokiomis dalimis VRK perveda partijoms asignavimus ir tada jau nebeįtakoja jų panaudojimo.“	Politinių partijų autonomija
(E10) „Manau turi būti tikrinama tiesiogiai.“	Valstybės kontrolės auditas
(E11) „Beveik visos partijos gaunančios asignavimus, privalo būti patikrintos nepriklausomų auditorių, kurie tikrina ir valstybės biudžeto asignavimų ataskaitą.“	Nepriklausomas išorės auditas
(E12) „VRK rengdama Techninę užduotį tarėsi su LRS Audito komitetu, Auditorių rūmais.“	Audito išvados pakeitimas auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(E13) „Techninė užduotis išplėsta, kad patikrinimas apima ir auditą, teikiami abu dokumentai.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(E14) „Į auditorių atliekamą politinių partijų patikrinimą yra žvelgiama plačiau: be audito išvados, nelabai galima parengti ir audito ataskaitos dėl pastebėtų faktų., tik auditoriai dar nėra apsipratę su specifine politinių partijų patikra.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(E15) „Išvada - kaip ataskaitos priedas.“	Audito išvada
(E16) „Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų yra naudingas dalykas.“	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(E17) „auditoriai dar nėra apsipratę su specifine politinių partijų patikra.“	Nepriklausomas išorės auditas
(E18) „neretai VRK darbuotojams tenka pertikrinti auditorių tikrintus dokumentus ir dažnai atrasti netikslumų, kurių auditoriai nepastebėjo galbūt tiek dėl specifikos pažinimo stokos, galbūt ir sąmoningai.“	Nepriklausomas išorės auditas
(E19) „Bet kuriuo atveju darbo yra mažiau nei tuo atveju, jei viską tektų tikrinti VRK, nors tuomet galbūt būtų išspręsta specifikos pažinimo problema.“	Nepriklausomas išorės auditas
(E20) „reiktų didint VRK darbuotojų skaičių, o tai kažin ar būtų pigiau nei dabar samdomi auditoriai.“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(E21) „Beje, užsienyje vyriausiosios rinkimu komisijos neperka audito paslaugu, ten galioja auditas tik didžiausias pajamas turėjusiems.“	Nepriklausomas išorės auditas
(E22) „Kažin, ar labai tikslinga.“	Audito įstatymo koregavimas

(E23) „Nesu to įstatymo specialistė, bet ten nėra tokių specialių normų kažkieno auditui.“	Audito įstatymo koregavimas
(E24) „Yra grėsmė.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(E25) „manau, kad tai spręsti - ne VRK kompetencija.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(E26) „Yra LAR, kuris atsakingas už audito įmonių priežiūrą, nepriklausomumą, kitų profesinių principų laikymąsi.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
Interviu F	
(F1) „Tai vidinis partijų reikalas.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(F2) „partijos vadovybė suinteresuota vidaus kontrole.“	Partijų vidaus kontrolė
(F3) „Vykdoma tarsi savireguliacija: partijos kolegos vieni kitus prižiūri, ar efektyviai naudojamos partijos lėšos, tarkim, rinkimų štabuose.“	Partijų vidaus kontrolė
(F4) „pačiose partijose kyla skandalų, kai neatsakingai naudojami pinigai.“	Partijų vidaus kontrolė
(F5) „Pavyzdžiui, funkcionuojantis TS-LKD priežiūros komitetas.“	Partijų vidaus kontrolė
(F6) „Partijų vidaus finansų cirkuliacija gali išsikreipti, būti centralizuota, tai vadinama litarizmu, kai partija menkai dalinasi su savo rajoniniais skyriais lėšomis, bet valstybė negali jų įpareigoti proporcingai skirstyti padaliniams pinigus.“	Politinių partijų autonomija
(F7) „Konstitucinio teismo išvadoje pasakyta, kad partijų iždininkai neturi būti profesionalais, kad nebūtų suvaržyta kandidato demokratinei teisei dalyvauti rinkimuose.“	Partijos iždininko profesionalumas
(F8) „tai yra partijos finansų klausimas, kiek jiems reikia brangaus profesionalaus buhalterio.“	Partijos iždininko profesionalumas
(F9) „VRK sukurta apskaitos sistema iždininkams yra lengvai suprantama, nereikia specialių gebėjimų.“	Partijos iždininko profesionalumas
(F10) „Kalbant apie finansinę atskaitomybę, būtų naudinga, jei partijų apskaita būtų vedama pagal apskaitos standartus, ir auditoriams tikrinti būtų lengviau.“	Politinės partijos apskaita
(F11) „Nors yra ir su Finansų ministerija derintos partijų apskaitos taisyklės, tad problemų nekilo, ataskaitos pakankamai detalios.“	Politinės partijos apskaita
(F12) „Partijos biudžeto lėšas turi naudoti pagal paskirtį ir tai turi būti kontroliuojama.“	Politinių partijų vidaus kontrolė
(F13) „Didžioji dalis asignavimų panaudojama politinėms kampanijoms, - tai didžiąja dalimi prižiūri ir VRK ir išorės auditoriai tikrindami valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitas.“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(F14) „Valstybės kontrolei sąlyginai lieka maža apimtis ir palyginti mažos sumos peržiūrėti, sukontroliuoti.“	Valstybės kontrolės auditas
(F15) „Manau, kad Valstybės kontrolė daugiau dėmesio ir išteklių skiria	Valstybės kontrolės auditas

milijardiniams pinigams kontroliuoti valstybėje negu partijų gaunamiems keliems milijonams.“	
(F16) „Viena iš priežasčių, kodėl dotacijos buvo keičiamos asignavimais ir buvo ta, kad asignavimus kontroliuoja valstybės kontrolė ir ji galėtų patikrinti partijas.“	Valstybės kontrolės auditas
(F17) „Ypač kalbant apie viešuosius pirkimus: partijos eliminuotos iš viešųjų pirkimų įstatymo, joms negalioja bendros taisyklės.“	Viešieji pirkimai
(F18) „Žinoma, kažkokias išimtis kaip partijoms galima daryt, bet rašyt įstatyme, kad joms viešųjų pirkimų procedūros negalioja - nėra tinkama.“	Viešieji pirkimai
(F19) „Partijos turi vykdyti pirkimus rinkos sąlygomis, o ne pirkti per brangiai - šitaip darant kažkam gera ir švaistant pinigus, o kartu ir nepirkti per pigiai - tokiu būdu kyla grėsmė būti remiamiems prekių ar paslaugų suteikėjų, kas yra neleistina iš juridinių asmenų pusės.“	Politinių partijų vidaus kontrolė
(F20) „Autonomijos nepažeistų partijoms, jei būtų tikrinamas finansinis (teisėtumo) rodiklis - tiek kiek susiję su biudžeto lėšų panaudojimu.“	Politinių partijų autonomija
(F21) „Jei žiūrėtume plačiau, VRK irgi kontroliuoja, tikrina partijų finansus, - ar ji kišasi į partijų veiklą ir kelia grėsmę jų prigimtinei veiklos autonomijai?“	Politinių partijų autonomija
(F22) „taip, turi tikrinti tiesiogiai kaip ir kitos valstybės lėšas naudojančios institucijos.“	Valstybės kontrolės auditas
(F23) „neaišku, kaip tai būtų daroma per VRK.“	Valstybės kontrolės auditas
(F24) „VRK veiklą kontroliuoja, o partijų veiklą kontroliuoti turi pačiose partijose.“	Valstybės kontrolės auditas
(F25) „Yra patvirtinta išsami techninė užduotis, kuria auditoriai vadovaujasi.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(F26) „Auditorių darbas priklauso nuo techninės užduoties išbaigtumo, kokybės, jei ji korektiška, ir auditorių darbas bus tinkamas.“	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(F27) „Šiaip auditoriaus ataskaita yra detali, apima įvairius klausimus, specifines patikrinimo sritis.“	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(F28) „audito išvada yra labai neiškalbi, tik keliais sakiniais nustato finansinių ataskaitų būklę.“	Audito išvada
(F29) „Aišku, ataskaitose pasitaiko ir auditorių klaidų, ir neapsižiūrėjimų - VRK reikia pertikrinti, atrandama auditorių klaidų, nepastebėtų faktų partijų apskaitoje.“	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(F30) „tai itin specifinė sritis ir reikia praktinės patirties.“	Politinių partijų apskaita
(F31) „yra partijų (LiCS), kurios nėra patenkintos audito išvados reikalavimu ir mano kad tai neteisėta.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(F32) „sunku pasakyti, kiek viskas turi būti detalizuota PPPKFFKĮ.“	PPPKFFKĮ koregavimas

(F33) „gal ir reiktų dėl aiškumo įtvirtinti ir audito išvados reikalavimą.“	PPPKFFKĮ koregavimas
(F34) „reiktų įstatyme sureguliuot partijų nario mokestį, kad jo dydis neviršytų leistino aukų dydžio ar pan.“	PPPKFFKĮ koregavimas
(F35) „siūlyčiau Baudžiamajame kodekse įtvirtinti atskirą straipsnį, reglamentuojantį sankcijas už neteisėta aukojimą, politinę globą ir t.t. Kad ir STT ir FNTT galėtų remtis.“	Baudžiamojo kodekso koregavimas
(F36) „Praktika rodo, kad sugriežtinus sankcijas, pavyzdžiui, dėl rinkėjų papirkimo, per paskutinius rinkimus buvo matyti akivaizdi nauda, nes sumažėjo tokių atvejų skaičius.“	Baudžiamojo kodekso koregavimas
(F37) „nebūtinai, geriau tobulinti PPPKFFKĮ.“	Audito įstatymo koregavimas
(F38) „Čia rizikos faktorių iš tiesų daug.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(F39) „Bet nemanau, kad pareikalavus keistis auditoriams, padidėtų auditorių nepriklausomumas, ar sumažėtų partijų draugystė su auditoriais.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(F40) „Auditoriai tarpusavyje bendrauja, gali dalintis partijomis draugiškai.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(F41) „Iš kitos pusės, partijos ir be auditorių tikrinamos: VRK, VMI, valstybės kontrolės - auditoriams nenaudinga jei bus užtikta, kad jie susikompromitavę.“	Politikos finansavimo kontrolės funkcija
(F42) „Kad ir pavyzdys su bankais - auditus atlieka kompetentingi, žinomi auditoriai, pareiškia teigiamas nuomones, o bankai griūna.“	Nepriklausomas išorės auditas
Interviu G	
(G1) „Dėl Viešųjų pirkimų, tai manau tai daliai lėšų, kurios gaunamos iš biudžeto Politinės partijos turėtų vykdyti viešųjų pirkimų procedūras, kaip ir visi kiti Lietuvos juridiniai subjektai gaunantys lėšas iš biudžeto.“	Viešieji pirkimai
(G2) „Dėl audito tarnybų manyčiau pačios partijos viduje nebūtų racionalu, nes tą audito tarnyba sudarytų partijos pirmininko paskirti asmenys, kurie būtų tiesiogiai nuo jo priklausomi ir vargu ar galėtų vykdyti objektyvią ir racionalią lėšų panaudojimo kontrolė (pvz. Darbo partija).“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(G3) „Bet jei kalbėti apie tokios funkcijos suteikimą Vyriausiajai rinkimų komisijai, ir VMI būtų racionalu.“	Politinių partijų vidaus kontrolė
(G4) „šiuo metu šios institucijos nevykdo tokios kontrolės arba jeigu ji vykdoma tai tik rinkimų kampanijos metu.“	Politinių partijų vidaus kontrolė
(G5) „matyt reikėtų galvoti išvis apie Politinių partijų ir juose veikiančių asmenų baudžiamosios atsakomybės išplėtimą.“	Baudžiamojo kodekso koregavimas
(G6) „kažkokio UAB buhalterio sukčiavimas skiriasi nuo buhalterio sukčiavimo kuris valdo politines partijos lėšas.“	Partijos iždininko profesionalumas
(G7) „Valstybės kontrolė vykdo priežiūrą biudžeto lėšų panaudojimą valstybinėse ir kitose institucijose.“	Valstybės kontrolės auditas

(G8) „politinės partijos yra specifiniai juridiniai asmenys.“	Politinių partijų specifika
(G9) „Valstybės kontrolė galėtų atlikti nebent finansinį [auditą].“	Valstybės kontrolės auditas
(G10) „kiti veiksmai [veiklos auditas] pažeistų politinių partijų nepriklausomumą ir veiklos savarankiškumą.“	Politinių partijų autonomija
(G10) „nepamirškime politinės partijos yra nevalstybiniai dariniai, tai visuomeninės organizacijos tiesiogiai sukurtos piliečių.“	Politinių partijų specifika
(G11) „Valstybės kontrolės kompetencija ir veikla susijusi su valstybės ar savivaldybės institucijų, ar valstybės ir savivaldybės įmonių veiklos auditu.“	Valstybės kontrolės auditas
(G12) „lėšų paskirstymas politinėms partijoms ir jų panaudojimas remiasi visai kitais principais.“	Politinių partijų specifika
(G13) „valstybės institucijos vykdydamos viešuosius pirkimus turi remtis pigiausiu pasiūlymu, tai gal ir ne visada racionalu, tai partijų atveju tikrai dažniausiai turi būti kiti kriterijai.“	Politinių partijų specifika / Viešieji pirkimai
(G14) „visais atvejais, kaip mes ką vadinsime neturi reikšmės, esmė turinys, ne forma, jeigu technikos pasikeitimas lemia geresni lėšų panaudojimą ir nesikiša į politinės partijos nepriklausomumą.“	Audito išvados pakeitimas Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų
(G15) „nepamirškime, kad politinė partija negali būti valstybės ar jos valstybės institucijų prižiūrima įtakojama jos veikla (išskyrus VRK ir teismai).“	Politinių partijų autonomija, nepriklausomumas
(G16) „matyt, vienodi reikalavimai būtų teisingi.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(G17) „manau, kad taip, galėtų būti platesnis reglamentavimas vien dėl šios veiklos svarbos ir reikšmės.“	Audito įstatymo koregavimas
(G18) „manau tiesiog du metai iš eilės gali atlikti ta pati audito kompanija.“	PPPKFFKĮ koregavimas
(G19) „kaip rodo bankų istorijos ta pati audito kompanija po kelerių metu audito vykdymo praranda objektyvumą ir veiksmingumą.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas
(G20) „tikslinga tai įtvirtinti.“	PPPKFFKĮ koregavimas
Interviu H	
(H1) „Nemanau, kad vidinio audito įsteigimas pagerintų partijų gaunamų valstybės biudžeto lėšų panaudojimo kontrolę.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(H2) „Partijos ir taip yra tikrinamos nepriklausomų auditorių po rinkimų. Ataskaitos skelbiamos partijų tinklalapiuose.“	Nepriklausomas išorės auditas
(H3) „Partijoms gana laisvai leidžiama naudoti valstybės lėšas.“	Politinių partijų autonomija
(H4) „Partijos neturi daug lėšų kurias galėtų naudoti audito tarnybos išlaikymui.“	Vidaus audito tarnybos poreikis
(H5) „Be jokios abejonės taip ir net nepriklausomai nuo to, koks kiekis pinigų yra išleidžiamas rinkimų kampanijos metu.“	Partijos iždininko profesionalumas

(H6) „Mano galva valstybės tarnyba turėtų tikrinti tiek veiklos, tiek finansinį teisėtumą.“	Valstybės kontrolės auditas
(H7) „Dažnai nežinant veiklos teisingai įvertinti finansinių klausimų sprendimą sunku.“	Valstybės kontrolės auditas
(H8) „Aišku veikla turėtų būti tikrinama tiek kiek tai susiję su finansiniais valstybės biudžeto naudojimo aspektais.“	Valstybės kontrolės auditas
(H9) „Tikrinimas neturėtų būtų atliekamas taip kad tai neprieštarautų partijos veiklos principams ir įstatams.“	Valstybės kontrolės auditas / Politinės partijos autonomija
(H10) „Manau, kad tai tik privalumai, nei trūkumų nei grėsmių neįžiūriu, visada pravartu žinoti kiek galima daugiau, o ypač viešumo užtikrinimui.“	Valstybės kontrolės auditas
(H11) „Jei auditorius tikrai vadovaujasi VRK patvirtinta technine užduotimi, vadinasi, jis pateikia visą reikalingą medžiagą, nematau prieštaravimų.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(H12) „parenkant auditorius jie susipažino su užduotimis.“	Nepriklausomas išorės auditas
(H13) „Manau kad politinėms partijoms privalu vykdyti visus VRK spendimus susijusius su jų veikla.“	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ
(H14) „išvados ir Auditoriaus ataskaitos reikalavimo įtraukimas į įstatymą būtų teigiamas.“	PPPKFFKĮ koregavimas
(H15) „Tikrai manau atskiras straipsnis padėtų visiems tiek auditoriams, tiek VRK, tiek partijoms.“	Audito įstatymo koregavimas
(H16) „Manyčiau tikrinimo laikotarpio mažinimas būtų optimaliausias sprendimas,“	PPPKFFKĮ koregavimas
(H17) „burtai tikrai neišspręstų šio problemos, o sumažintų dalyvaujančių konkurse auditorių skaičių.“	Išorės auditoriaus nepriklausomumo principas

5 PRIEDAS

Ekspertų interviu kokybinio tyrimo rezultatų Kontent – analizė: analitinių turinio vienetų grupavimas ir pasikartojimo dažnio nustatymas

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
Politinių partijų vidaus kontrolė	Vidaus audito tarnybos poreikis	(A1) „Nematau tokio poreikio būtinybės”	16
		(A2) „įsteigimas tokios tarnybos neduotų jokios naudos partijoms bei visuomenei, o tik užkrautų bereikalingą naštą”	
		(B5) „Papildomai kituose įstatymuose nustatyti privalomą vidaus kontrolės organą netikslinga dėl galimų jo išlaikymo kaštų.“	
		(B6) „Tikėtina, kad „iš viršaus“ primesta tarnyba bus formali ir efekto neduos.“	
		(C1) „Neefektyvi priemonė. Lėšų švaistymas.“	
		(C2) „vidaus auditas dažnu atveju neturi kompetencijos, būna šališkas.“	
		(C3) „Audito metu jų nuomonė bevertė.“	
		(D1) „Manyčiau, kad vidaus auditas Lietuvos politinės kultūros terpėje nebūtų toks veiksmingas, kokio laukiama.“	
		(D2) „Gal kai kuriose partijose (kurių būtų nedaugiau, kaip ant vienos rankos pirštų) tai ir vyktų skaidriai“	
		(D3) „daugeliu atveju manyčiau [vidaus] audito duomenys nebūtų objektyvūs ir skaidrūs.“	
		(E1) „Abejoju, ar reikia nustatyti būtent šiuo įstatymu, nes jis skirtas juridiniam asmeniui "kuris valdo, naudoja valstybės ir savivaldybės turtą ir juo disponuoja".“	
		(E2) „Partijos savivaldybės turtu disponuoja tik tiek, kiek gali disponuoti patalpomis gautomis pagal panaudos sutartį.“	
		(F1) „Tai vidinis partijų reikalas.“	
		(G2) „Dėl audito tarnybų manyčiau pačios partijos viduje nebūtų racionalu, nes tą audito tarnyba sudarytų partijos pirmininko paskirti asmenys, kurie būtų tiesiogiai nuo jo priklausomi ir vargu ar galėtų vykdyti objektyvią ir racionalią	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		lėšų panaudojimo kontrolė (pvz. Darbo partija).“	
		(H1) „Nemanau, kad vidinio audito įsteigimas pagerintų partijų gaunamų valstybės biudžeto lėšų panaudojimo kontrolę.“	
		(H4) „Partijos neturi daug lėšų kurias galėtų naudoti audito tarnybos išlaikymui.“	
	Partijos iždininko profesionalumas	(A4) „Manau, kad tai būtų netikslinga“	13
		(A5) „iždininko pareigos ir atsakomybė iš esmės skiriasi nuo buhalterio pareigų ir atsakomybės“	
		(B11) „logiška būtų iždininko funkcijas patikėti ir apskaitos paslaugų įmonėms.“	
		(B12) „Asmeniškai atsakytų įmonės vadovas arba jo įgaliotas asmuo.“	
		(C4) „Taip.“	
		(D8) „Bendrai kalbant, tai manyčiau, kad kiekvienas turintis reikalų su pinigais ir buhalterija turėtų turėti šioje srityje specifinę kompetenciją.“	
		(E4) „Pirmiausia tada reikėtų nustatyti reikalavimus iždininkui, tik klausimas, ar tai neapribotų galimybės dalyvauti rinkimuose...“	
		(E5) „Dauguma tų nuostatų yra perkelta į patį įstatymą, VRK tvarkas.“	
		(F7) „Konstitucinio teismo išvadoje pasakyta, kad partijų iždininkai neturi būti profesionalais, kad nebūtų suvaržyta kandidato demokratinei teisei dalyvauti rinkimuose.“	
		(F8) „tai yra partijos finansų klausimas, kiek jiems reikia brangaus profesionalaus buhalterio.“	
		(F9) „VRK sukurta apskaitos sistema iždininkams yra lengvai suprantama, nereikia specialių gebėjimų.“	
		(G6) „kažkokio UAB buhalterio sukčiavimas skiriasi nuo buhalterio sukčiavimo kuris valdo politines partijos lėšas.“	
		(H5) „Be jokios abejonės taip ir net nepriklausomai nuo to, koks kiekis pinigų yra	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		išleidžiamas rinkimų kampanijos metu.“	
	Vidaus kontrolės funkcionavimas	(B1) „įstatymas įpareigoja partiją turėti vidaus kontrolės tvarką.“	12
		(B2) „Ši įstatymo nuostata LiCS realizuojama per Kontrolės komisiją, kuri atskaitinga partijos suvažiavimui.“	
		(B3) „Kontrolės komisijos nariai veikia savanoriškos veiklos pagrindais.“	
		(B4) „Spėju, kad visos partijos kažką panašaus turi.“	
		(F2) „partijos vadovybė suinteresuota vidaus kontrole.“	
		(F3) „Vykdoma tarsi savireguliacija: partijos kolegos vieni kitus prižiūri, ar efektyviai naudojamos partijos lėšos, tarkim, rinkimų štabuose.“	
		(F4) „pačiose partijose kyla skandalų, kai neatsakingai naudojami pinigai.“	
		(F5) „Pavyzdžiui, funkcionuojantis TS-LKD priežiūros komitetas.“	
		(F12) „Partijos biudžeto lėšas turi naudoti pagal paskirtį ir tai turi būti kontroliuojama.“	
		(F19) „Partijos turi vykdyti pirkimus rinkos sąlygomis, o ne pirkti per brangiai - šitaip darant kažkam gera ir švaistant pinigus, o kartu ir nepirkti per pigiai - tokiu būdu kyla grėsmė būti remiamiems prekių ar paslaugų suteikėjų, kas yra neleistina iš juridinių asmenų pusės.“	
		(G3) „Bet jei kalbėti apie tokios funkcijos suteikimą Vyriausiajai rinkimų komisijai, ir VMI būtų racionalu.“	
		(G4) „šiuo metu šios institucijos nevykdo tokios kontrolės arba jeigu ji vykdoma tai tik rinkimų kampanijos metu.“	
Valstybinė kontrolė	Valstybės kontrolės auditas	(A6) “Manau, kad turėta omenyje ir veiklos ir finansinis auditas.“	28
		(A8) „šios lėšos yra gautos iš valstybės biudžeto, o valstybės kontrolė, kaip institucija prižiūrinti valstybės lėšų panaudojimo teisėtumą ir	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		teisingumą“	
		(A10) „Taip, manau, kad tai veiksminga ir reikalinga priemonė“	
		(B23) „Valstybės kontrolės vaidmuo dėl valstybės lėšų panaudojimo partijų veikloje turi būti didesnis.“	
		(B24) „Per mano darbo praktiką niekas iš šios įstaigos niekada neatėjo tikrinti.“	
		(D5) „Galvoju, kad čia gal geriausiai suveiktų Valstybės Kontrolė, kuri iki šiol kaip ir nesigirdėjo kažkokių skandalų.“	
		(D6) „atliekanti valstybės institucijų, išlaikomų iš valstybės biudžeto, auditą, galėtų būti jai irgi pavestą atlikti ir partijų auditą - juk irgi didžia dalimi išlaikomos iš valstybės biudžeto.“	
		(D13) „Dėl to kas turėta omeny - veiklos ar finansinis auditas, tai ką tuo metu Seimas turėjo omeny nežinau, bet manau, kad tokia formuluotė, kurią Jūs pateikiate klausime turėtų būti ir taikoma, t.y. pilnas auditas.“	
		(D14) „Visgi manyčiau, tad gal tiesioginis būtų ir skaidresnis ir išsamesnis.“	
		(D21) „Jei būtų nustatyta, kad auditą atlieka Valstybės kontrolė, tai šis klausimas netenka prasmės“	
		(E6) „nėra dar praktikos“	
		(E7) „manau, kad Valstybės kontrolė tikrintų tik asignavimų panaudojimą.“	
		(E8) „Tiesa sakant, nemanau, kad reikėtų tikrinti per VRK“	
		(E10) „Manau turi būti tikrinama tiesiogiai.“	
		(F14) „Valstybės kontrolei sąlyginai lieka maža apimtis ir palyginti mažos sumos peržiūrėti, sukontroliuoti.“	
		(F15) „Manau, kad Valstybės kontrolė daugiau dėmesio ir išteklių skiria milijardiniams pinigams kontroliuoti valstybėje negu partijų gaunamiems keliems milijonams.“	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		(F16) „Viena iš priežasčių, kodėl dotacijos buvo keičiamos asignavimais ir buvo ta, kad asignavimus kontroliuoja valstybės kontrolė ir ji galėtų patikrinti partijas.“	
		(F22) „taip, turi tikrinti tiesiogiai kaip ir kitos valstybės lėšas naudojančios institucijos.“	
		(F23) „neaišku, kaip tai būtų daroma per VRK.“	
		(F24) „VRK veiklą kontroliuoja, o partijų veiklą kontroliuoti turi pačiose partijose.“	
		(G7) „Valstybės kontrolė vykdo priežiūrą biudžeto lėšų panaudojimą valstybinėse ir kitose institucijose.“	
		(G9) „Valstybės kontrolė galėtų atlikti nebent finansinį [auditą].“	
		(G11) „Valstybės kontrolės kompetencija ir veikla susijusi su valstybės ar savivaldybės institucijų, ar valstybės ir savivaldybės įmonių veiklos auditu.“	
		(H6) „Mano galva valstybės tarnyba turėtų tikrinti tiek veiklos, tiek finansinį teisėtumą.“	
		(H7) „Dažnai nežinant veiklos teisingai įvertinti finansinių klausimų sprendimą sunku.“	
		(H8) „Aišku veikla turėtų būti tikrinama tiek kiek tai susiję su finansiniais valstybės biudžeto naudojimo aspektais.“	
		(H9) „Tikrinimas neturėtų būtų atliekamas taip kad tai neprieštarautų partijos veiklos principams ir įstatams.“	
		(H10) „Manau, kad tai tik privalumai, nei trūkumų nei grėsmių neįžiūriu, visada pravartu žinoti kiek galima daugiau, o ypač viešumo užtikrinimui.“	
	Politinių partijų nepriklausomumas ir autonomija	(A7) „Valstybės kontrolės atliekamas auditas manau, kad nepažeistų politinių partijų veiklos autonomijos“	15
		(B17) „Tada nebus jokios autonomijos pažeidimo.“	
		(D9) „Dėl prigimtinės partijų prigimtinės veiklos autonomijos pažeidimo tai nesutinku.“	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		(D10) „Manau pas mus paskutiniu metu aplamai per daug yra akcentuojamos įvairios teisės ir užmirštamos pareigos.“	
		(D11) „Teisės teorijoje sakoma - "teisė be pareigos tampa privilegija, o pareiga be teisės - vergystė".“	
		(D12) „Partijos gaudamos valstybės asignavimus neturėtų neigti prievolės atsiskaityti už tuos asignavimus.“	
		(E3) „Valstybės biudžeto asignavimai skirti partijoms pagal savo esmę tampa partijų turtu, o ne valstybės.“	
		(E9) „labai aišku, kad ir kokiomis dalimis VRK perveda partijoms asignavimus ir tada jau nebeįtakoja jų panaudojimo.“	
		(F6) „Partijų vidaus finansų cirkuliacija gali išsikreipti, būti centralizuota, tai vadinama litarizmu, kai partija menkai dalinasi su savo rajoniniais skyriais lėšomis, bet valstybė negali jų įpareigoti proporcingai skirstyti padaliniams pinigus.“	
		(F20) „Autonomijos nepažeistų partijoms, jei būtų tikrinamas finansinis (teisėtumo) rodiklis - tiek kiek susiję su biudžeto lėšų panaudojimu.“	
		(F21) „Jei žiūrėtume plačiau, VRK irgi kontroliuoja, tikrina partijų finansus, - ar ji kišasi į partijų veiklą ir kelia grėsmę jų prigimtinei veiklos autonomijai?“	
		(G10) „kiti veiksmai [veiklos auditas] pažeistų politinių partijų nepriklausomumą ir veiklos savarankiškumą.“	
		(G15) „nepamirškime, kad politinė partija negali būti valstybės ar jos valstybės institucijų prižiūrima įtakojama jos veikla (išskyrus VRK ir teismai).“	
		(H3) „Partijoms gana laisvai leidžiama naudoti valstybės lėšas.“	
		(H9) „Tikrinimas neturėtų būtų atliekamas taip kad tai neprieštarautų partijos veiklos principams ir įstatams.“	

Kategorija	**Subkategorija**	**Analitiniai turinio vienetai**	**Pasikartojimų dažnis**
Nepriklausoma išorės kontrolė	Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų	(A13) „Tai nėra mažiau veiksminga“	12
		(A14) „atliekama pagal visiems suprantamus kriterijus (standartą)“	
		(A15) „pasiekiami tikslai, kurie leidžia, kad vartotojai susipažinę su auditoriaus pateiktu dokumentu galėtu padaryti teisingas išvadas“	
		(A18) „Auditoriaus ataskaitoje auditorius pasisako kitais klausimais, dėl kurių pasisakyti jį įpareigoja techninės užduoties sąlygos.“	
		(B25) „Manau, kad pastebėtų faktų ataskaita yra labiau specifinė ir labiau reikšminga dalis, nei finansinis auditas.“	
		(B26) „būtent ji atsako į klausimus ar partija savo finansinėje veikloje laikėsi partijoms įstatymų nustatytų reikalavimų dėl finansavimo teisėtumo ir skaidrumo.“	
		(B27) „joje suformuluoti klausimai yra konkretūs, todėl ir labiau veiksmingi ir iškalbingesni, nei auditoriaus išvada.“	
		(C6) „4400 [standartas] skirtas susijusiomis paslaugoms.“	
		(E16) „Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų yra naudingas dalykas.“	
		(F26) „Auditorių darbas priklauso nuo techninės užduoties išbaigtumo, kokybės, jei ji korektiška, ir auditorių darbas bus tinkamas.“	
		(F27) „Šiaip auditoriaus ataskaita yra detali, apima įvairius klausimus, specifines patikrinimo sritis.“	
		(F29) „Aišku, ataskaitose pasitaiko ir auditorių klaidų, ir neapsižiūrėjimų - VRK reikia pertikrinti, atrandama auditorių klaidų, nepastebėtų faktų partijų apskaitoje.“	
	Audito išvada	(A17) „išvadoje auditorius pareiškia nuomonę apie finansines ataskaitas“	5
		(B28) „Finansinis auditas, kuris atsako į klausimus ar partijos finansinėse ataskaitose turtas, nuosavybė ir įsipareigojimai atitinka tikrovę yra antraeilis dalykas, nors irgi svarbus.“	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		(C5) „Auditoriaus išvada savo prigimtimi skirta finansinėms ataskaitoms.“	
		(E15) „Išvada - kaip ataskaitos priedas.“	
		(F28) „audito išvada yra labai neiškalbi, tik keliais sakiniais nustato finansinių ataskaitų būklę.“	
	Audito išvados pakeitimas Auditoriaus ataskaita dėl pastebėtų faktų	(D15) „Nežinau.“	3
		(E12) „VRK rengdama Techninę užduotį tarėsi su LRS Audito komitetu, Auditorių rūmais.“	
		(G14) „visais atvejais, kaip mes ką vadinsime neturi reikšmės, esmė turinys, ne forma, jeigu technikos pasikeitimas lemia geresni lėšų panaudojimą ir nesikiša į politinės partijos nepriklausomumą.“	
	Politinės partijos patikrinimo techninės užduoties nuostatų neatitikimas PPPKFFKĮ	(A16) “Ydingos praktikos čia nėra“	11
		(B29) „Reikalavimas pateikti finansinio audito išvadą iš VRK pusės yra neteisėtas ir partijoms papildomai kainuojantis dalykas.“	
		(D18) „sprendimai nėra įstatymo lygio ir jų priėmimas ar keitimas remiasi kita teisine procedūra.“	
		(D19) „Tai taip gali kelti ir abejones dėl tokio sprendimo pagrįstumo.“	
		(E13) „Techninė užduotis išplėsta, kad patikrinimas apima ir auditą, teikiami abu dokumentai.“	
		(E14) „Į auditorių atliekamą politinių partijų patikrinimą yra žvelgiama plačiau: be audito išvados, nelabai galima parengti ir audito ataskaitos dėl pastebėtų faktų., tik auditoriai dar nėra apsipratę su specifine politinių partijų patikra.“	
		(F25) „Yra patvirtinta išsami techninė užduotis, kuria auditoriai vadovaujasi.“	
		(F31) „yra partijų (LiCS), kurios nėra patenkintos audito išvados reikalavimu ir mano kad tai neteisėta.“	
		(G16) „matyt, vienodi reikalavimai būtų	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		teisingi.“	
		(H11) „Jei auditorius tikrai vadovaujasi VRK patvirtinta technine užduotimi, vadinasi, jis pateikia visą reikalingą medžiagą, nematau prieštaravimų.“	
		(H13) „Manau kad politinėms partijoms privalu vykdyti visus VRK spendimus susijusius su jų veikla.“	
	Nepriklausomas išorės auditas	(C7) „Kad būtų pasiektas aukštesnis užtikrinimo lygis gali būti naudojami TUUS.“	12
		(C8) „Viskas priklauso nuo standartų parinkimo užduočiai.“	
		(C9) „Ataskaitoms, kurios nėra finansinės ataskaitos, audito neįmanoma atlikti pagal audito standartus.“	
		(D4) „Nelabai kelia pasitikėjimą ir privačios audito kompanijos, ką parodo Snoro ir Ūkio bankų atvejai.“	
		(E11) „Beveik visos partijos gaunančios asignavimus, privalo būti patikrintos nepriklausomų auditorių, kurie tikrina ir valstybės biudžeto asignavimų ataskaitą.“	
		(E17) „auditoriai dar nėra apsipratę su specifine politinių partijų patikra.“	
		(E18) „neretai VRK darbuotojams tenka pertikrinti auditorių tikrintus dokumentus ir dažnai atrasti netikslumų, kurių auditoriai nepastebėjo galbūt tiek dėl specifikos pažinimo stokos, galbūt ir sąmoningai.“	
		(E19) „Bet kuriuo atveju darbo yra mažiau nei tuo atveju, jei viską tektų tikrinti VRK, nors tuomet galbūt būtų išspręsta specifikos pažinimo problema.“	
		(E21) „Beje, užsienyje vyriausiosios rinkimu komisijos neperka audito paslaugu, ten galioja auditas tik didžiausias pajamas turėjusiems.“	
		(F42) „Kad ir pavyzdys su bankais – auditus atlieka kompetentingi, žinomi auditoriai, pareiškia teigiamas nuomones, o bankai griūna.“	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		(H2) „Partijos ir taip yra tikrinamos nepriklausomų auditorių po rinkimų. Ataskaitos skelbiamos partijų tinklalapiuose.“	
		(H12) „parenkant auditorius jie susipažino su užduotimis.“	
	Išorės auditorių nepriklausomumo principas	(A20) “Audito įstatyme įtvirtinta norma, kad turi būti rotacija ne audito įmonės, o auditoriaus“	17
		(A21) „Dažnas audito įmonės keitimas, manau, kad galėtų atnešti daugiau žalos, o ne naudos“	
		(B32) „Esu apie tai [išorės auditorių rotacija] galvojęs.“	
		(B33) „Lietuvos auditoriai yra pakankamai uždara bendruomenė, daug bendraujantys tarpusavyje“	
		(B34) „neatmestina prielaida, kad gražiai susitartų apsikeitinėdami partijomis ir tas nepriklausomumo efektas vargiai ar būtų pasiektas.“	
		(C14) „Jei steigėjas būtų valstybė, tuomet taip“ [audito įmonių rotacija]	
		(C15) „Jei priimti tokį įstatymą reikėtų taikyti visoms įstaigom organizacijoms, įmonėms.“ [audito įmonių rotacija]	
		(C16) „Lengviausias ir efektyviausias būdas yra, kad auditą atliktų dvi įmonės. Šį principą reikėtų taikyti visam viešajam sektoriui, viešo intereso įmonėms (būtų išvengta bankų bankrotų arba jie būtų likviduoti daug ankščiau).“	
		(D22) „manyčiau kad racionaliausias kelias būtų auditorius paskirti burtų keliu - leistų išvengti įtarinėjimų dėl atsiradusių neformalių ryšių tarp partijos ir auditoriaus, kuris juk gali keliauti iš vienos įmonės į kitą.“	
		(E24) „Yra grėsmė.“	
		(E25) „manau, kad tai spręsti – ne VRK kompetencija.“	
		(E26) „Yra LAR, kuris atsakingas už audito įmonių priežiūrą, nepriklausomumą, kitų profesinių principų laikymąsi.“	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		(F38) „Čia rizikos faktorių iš tiesų daug.“	
		(F39) „Bet nemanau, kad pareikalavus keistis auditoriams, padidėtų auditorių nepriklausomumas, ar sumažėtų partijų draugystė su auditoriais.“	
		(F40) „Auditoriai tarpusavyje bendrauja, gali dalintis partijomis draugiškai.“	
		G19) „kaip rodo bankų istorijos ta pati audito kompanija po kelerių metu audito vykdymo praranda objektyvumą ir veiksmingumą.“	
		(H17) „burtai tikrai neišspręstų šio problemos, o sumažintų dalyvaujančių konkurse auditorių skaičių.“	
Politinių partijų išskirtinumas	Politinių partijų audito specifika	(B10) „Tikrindami finansines deklaracijas, auditoriai ir dabar vadovaujasi BAĮ, pvz., reikalaudami, kad dokumentai turėtų privalomus rekvizitus.“	3
		(A22) „kiekvieno audito atveju reikia gilintis į kiekvieno audituojamo subjekto veiklos niuansus“	
		(A23) „kiekvienais metais audituojant tą patį subjektą lengviau yra perprasti galimas rizikas, kurios gali būti audituojamo subjekto veikloje“	
	Politinių partijų apskaitos specifika	(B13) „Sertifikavimo klausimo su tuo nesiečiau, kadangi nemanau, kad sertifikavimo egzamine būtų nors vienas klausimas iš politinių kampanijų apskaitos, nes tai reikalinga labai siauram ratui specialistų.“	6
		(B9) „Politinės kampanijos buhalterija – pakankamai specifinė sritis.“	
		(C11) „Jei norima aiškumo politinių partijų veikloje, reikėtų naudoti kitus apskaitos standartus, nei dabar. Pereiti prie TAS [Tarptautiniai apskaitos standartai], VAS [Verslo apskaitos standartai], VSAFAS [Viešojo sektoriaus finansinių ataskaitų standartai]“	
		(F10) „Kalbant apie finansinę atskaitomybę, būtų naudinga, jei partijų apskaita būtų vedama pagal apskaitos standartus, ir auditoriams tikrinti būtų lengviau.“	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		(F11) „Nors yra ir su Finansų ministerija derintos partijų apskaitos taisyklės, tad problemų nekilo, ataskaitos pakankamai detalios.“	
		(F30) „tai itin specifinė sritis ir reikia praktinės patirties.“	
	Organizacinė specifika	(G8) „politinės partijos yra specifiniai juridiniai asmenys.“	4
		(G10) „nepamirškime politinės partijos yra nevalstybiniai dariniai, tai visuomeninės organizacijos tiesiogiai sukurtos piliečių.“	
		(G12) „lėšų paskirstymas politinėms partijoms ir jų panaudojimas remiasi visai kitais principais.“	
		(G13) „valstybės institucijos vykdydamos viešuosius pirkimus turi remtis pigiausiu pasiūlymu, tai gal ir ne visada racionalu, tai partijų atveju tikrai dažniausiai turi būti kiti kriterijai.“	
Politinių partijų finansavimo kontrolės teisinis reguliavimas	Audito įstatymo koregavimas	(A19) “Manau, kad užtenka dabartinio reglamentavimo“	12
		(B31) „Reikėtų klausti auditorių ar jiems užtenka jų darbo reglamentavimo.“	
		(B35) „Netikiu tokių dirbtinių apribojimų efektyvumu.“	
		(B36) „Turbūt daugiausia galima būtų pasiekti per auditorių atsakomybės griežtinimą“	
		(C10) „Ne.“	
		(C12) „Visas kitas reguliavimas bevertis.“	
		(D20) „Jeigu tokia nuostata būtų priimta, tai ji turėtų būti suderinta su visais teisės aktais, kad nebūtų teisinių spragų, kurios gimdo teisinį nihilizmą.“	
		(E22) „Kažin, ar labai tikslinga.“	
		(E23) „Nesu to įstatymo specialistė, bet ten nėra tokių specialių normų kažkieno auditui.“	
		(F37) „nebūtinai, geriau tobulinti PPPKFFKĮ.“	
		(G17) „manau, kad taip, galėtų būti platesnis reglamentavimas vien dėl šios veiklos svarbos ir	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		reikšmės.“	
		(H15) „Tikrai manau atskiras straipsnis padėtų visiems tiek auditoriams, tiek VRK, tiek partijoms.“	
	PPPKFFKĮ koregavimas	(B30) „Nemanau, kad reikėtų keisti PPPKFFKĮ.“	11
		(C13) „Kisti prievolę vesti apskaitą pagal normalius standartus.“	
		(D16) „Gal ir būtų prasmingiau žiūrint grynai iš teisinės hierarchijos pusės.“	
		(D17) „Tokia prievolė nustatyta įstatymu būtų stabilesnė ir nepriklausoma nuo VRK“	
		(F32) „sunku pasakyti, kiek viskas turi būti detalizuota PPPKFFKĮ.“	
		(F33) „gal ir reiktų dėl aiškumo įtvirtinti ir audito išvados reikalavimą.“	
		(F34) „reiktų įstatyme sureguliuot partijų nario mokestį, kad jo dydis neviršytų leistino aukų dydžio ar pan.“	
		(G18) „manau tiesiog du metai iš eilės gali atlikti ta pati audito kompanija.“	
		(G20) „tikslinga tai įtvirtinti.“	
		(H14) „išvados ir Auditoriaus ataskaitos reikalavimo įtraukimas į įstatymą būtų teigiamas.“	
		(H16) „Manyčiau tikrinimo laikotarpio mažinimas būtų optimaliausias sprendimas.“	
	Viešųjų pirkimų įstatymo koregavimas	(B8) „manau yra neteisinga, kad partijoms netaikomas viešųjų pirkimų įstatymas.“	5
		(F17) „Ypač kalbant apie viešuosius pirkimus: partijos eliminuotos iš viešųjų pirkimų įstatymo, joms negalioja bendros taisyklės.“	
		(F18) „Žinoma, kažkokias išimtis kaip partijoms galima daryt, bet rašyt įstatyme, kad joms viešųjų pirkimų procedūros negalioja - nėra tinkama.“	
		(G1) „Dėl Viešųjų pirkimų, tai manau tai daliai lėšų, kurios gaunamos iš biudžeto Politinės partijos turėtų vykdyti viešųjų pirkimų	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		procedūras, kaip ir visi kiti Lietuvos juridiniai subjektai gaunantys lėšas iš biudžeto.“	
		(G13) „valstybės institucijos vykdydamos viešuosius pirkimus turi remtis pigiausiu pasiūlymu, tai gal ir ne visada racionalu, tai partijų atveju tikrai dažniausiai turi būti kiti kriterijai.“	
	Baudžiamojo kodekso koregavimas	(F35) „siūlyčiau Baudžiamajame kodekse įtvirtinti atskirą straipsnį, reglamentuojantį sankcijas už neteisėta aukojimą, politinę globą ir t.t. Kad ir STT ir FNTT galėtų remtis.“	3
		(F36) „Praktika rodo, kad sugriežtinus sankcijas, pavyzdžiui, dėl rinkėjų papirkimo, per paskutinius rinkimus buvo matyti akivaizdi nauda, nes sumažėjo tokių atvejų skaičius.“	
		(G5) „matyt reikėtų galvoti išvis apie Politinių partijų ir juose veikiančių asmenų baudžiamosios atsakomybės išplėtimą.“	
Politinių partijų finansavimo kontrolės įgyvendinimas	Finansavimo kontrolės funkcijos pagal kompetenciją	(A3) „ Lėšų panaudojimo skaidrumą žymiai labiau gali užtikrinti išoriniai nepriklausomi ekspertai (auditoriai)“	14
		(A9) „nepriklausomai kas tas lėšas naudoja, turi užtikrinti šių lėšų panaudojimą pagal galiojančius teisės aktus“	
		(A11) „ar visą tai privalo atlikti tik valstybės kontrolė“	
		(A12) „Gal efektyvesnis ir pigesnis būtų nepriklausomų auditorių auditas“	
		(B7) „Šiuo atveju tikrai geriau yra išorinis auditas ir, galbūt, ne nepriklausomas, o Valstybės kontrolės.“	
		(B18) „Dabar jau visas valstybės lėšas partijos gauna tik per VRK“	
		(B19) „Partijos deklaruoja VRK valstybės biudžeto asignavimų panaudojimą ir likutį.“	
		(B20) „Šiuo metu šią deklaraciją tikrina nepriklausomas auditas.“	
		(B21) „Galėtų tai daryti ir Valstybės kontrolė“	

Kategorija	Subkategorija	Analitiniai turinio vienetai	Pasikartojimų dažnis
		(B22) „Partijoms tada nekainuotų“	
		(B37) „audito kokybė pasimatytų, jei į partijų patikrinimus aktyviau įsijungtų Valstybės kontrolė ir, galbūt ateityje, viešųjų pirkimų tarnyba.“	
		(E20) „reiktų didint VRK darbuotojų skaičių, o tai kažin ar būtų pigiau nei dabar samdomi auditoriai.“	
		(F13) „Didžioji dalis asignavimų panaudojama politinėms kampanijoms, - tai didžiąja dalimi prižiūri ir VRK ir išorės auditoriai tikrindami valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitas.“	
		(F41) „Iš kitos pusės, partijos ir be auditorių tikrinamos: VRK, VMI, valstybės kontrolės - auditoriams nenaudinga jei bus užtikta, kad jie susikompromitavę.“	